

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก:
พลวัตของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสี่ร้อยสมัย

โดย ดร.รัชนีกร รัชตกรตระกูล

ตุลาคม 2560

สัญญาเลขที่ RDG59H0017

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก:

พลวัตของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสื่อร่วมสมัย

ดร.รัชนีกร รัชตกรตระกูล

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช. และ สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยนี้ได้รับทุนวิจัยมุ่งเป้า สาขามนุษยศาสตร์ประจำปี พ.ศ.2559 จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณหน่วยงานทั้งสองที่ให้ทุนสนับสนุนการจัดทำโครงการวิจัยนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรางคณา ศรีกำเหนิด ที่ปรึกษาโครงการวิจัย ผู้ให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็น และคอยแก้ไขให้รายงานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนาผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา ต้นสังกัดของผู้วิจัยที่กรุณาจัดสรรภาระงานให้ผู้วิจัยอย่างเหมาะสม จนผู้วิจัยสามารถดำเนินโครงการวิจัยได้จนลุล่วง

ผู้วิจัยขอขอบคุณความเมตตาของอาจารย์บุญเลิศ นางพินิจ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงประจำปี พ.ศ. 2539 ผู้สละเวลาให้ความรู้เรื่องลิเกการกุศลพระมหาชนกแก่ผู้วิจัย เช่นเดียวกับอาจารย์ ดร.รุจิภาส ภูธนัญญฤทธิ์ผู้ให้ความรู้เรื่องซิมโฟนีอุปรากรพระมหาชนก พร้อมทั้งมอบซีดีบันทึกการแสดงเพื่อให้ผู้วิจัยได้ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษา

นอกจากนี้ยังขอขอบคุณกัลยาณมิตรผู้คอยช่วยเหลือ ให้กำลังใจ และเป็นสหายทางปัญญาแก่ผู้วิจัยทั้งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สารภี ขาวดี อาจารย์ ดร. เชิดชาติ หิรัญโญ อาจารย์ ดร. จตุพร มีสกุล อาจารย์ ดร. ปัทมา ฑีฆประเสริฐกุล และขอขอบคุณ Dr. Frederick B Goss และนางสาวกวีวรรณ ปันทอง เพื่อนผู้ช่วยถ่ายทอดผลงานวิจัยนี้ออกสู่สากล และขอขอบใจนางสาวชุตินันท์ มาลาธรรมผู้ช่วยวิจัยที่ช่วยเก็บข้อมูลอย่างแข็งขัน

ผู้วิจัยขอขอบคุณครอบครัวที่ดูแลผู้วิจัยเป็นอย่างดีในระหว่างการทำวิจัย ขอขอบคุณอาจารย์ ศิระ นาคะศิริ สามีมื้ออยู่เคียงข้างและช่วยเหลือผู้วิจัยมาโดยตลอด และขอใจเด็กชายศิศิระ นาคะศิริผู้มีได้อยู่กับผู้วิจัยเมื่อครั้งที่โครงการวิจัยนี้เริ่มต้น หากแต่การให้กำเนิดเด็กชายศิศิระ คือแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้โครงการวิจัยสำเร็จลุล่วง

คุณความดีใดใดอันเกิดจากงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์ผู้เป็นพระมหาชนกของปวงชนชาวไทย และจะสถิตในดวงใจตราบนิจนิรันดร์

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: RDG59H0017

ชื่อโครงการ: เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์: พลวัตของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสื่อร่วมสมัย

ชื่อนักวิจัย: ดร.รัชนีกร รัชตกรตระกูล
สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระยะเวลาโครงการ: 20 เมษายน 2559- 20 ตุลาคม 2560

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ 2) เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ของเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ และ 3) เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์กับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน

ผลการวิจัยพบว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่คัดเลือกมาเป็นข้อมูลในการวิจัยทั้ง 7 เรื่อง ปรากฏลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติอย่างเด่นชัด ทั้งเนื้อหาที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชตามองค์ประกอบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่ บทประณามพจน์ การระบุจุดมุ่งหมายว่าแต่งเพื่อเฉลิมพระเกียรติ การบรรยายพระราชกรณียกิจ และบทสรุป และยังปรากฏกลวิธี 3 ประการเพื่อผสมผสานเนื้อหาที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชให้กลมกลืนกับเนื้อเรื่องได้แก่ 1) การปรับเนื้อเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติ 2) การสร้างองค์ประกอบของเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติ 3) การสร้างองค์ประกอบศิลป์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ กลวิธีทั้ง 3 ประการนี้ใช้เพื่อผู้เสพเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เชื่อมโยงตัวละครพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และรับสารในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชผ่านตัวละครพระมหากษัตริย์ เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ยังปรากฏขนบในการสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์ตามขนบวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ และการรูปแบบการใช้ร้อยกรองเพื่อสรรเสริญพระเกียรติ

ด้วยลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏ ทำให้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติ 5 ประการได้แก่ 1) พระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความเพียร 2) กษัตริย์ผู้นำปัญญามาสู่มหาชน 3) กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม 4) กษัตริย์นักเกษตรกรรม และ 5) พ่อผู้เมตตาแก่มหาชน โดยแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติทั้ง 5 ประการ เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดในการสรรเสริญที่ปรากฏในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติร่วมสมัยเดียวกัน จะพบว่าแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติที่เหมือนกัน 3 ประการคือ พระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความเพียร กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม และพ่อผู้เมตตาแก่มหาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่แต่งขึ้นหลังปี พ.ศ. 2540 อันเป็นปีที่บทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เริ่มเผยแพร่ ความสอดคล้องของแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติทั้ง 3 ประการข้างต้นสัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรมที่ตัวบทสร้างขึ้น คือศาสนาในฐานะแกนกลางในการสร้างวรรณคดี และบทบาทของพระมหากษัตริย์ในศูนย์กลางของการสร้างวรรณคดี

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ คือเรื่องเล่าเผยแพร่ในรูปแบบสื่อรูปแบบต่างๆ ที่บันทึกไฟล์ในการแสดงไว้ในรูปแบบดิจิทัลและนำไปเผยแพร่ซ้ำในสื่อสังคมออนไลน์ได้ อันอาจทำให้เกิดการเสพยาซ้ำเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์ได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังทำให้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์สามารถนำมาเผยแพร่ซ้ำในโอกาสต่างๆ ได้ เช่น การนำการ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์มาเผยแพร่ซ้ำในช่วงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จสวรรคต และเมื่อตัวบทสามารถเข้าถึงได้ง่ายก็ทำให้เกิดผู้เสพยาตัวบทกลุ่มที่กว้างและหลากหลายขึ้น โดยผู้เสพยากลุ่มนี้คือกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ต จะเห็นได้ว่าสื่อสมัยใหม่มีบทบาทอย่างมากต่อการเสพยา การเผยแพร่ และการดำรงอยู่ของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ แสดงให้เห็นสายธารของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ถักทอมาอย่างยาวนานในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ของไทยว่าไม่ได้สูญหายไป หากแต่เพียงปรับเปลี่ยนลักษณะและพื้นที่ในการดำรงอยู่ เพื่อเป็นประจักษ์ยืนยันว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันหลักของสังคมไทยมาช้านาน

คำหลัก: เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์, วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ, สื่อร่วมสมัย

Abstract

Project Code: RDG59H0017

Project Title: Narratives from the Story of Mahajanaka of King Bhumibol: Dynamics of Panegyric Literature

Investigator: Dr. Ratchaneekorn Ratchatakortrakoon
Institute of Thai Studies, Chulalongkorn University

E-mail Address: ratchaneekorn.r@chula.ac.th, der_nette_moon@hotmail.com

Project Period: 20 April 2016 - 20 October 2017

This study has three objectives: 1) to study the characteristics of panegyric literature in the various narratives developed from King Bhumibol's version of THE STORY OF MAHAJANAKA; 2) to compare themes and concepts of glorification found in the narratives developed from King Bhumibol's version of THE STORY OF MAHAJANAKA; and 3) to compare these themes and concepts of glorification with other panegyric literature written in the same period.

The study shows that from the seven narratives developed from King Bhumibol's version of THE STORY OF MAHAJANAKA, the characteristics of panegyric literature clearly appear. The characteristics of the panegyric literature include glorifying content that honour King Bhumibol and conform to conventions of panegyric literature. Such content includes an invocation, identification of the purposes to glorify His Majesty the King, descriptions of His Majesty's royal duties and a conclusion. In addition, the study found three techniques used to connect the glorification of King Bhumibol with the core content: 1) adaptation of the story for glorifying purposes; 2) creation of elements for glorifying purposes; and 3) creation of aesthetic elements for glorifying purposes. These three techniques help readers identify the Mahajanaka King character with King Bhumibol and convey messages that glorify King Bhumibol through the Mahajanaka King character. There is also the glorification of the king as a convention of panegyric literature and the use of verse for glorification found in the seven narratives developed from King Bhumibol's version of THE STORY OF MAHAJANAKA.

From the characteristics of panegyric literature appearing in the narratives developed from King Bhumibol's version of THE STORY OF MAHAJANAKA, there are five themes to glorify King Bhumibol: 1) a virtuous Bodhisatta who is full of perseverance; 2) a king who brings wisdom to the people; 3) a king who commits to fulfilling the ten principles of a righteous king; 4) an agricultural king; and 5) a merciful father of the people. When comparing the five themes of glorification with other contemporary panegyric literature, three similar themes of glorification are found: a virtuous Bodhisatta who is full of perseverance, a king who commits to fulfilling the ten principles of a righteous king, and a merciful father of the people. The themes of such glorification

are particularly found in panegyric literatures created after 1997, which was the first year of publication of THE STORY OF MAHAJANAKA. The conformity of the three aforementioned glorifying concepts has a clear cultural context – Buddhism and the role of the king are used as the core for the creation of literature.

Another distinctive characteristic of the narratives developed from King Bhumibol's version of THE STORY OF MAHAJANAKA is publication in various forms of media that can be reproduced in digital formats for dissemination through online social media. This allows for re-consumption of the narratives at any time. Moreover, the narratives developed from King Bhumibol's version of THE STORY OF MAHAJANAKA have been republished on several occasions, for instance, reissuance of the animated version of THE STORY OF MAHAJANAKA after His Majesty the King passed away. Since the text is more easily accessible, the audience is wider and more various. This audience includes new generations of readers who are able to access the internet. It can be seen that modern media plays an important role in the consumption, publication and dissemination of the narratives developed from King Bhumibol's version of THE STORY OF MAHAJANAKA. The continual consumption also shows that the relevance of panegyric literature that has long been in existence in Thai literature culture is not lost. Instead, it has been adapted in forms and to new spaces. The existence of such literature is confirmation of how the royal institution has long been rooted as a major part of Thai society.

Keywords: Narratives developed from King Bhumibol's version of THE STORY OF MAHAJANAKA, panegyric literature, contemporary media

Executive Summary

ข้อสรุปโครงการ

โครงการวิจัยเรื่อง เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์: พลวัตของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสื่อร่วมสมัย จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ 2) เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ของเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์และ 3) เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์กับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน

เรื่องเล่าจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ คือการผลิตซ้ำบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในสื่อประเภทต่างๆ อาทิ บทอ่าน ลิเก ละครเวที การ์ตูน แอนิเมชันเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาหรือวันครบการครองสิริราชสมบัติ กล่าวไว้ว่าเป็นตัวบทที่มีความน่าสนใจเพราะแสดงให้เห็นการดำรงอยู่ของวรรณคดีชาติในสังคมและวัฒนธรรมไทย ในขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นการปรับเปลี่ยนประเภทของวรรณคดีให้เข้ากับวัตถุประสงค์ในการผลิตซ้ำ อันเป็นวัตถุประสงค์ในการศึกษาของโครงการวิจัยนี้

ผลการศึกษาพบว่า เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติอย่างเด่นชัด ทั้งนี้เนื้อหาที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชตามองค์ประกอบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่ บทประณามพจน์ การระบุงดมุ่งหมายว่าแต่งเพื่อเฉลิมพระเกียรติ การบรรยายพระราชกรณียกิจ และบทสรุป นอกจากนี้ยังปรากฏกลวิธี 3 ประการเพื่อผสมผสานเนื้อหาที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชให้กลมกลืนกับเนื้อเรื่องได้แก่ 1) การปรับเนื้อเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติ 2) การสร้างองค์ประกอบของเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติ 3) การสร้างองค์ประกอบศิลป์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ กลวิธีทั้ง 3 ประการนี้ใช้เพื่อผู้เสพเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เชื่อมโยงตัวละครพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และรับสารในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชผ่านตัวละครพระมหากษัตริย์

แม้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์จะผลิตซ้ำในสื่อต่างประเภทกัน แต่ปรากฏแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติสอดคล้องกัน 5 ประการคือ 1) พระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความเพียร 2) กษัตริย์ผู้นำปัญญามาสู่มหาชน 3) กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม 4) กษัตริย์นักเกษตรกรรม และ 5) พ่อผู้เมตตาแก่มหาชน เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติกับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน พบว่าแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติที่เหมือนกัน 3 ประการคือ พระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความเพียร กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม และพ่อผู้เมตตาแก่มหาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวรรณคดี

เฉลิมพระเกียรติที่แต่งตั้งหลังปี พ.ศ. 2540 อันเป็นปีที่บทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกเริ่มเผยแพร่ อาจกล่าวได้ว่าบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกและการผลิตซ้ำเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก มีอิทธิพลต่อแนวคิดในการสรรเสริญวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่แต่งตั้งต่อมา

ด้วยลักษณะของการบันทึกไว้ในรูปแบบไฟล์ดิจิทัล เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกจึงสามารถนำไปเผยแพร่ซ้ำในสื่อสังคมออนไลน์ได้ ส่งผลให้เกิดการเสพซ้ำเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์ได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังทำให้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกสามารถนำมาเผยแพร่ซ้ำในโอกาสต่างๆได้ เช่น การนำการ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนกมาเผยแพร่ซ้ำในช่วงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จสวรรคต และเมื่อตัวบทสามารถเข้าถึงได้ง่ายก็ทำให้เกิดผู้เสพตัวบทกลุ่มที่กว้างและหลากหลายขึ้น โดยผู้เสพกลุ่มนี้คือกลุ่มคนรุ่นใหม่ que เข้าถึงอินเทอร์เน็ต จะเห็นได้ว่าสื่อสมัยใหม่มีบทบาทอย่างมากต่อการเสพ การเผยแพร่ และการดำรงอยู่ของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก

การศึกษาลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกทำให้เข้าใจการปรับเปลี่ยนบทบาท อันนำไปสู่การเพิ่มประเภทของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกว่านอกจากจะเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาตามที่มาของเรื่องจากพระไตรปิฎกแล้ว ยังเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติตามวัตถุประสงค์ในการผลิตซ้ำ นอกจากนี้การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติกับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ ยังทำให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวบทที่ต่างมีการปฏิสัมพันธ์และส่งอิทธิพลต่อกัน โดยองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์เป็นแนวทางในการศึกษาการปรับประเภทของวรรณคดีหรือวรรณกรรมประเภทอื่นๆ ต่อไป

ผลการศึกษาของโครงการวิจัยจัดทำขึ้นทั้งในรูปแบบเล่มรายงานวิจัย บทความวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารระดับชาติและนานาชาติ และวิทยุทัศน์สรุปการวิจัยที่จะนำไปเผยแพร่ในสื่อสาธารณะคือเว็บไซต์ YouTube ทั้งนี้เพื่อให้องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาสามารถเผยแพร่ไปยังผู้รับสารจำนวนมาก และเป็นผู้รับสารที่มีความหลากหลายมากขึ้นทั้งวัยและระดับความรู้ อีกทั้งยังสะดวกแก่ผู้ที่สนใจที่จะนำผลการศึกษาไปเผยแพร่ต่อ อันจะก่อให้เกิดคุณูปการแก่สังคมในวงกว้าง

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
Abstract	ง
ข้อสรุปโครงการ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญภาพ	ฌ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญแผนภาพ	ด
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	2
สมมติฐานของการวิจัย	3
การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
วิธีการดำเนินการวิจัย	11
นิยามศัพท์	12
ข้อตกลงเบื้องต้น	12
บทที่ 2 ภูมิหลังของบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกและเรื่องเล่า	
จากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก	14
2.1 ภูมิหลังของบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก	14
2.2 บริบทในการสร้างเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก	17
2.2.1 บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชนก	17
2.2.2 ลิเกการกุศลเรื่องพระมหาชนก	20

	หน้า
2.2.3 พระมหาชนมทานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ	21
2.2.4 ซิมโฟนีอุปรากรพระมหาชนก	24
2.2.5 ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก	28
2.2.6 พระมหาชนกเดอะพีโนมีนอลไลฟ์โชว์	29
2.2.7 การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก	31
บทที่ 3 ลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์ พระมหาชนก	34
3.1 ลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ	34
3.1.1 องค์ประกอบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ	37
3.1.1.1 บทประณามพจน์	37
3.1.1.2 เนื้อเรื่อง	37
3.1.1.3 สรุปรูป	38
3.1.2 รูปแบบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ	38
3.1.3 ขนบในการสรรเสริญพระเกียรติ	39
3.2 ลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์ พระมหาชนก	42
3.2.1 เนื้อหาที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชตามองค์ประกอบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ	43
3.2.1.1 บทประณามพจน์	43
3.2.1.2 การระบุดมมุ่งหมายว่าสร้างสรรค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ	48
3.2.1.3 การบรรยายพระราชกรณียกิจ	51
3.2.1.4 บทสรุปรูป	53
3.2.2 กลวิธีที่ทำให้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมีลักษณะ ของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ	55
3.2.2.1 การปรับเนื้อเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติ	56
3.2.2.1.1 การเน้นอนุภาคที่สอดคล้องกับพระราชประวัติ	57
3.2.2.1.2 การจำลองภาพเหตุการณ์เกี่ยวกับพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช	62
3.2.2.1.3 การใช้พระราชดำรัสหรือพระบรมราโชวาท มาประกอบการดำเนินเรื่อง	66

	หน้า
3.2.2.1.4 การจัดโครงสร้างของเนื้อหาให้มี 9 องค์	70
3.2.2.1.5 การขยายบารมีให้มากกว่าวิริยบารมี	73
3.2.2.1.6 การให้รายละเอียดของทศพิธราชธรรม	77
3.2.2.2 การสร้างองค์ประกอบของเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติ	79
3.2.2.2.1 การสร้างบทสนทนาให้คล้ายคลึงพระราชดำรัส	79
3.2.2.2.2 การใช้บทสนทนาของตัวละครอื่น เพื่อเทิดพระเกียรติ	81
3.2.2.2.3 การใช้เสียงของผู้เล่าเรื่อง	82
3.2.2.3 การสร้างองค์ประกอบศิลป์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ	85
3.2.2.3.1 การใช้บทเพลงพระราชนิพนธ์	85
3.2.2.3.2 การใช้เพลงประกอบการแสดง	88
3.2.2.3.3 การใช้สื่อผสม	91
3.2.2.3.4 การใช้เครื่องแต่งกายของผู้แสดงบนเวที	91
3.2.3 ขนบในการสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์	93
3.2.3.1 การสืบเชื้อสายจากกษัตริย์ผู้มีปรีชาสามารถ	94
3.2.3.2 การอ้างพระบุญญาธิการที่ทำให้ผ่านอุปสรรคได้	96
3.2.3.3 การอ้างอิงคุณสมบัติอันดีเลิศ	97
3.2.3.4 ขนบในการใช้ความเปรียบ	98
3.2.4 รูปแบบการใช้ร้อยกรองเพื่อสรรเสริญพระเกียรติ	98
3.2.4.1 กลอน	99
3.2.4.1.1 กลอนแปด	99
3.2.4.1.2 กลอนเสภา	99
3.2.4.2 กาพย์	100
3.2.4.2.1 กาพย์ยานี 11	100
3.2.4.2.1 กาพย์ฉบ 16	100
3.2.4.3 โคลง	100

บทที่ 4 แนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏ ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก

- 4.1 เปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ของเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์

พระมหาชน	102
4.1.1 แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ของเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจาก พระราชนิพนธ์พระมหาชน	104
4.1.1.1 พระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความเพียร	104
4.1.1.2 กษัตริย์ผู้นำปัญญามาสู่มหาชน	116
4.1.1.3 กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม	120
4.1.1.4 กษัตริย์นักเกษตรกรรม	123
4.1.1.5 พ่อผู้เมตตาแก่มหาชน	126
4.1.2 มโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏ ในสื่อต่างๆ ของเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหาชน	130
4.1.2.1 มโนทัศน์พุทธราชา	130
4.1.2.2 มโนทัศน์ธรรมราชา	131
4.1.2.3 มโนทัศน์พ่อปกครองลูก	133
4.2 เปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวจากเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหาชน กับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน	134
4.2.1 แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ก่อนปี พ.ศ. 2540	135
4.2.1.1 พ่อผู้เมตตาแก่มหาชน	136
4.2.1.2 กษัตริย์นักพัฒนา	139
4.2.1.3 กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม	140
4.2.1.4 กษัตริย์ผู้มีพระปรีชาสามารถรอบด้าน	142
4.2.1.5 เทพผู้ปราบทุกข์เข็ญ	142
4.2.1.6 พระพุทธเจ้าผู้เผยแผ่ธรรม	143
4.2.1.7 พระโพธิสัตว์	144
4.2.2 แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชหลังปี พ.ศ. 2540	145
4.2.2.1 พระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความเพียร	146
4.2.2.2 กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม	150

	หน้า
4.2.2.3 เทพผู้ปราบทุกข์เข็ญ	152
4.2.2.4 พ่อผู้เมตตาแก่มหาชน	153
4.2.2.5 กษัตริย์นักพัฒนา	156
4.2.2.6 กษัตริย์ผู้มีพระปรีชาสามารถรอบด้าน	157
4.2.3 เปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจากพระราชนิพนธ์ พระมหากษัตริย์ในวาระมหามงคลเฉลิมพระเกียรติใน รัชสมัยเดียวกัน	160
4.2.3.1 บทบาทของพระพุทธศาสนาในฐานะแกนกลาง ของวัฒนธรรมวรรณศิลป์	161
4.2.3.2 พระมหากษัตริย์ในฐานะศูนย์กลาง ในการสร้างสรรค์วรรณคดี	165
บทที่ 5 เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์: พลวัตของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ ในสื่อร่วมสมัย	168
5.1 พลวัตในการกระบวนการสร้างเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์	170
5.1.1 พลวัตของผู้สร้างและบริบทในการสร้างเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์ พระมหากษัตริย์	170
5.1.2 พลวัตของตัวบท	171
5.1.2.1 พลวัตในการเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ในฐานะพระโพธิสัตว์	172
5.1.2.2 ความพร่าเลือนของการจัดประเภท: เรื่องเล่าจากบทพระราช นิพนธ์พระมหากษัตริย์กับความเป็นวรรณคดีพุทธศาสนา วรรณคดีคำ สอน วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ และวรรณคดีการแสดง	174
5.2 พลวัตในการเสพตัวบท	175
5.2.1 พลวัตของบริบทในการเสพ	175
5.2.2 พลวัตของผู้เสพ	177
บทที่ 6 บทสรุป	179
6.1 สรุปผลการวิจัย	179
6.2 ข้อเสนอแนะ	182

	หน้า
รายการอ้างอิง	183
ภาคผนวก ก.	192
Ratchaneekorn Ratchatrakorntrakoon. (May 2-3, 2017). “Literary techniques used to identify King Mahajanaka from the Mahajanaka Jataka with King Bhumibol” in 7th International Conference on Education, Humanities and Social Sciences Studies (EHSSS-17) , Organized by Eminent Association of Researchers in Humanities& Management Sciences (EARHM), Pattaya Thailand.	193
Ratchaneekorn Ratchatrakorntrakoon. “The Representation of a Bodhisatta: Identification of King Mahajanaka from the Mahajanaka Jataka with King Bhumibol of Thailand” in Rain Thai international journal of Thai Studies Volume 11 Number 1 January-June 2018.	198
รัชนิกร รัชตกรตระกูล. “เรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช: การศึกษาในฐานวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ” ใน วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ 26 ฉบับที่ 51 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2561)	217
ภาคผนวก ข.	218

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงพระราชกรณียกิจการปลูกป่าของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ก่อนการแสดง <i>พระมหาชนกเดอะพีโนมันอลไลฟ์โชว์</i>	52
ภาพที่ 2 เปรียญพระมหาชนก	56
ภาพที่ 3 แสดงภาพของพระมหาชนกกราบลาพระชนนีใน <i>ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก</i> เปรียบเทียบกับภาพของพระสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงกราบแทบตัก สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี	62
ภาพที่ 4 เปรียบเทียบพระบรมฉายาลักษณ์การเสด็จออกมหาสมาคม ณ สีหบัญชรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับสมเด็จพระเจ้านางพระบรมราชินีกับภาพพระมหาชนกกับพระนางสีวลีใน <i>การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก</i>	63
ภาพที่ 5 เปรียบเทียบพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับสมเด็จพระบรมราชินีกับภาพพระมหาชนกกับเหตุการณ์พระมหาชนกรับดอกบัวจากหญิงชราใน <i>พระมหาชนก มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ</i> และ <i>การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก</i>	64
ภาพที่ 6 เปรียบเทียบพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงงานจนพระเสโทไปรวมกันที่ปลายพระนาสิกกับภาพพระมหาชนกทรงงานใน <i>การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก</i>	65
ภาพที่ 7 แสดงการเปรียบเทียบความโศกเศร้าของประชาชนในมิลิลาเมื่อพระโพลชนกสวรรคต และความดีใจของประชาชนเมื่อได้พระมหาชนกเป็นพระราชอาพระองค์ใหม่ ใน <i>พระมหาชนกเดอะพีโนมันอลไลฟ์โชว์</i>	72
ภาพที่ 8 แสดงการใช้ภาพแอนิเมชันใน <i>ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก</i> เพื่อสื่อให้เห็นความดีใจของประชาชนที่ได้พระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่	91
ภาพที่ 9 แสดงการแต่งกายของวงปีพาทย์ใน <i>ลิเกการกุศลพระมหาชนก</i> และผู้แสดงบนเวที ใน <i>พระมหาชนกเดอะพีโนมันอลไลฟ์โชว์</i>	92
ภาพที่ 10 แสดงการใช้ภาพเคลื่อนไหวประกอบบทขับร้องประสานเสียงใน <i>พระมหาชนก เดอะพีโนมันอลไลฟ์โชว์</i>	95

	หน้า
ภาพที่ 11 แสดงบุญญาธิการของพระมหาชนกที่ต้นไม้ต่างโน้มกิ่งเมื่อพระมหาชนกเสด็จผ่าน ใน <i>การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก</i>	96
ภาพที่ 12 แสดงปลาทะเลยักษ์ที่จะมากัดกินพระมหาชนกระหว่างการว่ายน้ำในมหาสมุทร ใน <i>การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก</i>	112
ภาพที่ 13 แสดง ส.ค.ส. พระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ปี พ.ศ.2542	114
ภาพที่ 14 แสดง ส.ค.ส. พระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ปีพ.ศ. 2557	115
ภาพที่ 15 แสดงภาพประชาชนชาวมิถิลานครที่มัวเมาในกามกิเลส ใน <i>พระมหาชนก มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ</i>	118
ภาพที่ 16 แสดงภาพเขียนทรายประกอบการแสดงของวงออเคสตราใน <i>ซิมโฟนีอุปรากร พระมหาชนก</i>	122
ภาพที่ 17 แสดงการนำเสนอวิธีการฟื้นฟูมะม่วง 9 ประการใน <i>พระมหาชนกมหานาฏกรรม เฉลิมพระเกียรติ</i> ที่ปรากฏทั้งการใช้ภาพเลเซอร์และการแสดงด้วยอุปกรณ์ ประกอบฉาก	125
ภาพที่ 18 แสดงภาพเปรียบเทียบพระมหาชนกกับพระนางสีวลีใน <i>การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก</i> เปรียบเทียบกับภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระ พระนางเจ้าสิริกิติ์ทรงประกอบพระราชกรณียกิจร่วมกัน	128
ภาพที่ 19 แสดงภาพเปรียบเทียบพระมหาชนกกับพระนางสีวลีใน <i>การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก</i> เปรียบเทียบกับภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ในวันฉลองสิริราชสมบัติ 9 มิถุนายน2549	129

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงรายชื่อเรื่องเล่าอันเนื่องมาจากพระราชนิพนธ์พระมหาชนก ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่คัดเลือกมาศึกษา	2
ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบเนื้อหาของชุมทรัพย์ 16 ประการในอรรถกถาหาชนกชาดก กับ <i>ลิลิตการกุศลพระมหาชนก</i>	58
ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบชื่อองค์ทั้ง 9 องค์ใน <i>พระมหาชนกมหานาฏกรรม</i> <i>เฉลิมพระเกียรติ</i> และ <i>พระมหาชนกเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์</i>	70
ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบเนื้อหาบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกกับเสียงผู้เล่าเรื่องใน <i>พระมหาชนกเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์</i>	84
ตารางที่ 5 แสดงการเปรียบเทียบบทเจรจาระหว่างพระมหาชนกกับนางเมขลาในบทพระราช นิพนธ์พระมหาชนกและใน <i>บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่าน</i> <i>เรื่องพระมหาชนก</i>	106
ตารางที่ 6 แสดงการดัดแปลงเนื้อหาจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมาเป็นบทสนทนา ใน <i>การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก</i>	113
ตารางที่ 7 แสดงการเปรียบเทียบแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชในเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก, วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ก่อนพ.ศ. 2540 และวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชหลังพ.ศ. 2540	160

สารบัญแผนภาพ

		หน้า
แผนภาพที่ 1	แสดงโครงสร้างของลักษณะวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชุนก	93
แผนภาพที่ 2	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนากับวรรณคดีประเภทอื่นๆ	162
แผนภาพที่ 3	แสดงพลวัตของตัวบท ผู้สร้างตัวบท ผู้เสพตัวบท และบริบทในการเสพตัวบทอันสัมพันธ์กับสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชุนก	169

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

บทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ เป็นวรรณกรรมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงดัดแปลงจากมหากษัตริย์ อันเป็นชาดกเรื่องที่ 2 จากทศชาติหรือชาดก 10 เรื่องสุดท้าย ก่อนที่พระโพธิสัตว์จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอันประกอบด้วย เตมียชาดก มหากษัตริย์ชาดก สุวรรณสามชาดก เนมิราชชาดก มโหสถชาดก ภูริทัตตชาดก จันทกุมารชาดก มหานารทกัศสปชาดก วิรุทธชาดก เวสสันดรชาดก ทศชาติชาดกมีการรับรู้มาอย่างกว้างขวางและยาวนานในสังคมวัฒนธรรมไทย

หลังจากการเผยแพร่บทพระราชนิพนธ์ใน ปี พ.ศ. 2539 บทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ก็นำมาผลิตซ้ำในสื่อรูปแบบต่างๆจำนวนมาก เช่น บทอ่าน ละครเวที แอนิเมชัน อาจกล่าวได้ว่าในบทพระราชนิพนธ์ทั้ง 4 เรื่องของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชคือ นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ ตีโต พระมหากษัตริย์ และคุณทองแดง บทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์เป็นบทพระราชนิพนธ์ที่ผลิตซ้ำมากที่สุด อาจจะมีเหตุมาจากพระราชเรื่องนี้เป็น “หนังสือเรื่องนี้เป็นที่รักของข้าพเจ้า...” (พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในวโรกาสจัดแสดงนิทรรศการภาพเขียนเรื่องพระมหากษัตริย์ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันที่ 28 มีนาคม 2539 อ้างใน รื่นฤทัย สังข์พันธุ์: 2552, 74) และที่มาของบทพระราชนิพนธ์ที่มาจากทศชาติชาดกอันเป็นเรื่องที่คนไทยรู้จักเป็นอย่างดี

แม้ว่าบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์จะผลิตซ้ำในสื่อหลากหลายรูปแบบ แต่มีวัตถุประสงค์ในการผลิตซ้ำที่เหมือนกันคือเพื่อ “เทิดพระเกียรติ” หรือ “เฉลิมพระเกียรติ” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในฐานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้มีพระอัจฉริยภาพด้านภาษา และเพื่อเผยแพร่คำสอนเรื่อง “ความเพียรที่บริสุทธิ์” อันเป็นสาระธรรมที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในบทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้

ด้วยวัตถุประสงค์ในการผลิตซ้ำของบทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้คือเพื่อ “เทิดพระเกียรติ” ดังนั้นเรื่องเล่าหลายเรื่องอันเกิดจากการผลิตซ้ำบทพระราชนิพนธ์ จึงเป็นตัวบทที่น่าสนใจนำมาศึกษาวิเคราะห์ว่า นอกเหนือจากการดำเนินเรื่องตามบทพระราชนิพนธ์แล้ว เรื่องเล่าเหล่านี้ยังปรากฏลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในลักษณะใดบ้าง นอกจากนี้แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่ผลิตซ้ำในสื่อต่างๆ จะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร รวมถึงแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติในเรื่องเล่าเหล่านี้เหมือนหรือแตกต่างกันเมื่อเปรียบเทียบกับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน

การสร้างตัวบทวรรณคดีเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์เป็นกิจกรรมที่ปรากฏในประวัติวรรณคดีไทยมาอย่างยาวนานและมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ลักษณะเช่นนี้เป็นประจักษ์พยานถึง

ความสำคัญสถาบันพระมหากษัตริย์ อันเป็นสถาบันหลักที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทย ผลของการวิจัยนี้แสดงให้เห็นพลวัตของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสังคมปัจจุบันที่มีการสร้างสรรค์จากบทพระราชนิพนธ์อันมีที่มาจากชาดก อีกทั้งยังนำเสนอในสื่อรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์
2. เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ของเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์
3. เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์กับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน

ขอบเขตของการวิจัย

แม้ว่าบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์นำมาผลิตซ้ำในสื่อต่างๆ จำนวนมากก็ตาม แต่การผลิตซ้ำเรื่องเล่าพระมหากษัตริย์ในสื่อบางประเภทก็มีข้อจำกัดที่จะซ้ำซ้ำ เช่น การแสดงหุ่นละครเล็กพระมหากษัตริย์ของคณะหุ่นละครเล็ก โจหลุยส์ที่ไม่ได้บันทึกการแสดงไว้ ดังนั้นเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่คัดเลือกมาเป็นข้อมูลในการศึกษานี้ จึงเป็นการนำบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมาผลิตซ้ำในสื่อรูปแบบต่างๆ และได้บันทึกไว้ ทำให้สามารถซ้ำซ้ำได้ รายชื่อขอบเขตข้อมูลที่คัดเลือกมาประกอบการศึกษาปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงรายชื่อเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่คัดเลือกมาศึกษา

ลำดับ	ชื่อ	ประเภทของสื่อ	ปี พ.ศ. ที่เผยแพร่
1	บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหากษัตริย์	บทอ่าน	2541
2	ลีเการกฤษเรื่องพระมหากษัตริย์	ลีเก	2543
3	พระมหากษัตริย์มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ	ละครเวที	2549
4	ซิมโฟนีอุปรากรพระมหากษัตริย์	การแสดงดนตรีโดยวงออเคสตราประกอบสื่อร่วมสมัย	2554
5	ละครเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์	สื่อผสม	2556

ลำดับ	ชื่อ	ประเภทของสื่อ	ปี พ.ศ. ที่ เผยแพร่
6	<i>พระมหากษัตริย์ในมโนลโหลโซว</i>	การแสดงประกอบแสง สี เสียง	2557
7	<i>พระมหากษัตริย์</i>	การ์ตูนแอนิเมชัน	2557

สมมติฐานของการวิจัย

เรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติอย่างเด่นชัด ทั้งในส่วนประณามพจน์ และส่วนเนื้อเรื่องที่ผานเนื้อหาในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้ากับเหตุการณ์หลักในบทพระราชนิพนธ์อย่างกลมกลืน แนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติในเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์สอดคล้องกันแม้ว่าจะนำเสนอผ่านสื่อที่ต่างกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในยุคสมัยเดียวกัน คือสรรเสริญพระเมตตาของพระมหากษัตริย์ผู้เป็นพ่อและพระโพธิสัตว์

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาในฐานวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ จึงมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้หลากหลายแง่มุม แบ่งได้เป็น 3 กลุ่มดังนี้

- 1) งานวิจัยที่ศึกษาบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์และเรื่องเล่าที่ผลิตซ้ำจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ มีจำนวนมาก ได้แก่

1.1 งานวิจัยที่ศึกษาตัวบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

สมเกียรติ รักษ์มณี (2539) วิเคราะห์จุดมุ่งหมายของบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่เสนอแนวคิดสำคัญคือให้ผู้อ่านหยั่งลงสู่ความเพียรที่แท้จริง นอกจากนี้ยังกล่าวถึงบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ว่าทรงคุณค่าด้านอักษรศาสตร์ แสดงพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งภาษาไทย บาลี และอังกฤษ

ประเวศ วะสี (2541) วิเคราะห์ตีความพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่มีการเผยแพร่อย่างแพร่หลาย พร้อมทั้งเหรียญที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างควบคู่กับการพิมพ์บทพระราชนิพนธ์ว่าทรงปรารถนาให้เหรียญเป็นวัตถุสัญลักษณ์ เพื่อเตือนใจให้ประชาชนระลึกถึงสาระธรรมในพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่เป็นนามธรรม การที่มีพระประสงค์เช่นนั้นก็เพื่อก่อให้เกิดสัมมาทัศนคติในการดำเนินชีวิตและทิศทางการพัฒนาประเทศ

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2542) ศึกษาบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เพื่อให้เข้าใจสาระและการดัดแปลงสร้างเสริมบทพระราชนิพนธ์จากมหากษัตริย์ชาดกในพระไตรปิฎก การดัดแปลงต้นเรื่อง

จากพระไตรปิฎกทำให้พระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์มีลักษณะเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาร่วมสมัย คือเน้น ย้ำวิริย-บารมีให้ชัดเจนเหมาะสมแก่ยุคสมัย พร้อมทั้งอธิบายความสำคัญของโมกขธรรมในสังคมปัจจุบัน อันหมายถึงการดำรงอยู่ในโลกเพื่อบำเพ็ญหน้าที่ด้วยวิริยะและปัญญา เพื่อเกื้อกูลชาวโลกทั้งปวง

จิรวัดน์ พิระสันต์ และวนิดา บำรุงไทย (2542) ยกย่องพระราชปรีชาสามารถในการ แปลและเรียบเรียงพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เป็นภาษาไทยสลับกับภาษาอังกฤษเป็นตอนๆ พระราช นิพนธ์พระมหากษัตริย์มีความประณีตทั้งด้านเนื้อหา ภาษา รูปเล่ม ในแบบฉบับของวรรณกรรมสำหรับเด็ก สอดคล้องกับเนื้อเรื่องซึ่งเป็นนิทานง่ายๆ ไม่สลับซับซ้อน โดยนำรูปแบบของวรรณกรรมเด็กในซีกโลก ตะวันตกมาใช้อย่างเหมาะสมกลมกลืน นอกจากนี้พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ยังได้สะท้อน บุคลิกภาพอันโดดเด่นในควมมีพระอารมณ์ขันของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อีกทั้งสะท้อนพระ ราชจริยวัตร พระราชปณิธาน และพระราชหฤทัยอันเปี่ยมด้วยพระเมตตา

ณัฐพงศ์ แยมเจริญ (2544) ศึกษาวาทกรรมในกระบวนการสื่อสารของพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ รวมไปถึงศึกษาความหมายของเนื้อหา รูปภาพประกอบ และความเข้าใจของผู้รับสาร ผลการศึกษาพบว่า พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ได้รับความสำเร็จอันเนื่องมาจากอำนาจทางวาท กรรมทั้งในลักษณะเปิดเผยและแอบแฝง อำนาจทางวาทกรรมนี้โยงใยเกี่ยวพันกับเรื่องของศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ เศรษฐกิจและสังคม ไปถึงวัฒนธรรมของชาติ ในด้านเนื้อหาพบว่ามี การตัดแปลง ตอนท้ายเรื่องเพื่อให้สอดคล้องกับการรับรู้ของคนในปัจจุบันและสภาพสังคม พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหา กษัตริย์มีวัตถุประสงค์ในการพระราชนิพนธ์เพื่อพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ และเป็นการสะท้อนถึงตัว ผู้ประพันธ์เพื่อให้เกิดการเทียบเคียงกับตัวละคร

สุจิตรา ศรีมูล (2548) ศึกษาแนวคิดภาวะผู้นำแบบตะวันออกในพระราชนิพนธ์เรื่องพระ มหากษัตริย์ ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดเรื่องภาวะผู้นำที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ สอดคล้องกับ หลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยแบ่งเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำโดยตรง ได้แก่ ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร 5, 12 พรหมวิหาร 4 สัมปสิริธรรม 7 เวสาลีขจรธรรม 5 โยนิโสมนสิการ พลละ 5 อินทรีย์ 5 อิทธิบาท 4 หลักธรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ได้แก่ อัคคีปริจจาคิยา ทิศทั้ง 6 สังหัตถ 4 ส่วนหลักธรรมที่ส่งเสริมภาวะผู้นำได้แก่ สติและสัมปชัญญะ มงคล 38 กุศลมูล 3 การละเว้นจากอบายมุข 6 และการละจากอคติ 4

ปริญญวัฒน์ วัชรอาภาการ (2549) ศึกษาคุณค่าและความหมายร่วมสมัยในการพัฒนา ประเทศที่แฝงอยู่ในพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์กับตัวแบบการพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ข้อค้นพบที่เป็นสาระสำคัญคือความสอดคล้อง เชื่อมโยงของสาระแฝงในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์กับการพัฒนาประเทศ กล่าวคือสามารถสร้าง ความเข้าใจพื้นฐานและชี้ให้เห็นตัวแบบการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฐานะที่เป็น กระบวนทัศน์การพัฒนาชุดหนึ่งที่มีอยู่จริง โดยอาศัยการมองเห็น ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบทั้งหมด ของชีวิตและธรรมชาติที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน มุ่งจัดการระบบความสัมพันธ์ต่างๆในชีวิตให้มั่นคง ยั่งยืน โดยอาศัยพื้นฐานความพอดีของจิตใจเป็นองค์ประกอบสำคัญ

รินฤทัย สัจจพันธุ์ (2552) ศึกษาพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์แสดงให้เห็นพระอัจฉริยภาพด้านวรรณคดี ภาษา แผนที่ ภูมิศาสตร์ อุทกศาสตร์ อนุกรมวิทยา การศึกษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การพระราชทานพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์เพื่อเตือนสติคนไทยให้เลิกกลุ่มหลงในวิชา และให้ระงับความมัวเมาในการดักดวงแสวงหาเพื่อประโยชน์สุขของตนโดยปราศจากการพินิจพิเคราะห์ด้วยสติปัญญา

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2554) ศึกษาภาพโดยรวมของบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในมุมมองทางการสื่อสาร การปกครอง ภาษากวีวัฒนธรรม และอภิปรายความดีโดยวิเคราะห์และแสวงหาองค์ประกอบของปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานต่อพสกนิกรผ่านบทพระราชนิพนธ์ ผลการศึกษาพบว่า บทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ชี้ให้เห็นถึงความเป็นพระมหากษัตริย์ที่ต้องตั้งอยู่บนความเพียรโดยเฉพาะยามที่บ้านเมืองประสบวิกฤติ บทพระราชนิพนธ์สะท้อนชีวิตพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบำเพ็ญพระราชบิดาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงอาศัยอยู่ต่างแดน และได้รับทูลเชิญให้เป็นพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกับเหตุการณ์ในชีวิตของพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้บทพระราชนิพนธ์สะท้อนแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนจากเหตุการณ์ต้นมะม่วงสองต้นที่ถูกทำลายเพราะเมาะ

เทียมจิตร พ่วงสมจิตร (2560) ศึกษาสัญลักษณ์และความหมายทางพุทธธรรมในบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ ผลการศึกษาพบว่าสัญลักษณ์ในบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์สื่อความหมายทางพุทธธรรม โดยจำแนกตามมโนทัศน์ต่างๆ ได้แก่ มโนทัศน์เรื่องบารมี มโนทัศน์เรื่องหน้าที่ มโนทัศน์เรื่องบุญ มโนทัศน์เรื่องมรรคมงคลแปด มโนทัศน์เรื่องสังสารวัฏ มโนทัศน์เรื่องกำลัง และมโนทัศน์เรื่องสังขาร มโนทัศน์ทั้งหมดเป็นองค์ธรรมสำหรับการประพฤติปฏิบัติทั้งในระดับโลกียธรรมและโลกุตระธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เน้นเรื่องวิริยบารมีและปัญญาบารมี เนื่องจากบารมีทั้งสองนี้สนับสนุนสถานภาพการเป็นพระราชาและการบรรลุนิพพาน

คณิดา หอมทรัพย์ (2560) ศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ในฐานะเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติของไทยที่มีเนื้อหายกย่องและสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์พบว่าพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีฐานะเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติของไทยจากการนำเสนอพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชผ่านลักษณะ บทบาท และวิถีชีวิตของพระมหากษัตริย์อย่างแนบเนียน แสดงให้เห็นถึงพระราชสถานะของพระมหากษัตริย์เป็นพระมหากษัตริย์โพธิสัตว์ เห็นได้จากการใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์ เหตุการณ์พระราชบิดาสวรรคตในวัยเยาว์และต้องพลัดพรากจากบ้านเมือง การเดินทางกลับบ้านเมืองเมื่อเจริญวัย ลักษณะการเป็นผู้มีกำลัง การกระทำความเพียรอันบริสุทธิ์จนรอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง การกระทำกิจที่แท้จริงจนสำเร็จ ชีวิตครอบครัว การฟื้นฟูเกษตรกรรม และการไม่ออกบวชเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนของพระมหากษัตริย์ พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ได้เน้นย้ำให้เห็นถึงบทบาทของวรรณกรรมพระพุทธานุภาพต่อการเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในปัจจุบันซึ่งเป็นชนของการแต่งวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติของไทยที่มีมาตั้งแต่สมัย

สุโขทัย และยังมีลักษณะการแต่งวรรณกรรมชาดกเพื่อยกย่องพระมหากษัตริย์เป็นพระโพธิสัตว์ เช่นเดียวกับวรรณกรรมสมัยอยุธยาตอนต้นเรื่องมหาชาติคำหลวง

ณัฐกาญจน์ นาคนวล (2560) ศึกษาพระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในฐานะเรื่องเล่าทศชาติชาดกในสังคมไทยร่วมสมัย โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาการสืบทอดและการสร้างสรรค์ ทั้งด้านเนื้อหา แนวคิด กลวิธีการเล่าเรื่อง และรูปแบบการนำเสนอ ผลการศึกษาพบว่าพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์แสดงให้เห็น การสืบทอดเนื้อหาและแนวคิดทั้งจากวรรณคดีชาดก วรรณคดีพระพุทธศาสนา และวรรณคดีคำสอน โดยนำขนบวรรณคดีมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทสังคมและผู้เสพ มีการสร้างสรรค์กลวิธีการเล่าเรื่องด้วยการดัดแปลงและเปลี่ยนเนื้อหาตอนจบ โดยใช้รูปแบบหนังสือภาพประกอบเรื่องในการนำเสนอ กล่าวได้ว่า พระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์แสดงให้เห็นกระบวนการการสืบทอดและสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมทศชาติชาดก เป็นชาดกประจำรัชสมัยในรัชกาลที่ 9 และเป็นวรรณคดีชาดกสมัยใหม่อันยืนยันการดำรงอยู่ของเรื่องเล่าทศชาติชาดกได้อย่างชัดเจน

1.2 งานวิจัยที่ศึกษาเรื่องเล่าที่สืบเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

กิตติศักดิ์ เกิดอรุณสุขศรี (2552) ศึกษาละครเวทีเรื่องพระมหากษัตริย์ Never say good bye ของคณะละครมะขามป้อม ผลการศึกษาพบว่าละครเวทีพระมหากษัตริย์ Never say good bye มีลักษณะเป็นงานเลียนแบบ (parody) กล่าวคือนำเหตุการณ์จากชาดกที่พระมหากษัตริย์ทรงเพียรว่ายน้ำกลางมหาสมุทรเป็นเวลา 7 วัน 7 คืนจนนางมณีเมขลามาช่วยชีวิตมา “พูดใหม่” โดยมีจุดประสงค์เพื่อสื่อสารกับผู้ชมร่วมสมัย การนำเสนอจึงเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบัน เช่น ธรณีพิบัติภัยสึนามิ การปราบจลาจลที่อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส และโดยมีการอ้างคำพูดและอ้างถึงตัวบทเดิมเพื่อความกลมกลืน การนำเสนอของละครเวทีพระมหากษัตริย์ Never say good bye เป็นการตีความใหม่ เพื่อกล่าวถึงพฤติกรรมของมนุษย์และสะท้อนความเป็นจริงที่มนุษย์ที่ต่างเห็นแก่ความอยู่รอดของตัวเองเป็นหลัก ทำให้ละเลยความถูกต้องและคุณธรรม

อักษราวดี เสียงดั่ง (2554) ศึกษาวิเคราะห์เอกลักษณ์ไทยและบทบาทที่มีต่อสังคมไทยในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2550 ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ไทยที่ร่วมเชิดชูเอกลักษณ์ไทยและให้แนวคิดที่ดีต่อสังคมควรประกอบด้วย 1) บทละครภาษาไทย 2) ลีลาท่าทางที่มีพื้นฐานมาจากรำไทย 3) เครื่องแต่งกายแบบไทย 4) ทำนองเพลงและบทร้องแบบไทยเดิม 5) ฉากและอุปกรณ์ประกอบฉากที่สร้างศิลปะแบบไทย

รุจิภาส ภูธนัญญณฤภัทร(2555) สร้างผลงานการประพันธ์ดนตรีโดยการผสมผสานสื่อร่วมสมัยประกอบการแสดงซิมโฟนีอุปรากรพระมหากษัตริย์ เพื่อสื่อให้เกิดจินตนาการในเรื่องราวพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นชาดกหนึ่งในทศชาติของพระพุทธเจ้า การใช้ดนตรีหลากหลายรูปแบบมาผสมผสานเพื่อบรรยาย

เรื่องราวในพระมหากษัตริย์เพื่อเป็นการส่งเสริมจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ให้แก่วงการดนตรีไทยที่ต้องการพัฒนาเพื่อให้ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติต่อไป

สุภัค มหาวรากร (2556) ศึกษาการแสดงร่วมสมัยเรื่อง “พระมหากษัตริย์” ซึ่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒจัดแสดง ผลการศึกษาพบว่านาฏยลีลาการแสดงร่วมสมัยเรื่องพระมหากษัตริย์ดำเนินเรื่องตามบทพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีการเล่าเรื่องโดยการใช้สื่อผสมหลายรูปแบบได้แก่ การขับบทเสภา การแสดงหุ่นละครเล็ก การเล่นภาพเงาเคลื่อนไหว การบรรเลงเพลงประกอบวงดุริยางค์ออเคสตรา การใช้แอนิเมชัน การแสดงนาฏยลีลาพระมหากษัตริย์แสดงให้เห็นการรังสรรค์สื่อการแสดงร่วมสมัยเพื่อถ่ายทอดเนื้อเรื่องชาดกที่มีมาในพระไตรปิฎก โดยยังคงสาระสำคัญของชาดกคือ “เพียรบำเพ็ญบารมีมิหวาดหวั่น”

สุภัค มหาวรากรและพฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ (2557) ศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอชาดกเรื่องพระมหากษัตริย์ในรูปแบบการ์ตูนโทรทัศน์และบทบาทของสื่อการ์ตูนโทรทัศน์เรื่องพระมหากษัตริย์ในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่าการ์ตูนเรื่องพระมหากษัตริย์ได้ปรับเปลี่ยนรายละเอียด 5 ประการเพื่อให้เหมาะสมกับผู้เสพที่เป็นเด็ก คือ การอธิบายขยายความวิริยบารมีให้เข้าใจง่ายขึ้น การนำเสนอภาพตัวละครพระมหากษัตริย์และเพื่อนในนครกาลจำปาเก การสร้างเหตุการณ์เพิ่มเติม และการสร้างฉากและเครื่องแต่งกายตัวละคร บทบาทของการ์ตูนแอนิเมชันเรื่องพระมหากษัตริย์ในสังคมไทยมี 2 ประการคือ บทบาทในการสอนธรรมะและบทบาทในการยกย่องพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

คมชัชวาลย์ พสุริจันทร์แดง (2558) เขียนวิทยานิพนธ์ “การสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ผ่านพัฒนาการด้านปรัชญาในเรื่องพระมหากษัตริย์” เป็นงานวิจัยแนวสร้างสรรค์ที่มีวัตถุประสงค์ในการหารูปแบบและแนวคิดในการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ เพื่อให้สามารถนำเสนอปรัชญาเรื่องความเพียรอันเป็นสาระสำคัญของบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ได้อย่างสมบูรณ์ โดยมีปัจจัยในการออกแบบการแสดงหลายประการ อาทิ ผู้แสดง ลีลา ดนตรี อุปกรณ์ สถานที่แสดง

2) งานวิจัยที่ศึกษาวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่ปกครองด้วยระบบพระมหากษัตริย์เป็นประมุขมาเป็นเวลาช้านาน จึงมีวรรณคดียกย่องพระเกียรติจำนวนมากและทำให้เกิดงานวิจัยที่ศึกษาวรรณคดีกลุ่มจำนวนมากเช่นกัน ปรากฏทั้งการวิจัยวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในภาพรวม การศึกษาวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติเฉพาะสมัย และการศึกษาวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในประเด็นเฉพาะได้แก่

กาญจนา ธรรมเมธี (2519) ศึกษาวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-4) จำนวน 7 เรื่อง เพื่อวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสมัยนี้ ทั้งด้านรูปแบบแนวการเขียน ประดิษฐ์ภาพ คุณลักษณะและคำศัพท์ที่กวีนำมาสรรเสริญพระมหากษัตริย์ สุนทรียภาพ และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่าวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ยังคงยึดขนบการประพันธ์วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่มีมาแต่เดิม อย่างไรก็ตามวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสมัยนี้ก็มีประติษฐานการดำเนิน ฉันทลักษณ์ที่นำกลอนเพลงยาวมาแต่งวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ

เสาวณิต วิงวอน (2530) ศึกษาวรรณคดียอพระเกียรติในสมัยต่างๆ 41 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมยอพระเกียรติเริ่มแต่งตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้วมีวิวัฒนาการสืบมาจนสมัยปัจจุบัน วรรณกรรมยอพระเกียรติมีองค์ประกอบ 3 ส่วนคือ ประณามพจน์ เนื้อเรื่อง และสรุป เนื้อเรื่องเป็นส่วนสำคัญที่สุดของ วรรณกรรมยอพระเกียรติ เพราะแสดงให้เห็นพระคุณสมบัติ พระราชกรณียกิจ สภาพบ้านเมืองที่ สวยงามและสงบสุข พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์เป็นพุทธมามกะและทรงใช้ธรรมะปกครอง

เสาวณิต วิงวอน (2538) เขียนบทความเรื่องเทวราชาและธรรมราชาในวรรณกรรมยอพระเกียรติ พบว่าคติของคนไทยเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์สามารถแบ่งออกเป็น 2 คติ คือ คติที่เห็นพระมหากษัตริย์ เป็นหัวหน้าครอบครัวใหญ่ และคติที่เห็นว่าพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของรัฐทางการเมือง ในระยะแรก พระมหากษัตริย์ของไทยเป็นไปตามคติแรก แต่ระยะต่อมา พระมหากษัตริย์เป็นไปตามคติแบบที่ 2 คือ เป็นราชา ซึ่งจะมีพิธีกรรมยกพระมหากษัตริย์เป็นเทพเจ้าหรือเทวราชาลัทธิเทวราชได้มาผสมผสานกับ ศาสนาพุทธในอาณาจักรพูนันและเจนละแล้วเข้าสู่ไทยพระมหากษัตริย์ไทยจึงเป็นเทวราชาและธรรมราชา ด้วย ในสมัยสุโขทัย พระมหากษัตริย์มีความเป็นธรรมราชา ต่อมาสมัยอยุธยาตอนต้นพระมหากษัตริย์เป็น ทั้งเทวราชาและธรรมราชา หลังจากนั้นเริ่มเป็นพุทธราชาด้วย แนวคิดเกี่ยวพระมหากษัตริย์เหล่านี้มีแสดง อยู่ในวรรณกรรมยอพระเกียรติ

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2538) เขียนบทความเรื่องการสวดตีวีรกษัตริย์ในมหากาพย์เรื่องท้าวบาเจือง เป็นการศึกษามหากาพย์เรื่องท้าวบาเจืองที่แต่งเพื่อสวดตีพญาเจือง หรือท้าวเจือง กวียกย่อง คุณลักษณะของ วีรกษัตริย์ คือ การมีกำเนิดพิเศษต่างจากมนุษย์ทั่วไป การมีบุญบารมี การมีเกียรติยศ ขจรขจายและมีเดชานุภาพเป็นที่เกรงขาม การเป็นกษัตริย์ที่ทรงคุณธรรมการเป็นนักรบที่มีความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว กวีผู้แต่งสามารถแสดงคุณลักษณะทั้งหลายและถ่ายทอดออกมาเป็นภาพที่ละเอียดชัดเจน เพราะมีการใช้จินตนาการอันบรรเจิด การใช้คำประพันธ์ประเภทโคลงฉันท์บาททุกุญชรที่มีการเล่นกลบท และการใช้ถ้อยคำภาษาที่มีความงามทางวรรณศิลป์

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2542) เขียนบทความเรื่องภาพพระมหากษัตริย์ไทยจากวรรณคดียอพระเกียรติ ศึกษาภาพพระมหากษัตริย์ 5 พระองค์ คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจากวรรณคดียอพระเกียรติ 19 เรื่อง สะท้อนให้เห็น ภาพของพระมหากษัตริย์ที่คล้ายคลึงกัน คือ ทรงเป็นผู้มีบุญญาบารมี ทรงศรัทธาและค้ำจุน พระพุทธศาสนา และทรงเมตตาต่อคนทั้งปวง แต่ก็จะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปตามแต่ยุคสมัยและ สังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ธงชัย ดิษโส (2547) ศึกษาวรรณคดีร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดช จำนวน 19 เรื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ เนื้อหา และศิลปะการใช้ภาษา รวมทั้งลักษณะของการสืบทอดนิมิตจากวรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติในอดีต ตลอดจนศึกษาการปรับเปลี่ยนของวรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติ

ปัทมา ทิมประเสริฐกุล (2556) ศึกษากลวิธีการประพันธ์นวนิยายโคลงฉันท์ ที่มีความดีเด่นสมบูรณ์แบบและมีอิทธิพลต่อวรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมา ผลการศึกษาพบว่านวนิยายโคลงฉันท์ มีกลวิธีการประพันธ์ที่ตีเียบมทั้ง กลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีทางวรรณศิลป์ กลวิธีการประพันธ์ที่มีลักษณะโดดเด่นทำให้นวนิยายโคลงฉันท์ เป็นต้นแบบให้แก่วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมา มีการแต่งบทประพันธ์เลียนแบบนวนิยายโคลงฉันท์ เช่น การสร้างเนื้อหาคือเป็นองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อเชิดชูคุณลักษณะของพระมหากษัตริย์ การเล่าเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ที่ร้อยเรียงต่อกันด้วยการใช้คำว่า “แถลงปาง” และการใช้ความเปรียบเพื่อสรรเสริญพระมหากษัตริย์ อย่างไรก็ตาม วรรณคดีของพระเกียรติสมัยต่อมาก็มีพัฒนาการที่ต่างออกไป ซึ่งเป็นไปตามบริบทของสังคม เช่น การสรรเสริญพระมหากษัตริย์จากที่เป็นเทวราชาอย่างเด่นชัดในนวนิยายโคลงฉันท์ ก็กลืนกลายเป็นมนุษย์ที่ทรงธรรมและทรงงานอย่างหนักเพื่อประชาชนในวรรณคดีของพระเกียรติปัจจุบัน พระสติปัญญาญาณหยั่งรู้อดีต อนาคต หรือใจคนก็ปรับเปลี่ยนให้เห็นพระสติปัญญาที่เกิดจากการศึกษาและเรียนรู้สรรพวิทยา

ศักดิ์ชัย ตระกูลเลิศงาม (2557) ศึกษาวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจำนวน 24 เรื่อง เพื่อเปรียบเทียบภาพของพระองค์ที่กวีนำเสนอในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ประพันธ์ขึ้นขณะดำรงพระชนม์ชีพ และประพันธ์ขึ้นหลังจากเสด็จสวรรคตแล้ว ผลการวิจัยพบว่าวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติทั้ง 2 กลุ่มนำเสนอภาพที่เหมือนและแตกต่างกัน ภาพที่เหมือนกันมี 2 ภาพ ได้แก่ ภาพพระมหากษัตริย์นักพัฒนาผู้เอาพระราชหฤทัยใส่ราษฎร และภาพพระมหากษัตริย์ผู้ทรงวางรากฐานประชาธิปไตย ส่วนภาพที่แตกต่างกันนั้น กลุ่มแรกนำเสนอภาพที่เป็นลักษณะเด่น 3 ภาพ ได้แก่ ภาพพระมหากษัตริย์ผู้เป็นพระจักรพรรดิราชสมัยใหม่ ภาพพระมหากษัตริย์ผู้มีพระเมตตาแก่พระบรมวงศานุวงศ์ และภาพพระมหากษัตริย์พระองค์แรกของสยามที่เสด็จประพาสต่างประเทศ กลุ่มหลังนำเสนอภาพที่เป็นลักษณะเด่น 2 ภาพ ได้แก่ ภาพพระมหากษัตริย์ผู้ทรงใกล้ชิดและทรงเป็นที่รักของราษฎร และ ภาพพระมหากษัตริย์ผู้ทรงรักษาเอกราชของชาติไว้ได้ท่ามกลางการคุกคามของชาติตะวันตก ความแตกต่างของภาพดังกล่าวเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างกวีกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

3) งานวิจัยที่ศึกษาวรรณคดีประเภทอื่นในฐานะวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ งานวิจัยในกลุ่มนี้ไม่มีมากนัก ได้แก่

คำยวง วราสิทธิชัย (2549) ศึกษาวรรณกรรมประกอบพระราชพิธีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เช่น ประกาศบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช คำฉันท์ดุขมิฐสังเวยกล่อมช้าง แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็นคือ หน้าที่และแนวคิดของพระราชพิธี และหน้าที่และแนวความคิดเกี่ยวกับ

วรรณกรรมพระราชพิธี ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมพระราชพิธีสะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะ บทบาทหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้วรรณกรรมพระราชพิธียังแสดงให้เห็นความเจริญมั่งคั่งของ เมืองไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ชัยรัตน์ พลมุข (2552) ศึกษาแนวคิดธรรมราชาในวรรณคดีประกอบพระราชพิธีสมัยรัตนโกสินทร์ 70 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า กวีมุ่งถ่ายทอดจริยาคติของพระมหากษัตริย์ ได้แก่ การเป็นองค์ธรรมิกราชผู้ ปฏิบัติตามหลักราชธรรมและหลักธรรมทั่วไป การเป็นพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุพระโพธิญาณ และเกื้อกูลมหาชน และการเป็นองค์พุทธศาสนูปถัมภกผู้ทำนุบำรุงฝ่ายพุทธจักรควบคู่ไปกับราชอาณาจักร จริยาคติเหล่านี้สามารถประมวลเป็นแนวคิดธรรมราชา 2 ประการคือ แนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ดำรงไว้ ซึ่งธรรมะทางพุทธศาสนา เพื่อโน้มน้าสั่งคมให้ดำเนินไปตามครรลองแห่งธรรม โดยมีพระมหากษัตริย์ทรง ปฏิบัติเป็นแบบอย่าง และแนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อบ้านเมือง อัน ก่อให้เกิดความผาสุกสมบรูณ์แก่ประชาชน และความมั่นคงของราชบัลลังก์ควบคู่กัน

จตุพร มีสกุล (2556) ศึกษาวรรณคดีโศกาลัยในสมัยรัตนโกสินทร์ในด้านประวัติความเป็นมาและ พัฒนาการ ตลอดจนลักษณะเฉพาะและความสำคัญของวรรณคดีประเภทนี้ ผลการศึกษาวิจัยพบว่า วรรณคดีโศกาลัยเป็นวรรณคดีประเภทใหม่ ซึ่งเริ่มมีปรากฏขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีจุดมุ่งหมาย สำคัญเพื่อเฉลิมพระเกียรติในวาระพิเศษ คือ เมื่อพระมหากษัตริย์สวรรคตหรือพระบรมวงศานุวงศ์ สิ้นพระชนม์ ลักษณะเนื้อหาของวรรณคดีโศกาลัยมีการประกอบสร้างจากลักษณะเด่นและขนบวรรณ คศิลป์ของวรรณคดีไทย 3 ประเภท ได้แก่ วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ คือ การยกย่องสรรเสริญ พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจอันเป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง วรรณคดีนิราศคือ การคร่ำครวญความเศร้าโศกเสียใจที่ต้องพลัดพรากจากผู้เป็นที่รัก และวรรณคดี บันทึกซึ่งเป็นการบันทึกเหตุการณ์สำคัญและพระราชพิธีต่างๆ ทั้งนี้ขนบวรรณคดีทั้ง 3 ประเภท มีการ ผสมผสานกันในเรื่องอย่างกลมกลืน โดยมีกรอบความคิดสำคัญ คือ การเฉลิมพระเกียรติ พระมหากษัตริย์

วรางคณา ศรีกำเนิด (2558) ศึกษาโคลงด้นปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนของสมเด็จพระมหาสมณ เจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ผลการศึกษาพบว่าแม้ว่าวรรณคดีเรื่องนี้จะสืบทอดแนวคิดในการแต่งมา จากวรรณคดียอพระเกียรติในสมัยก่อน แต่โคลงด้นปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนก็มีลักษณะพิเศษคือ การใช้ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เป็นร้อยแก้วมาแต่งเป็นร้อยกรองด้วยโคลงและร่ายที่มีกลบทหลายชนิด จึงทำ ให้วรรณคดีเรื่องนี้เป็นทั้งวรรณกรรมยอพระเกียรติ วรรณกรรมบันทึกเหตุการณ์ และวรรณกรรมแสดง แบบแผนการประพันธ์

จากการทบทวนวรรณกรรมจะเห็นได้ว่า ยังไม่มีงานวิจัยชิ้นใดที่ศึกษาเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจาก พระราชนิพนธ์พระมหาชนกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฐานะวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์
2. เข้าใจความเหมือนและความต่างของแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติในสื่อต่างๆของเรื่องเล่าจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์
3. เข้าใจความเหมือนและความต่างของแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติในเรื่องเล่าจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เมื่อเปรียบเทียบกับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ
4. เป็นแนวทางในการศึกษาพลวัตของวรรณคดีประเภทต่างๆ ต่อไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis)

- 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ
  - 1.2 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
  - 1.3 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประเภทวรรณกรรม
- 2 รวบรวมข้อมูล
  - 2.1 รวบรวมเรื่องเล่าที่เกิดจากการผลิตซ้ำบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในสื่อต่างๆ
  - 2.2. ศึกษาภูมิหลังของเรื่องเล่าที่คัดเลือกมาเป็นข้อมูลในการศึกษา
- 3 ศึกษาวิเคราะห์ และตีความข้อมูล
  - 3.1 วิเคราะห์ลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์
  - 3.2 เปรียบเทียบแนวคิดในการเฉลิมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ของเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์
  - 3.3 เปรียบเทียบแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์กับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติสมัยเดียวกัน
- 4 สรุปผลการวิจัยและเรียบเรียงผลการวิจัย
  - 4.1 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

4.2 เรียบเรียงผลการวิจัยเป็นรายงานวิจัย บทความวิจัย และวิทยุทัศน์สรุป ผลการวิจัย

5 นำเสนอผลงานวิจัย

5.1 นำเสนอบทความวิจัยในวารสารวิชาการระดับชาติหรือระดับนานาชาติ

5.2 นำวิทยุทัศน์สรุปผลการวิจัยเผยแพร่ในสื่อต่างๆ เช่น เว็บไซต์ต่างๆ รายการ
ไทยศึกษาที่ออกอากาศที่สถานีวิทยุจุฬา

นิยามศัพท์

“เรื่องเล่า” ในงานวิจัยนี้หมายถึง “การเรียงเรียงเหตุการณ์มากกว่าสองเหตุการณ์ ไม่ว่าจะด้วย
สื่อใดๆ ไม่ว่าจะเป็นตัวอักษร เช่นบันเทิงคดี การเคลื่อนไหวของนักแสดงผสมผสานกับบทพูดใน
ภาพยนตร์ ลีลาการเต้น เช่น บัลเลต์ เส้นและสี เช่นในภาพเขียนหรือการ์ตูนของแต่ละสื่อไม่มีวิธีการ
นำเสนอต่างกัน เรื่องเล่าเรื่องเดียวกันหากนำเสนอในสื่อที่ต่างกันก็จะให้อารมณ์ที่ต่างกันไปด้วย” (อิวราตี
ไตลิ่งคะ,2543:92)

“เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก” จึงหมายถึง การนำบทพระราชนิพนธ์พระมหา
ชนกในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มาผลิตซ้ำในสื่อรูปแบบต่างๆ เช่น บทอ่าน ละคร
เวที ภาพยนตร์การ์ตูนแอนิเมชัน ลิเก ละครโทรทัศน์ โดยในการผลิตซ้ำนี้อาจจะปรากฏการเพิ่มเติม
เนื้อหา เช่น การร้องเพลงประสานเสียงเปิดการแสดง หรือการขับเสภาเพื่อปิดการแสดง ผู้วิจัยถือว่า
เนื้อหาที่เพิ่มเติมนี้เป็นแม้จะไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องแต่ก็ส่วนที่ทำให้การแสดงสมบูรณ์ จึงนับเข้าเป็นตัว
บทที่นำมาศึกษาด้วย

อนึ่งในรายงานวิจัยฉบับนี้ อาจจะใช้คำเรียกกลุ่มข้อมูลที่นำมาศึกษาหลายคำ ทั้งเรื่องเล่าจากบท
พระราชนิพนธ์พระมหาชนก เรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก เรื่องเล่าที่เกิดจาก
ผลิตซ้ำบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก และเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก คำ
เรียกเหล่านี้ต่างหมายถึงตัวบทที่เลือกมาเป็นกลุ่มข้อมูลในการศึกษา 7 เรื่อง

“วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ” ในงานวิจัยนี้ใช้ตามนิยามของเสาวณิต วิงวอน (2530:7) “งาน
ประพันธ์ที่มุ่งพรรณนาพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ ซึ่งผู้ประพันธ์เกิดแรงบันดาลใจจากพระปรีชา
สามารถด้านการปกครอง ด้านการรบ จากความรุ่มเย็นเป็นสุขแห่งบ้านเมือง

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การอ้างอิงในงานวิจัยนี้ใช้ระบบนามปีในกรณีของการอ้างอิงข้อความจากเอกสารต่างๆ แต่เมื่อ
การอ้างอิงเนื้อหาจากตัวบทที่เป็นข้อมูลในการวิจัย จะใช้การอ้างอิงชื่อเรื่องตามที่ปรากฏในตารางที่ 1

2. การอ้างอิงบทร้อยกรองที่มีผู้ประพันธ์ไว้และนำมารวบรวมในหนังสือเฉลิมพระเกียรติในโอกาส
ต่างๆ จะอ้างอิง โดยระบุชื่อผู้ประพันธ์ ชื่อหนังสือที่รวบรวม ปีที่หนังสือที่รวบรวมตีพิมพ์ และเลขหน้า

ตามหนังสือที่รวบรวม อย่างไรก็ตามหากปีที่ประพันธ์หรือยกรองไม่ตรงกับปีที่หนังสือรวบรวมตีพิมพ์ ผู้วิจัยจะระบุปีที่ประพันธ์ไว้หลังชื่อผู้ประพันธ์ เช่น

ชนมานเจริญยิตเยื่อ	เพื่อไทย
วรรณะผ่องพรรณประไพ	เพียบพร้อม
เจริญพระสุขทุกสมัย	สถิตมั่น
ทรงพลตั้งข้าน้อม	นอบเกล้าทูลสนอง ฉะนี้เทอญ
(สนิท ศตะกฐมะ (2497), รวมบทอาเศียรวาทในรอบครองราชย์ 60ปี, 2550: 13)	

จากตัวอย่างการอ้างอิงข้างต้นจะเห็นว่าโคลงสี่สุภาพข้างต้น ประพันธ์โดยสนิท ศตะกฐมะปีที่ประพันธ์คือปีพ.ศ. 2497 และบทร้อยกรองดังกล่าวได้มารวบรวมในหนังสือรวมบทอาเศียรวาทในรอบครองราชย์ 60ปี

บทที่ 2

ภูมิหลังของบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก

และเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก

2.1 ภูมิหลังของบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก

“ชาตก” หมายถึงเรื่องของพระโพธิสัตว์ซึ่งทรงบำเพ็ญบารมีในอดีต ก่อนจะได้ตรัสรู้มาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในชาติปัจจุบันนี้ แต่ละชาติที่ผ่านมาชาติหนึ่งๆ ก็เรียกว่าชาตกหนึ่งๆมี 547 เรื่อง” (ศักดิ์ศรี แยมันดดา, 2545:47) การสร้างและการเสพวรรณคดีชาตกเป็นกิจกรรมที่ฝังรากลึกมาอย่างยาวนานในสังคมและวัฒนธรรมไทย ชาตกที่มีการรับรู้อย่างกว้างขวางในสังคมไทยคือ ทศชาติชาตก หรือชาตก 10 เรื่องของสุตท่าย อันประกอบด้วย เตมียชาตก มหาชนกชาตก สุวรรณสามชาตก เนมิราชชาตก มโหสถชาตก ภูริทัตชาตก จันทกุมารชาตก มหานารทกัศสพชาตก วิรุทธชาตก เวสสันดรชาตก ประจักษ์พยานแสดงการรับรู้ทศชาติชาตกคือ จิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติในวัดต่างๆ รวมถึงประติกรรม การรับรู้เรื่องชาตกส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเพราะความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนไทยแล้ว สถาบันพระมหากษัตริย์ก็มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างและการเสพชาตกในสังคมไทยด้วยการนำชาตกมาโปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งเพื่อใช้ในโอกาสต่าง เช่น มหาชาติคำหลวง ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาตก

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระองค์ทรงดำเนินตามรอยบูรพกษัตริย์ในอดีต ทรงนำชาตกเรื่องที่สองคือพระมหาชนกมาดัดแปลงเป็นบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก โดยมีที่มาจาก

เมื่อ พ.ศ. 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสดับพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (วิน ธรรมสโร มหาเถร) วัดราชผาติการาม เรื่องพระมหาชนกเสด็จทอดพระเนตรพระราชนิพนธ์ ในกรุงมิถิลา เรื่องมีใจความว่า ที่ทางเข้าสวนหลวงมีต้นมะม่วง 2 ต้น ต้นหนึ่งมีผล อีกต้นหนึ่งไม่มีผล ทรงลิ้มรสมะม่วงอันโอชา แล้วเสด็จเยี่ยมอุทยาน เมื่อเสด็จกลับจากสวนหลวงทอดพระเนตรเห็นมะม่วงที่มีรสดี ถูกข้าราชการบริพารดึงทิ้งจนโคนลง ส่วนต้นที่ไม่มีลูกก็ยังคงตั้งตระหง่าน แสดงว่าสิ่งใดดี มีคุณภาพ จะเป็นเป้าหมายของการยึดแย้ง และจะเป็นอันตรายในท่ามกลางผู้ที่ขาดปัญญา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัย จึงทรงค้นเรื่องพระมหาชนกในพระไตรปิฎก (พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาตกเล่มที่ 4 ภาคที่ 2) และทรงแปลเป็นภาษาอังกฤษ ตรงจากมหาชนกชาตก ตั้งแต่ต้นเรื่องโดยทรงดัดแปลงเล็กๆ น้อยๆ เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น

(พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539:(6))

เนื้อหาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงดัดแปลงจากมหาชนกชาดกนั้นมีหลายประการ รื่นฤทัย สัจพันธุ (2552: 77-80) ได้วิเคราะห์การดัดแปลงเนื้อหาของบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก ไว้ดังนี้

1) ทรงตัดทอนเรื่องให้กระชับ เช่น เหตุการณ์ตอนที่เสนาบดีพยายามทำให้พระนางสีวลีพอใจ เหตุการณ์ที่พระมหาชนกแสดงปัญญาไขปัญหาของพระโพลชนก

2) ทรงเพิ่มเติมเนื้อความ เช่น ความตอนที่นางเขลากล่าวอติเรกคาถาสรรเสริญพระมหาชนกและแนะนำให้ตั้งโพธิยาลัยมหาวิทยาลัย และตอนที่พระมหาชนกทรงแนะนำวิธีฟื้นฟูมะม่วง 9 วิธี

3) ทรงเปลี่ยนตอนจบของเรื่อง ในพระมหาชนกชาดก หลังทอดพระเนตรเห็นต้นมะม่วงที่มีผลลูกโคนทำลาย พระมหาชนกทรงออกผนวช พระนางสีวลีทรงติดตามเพื่อตัดทอนและกราบทูลให้เสด็จกลับไปครองราชย์ตามเดิม แต่พระมหาชนกไม่ยอมตาม ในที่สุดมีเหตุการณ์หลายอย่างเป็นอุทาหรณ์ให้พระนางสีวลีเข้าพระทัยว่าพระมหาชนกสละแล้วทุกอย่าง พระนางจึงละความพยายามและขอผนวชตามด้วย ในพระมหาชนกฉบับพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง “ตีความ” พระมหาชนกชาดกเสียใหม่ให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน นั่นคือทรงพระราชดำริว่า การที่พระมหาชนกจะเสด็จออกแสวงหาโมกขธรรม ยังไม่ถึงวาระเวลาอันสมควร เพราะยังทรงสร้างความเจริญให้แก่เมืองมิถิลายังไม่ครบถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนยังขาดความรู้ อันจะสร้างความเสื่อมทรามแก่บ้านเมือง พระมหาชนกจะบรรลุมกขธรรมได้ง่ายกว่าหากได้ประกอบพระราชกรณียกิจในโลกให้ครบถ้วนเสียก่อน ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเพิ่มเติมเรื่องพระมหาชนกพระราชทานวิธีฟื้นฟูมะม่วงที่ถูกหักโคน 9 วิธี และมีพระราชดำริในการสร้างโพธิยาลัย หรือพุทธะลัยมหาวิทยาลัย

4) ทรงเปลี่ยนคำบาลีสันสกฤตให้เป็นคำไทยสามัญ เพื่อให้ผู้อ่านทุกวัยทุกคุณวุฒิสามารถเข้าใจได้โดยง่าย เช่น เมืองปัจฉิมตคาม ทรงใช้ว่า เมืองชายแดนแห่งหนึ่ง คำว่า อวชันนาการ ทรงใช้ว่า พิจารณา นอกจากนี้ยังทรงใช้คำสำนวนภาษาปากให้เหมาะแก่บทสนทนา เช่น “ขอเดชะพระอุปราช เล่นไม่ชื่อกับพระองค์ พะยะคะ”

5) ทรงสร้างคำใหม่ทั้งคำไทยและคำภาษาอังกฤษ เช่น เครื่องยนต์รถกลเก็บเกี่ยว (= automatic fruit harvester) ชีวภาณูสงเคราะห์ (= culturing the cell in the container) Dexterambulation (= ทักษิณาวัตร)

6) ในตอนที่ทรงคัดภาษาบาลี พร้อมแปลความมาจากพระอรรถกถา ได้ทรงพระอักษรเทวนาครี กำกับคาถาบาลีทุกคาถา ทำให้ผู้อ่านสามารถเทียบเคียงภาษาได้ทั้งสิ้น 4 ภาษา คือ ไทย บาลี สันสกฤต และอังกฤษ

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแปลเรื่องพระมหาชนกเสร็จสมบูรณ์เมื่อปี พ.ศ. 2531 และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตีพิมพ์ในโอกาสเฉลิมฉลองกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาล ให้เป็นเครื่องพิจารณาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของสาธุชนทั้งหลาย” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2539:(7), เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

เมื่อพิจารณาระยะเวลาตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเริ่มค้นคว้าจนกระทั่งทรงพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกสมบูรณ์ จะพบว่าเป็นระยะเวลาที่ยาวนานถึงเกือบยี่สิบปี ระยะเวลาที่ยาวนานในการพระราชนิพนธ์นั้นนอกจากจะมีเหตุมาจากการประกอบพระราชกรณียกิจอื่นๆหลายประการแล้ว ยังมีเหตุมาจากความเอาพระทัยใส่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงพระราชนิพนธ์และทรงแก้ไขให้พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกมีความสมบูรณ์มากที่สุด พระราชนิพนธ์เรื่องนี้จึงเป็น “หนังสือเรื่องนี้เป็นที่รักของข้าพเจ้า....หนังสือเล่มนี้ไม่มีที่เทียมและกัทานผู้เป็นศิลปิน ผู้ที่เป็นกรรมการ และผู้ที่สนับสนุน ย่อมจะทราบดีว่างานที่เราทำนั้น คุ่มค่าแค่ไหน” (พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในวโรกาสจัดแสดงนิทรรศการภาพเขียนเรื่อง พระมหาชนก ณ ศาลาศิลป์ สวณจิตร์ลดดา โรหฐาน พระราชวังดุสิต วันที่ 28 มีนาคม 2539 อ้างใน รื่นฤทัย สัจจพันธ์, 2552:7)

ในปีพ.ศ.2542 3 ปีต่อจากปี พ.ศ. 2539 อันปีเป็นเฉลิมฉลองกาญจนาภิเษก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ตีพิมพ์พระมหาชนกฉบับการ์ตูนเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกฉบับแรกอาจจะยากเกินไปสำหรับผู้อ่านบางคน ดังปรากฏในคำปรารภ พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก ฉบับการ์ตูน (2542:(3),เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

ในโอกาสเฉลิมฉลองกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาล (พ.ศ.2539) พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกก็ออกถึงมือผู้อ่าน และเป็นที่ชื่นชมโดยทั่วไป แต่หนังสือพระราชนิพนธ์นี้ก็ยังไม่อ่าน ค่อนข้างยากด้วยความซับซ้อนของข้อความและของภาพ ทำให้มีการวิจารณ์และตีความกันในทางต่างๆ นานา

ในโอกาสสมทวมงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ (พ.ศ.2542) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์ พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกฉบับการ์ตูน โดยโปรดเกล้าฯ ให้ศิลปินผู้ชำนาญการที่สุดเป็นผู้วาดรูป และโปรดฯ ให้พิมพ์ด้วยกระดาษไทย เพื่อความประหยัด ให้ทุกคนมีโอกาสได้อ่าน

หลังจากการเผยแพร่พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเมื่อปี พ.ศ. 2539 เกิดการผลิตซ้ำเรื่องเล่าพระมหาชนกหลากหลายสำนวน หลากหลายรูปแบบ อาจกล่าวได้ว่าพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมีการผลิตซ้ำมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพระราชนิพนธ์เรื่องอื่นๆ ทั้งนี้อาจจะเป็นปัจจัยมาจากที่มาของบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกที่เป็นทศชาติชาดกอันเป็นเรื่องเล่าทางพุทธศาสนาที่มีการรับรู้อย่างแพร่หลายในสังคมวัฒนธรรมไทย การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชนำมาหาชนชาติมาดัดแปลงเป็นบทพระราชนิพนธ์จึงทำให้ชาดกเรื่องนี้เป็นที่รับรู้ในวงกว้างยิ่งขึ้น

แม้จะไม่สามารถระบุจำนวนได้อย่างแน่ชัดว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา มีเรื่องเล่าที่ผลิตซ้ำจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกทั้งสิ้นกี่สำนวน แต่ก็อาจกล่าวได้ว่าเรื่องเล่าเกือบทุกเรื่องมีวัตถุประสงค์ในการผลิตซ้ำเหมือนครั้งแรกเริ่มที่ตีพิมพ์บทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ทั้งฉบับดั้งเดิมและฉบับการ์ตูน กล่าวคือเป็นการผลิตซ้ำเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลย

เดช โดยเลือกบริบทเชิงเวลาในการผลิตซ้ำเรื่องเล่าเป็นช่วงเวลาทีใกล้เคียงเฉลิมพระชนมพรรษาหรือวันครบรอบการครองสิริราชสมบัติ นอกจากนี้ก็มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่คำสอนเรื่อง“ความเพียรที่บริสุทธิ์” อันเป็นสาระธรรมที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ ดังปรากฏในวัตถุประสงค์ของผู้จัดการแสดง สี่ เสียงพระมหาชนกเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์

“เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสมหามงคล 5 ธันวาคม ได้จัดแสดงละครเพลง “พระมหาชนกเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์” โดยได้น้อมนำบทพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” มาจัดแสดงผ่านสื่อมัลติมีเดีย แสงสีเสียง ที่มีความงดงามตระการตาด้วยเทคนิคที่ทันสมัยระดับโลก ในครั้งนี้นอกจากจะสร้างความสนุกสนานให้กับผู้ชมแล้ว ยังเป็นการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนจากบทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไปยังเด็ก เยาวชน และประชาชนคนไทย เพื่อให้ตระหนักถึงความเพียร ความอดทน และการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันและอนาคตได้เป็นอย่างดีอีกด้วย”

(ASTV ผู้จัดการออนไลน์. 30 พฤศจิกายน 2557 สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2558 จาก <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9570000137941>, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกทั้งหมด 7 เรื่องที่คัดเลือกมาเป็นข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ มีบริบทในการสร้างแตกต่างกัน ดังจะกล่าวโดยละเอียดในหัวข้อถัดไป

2.2 บริบทในการสร้างเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก

เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์ที่คัดเลือกมาเป็นข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้เน้นให้มีความหลากหลายของสื่อ การลำดับเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก ลำดับโดยใช้เวลาในการสร้างเรื่องเล่าเพื่อแสดงให้เห็นแนวโน้มในการเลือกสื่อมาใช้ในการสร้างเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก และพัฒนาการของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก

2.2.1 บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชนก

บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชนก เกิดจากความตั้งใจของรองศาสตราจารย์ ดร. จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา ที่ประทับใจบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกแล้วประสงค์นำบทพระราชนิพนธ์มาแปรรูปเป็นบทละครเวที โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่นซึ่งเป็นต้นสังกัดของรองศาสตราจารย์ ดร.จักรกฤษณ์ ได้มีหนังสือไปยังราชเลขาธิการเพื่อขอให้หน้าความกราบบังคมทูลพระกรุณา ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเชิญบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก ไปแปรรูปเป็นบทละคร ในขั้นแรกได้รับคำตอบว่า “ยังไม่ถึงเวลาที่จะดัดแปลงเป็นบทละคร” โครงการแปรบทละครเวทีจึงชะงักลง

ต่อมาช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2539 รองศาสตราจารย์ ดร.จักรกฤษณ์ได้ทราบข่าวการนำบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกไปจัดแสดงที่รัฐนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา จึงได้ลงมือแปรรูปบทพระราชนิพนธ์ โดยใช้ชื่อบทแปรรูปว่า “บทธรรมนัจจัทศนา เรื่องพระมหาชนก” หลังจากแปรเสร็จก็ได้นำต้นร่างส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านพิจารณาเพื่อหาข้อเสนอแนะและข้อควรปรับปรุง

ต่อมาเมื่อปีพ.ศ. 2540 รองศาสตราจารย์ ดร.จักรกฤษณ์ได้เห็นการแสดงละครเรื่องพระมหาชนกของสถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ ทำให้เกิดความคิดว่า “ในบางครั้งจินตภาพนั้น กังตงามเกินกว่าจะถ่ายทอดออกมาเป็นทัศนภาพได้” ทำให้เกิดโครงการแปรรูป “บทธรรมนัจจัทศนา” เป็น “บทสำหรับอ่าน” โดยจัดทำขึ้นในช่วงสัปดาห์แรกของเดือนธันวาคม 2540 เมื่อจัดทำต้นฉบับเรียบร้อยแล้วก็มีหนังสือไปยังราชเลขาธิการ เพื่อขอให้เพิ่มความขึ้นกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองธุลีพระบาท ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเชิญบทพระราชนิพนธ์มาแปรรูปสำหรับอ่านเพื่อผลิตเป็นซีดีเฉลิมพระเกียรติ และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดตั้ง “กองทุนพระมหาชนก”

ระหว่างการผลิตซีดีเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้รับความอนุเคราะห์จากกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมมือจัดพิมพ์หนังสือ เพื่อเผยแพร่ยังสถานศึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.จักรกฤษณ์จึงนำ “บทธรรมนัจจัทศนา” ซึ่งแปรรูปไว้แต่เดิมมาพิมพ์ร่วมด้วย พร้อมทั้งปรับตัวบทและเปลี่ยนชื่อเป็น “บทสำหรับแสดง เรื่องพระมหาชนก เพื่อให้เข้าชุดกับ “บทสำหรับอ่าน เรื่องพระมหาชนก”

ในคำอธิบายวิธีการสร้างบทสำหรับแสดง เรื่องพระมหาชนก รองศาสตราจารย์ ดร.จักรกฤษณ์ ได้อธิบายขั้นตอนในการแปรรูปบทพระราชนิพนธ์มาเป็นบทสำหรับแสดง โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) เก็บข้อมูลเชิงประวัติ คือการรวบรวมว่านับตั้งแต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดงานแถลงข่าวประชาสัมพันธ์เรื่องพระมหาชนก เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ.2539 เป็นต้นมา มีผู้อัญเชิญบทพระราชนิพนธ์ไปแปรรูปเป็นวรรณกรรมลักษณะใดบ้าง ผลการเก็บข้อมูลพบว่า มีการอัญเชิญบทพระราชนิพนธ์มาแปรรูปเป็น นิยายประกอบดนตรีไทยเรื่องพระมหาชนก บทการแสดงละครเรื่องพระมหาชนก และแถบเสียงบทพระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหาชนก

2) ศึกษาบทพระราชนิพนธ์โดยวิธีอ่านละเอียด เพื่อให้เกิดจินตภาพที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดวิจรรย์ญาณที่แม่นยำในการเลือก และตัดฉากเหตุการณ์ต่างๆ ตัวละคร บทสนทนา และอื่นๆ เพื่อให้นำมาเชื่อมร้อยเป็นวรรณกรรมการแสดง ที่สามารถนำไปจัดแสดงได้พอเหมาะแก่เวลา และรักษาสารสำคัญของเรื่องไว้ได้สมบูรณ์ ส่วนภาษาที่ใช้พระราชนิพนธ์นั้นเห็นได้ชัดว่า มีลักษณะรูปประโยคภาษาบาลีเป็นจำนวนมาก กอปรกับทรงใช้ภาษากระชับ มีลีลาและท่วงทำนองพระราชนิพนธ์คล้ายกับทรงเล่าพระราชทาน ซึ่งเป็นอรรถรสแห่งบทพระราชนิพนธ์ที่ต้องคงไว้เช่นกัน

3) เลือกรูปแบบนำเสนอ บทพระราชนิพนธ์พระมหาชกนำมาแปรรูปเป็นวรรณกรรมการแสดงด้วยวิธีการ “รื้อแล้วสร้างใหม่” (deconstruction) ให้เป็นบทสำหรับแสดงแบบ Stylization ด้วยการสมมติตัวละครขึ้นมา 1 ตัวละครเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่อง (Narrator) ตัวละครสมมติที่เลือกมาเป็นผู้เล่าเรื่องได้แก่ พระภิกษุ และเล่าเรื่องด้วยวิธีการเทศน์ธรรมนิทาน เพื่ออนุโลมตามต้นเค้าที่มาแห่งบทพระราชนิพนธ์ ส่วนการดำเนินเรื่องใช้วิธีตัดสลับไปมาระหว่างการเล่าเรื่องกับการแสดงเหตุการณ์ที่เล่าถึง ตั้งแต่ต้นเรื่องต่อเนื่องไปจนจบเรื่อง เรียงตามลำดับเวลา โดยเชิญพระราชนิพนธ์พระราชนิพนธ์พรจากท้ายพระราชปรารภมาเป็นตอนจบของการแสดง

4) ตัดต่อเป็นบทสำหรับแสดง การแสดงเริ่มด้วยฉากพุทธศาสนิกชนไปฟังธรรมโดยใช้เพลงบทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย ซึ่งองค์มนตรี พลตรี หม่อมหลวงอัศนี ปราโมช ประพันธ์ขึ้นเมื่ออาราธนาและรับศีลจบแล้ว พระภิกษุจึงเริ่มเทศนา อารัมภบทของพระภิกษุแต่งขึ้นใหม่โดยใช้พระราชปรารภเป็นแนวทาง สำหรับบทสนทนาในบทสำหรับการแสดงเกิดจากการเชิญบทพระราชนิพนธ์มาตัดต่อเชื่อมร้อยเข้าด้วยกัน อาจจะต้องตัดสลับบทพระราชนิพนธ์บางประโยค ส่วนการดำเนินเรื่อง ได้แบ่งฉากเหตุการณ์ออกเป็น 3 ส่วน คือส่วนที่เป็นฉากพระภิกษุเทศนา ส่วนซึ่งเป็นการแสดงเหตุการณ์ที่พระภิกษุเทศน์ และส่วนที่เป็นฉากแสดงภาพเหตุการณ์ โดยมีเสียงพระภิกษุเทศน์เล่าเรื่องแทรกเข้ามา ลักษณะการแสดงที่กำหนดไว้ในตัวบทมีทั้งการแสดงภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว การสนทนาแบบละครพูด และการรำรำแบบนาฏศิลป์

5) บรรจุเพลง เนื่องจากผู้ประพันธ์มีเจตนาให้การแสดงบทสำหรับแสดง เรื่องพระมหาชก มีลักษณะเป็นละครไทย ดังนั้นเพลงที่นำมาบรรจุในการแสดง และการกำหนดเครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงส่วนไทยจึงเป็นเพลงไทยและเครื่องดนตรีไทยเป็นส่วนมาก นอกจากนี้บทการแสดงนี้มิได้ดำเนินเรื่องด้วยคำประพันธ์ร้อยกรอง การบรรจุเพลงจึงบรรจุแต่เพลงหน้าพาทย์สำหรับการประกอบการแสดงเหตุการณ์ กิริยา และอารมณ์ของตัวละครตามท้องเรื่องเท่านั้น

ส่วนการแปรรูปบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชก มิได้แปรรูปจากบทพระราชนิพนธ์โดยตรง แต่ดัดแปลงมาจากบทสำหรับแสดงที่จัดทำมาก่อน โดยได้ปรับเนื้อหาจากบทสำหรับแสดง กล่าวคือเลือกสรรเฉพาะแต่ “บท” ที่เห็นว่าผู้ฟังจะได้รับประโยชน์ในการดำเนินชีวิต โดยเน้นอรรถกถาทางเสียงเพื่อเป็นเครื่องมือให้ผู้อ่านสามารถซาบซึ้งอรรถกถาทางความหมาย เสียงอ่านและเสียงบรรเลงดนตรีจึงทำหน้าที่เป็นพาหนะนำผู้ฟังทำให้เกิดจินตนามัยปัญญามากกว่าจะให้เกิดจินตนาการผจญอารมณ์ ทั้งนี้โดยยังคงรักษารูปแบบการนำเสนอเรื่อง ด้วยวิธีการเล่าเรื่อง ตัดสลับกับเรื่องที่เล่าตามแบบเดิม

บทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชก มีโครงสร้างเนื้อหา 3 ส่วน เนื้อหาแต่ละส่วนมีเหตุผลในการสร้างตัวบทตาม

1) อารัมภบท ประกอบด้วย

- บทอภิวาท บทนมัสการ และบทสรรณคมน์ คำอาราธนาเบญจศีล คำสมาทานศีล และคำบอกอานิสงส์แห่งการสมาทานศีล เพื่อเตรียมพร้อมให้

ผู้ฟังมีความพร้อมเพื่อประโยชน์ภายนอก 2 ประการคือ ถึงพร้อมด้วยศรัทธา และถึงพร้อมด้วยศีล

- บทนำเข้าสู่เรื่อง เทียบได้กับ “การปรารภนำเรื่อง” เพื่อชี้ย้าสารัตถะสำคัญให้ผู้ฟังประจักษ์ถึงประโยชน์ในการดำเนินชีวิตภายนอก 2 ประการ ได้แก่ถึงพร้อมด้วยจาคะ คือมุ่งถึงประโยชน์ที่ฟังได้เป็นที่ตั้ง และที่สุดคือถึงพร้อมด้วยปัญญา

2) **เนื้อเรื่อง** เนื่องจากสารัตถะของบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก มี 2 ประการคือ การแสวงหาปัญญา และการบำเพ็ญเพียรซึ่งเป็นสารัตถะที่ปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่องในการดำเนินเรื่อง เนื้อความในบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชนก จึงเน้นย้ำอยู่เป็นระยะๆ ว่าบุคคลจะประสบความสำเร็จได้ ต้องรู้จัก “ประโยชน์ส่วนตน” และต้องเพียรพยายามให้ถึงพร้อมด้วยประโยชน์ส่วนตน เป็นเบื้องต้นก่อน จากนั้นจึงขยายผลแก่ประโยชน์ให้แก่บุคคลรอบข้างต่อไป

3) **ปัจฉิมบท** เป็นส่วนพิเศษสำหรับกราบทูลอาราธนาเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชฯ ทรงอ่าน และสวดประทานพร ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วน

บทสำหรับทรงอ่าน ได้อัญเชิญพระพระราชทานท้ายพระราชปรารภแห่งพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนกที่ว่า “ขอจงมีความเพียรที่บริสุทธิ์ ปัญญาที่เฉียบแหลม และกำลังกายที่สมบูรณ์” มาเป็นบทสรุปท้ายเรื่อง ให้สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชฯ ทรงอ่าน

บทสวดประทานพร บทสวดมนต์ที่นำมาผนวกต่อท้าย ประกอบด้วยบทสวดพุทธมนต์ 4 บท ได้แก่ บทอนุโมทนาธรรมกถา บทสามถญาณุโมทนาถา และบทสวดมงคลจักรวาลน้อย (แทรกด้วย บทอศุคปสาทสุดตถาถา) ซึ่งเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชฯ ทรงพระเมตตาสวดประทาน ทั้งนี้ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้สวดฟัง

2.2.2 ลิเกการกุศล เรื่องพระมหาชนก

ลิเกการกุศลพระมหาชนก นำแสดงโดย ไชยา มิตรชัยและเฉลิมชัย วัลย์นาครับบทพระมหาชนก พรเทพ เทพวีเป็นพระอริราชชนก ภาณุมิ วัลย์นาครแสดงเป็นพระโพลชนก จริยา มิตรชัยแสดงเป็นนางมณีเมขลา และภริมย์พร ยิ้มละม้ายแสดงเป็นพระนางสีวลีเทวี ทำการแสดงที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยโดยคณะลิเกศิษย์หอมหวล โดยว่าจ้างบริษัท บี เค พี อินเตอร์เนชั่นแนลไปบันทึกการแสดงลงแผ่นซีดี เพื่อทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และจัดจำหน่ายเผยแพร่

บุญเลิศ นางพินิจศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงปี พ.ศ.2539 ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการจัดการแสดงว่า เพื่อแสดงความกตัญญูต่อท่านอาจารย์หอมหวล นาคศิริผู้เป็นปรมาจารย์ในการแสดงลิเกของประเทศไทย และเพื่อเผยแพร่คำสอนเรื่องความเพียรและปัญญาอันบริสุทธิ์ของพระมหาชนกมาเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติ โดยเนื้อหาแล้วบทพระราชนิพนธ์พระ

มหาชนสามารถนำเสนอในสื่อใดก็ได้ แต่ลิเกเป็นศิลปะพื้นบ้านที่คนไทยทั่วไปเข้าถึงได้ง่าย การนำเสนอบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนในรูปแบบลิเก จะทำให้คนทั่วไปรับสารที่บทพระราชนิพนธ์ต้องการสื่อได้ง่ายกว่าการอ่านหนังสือ และเป็นเรื่องสมควรอย่างยิ่งที่มีการเผยแพร่บทพระราชนิพนธ์พระมหาชนในสื่อประเภทอื่นๆ ต่อไป (*ลิเกการกุศลพระมหาชน* แผ่นที่ 1 นาที่ที่ 1.30-5.00)

จากการสัมภาษณ์บุญเลิศ นาจพินิจ (30 พฤษภาคม 2560) ได้เล่าถึงการแสดงว่าไม่สามารถจดจำวันที่ทำการแสดงได้เพราะเวลาผ่านไปนานแล้ว แต่ยังจำขั้นตอนการจัดทำบทสำหรับการแสดงได้ว่าตนเป็นคนจัดทำบทสำหรับการแสดงทั้งหมด รวมทั้งบทเพลงสรรเสริญพระเกียรติก่อนการแสดง ไม่มีการต้นสตรระหว่งการแสดง ทั้งนี้เพราะต้องการให้บทในการแสดงดำเนินให้ใกล้เคียงกับเนื้อหาในบทพระราชนิพนธ์พระมหาชน เพื่อให้การแสดงสามารถสื่อสารเรื่องความเพียรได้มากที่สุด ทั้งนี้การแสดงจะเป็นการนำเสนอในสื่อคนละประเภทกับบทพระราชนิพนธ์ที่บทอ่าน แต่การทำบทก็จะคงอนุภาคหลักของเรื่องที่สอนหลักธรรมที่เป็นหัวใจของเรื่องไว้ให้เด่นชัดที่สุด คืออนุภาคเรื่องการว่ายน้ำข้ามมหาสมุทร 7 วัน 7 คืนของพระมหาชนที่แสดงให้เห็นสารเรื่องความเพียร และอนุภาคต้นมะม่วง 2 ต้นที่แสดงให้เห็นสารของเรื่องคือปัญญาในการรู้เท่าทันความโลภ

2.2.3 พระมหาชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ¹

พระมหาชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ เป็นส่วนหนึ่งของนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสการเฉลิมฉลองครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี จัดขึ้นที่อิมแพคอารีนา เมืองทองธานี กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม-11 มิถุนายน 2549 แสดงทั้งหมด 34 รอบ

พระมหาชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ กำกับการแสดงและปรุงบทโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์พรณศักดิ์ สุขี รองศาสตราจารย์ ดร. นราพงษ์ จรัสศรีเป็นผู้อำนวยการฝ่ายศิลป์ และนาฏลีลา คุณบุรุษ แกสตันเป็นผู้ประพันธ์บทเพลง อาจารย์โกลม พานิชพันธุ์เป็นผู้ออกแบบเครื่องแต่งกาย อัษฎาวุธ เหลืองสุนทรแสดงเป็นพระมหาชนก พิจิตรา จิตตะปุตตะแสดงเป็นนางมณีเมขลา มีผู้แสดงร่วมเป็นกองพลทหารม้าที่ 2 รักษาพระองค์ กองพลทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน กองพันทหารช่างที่ 1 รักษาพระองค์

การแสดงแบ่งเป็นทั้งหมด 9 องก์ ความยาวประมาณ 1 ชั่วโมง

องก์ที่ 1 เจ็ดร้อยโยชน์

¹ อักษรชาติ เสียงดัง (2554: 34) ได้กล่าวถึงการแสดง*พระมหาชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ* และ*วิจิตรนาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก*ว่า “ลักษณะการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเทิดพระเกียรติพระมหาชนกมีความคล้ายคลึงกับมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก ณ อิมแพค อารีนา เมืองทองธานี มีผู้สร้างสรรค์การแสดงและมีผู้แสดงหลักชุดเดียวกัน แต่มีลักษณะพื้นที่ในการแสดงที่แตกต่างกันจึงทำให้รายละเอียดของการแสดงทั้งสองนี้แตกต่างกัน” จะเห็นได้ว่าการแสดงทั้งสองต่างมีจุดประสงค์ในการแสดงเพื่อ “เฉลิมพระเกียรติ” เหมือนกัน แต่ผู้วิจัยเลือกการแสดง *พระมหาชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ* มาเป็นตัวบทในการศึกษา เพราะเป็นบริบทในการผลิตตัวบทเป็นการเฉลิมพระเกียรติที่เด่นชัด กล่าวคือเป็นการจัดนิทรรศการเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสสิริราชสมบัติครบ 60 ปี

เปิดฉากเห็นเรือลำใหญ่ตระหง่านเทียบท่าอยู่ชายฝั่ง พระมหาชนกและเหล่าพานิชหนุ่มต่างกระวีกระวาดหอบสัมภาระขึ้นเรือทั้งหมดขับร้องถึงวัตถุประสงค์ในการเดินทาง พระมหาชนกร้องเล่าความเป็นมา และความหวังตั้งใจที่จะกอบกู้มิลิธานครกลับคืน

เรือเคลื่อนตัวออกจากฝั่งไปสักระยะหนึ่ง เกิดพายุโหมกระหน่ำกลางมหาสมุทร เรือได้คลื่นเอนเอียงจนไม่สามารถต้านทานได้ ในที่สุดเรือเริ่มจมลง ผู้คนบนเรือต่างคร่ำครวญด้วยกลัวมรณะและตกลงกลางมหาสมุทรเป็นอาหารของปลาและเต่า พระมหาชนกทรงเตรียมร่างกายและทรงมีสติ จึงคลุกกรวดกับเนยเสวยจนเต็มท้อง แล้วชุบน้ำเนื้อเกลี้ยงสองผืนด้วยน้ำมันจนชุ่ม ทรงนุ่งให้มันเพื่อช่วยในการลอยตัว แล้วป็นขึ้นสู่ออดเสากระโดง และกำหนดทิศว่า มิลิธานครอยู่ที่ศนี้ แล้วกระโดดลงสู่ท้องน้ำ พันธุ์ปลาและเต่าเบื่องล่าง

องค์ที่ 2 ความเพียร

ผืนน้ำมหาสมุทรกว้างขวางเต็มพื้นที่ แสงและภาพของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และท้องฟ้าแสดงถึงวันเวลาที่ผ่านไป 7 ทิวาราตรี พระมหาชนกว่ายน้ำในมหาสมุทรด้วยความเพียรพยายามพร้อมเสียงเพลง

องค์ที่ 3 มณีเมขลา

ณ เทพสมาคม เห็นเหล่าเทพธิดาพากันขับร้องบทเพลงด้วยความเกษมสำราญ นางมณีเมขลา ก็เปลือดเพลินจนมิได้ตรวจตรามหาสมุทร ครั้นเมื่อส่องกล้องตรวจตรามหาสมุทร ก็เห็นพระมหาชนกว่ายน้ำอยู่ นางจึงรีบเหาะลงมาลอยอยู่เหนือมหาสมุทร

องค์ที่ 4 กลางสมุทร

นางมณีเมขลา กล่าวเจรจาเพื่อทดลองพระมหาชนก และพระมหาชนกกล่าวถึงความมุ่งมั่นและความเพียร โดยเชิญบทเจรจามาจากบทพระราชนิพนธ์

องค์ที่ 5 มิถิลา

เปิดฉากเวียงวังของมิลิธานคร ประชาชนขับร้องว่าพระโปลกษณกราชเสด็จสวรรคต เหล่าบุโรหิตประชุมปรึกษากัน ปล่อยผู้สสรดเสียงทวย ขบวนผู้สสรดจำลองเล่นออกไป

แสงสว่างขึ้นเห็นเป็นอุทยาน พระมหาชนกบรรทมหลับอยู่
 ผุสสรททำประทักษิณแผ่นศิลามงคลแล้วไปหยุดใกล้ที่พระมหาชนก
 ประชาชน อมาตย์ และปุโรหิต ถวายอภิเษก ผุสสรทนำพระมหาชนก
 เสด็จสู่มิถิลานคร

ประชาชนขับร้องเพลงสรรเสริญพระมหาชนก ที่ทรงบำเพ็ญ
 ทศพิทธาธรรมครองราชย์สมบัติโดยธรรม ปวงประชายู่อย่างร่มเย็น
 เป็นสุข

องค์ที่ 6 มรรคา

ณ ทางเข้าพระราชอุทยาน แสงสว่างเน้นที่ต้นมะม่วง 2 ต้น ต้น
 หนึ่งมีผล ส่วนอีกต้นหนึ่งไม่มีผล

พระมหาชนกเสด็จประพาสอุทยาน และทรงเก็บมะม่วงผลหนึ่ง
 เสวย มะม่วงนั้นดุจไอชารสทิพย์ และเมื่อเสด็จฯ ผ่านไป ประชาชนและ
 ข้าราชการบริวารทั้งปวงขับร้องบอกความปรารถนาจะกินมะม่วงรสเลิศ แล้ว
 เกิดชุลมุน ต่างเข้าแย่งผลมะม่วงเก็บกิน คนที่ยังเก็บไม่ได้ก็เข้าทำลายกิ่ง
 ทำลายต้น จนมะม่วงที่เคยมีผลนั้นโค่นหักลง

พระมหาชนกทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ได้เกิดความสังเวช
 ปรารถนาที่จะบรรพชา

ภาพเมืองอวิชาเลื่อนเข้ามา พร้อมแสงสีแห่งความร่าเริง ดนตรี
 สนุกสนาน ชาวประชาหาความเกษมสำราญ แต่กลับคล้ายเด่นร่าในนรก
 ภูมิ

พระมหาชนก รำลึกถึงวาจาของนางมณีเมขลา ปรากฏกายเพื่อ
 แทนการรำลึก

นางร้องทวนว่า พระมหาชนกจะเข้ามรรคาแห่งความสุขไม่ได้
 หากไม่ได้กล่าวธรรมให้สาธุชนได้สดับ และให้พระองค์ตั้ง
 สถาบันการศึกษา จึงจะสำเร็จกิจและได้มรรคาแห่งบรมสุข

พระมหาชนกทรงดำริตาม

องค์ที่ 7 พื้นฟูต้นมะม่วง

พระมหาชนกพระราชทานการแก้ปัญหาในการฟื้นฟูต้นมะม่วง
 9 วิธี ประชาชนขับร้อง และแสดงถึง 9 วิธีแห่งการฟื้นฟูต้นมะม่วงด้วย

ความสนุกสนาน ตันมะม่วงที่ถูกโค่นก็กลับฟื้นคืนงามอีกครั้ง เป็นที่ยินดี
ปรีดาของปวงประชา

องค์ที่ 8 ปุทธะเลยมหาวิชชาลัย

พระมหาชนกตรัสแก่พราหมณ์ว่า คนเหล่านี้ล้วนจาริกในโมห
ภูมิ ขาดทั้งความรู้วิชาการ ทั้งความรู้ทั่วไป คือความสำนึกธรรมดา ไม่รู้
แม้แต่ประโยชน์ส่วนตน ชอบผลมะม่วง แต่ก็ทำลายต้นมะม่วง

ดังนั้นจึงถึงกาลอันควรในการตั้งสถาบันชื่อปุทธะเลยมหาวิชชาลัย

องค์ที่ 9 ปัจฉิมบท

ข้าราชการบริพาร ประชาชน นางมณีเมขลา และเหล่าเทพธิดา ขับ
ร้องบทเพลงสรรเสริญพระบารมี และความเพียรอันบริสุทธิ์

(เหนือเกล้าชาวไทย หนังสือที่ระลึกงานนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี, 2549:313-331)

2.2.4 ซิมโฟนีอุปรากร “พระมหาชนก”

การแสดงนาฏยลีลาเรื่องพระมหาชนกในปีพุทธศักราช 2554 จัดขึ้นในงานวันสมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ 25 ตรงกับวันศุกร์ที่ 4 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช
2554 คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จัดแสดงนาฏยลีลาพร้อมสมัยประกอบวง
ดุริยางค์ออเคสตรา บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่อง “พระมหาชนก”

นาฏยลีลาพร้อมสมัยเรื่อง “พระมหาชนก” ดำเนินเรื่องตามบทพระราชนิพนธ์ใน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แบ่งเป็น 3 องค์ ได้แก่

องค์ที่ 1 มิถิลานคร

พระเจ้ามหาชนกษัตริย์แห่งมิถิลานคร มีพระราชโอรสสอง
พระองค์ พระนามว่าพระอริกษุชนกและพระโปลชนก เมื่อพระราช
บิดาสวรรคตแล้ว พระอริกษุชนกได้ครองราชสมบัติ และทรงตั้งพระโปล
ชนกเป็นอุปราช อมาตย์ผู้ใกล้ชิดได้กราบทูลใส่ร้ายว่าพระอุปราชโปล
ชนกคิดขบถ พระอริกษุชนกหลงเชื่อจึงสั่ง จองจำพระโปลชนก แต่
พระโปลชนกตั้งจิตอธิษฐานและหลบหนีไปได้ ภายหลัง

ได้รวบรวมพลมาทำรบและเอาชนะได้ในที่สุด พระอริกษุ
ชนกสิ้นพระชนม์ในที่รบ พระเทวีที่กำลังทรงครรภ์ จึงปลอมตัวหนี
ออกจากเมือง ด้วยความช่วยเหลือของท้าวสักกะเทวราช จึงเสด็จ
หนีไปจนถึงเมืองกาลจัมปาเกะ ได้พราหมณ์ผู้หนึ่งอุปการะไว้ในฐานะ

น้องสาว ต่อมาทรงมีพระประสูติกาล ตั้งพระนามพระโอรสตามพระ
อัยยิกาวา “พระมหาชนก”

องค์ที่ 2 ความเพียรอันบริสุทธิ์

เมื่อมหาชนกกุมารทรงเติบโตใหญ่ และได้ทราบความจริงก็คิดจะ
ไปค้าขาย ด้วยพระองค์ทรงตั้งพระทัยว่าจะได้เสด็จไปเอาราชสมบัติ
มิลิานครคืนมา พระมารดาจึงทรงนำเอาทรัพย์สินมีค่ามาจากมิลิ
นครไปขาย เพื่อเป็นทุนล่องเรือไปยังสุวรรณภูมิในระหว่างทางเกิด
พายุใหญ่โหมกระหน่ำจนเรือจมลง เหล่าพ่อค้ากะลาสีเรือทั้งปวงจม
ส่วนมหาชนกกุมารทรงแหวกว่ายอยู่ในมหาสมุทรถึง 7 วัน 7 คืน นาง
มณีเมขลาเทพธิดาผู้รักษามหาสมุทรเห็นมหาชนกกุมารว่ายน้ำอยู่
เช่นนั้น จึงสนทนาแลกเปลี่ยนกัน จนนางมณีเมขลาเข้าใจในปรัชญา
ของการบำเพ็ญวิริยบารมี นางมณีเมขลาจึงช่วยอุ้มพามหาชนกกุมาร
ไปจนถึงฝั่งมิลิานคร

องค์ที่ 3 ศรัทธาแห่งปัญญาธรรม

พระมหาชนกทรงครองราชย์สมบัติเมืองมิลิลาโดยธรรมสืบ
มาก จนวันหนึ่งพระมหาชนกทรงประทับบนคอช้างเพื่อ
ทอดพระเนตรอุทยานบริเวณใกล้ประตูอุทยาน มีต้นมะม่วง 2 ต้น
ต้นหนึ่งมีผล ต้นหนึ่งไม่มีผล พระมหาชนกได้

ทรงเสวยผลหนึ่ง ตรัสชมว่าผลนั้นมีรสหวานเหลือเกิน แล้ว
เสด็จเข้าอุทยาน คนอื่นๆ ตั้งแต่พระอุปราชลงมาต่างก็แย่งเก็บผล
มะม่วง จนมะม่วงต้นนั้นโคนลง พระมหาชนกทอดพระเนตรเห็น
ดังนั้นก็เกิดความสังเวชที่คนทั้งหลายหวังแต่ประโยชน์อย่างขาด
ปัญญา พระมหาชนกนึกถึงคำของนางมณีเมขลาที่ให้ตั้งปูทะเลย์
มหาวิชาลัย ในที่สุดจึงได้ตั้งปูทะเลย์มหาวิชาลัยเพื่อให้คนเป็น
คนดีมีสติปัญญา โดยรำลึกว่า ขณะที่ทรงว่ายน้ำในมหาสมุทร มี
ปูทะเลย์ช่วยหนุนพระบาท

(การจัดแสดงนาฏยลีลาพร้อมสมัยประกอบวงดุริยางค์ออเครสตราบทพระราช
นิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่อง “พระมหาชนก”. [สุจิตร์])

นอกเหนือจากการแสดงเมื่อวันศุกร์ที่ 4 กุมภาพันธ์ 2554 บทการแสดง **ชิมโฟนี**
อุปการพระมหาชนก ได้ถูกนำมาปรับเพื่อแสดงในโอกาสต่างๆ อีกหลายครั้ง (รุจิภาส ภูษัณณฤภัทร,
2554:81) ได้แก่

1) การจัดแสดงผลงานประพันธ์เพลง ดุษฎีนิพนธ์ ชิมโฟนี อูปรากร “พระมหากษัตริย์” วันพฤหัสบดีที่ 7 กุมภาพันธ์ 2556 ณ หอแสดงดนตรี อาคารศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวนการแสดง 2 รอบ

2) วันศุกร์ที่ 4 กุมภาพันธ์ 2554 โดยวงดุริยางค์ชิมโฟนีออเคสตราแห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประกอบด้วยการแสดงนาฏยลีลาพร้อมสมัย เป็นรอบเสด็จพระราชดำเนินฯ และรอบประชาชนระหว่างวันที่ 5-12 กุมภาพันธ์ 2554 จำนวน 10 รอบการแสดง ณ หอดนตรีและศิลปะการแสดง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

3) เข้าร่วมเสนอผลงานการประพันธ์ในงานประชุมสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติ Fine Art International Journal Srinakharinwirot University (2011)

4) เข้าร่วมเสนอผลงานการประพันธ์ในงานประชุมสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติ Chula International Music Forum (2011)

5) จัดการแสดงขึ้นในวโรกาสเฉลิมฉลองครบ 7 รอบ 84 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยวงดุริยางค์ชิมโฟนีออเคสตราแห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประกอบสี่พร้อมสมัยระหว่างวันที่ 16-18 มีนาคม 2554 จำนวน 9 รอบการแสดง ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

เมื่อมีการนำมาแสดงอีกหลายครั้ง ตัวยุทธพระมหากษัตริย์ในการแสดงในวโรกาสเฉลิมฉลองครบ 7 รอบ 84 พรรษา จึงมีการปรับเนื้อหา โดยเพิ่มเติมเนื้อหาจากเดิมที่มี 3 องก์ให้เป็น 4 องก์ ดังนี้

องก์ 1 อำนาจแห่งพระบารมี

กาลต่อมาเมื่อพระเจ้ามโหชนกเสด็จสวรรคตแล้ว พระอุปราชอริราชชนกก็ได้เสด็จ ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์องค์ใหม่ของมิถิลา และได้ทรงสถาปนาแต่งตั้งพระอนุชาให้ดำรงอยู่ในตำแหน่งอุปราช ต่อมาได้ถูกบรรดาเสนาอำมาตย์เท็ดทุลยุง พระราชา กล่าวหาว่า พระอุปราชนั้นคิดการกบฏหมายจะชิงราชบัลลังก์ และขณะที่พระโปลชนกอยู่ในห้องคุมขังก็ทรงตั้งสัตย์อธิษฐานต่อเทพยดาฟ้าดินและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่า “ข้าพเจ้านั้นมิได้

เคยมีความคิดที่จะมุ่งร้ายต่อพระเชษฐาเลยแม้แต่น้อย” ทันใดนั้น เครื่องจองจำทั้งปวงก็ได้หลุดออกจากพระวรกายของพระโปลชนก อีกทั้งประตูเรือนที่ลั่นดาลไว้แน่นหนา ก็สามารถเปิดออก ต่อมา พระโปลชนกได้รวบรวมไพร่พลและได้ยกกองทัพไปตีเมืองมิถิลลา ฝ่ายพระอริราชชนกจึงรับสั่งให้พระมเหสีที่กำลังทรงครรภ์ให้ทรงหลบหนี ส่วนพระองค์ทรงออกทำสงคราม และสิ้นพระชนม์ในสนามรบ ฝ่ายพระมเหสีของพระอริราชชนกได้เสด็จไปอยู่เมืองกาลจัมปากะ โดยพระอินทร์ทรงแปลงเป็นชายชราขับเกวียนพาเสด็จ และต่อมาอุทิจจพราหมณ์มหาศาลเดินผ่านมา เกิดความเอ็นดูสงสาร จึงรับพระนางไปอุปการะเป็นน้องสาว

องค์ 2 ศรัทธาแห่งพระมหาชนก

ต่อมาทรงมีพระประสูติกาล ตั้งพระนามพระโอรสตามพระอัยยิกาว่า “มหาชนก” วันหนึ่งมหาชนกกุมาร ถูกเด็กล้อเลียนว่าเป็นลูกไม่มีพ่อ พระมารดาจึงตรัสเล่าเรื่องทั้งหมดเมื่อทราบดังนั้น พระมหาชนกทรงตั้งพระทัยว่า จะไปเอาราชสมบัติคืนกลับมา จึงออกล่องเรือไปค้าขายที่สุวรรณภูมิ ระหว่างทางในมหาสมุทรเกิดพายุใหญ่ โหมกระหน่ำ เมื่อทรงทราบว่าเป็นเรือจะจมลง พระมหาชนกทรงแหวกว่ายอยู่ในทะเลถึง 7 วัน 7 คืน นางมณีเมขลา ผู้รักษามหาสมุทร เห็นพระมหาชนกว่ายน้ำอยู่เช่นนั้น จึงสนทนากำหนดให้เข้าใจในปรัชญาของการบำเพ็ญวิริยบารมี นางมณีเมขลาจึงช่วยพระมหาชนก ไปยังเมืองมิถิลลา

องค์ 3 ปริศนาแห่งธรรม

ฝ่ายมิถิลานคร พระโปลชนกได้สวรรคตเหลือเพียงพระราชธิดานามว่า “สิวลีเทวี” ก่อนสวรรคตทรงตั้งปริศนาเรื่องชุมทรัพย์ทั้งสิบหกไว้สำหรับผู้จะขึ้นครองราชย์ต่อไป แต่ไม่มีผู้ใดไขปริศนาได้เหล่าอำมาตย์จึงได้ประชุมกันแล้วตั้งพิธีเสี่ยงราชรถราชรถก็แล่นไปยังที่มหาชนกบรรทมอยู่ เหล่าอำมาตย์จึงเชิญเสด็จครองราชย์และอภิเษกกับสิวลีเทวี ทรงไขปริศนาต่างๆ ได้ผู้คนจึงพากัน สรรเสริญปัญญาของพระมหาชนก ทรงอยู่ในทศพิธราชธรรม

องค์ 4 ทศพิธราชธรรม

อยู่มาวันหนึ่ง พระราชามหาชนก ทรงประทับบนคอช้าง เพื่อทอดพระเนตรอุทยาน มีมะม่วง 2 ต้น ต้นหนึ่งมีผล มีต้นหนึ่ง

ไม่มีผล ต้นที่มีผลรสชาติอร่อย ต่อมาผู้คนพากันโค่นเพื่อเอาผลมะม่วง ส่วนต้นไม่มีผลยังรอดอยู่ได้ พระมหาชนกทอดพระเนตรเห็นดังนั้นก็เกิดความสังเวชที่คนทั้งหลายหวังแต่ประโยชน์อย่างขาดปัญญา หน้าที่ของพระราชาที่จะทำให้สังคมอยู่รอดพ้นก่อน เพราะสังคมยังขาดสติปัญญาเห็นแต่ประโยชน์เฉพาะหน้า จึงทำลายมะม่วงมีผล คิดดังนั้นจึงเห็นควรทำนุบำรุงต้นมะม่วงด้วยหลักวิชาการทางการเกษตร รำลึกได้ว่านางมณีเมขลาเคยสั่งให้พระองค์ตั้งมหาวิทยาลัย จึงได้ปรึกษากับพราหมณ์ ในที่สุดได้ตั้งปุทธะเลย์มหาวิทยาลัยขึ้น เพื่อให้คนเป็นคนดีมีสติปัญญา โดยรำลึกว่าขณะที่ทรงว่ายน้ำในมหาสมุทรทั้ง 7 วัน 7 คืนนั้น มีปุทธะเลย์ักษ์มาช่วยหนุนพระบาท พระโพธิสัตว์ก็ทรงบำเพ็ญทศพิธราชธรรมได้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์

(การจัดแสดงวงดุริยางค์ซิมโฟนีออร์เคสตราประกอบสื่อร่วมสมัย บทพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. [สุจิตร์]. [มปป.][มปป.]

ในการศึกษา นี้ เนื่องจากการแสดงดุริยางค์นิพนธ์ “ซิมโฟนีอุปรากรพระมหาชนก” โดยรุจิภาส ภูรณัญญฤทธิ์ เป็นการแสดงที่ได้รับการบันทึกไว้อย่างสมบูรณ์และครบถ้วนที่สุด จึงจะใช้ตัวบทนั้นเป็นตัวหลักในการศึกษา อย่างไรก็ตามอาจจะมีการอภิปรายจากเนื้อหาจากตัวบทอื่นๆ เพื่อให้ผลการศึกษา มีความครบถ้วนและสมบูรณ์รอบด้านที่สุด

2.2.5 ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก

นายมานิต เตชอภิโชค รองปลัดกรุงเทพมหานครเป็นประธานแถลงข่าวโครงการจัดทำละครพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 86 พรรษา 5 ธันวาคม 2556 โดยมีคณะผู้บริหารกรุงเทพมหานคร และคณะนักแสดง ร่วมการแถลงข่าวเปิดตัวละคร ณ สนามหญ้าหน้าองค์พระพุทธรูปราชูปถัมภ์ ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร (เสาชิงช้า)

นอกจากจุดมุ่งหมายในการเฉลิมพระเกียรติแล้ว ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่พระปรีชาสามารถตลอดจนเผยแพร่ปรัชญา แนวคิดในการดำเนินชีวิตจากละครพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” ให้ประชาชนทั้งไทยและต่างชาติได้รับทราบ กระตุ้นเตือนให้นำคำสอนจากบทละครมาใช้ดำเนินชีวิตสร้างความสมดุลให้สังคมในภาวะกระแสเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมต่างชาติปัจจุบันนี้

โดยมอบหมายกองประชาสัมพันธ์ สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร ดำเนินการผลิตละครพระราชนิพนธ์เรื่อง “พระมหาชนก” ภาคภาษาไทยและบรรยายข้อความภาษาอังกฤษ ความยาวตอน

ละ 45 นาที จำนวน 9 ตอน เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ (ช่อง 9 อสมท) เวลา 10.00-11.00 น. ทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่วันที่ 29 กรกฎาคม-22 กันยายน 2556 พร้อมจัดทำดีวีดี จำนวน 4,000 ชุด ชุดละ 3 แผ่น แจกจ่ายหน่วยงาน ห้องสมุด และโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร เพื่อเผยแพร่ให้นักเรียน เยาวชนและประชาชนทั่วไปอย่างทั่วถึง

สำหรับละคร "พระมหาชนก" เขียนบทโทรทัศน์โดย นางสาวฐานวดี สถิตยอุทธการ กำกับการแสดงโดยนายนิรุตติชัย กัลย์จาดุก นักแสดง ได้แก่ นายนาวิน เยาวพลกุล รับบทพระมหาชนก นางสาวศุภัสญา รื่นเรือง รับบทสีวลีเทวี นางสาวภัทรีร์สมิ์ ศิริรัฐภาคล รับบทพระเทวี นายอิทธิวัฒน์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา รับบทพระอรินทราชชนก นายยุทธพิชัย ชาญเลขา รับบทพระโปลงนก นางสาวมาริษา แอนนิต้า รับบทนางมณีเมขลา เด็กชายออสก้า ออสม่อนรับบทมหาชนกกุมาร และนายยอดชาย เมฆสุวรรณ รับบท อุทิจจพราหมณ์มหาศาล พร้อมทั้งเชิญชวนประชาชนชมละครเฉลิมพระเกียรติ "พระมหาชนก" ได้ตามวันและเวลาที่กำหนด

(กทม.เชิญชมละครพระราชานิพนธ์ “พระมหาชนก” ทางโมเดิร์นไนน์ทีวี. (30 กรกฎาคม 2556) พิมพ์ไทย,น.3.)

2.2.6 พระมหาชนกเดอะฟิโนมินอลไลฟ์โชว์²

พระมหาชนกเดอะฟิโนมินอลไลฟ์โชว์ (MAHAJANAKA the Phenomenon Live Show) เป็นการแสดงละครเพลงกลางน้ำ เกิดจากความร่วมมือครั้งสำคัญของหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ ได้แก่สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรุงเทพมหานคร และภาคเอกชน ได้แก่ ไทยเบฟเวอเรจ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) บริษัท อาคเนย์ประกันภัย จำกัด (มหาชน) บริษัท เบอร์ลี ยูเคเกอร์ จำกัด (มหาชน) บริษัท เสริมสุข จำกัด (มหาชน) บริษัท ยูโรเปียนฟู้ด จำกัด (มหาชน) โออิชิ กรุ๊ป บริษัท พรณิ-อร จำกัด เอสเอฟ ซีเนม่า ทีซีซี แลนด์ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ และบริษัท เฟรชแอร์ เฟสติวัล เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา 87 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม 2557

นายวิจิตร เลิศรัตนชัย ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร บริษัท เฟรชแอร์ เฟสติวัล จำกัด เป็นผู้อำนวยการสร้างและกำกับการแสดง **พระมหาชนกเดอะฟิโนมินอลไลฟ์โชว์** บทเพลงหลักประกอบการแสดงประพันธ์โดย ยืนยง โอภากุล (แอ๊ด คาราบาว), อัสนี โชติกุล และ กิตตินันท์ ชินสำราญ เป็นผู้ขับร้องบทเพลง “พระมหาชนก” ร่วมด้วยวงออเคสตรา บิ๊กแบนด์ เครื่องดนตรีกว่า 60

²² ภูมิหลังเกี่ยวกับการจัดแสดง**พระมหาชนกเดอะฟิโนมินอลไลฟ์โชว์**เรียบเรียงจาก **ไทยรัฐออนไลน์**. “อลังการงานเกินบรรยาย! ทำไมไฟเวอร์ 10 ข้อที่ควรรู้ ฟิโนมินอลไลฟ์โชว์” 11 ธ.ค. 2557 06:05 สืบค้นเมื่อ 28 สิงหาคม 2559 จาก <http://www.thairath.co.th/content/468298> และ **สปริงนิวส์**. “อลังการ! ละครเพลงกลางน้ำ “พระมหาชนกฟิโนมินอลไลฟ์โชว์” ชมฟรี ถึง 9 ธ.ค. นี้” 06 ธันวาคม 2014 เวลา 17:11 น. สืบค้นเมื่อ 28 สิงหาคม 2559 จาก <http://www.springnews.co.th/newsupdate/168235>

ขึ้น ที่จะมาบรรเลงบทเพลงประกอบการแสดงที่ประพันธ์ขึ้น อุปลัมป์ นิสิตสุขเจริญ ผู้เชี่ยวชาญด้าน โสตทัศนูปการ เป็นผู้กำกับแสง สี เสียง ดนตรี บทเพลง

สำหรับการแสดงละครเพลง *พระมหาชนกเดอะฟิโนมินอลไลฟ์โชว์* มีการเนรมิต ทะเลสาบสวนเบญจกิติ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ เป็นเวทีกลางน้ำขนาดใหญ่ 22,000 ตาราง เมตรซึ่งเป็นขนาดใหญ่ที่สุดในโลก นำแสดงโดย ทฤษฎี สหวงษ์ รับบท พระมหาชนก, แคทรียา อิงลิช รับบท นางมณีเมขลา, กุลมาศ ลิมปวุฒิวรานนท์ รับบท พระนางสีวลี ญาณี ตราโมท รับบท อาม่า ต๋อย ร่วมด้วย นักแสดงสมทบและทีมงานกว่า 1,000 คน

แนวคิดในการแสดงคือ การนำบทพระราชนิพนธ์มานำเสนอในรูปแบบของละคร เพลงที่ใช้เพลงในการดำเนินเรื่องทั้งหมด เพื่อให้ผู้ชมได้รับบรรยากาศที่งดงามทั้งในส่วนที่เป็นเนื้อหาของ บทพระราชนิพนธ์ ความไพเราะของบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ทั้งหมด ความตระการตาของการ แสดง ความยิ่งใหญ่ของฉากแสงเสียงและเทคนิคพิเศษเพื่อให้สมบูรณ์แบบที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ใน ส่วนของบทละครจะเน้นถึงแก่นของบทพระราชนิพนธ์อันเป็นหัวใจของเรื่อง คือ วิริยบารมี หรือ ความเพียรของมหาชนกในการไม่ย่อท้อที่จะว่ายน้ำต่อไปแม้ไม่เห็นฝั่ง ปัญญาบารมี คือสติปัญญาอัน เฉลียวฉลาดลึกซึ้งของพระมหาชนกในการทายปริศนาทั้งสิบหกประการอันปรากฏอยู่ในชาดก รวมถึงปัญญาในการปกครองและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย “ความไม่รู้” ของประชาชน และท้ายที่สุด เมตตาบารมี อันได้แก่ ความเมตตาอันไพศาลที่พระมหาชนกมีต่อประชาชนแห่งเมืองมิลิลา ในการให้ การศึกษาเพื่อความเจริญก้าวหน้าทางสติปัญญาของประชาชนเอง

ส่วนแนวคิดในการออกแบบการแสดงนั้น ได้มุ่งนำเสนอให้เห็นถึงเมืองมิลิลาอันเป็น เมืองของพระมหาชนก ซึ่งตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ คือ เมืองโบราณที่ตั้งอยู่ใน แคว้นวิเทหะในชมพูทวีป บริเวณที่เป็นเนปาลและอินเดียตอนเหนือในปัจจุบัน ชื่อมิลิลาปรากฏอยู่ใน รามเกียรติ์ นิทานปรัมปราและชาดกอีกหลายเรื่อง ดังนั้นในด้านการออกแบบองค์ประกอบศิลป์ โดยรวม ทีมงานจึงผสมผสานศิลปะไทยกับศิลปะในดินแดนแถบนั้นเพื่อให้ผู้ชมได้จินตนาการเห็นภาพ ความงดงามยิ่งใหญ่ของศิลปะและอารยธรรมโบราณอันมีอิทธิพลแผ่ไปทั้งทวีปเอเชียในยุคนั้น

การแสดง *พระมหาชนกเดอะฟิโนมินอลไลฟ์โชว์* มีความยาว 1 ชั่วโมง 30 นาที แบ่งเนื้อหาในการแสดงออกเป็น 9 องก์ ได้แก่

องก์ที่ 1 ความหวัง ความฝันกลางมหาสมุทร

องก์ที่ 2 วิริยบารมี

องก์ที่ 3 บารมีแห่งความเพียร

องก์ที่ 4 จะอยู่อย่างไร ไร้ราชา

องก์ที่ 5 บุญญาบารมี

องก์ที่ 6 แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

องค์ที่ 7 โปธิญาณ

องค์ที่ 8 ปัญญาบารมี

องค์ที่ 9 มหาราชันมหาราช

2.2.7 การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก³

การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก มีที่มาจากพระมหาชนกฉบับการ์ตูน ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสหม่อมหลวงเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ ในปี พ.ศ. 2542 โดยมี ชัย ราชวัตร ศิลปินผู้ชำนาญการเป็นผู้วาดภาพการ์ตูนประกอบ โดยได้วาดด้วยเทคนิคสีน้ำจากฉบับขาวดำที่ได้จัดทำขึ้นเมื่อปี 2541 กลายเป็นบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกฉบับการ์ตูนที่เป็นภาพสีตลอดเล่มที่มีความวิจิตรและงดงามเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) เป็นผู้พิมพ์และจัดจำหน่าย จนเป็นที่แพร่หลายในหมู่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ในขณะที่นั้นจากพระราชปรารภในพระราชนิพนธ์เรื่อง “พระมหาชนก” ฉบับการ์ตูน จะสามารถเห็นได้ว่าพระองค์ท่านทรงมีความตั้งพระราชหฤทัยที่จะดัดแปลง “พระมหาชนกชาดก” ให้เป็น “พระมหาชนก” ที่ทันสมัยและเผยแพร่ผ่านสื่อสมัยใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน

‘สำนักงานส่งเสริมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน)’ หรือ ‘SIPA’ ในฐานะหน่วยงานภายใต้การกำกับของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งมีหน้าที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และรวมไปถึงอุตสาหกรรมด้านเกมและแอนิเมชันด้วย เห็นว่าบทพระราชนิพนธ์เรื่อง “พระมหาชนก” ฉบับการ์ตูนภาพสีที่มีศิลปินที่มีชื่อเสียงอย่าง ชัย ราชวัตร เป็นผู้เขียนนั้นน่าจะนำมาเป็นต้นแบบของการสร้างภาพยนตร์แอนิเมชันได้ โดยสำนักงานจะนำมาส่งเสริมให้ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมแอนิเมชันได้ร่วมกันผลิตให้เป็นภาพยนตร์แอนิเมชันขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้ชมบทพระราชนิพนธ์ในรูปแบบภาพยนตร์แอนิเมชันในอีกรูปแบบหนึ่ง จึงได้ร่วมกับ ‘สมาคมผู้ประกอบการแอนิเมชันและคอมพิวเตอร์กราฟิกส์ไทย’ หรือ ‘TACGA’ จัดทำภาพยนตร์แอนิเมชันเรื่อง “พระมหาชนก” ขึ้นโดยมีบริษัทผู้ผลิตแอนิเมชันเข้าร่วมจำนวนกว่า 15 ราย ได้แก่ บริษัท กันตนา โปสท์ โปรดักชั่น (ไทยแลนด์) จำกัด, บริษัท กันตนา ซาวด์ สตูดิโอ จำกัด, บริษัท กันตนา แอนิเมชัน สตูดิโอ จำกัด, บริษัท ฮิวแมนฟาร์ม วีเอฟเอ็กซ์ สตูดิโอ จำกัด, บริษัท ออลเทอร์เนท สตูดิโอ จำกัด, บริษัท แอนิเมเนีย จำกัด, บริษัท วิริตาแอนิเมชัน จำกัด, บริษัท อีเมจิแมกซ์ จำกัด, บริษัท สตาดิโอ จำกัด, บริษัท เร็นเดอร์ริง มีเดีย คอมมิวนิเคชั่น จำกัด, บริษัท ฟิค อะบูแอนิเมชัน สตูดิโอ จำกัด, บริษัท ลันซ์บุ๊กส์ สตูดิโอ จำกัด, บริษัท โทมัสแกรม สตูดิโอ จำกัด, บริษัท ดิจิตรีม จำกัด และ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ข้าวฉาย โดยศิลปินที่เป็นทั้งนักวาด นักพัฒนาภาพเคลื่อนไหว ผู้ชำนาญการด้านแสงและเงา ผู้ชำนาญการด้านการทำแอนิเมชัน ฯลฯ รวมมากกว่า 250 คน ต่างมาช่วยกันสร้างสรรค์ภาพยนตร์แอนิเมชันดังกล่าวด้วยความพยายามอุตสาหกรรมเป็นอย่างมาก โดยเริ่มต้น

³ สรุปรจาก สำนักข่าวไทย. สุดตระการตาครั้งแรกในโลก! ภาพยนตร์แอนิเมชันพระมหาชนก.สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2559 จาก <http://www.tnamcot.com/content/70222>

กระบวนการสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 เสร็จสิ้นเมื่อปี พ.ศ. 2557 รวมระยะเวลาในการพัฒนาทั้งสิ้นประมาณ 4 ปี

นอกจากนี้ผู้ที่ร่วมกันสร้างสรรค์ภาพยนตร์แอนิเมชันดังกล่าวได้เสียสละทั้งร่างกายแรงใจอย่างไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย จนสามารถจัดสร้างภาพยนตร์ดังกล่าวเสร็จสิ้นสมบูรณ์ และได้รับพระบรมราชานุญาตจาก“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ให้ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์เป็นภาพยนตร์แอนิเมชันได้ โดยกลุ่มผู้สร้าง แอนิเมชันพระมหาชนกหวังว่าภาพยนตร์แอนิเมชันเรื่องพระมหาชนก จะสามารถให้ความสนุกเพลิดเพลิน แต่แฝงด้วยความรู้ในเชิงปรัชญา และจริยธรรม รวมถึงแง่คิดต่างๆ ที่จะยังผลให้ตระหนักถึงคุณค่าแก่ความเพียรพยายาม และความใส่ใจกับการศึกษาที่สามารถจักทำให้บุคคลนั้นๆ บรรลุถึงแก่นแท้ของการดำรงชีพอยู่ในปัจจุบันนี้ได้ นอกเหนือจากสารสำคัญเรื่องความเพียร และปัญญา ที่สามารถสัมผัสได้โดยตรง ยังปรากฏความรู้อีกหลายเรื่องที่แฝงอยู่ในเนื้อหาของ พระมหาชนก เฉกเช่น คุณธรรม ทศพิศราชธรรม รวมถึงศิลปวัฒนธรรม

การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก เปิดฉายรอบปฐมทัศน์เมื่อวันศุกร์ที่ 28 พ.ย. 2557 ที่ พาราگون ซีนีเพล็กซ์ โดยมี นายวิษณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรีเป็นประธานในพิธี พร้อมทั้ง นายอภิรักษ์ จันทรังษี อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ม.ล.ปนัดดา ดิศกุล รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายพรชัย รุจิประภา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ศ.ดร.อภิรักษ์ โปษยานนท์ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม นายนิธิพัฒน์ สมสมาน นายกสมาคมผู้ประกอบการแอนิเมชันและคอมพิวเตอร์กราฟิกส์ไทย รวมถึงเหล่าศิลปินดารานักแสดงที่พากย์ในแอนิเมชัน “พระมหาชนก” ทั้งสินจัย เปล่งพานิช, สุเชาว์ พงษ์วิไล, คมสัน นันทจิต มาร่วมงานเปิดตัวในครั้งนี้ นักแสดงชื่อดังหลายคนร่วมพากย์เสียงตัวละครหลัก เช่น อรรถพร ธีมากร พากย์เสียงพระมหาชนก ฉัตรชัย เปล่งพานิช พากย์เสียงพระโพลชนก และนนทรี นิมิบุตร พากย์เสียงพระอริราชชนก และคนอื่นๆ อาทิ มนัสสันต์ พันเลิศวงศ์สกุล, นิวัติ กองเพียร ,ปริทัศน์ กองเพียร ,คมสัน นันทจิต ,ณมณูย์ พงษ์วิไล เป็นต้น

การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก ออกฉายในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 87 พรรษา 5 ธันวาคม 2557 โดยฉายตามโรงภาพยนตร์ต่างๆ ในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2557 และวันที่ 6 ธันวาคม 2557 วันละ 2 รอบ คือ รอบ 10.00 น. และรอบ 15.00 น. และออกอากาศทางโทรทัศน์ระหว่างวันที่ 6 – 8 ธันวาคม 2557 ในช่วงเวลาตามความเหมาะสมของแต่ละสถานี เพื่อให้ประชาชนและเยาวชน ได้รับชมและเรียนรู้สาระจากบทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ ที่ทรงมุ่งเน้นทั้งในเรื่องความเพียร การใช้สติปัญญา และการศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตสืบต่อไป สำหรับประชาชนที่ไม่สามารถรับชมตามช่องทางดังกล่าว สามารถรับชมได้ทาง Line TV อีกทางหนึ่ง

การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก มีความยาว 1 ชั่วโมง 43 นาที เขียนบทโดยคณาทัตต์ บุษปะเกศ เนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 องก์ ได้แก่

องก์ที่ 1 องก์กำเนิด

องก์ที่ 2 ความเพียร

องค์ที่ 3 ปัญญา

จากการสำรวจภูมิหลังของบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก และเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก จะเห็นได้ว่าการผลิตซ้ำเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมีแนวโน้มที่จะผลิตซ้ำในสื่อที่ทันสมัยมากขึ้น ทั้งนี้อาจจะมีเหตุมาจากระยะเวลาในการผลิตซ้ำที่ใกล้เคียงกัน คณะผู้ผลิตจึงอาจจะใช้สื่อที่แตกต่างเป็นลักษณะเด่นที่ทำให้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกที่ผลิตขึ้นแตกต่างไปจากการผลิตในครั้งก่อนๆ สื่อในการผลิตนี้เองจึงส่งผลทั้งต่อกระบวนการสร้าง การเสพ และการบริโภคด้วยท่อนจะอภิปรายในบทต่อไป

บทที่ 3

ลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏ

ในเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหนึ่งในสถาบันหลักของสังคมไทย พระมหากษัตริย์มิได้ดำรงแต่เพียงตำแหน่งประมุขแห่งรัฐ หากแต่ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทยมาช้านาน ราษฎรไทยทุกยุคทุกสมัยต่างผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ประจักษ์พยานของแนวคิดดังกล่าวคือการปรากฏและดำรงอยู่ของวรรณคดียอพระเกียรติ หรือวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่กวีไทยแต่งขึ้นเพื่อแสดงความรัก ความยกย่องเทิดทูน และความเคารพที่มีต่อพระมหากษัตริย์

ด้วยความสำคัญของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่มีต่อสังคมไทย วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติจึงดำรงอยู่และมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องในสายธารวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย ดังการศึกษาในบทนี้ที่จะกล่าวถึงลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าพระมหากษัตริย์ที่มีที่มาจากวรรณคดีพุทธศาสนา โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็นต่อไปนี้

3.1 ลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ

3.2 ลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

การอภิปรายประเด็นทั้งสองสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาข้อที่ 1 คือ เพื่อศึกษาลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ โดยการอภิปรายผลการศึกษาในบทนี้จะพิสูจน์สมมติฐานในการศึกษาที่ว่า “เรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติอย่างเด่นชัด ทั้งในส่วนประณามพจน์ และส่วนเนื้อเรื่องที่ผสมผสานเนื้อหาในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้ากับเหตุการณ์หลักในบทพระราชนิพนธ์อย่างกลมกลืน”

3.1 ลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ

ก่อนที่จะวิเคราะห์ได้ว่าเรื่องเล่าที่สืบเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติอย่างไร จำเป็นต้องสำรวจความหมาย ลักษณะและเนื้อหาวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ได้มีผู้ศึกษาไว้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏเรื่องเล่าที่สืบเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ อีกทั้งเพื่อเป็นแนวทางในการอธิบายการปรับเปลี่ยน และการผสมผสานลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติให้กลมกลืนกับเนื้อหาของบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์อันเป็นวรรณกรรมที่มีที่มาจากวรรณคดีพุทธศาสนา

กระแสมาลยาภรณ์ (2548: 6 อ้างใน กาญจนนา ธรรมเมธี, 2519:15) กล่าวถึงลักษณะของ
วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติไว้ว่า เป็นวรรณกรรมที่สรรเสริญ สดุดีวีรชน ชาติ และประวัติศาสตร์

เทือก กุสุมา ณ อยุธยา และโมรี พิเศษกุล (2511: 36 อ้างใน กาญจนนา ธรรมเมธี, 2519:15)
ได้กล่าวถึงลักษณะของเนื้อเรื่องของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติว่า จะแสดงออกในรูปสดุดี ยกย่อง
ความกล้าหาญของนักรบ วีรชนและองค์พระมหากษัตริย์ที่ทรงทำคุณงามความดีให้แก่ประเทศชาติ
ปกครองไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินให้มีสุข สามารถขยายอาณาเขตไปได้อย่างกว้างขวาง หรือสามารถปราบ
ข้าศึกศัตรูให้พินาศย่อยยับไป

กาญจนนา ธรรมเมธี (2519: 16) ได้ให้ความหมายของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติไว้ว่า
“วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติคือวรรณกรรมร้อยกรองอันเป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรมประวัติศาสตร์
มีเนื้อเรื่องทั้งหมดเกี่ยวกับการสดุดีหรือสรรเสริญพระมหากษัตริย์ในด้านการรบ การปกครอง และบุญ
บารมี วรรณกรรมประเภทนี้มีได้แต่งขึ้นเพื่อใช้ในพิธีการใดๆ”

เสาวณิต วิงวอน (2530:552) กล่าวถึงความหมายของวรรณกรรมยอพระเกียรติไว้ว่าหมายถึง
งานเขียนที่แสดงคุณงามความดีของพระมหากษัตริย์ วรรณกรรมสดุดีบุคคลนี้มีมาแต่โบราณในหลาย
ประเทศ ในประเทศไทย การสรรเสริญคุณงามความดีของบุคคลพบทางมุขปาฐะก่อน และมีการ
กล่าวถึงพระเกียรติคุณพระมหากษัตริย์ไว้เป็นส่วนหนึ่งของการบันทึกเหตุการณ์ดังปรากฏในจารึก
สุโขทัยหลายหลัก แล้วเกิดวรรณกรรมยอพระเกียรติที่มีแบบแผนในเวลาต่อมา

ปัญญา บริสุทธิ์ (2534: 111) อธิบายลักษณะของ “วรรณคดียอพระเกียรติ” ไว้ว่า วรรณคดี
ยอพระเกียรติเป็นงานประพันธ์ที่มีจุดมุ่งหมายในการสรรเสริญพระเจ้าแผ่นดิน และยกย่องเจ้านาย
ชั้นสูง ลักษณะเหล่านี้สะท้อนให้เห็นสภาพในสังคมสมัยโบราณ ซึ่งมีการปกครองระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระเจ้าแผ่นดินมีอำนาจสิทธิ์ขาดเหนือคนทั้งหลาย และโดยเฉพาะใน
สังคมไทยนี้พระเจ้าแผ่นดินยังได้รับการเทิดทูนในฐานะสูงส่งเหมือนกับเป็นเทพองค์หนึ่งที่เรียกกันว่า
“สมมติเทพ” อันมีลักษณะทำนองเดียวกับการปกครองของเขมรในสมัยโบราณที่ถือลัทธิเทวราช โดย
ยกย่องพระเจ้าแผ่นดินเป็นเทพองค์หนึ่ง โดยเหตุดังกล่าวนี้จึงต้องมีการสรรเสริญหรือยอพระเกียรติ
พระเจ้าแผ่นดินเป็นพิเศษเหนือคนทั้งหลาย ทำให้พระเจ้าแผ่นดินโปรดปราน และเป็นประโยชน์แก่
กวีผู้แต่งบทประพันธ์ชนิดด้วยนี้ อาจจะได้รับพระราชทานรางวัลและลาภสักการะต่างๆ เพราะฉะนั้น
วรรณคดีประเภทนี้จึงมักเป็นผลงานของกวีราชสำนักทั้งสิ้น

ยุพร แสงทักษิณ (2537:คำชี้แจง) กล่าวถึงความหมายของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติว่า “ชื่อ
วรรณคดียอพระเกียรติ ในที่นี้หมายถึง “วรรณคดีสรรเสริญพระเกียรติ” “วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ”
และ “วรรณคดีเทิดพระเกียรติ” ด้วย เนื่องจากคำว่า ยอ สรรเสริญ เฉลิม และเทิด มีความหมายอย่าง
เดียวกันว่า ยกย่อง เชิดชู

นอกเหนือจากการให้ใช้คำเรียกวรรณกรรมที่มีเนื้อหาสรรเสริญพระมหากษัตริย์ว่า “วรรณคดี
ยอพระเกียรติ” “วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ” “วรรณคดีสรรเสริญพระเกียรติ” แล้ว บางคำก็ปรากฏ
ใช้คำว่า “วรรณกรรมสดุดี” หรือ “วรรณกรรมสดุดีวีรกรรม” เช่น

นิตยา กาญจนะวรรณ (2520: 70) กล่าวถึงวรรณกรรมสดุดีว่าเกิดจากความปลื้มปิติในวีรกรรมหรือความดีงามของวีรบุรุษ ในสมัยอยุธยา มีกษัตริย์ 2 พระองค์ที่กวีมีความชื่นชมในพระราชกรณียกิจถึงกับเขียนเรื่องสดุดีขึ้น คือสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

กฤษมา รัชชมณี (2534: 200-201) กล่าวถึงวรรณกรรมสดุดีว่า มีจุดมุ่งหมายจะทำให้ผู้อ่านเกิดความชื่นชมในวีรกรรม หรือความอัศจรรย์ใจในบุญญาธิการของวีรบุรุษ วีรบุรุษในสายตาของกวีก็คือพระมหากษัตริย์ ความประทับใจที่มีต่อพระราชกรณียกิจ และพระราชกรณียกิจ เป็นแรงบันดาลใจให้กวีในราชสำนักไทยหลายคนประพันธ์วรรณคดีสดุดีขึ้น

สิทธิ พิณใจกุล (2538: 94) กล่าวถึงปรัชญาหลักของวรรณกรรมสดุดีวีรกรรมไว้ว่า วรรณคดีสดุดีวีรกรรมแฝงไว้ด้วยความระลึกบุญคุณของผู้มีคุณ ประกอบด้วยความปิติชื่นชมในวีรกรรมของมหาบุรุษ ความประทับใจในความกล้าหาญ เสียสละ ยอมเสี่ยงชีวิตเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้ปลอดภัย นับว่าเป็นคุณธรรมความดียิ่งใหญ่ น่าสรรเสริญ

วินัย ภูระหงษ์ (2540:30-31) กล่าวว่าวรรณกรรมบทสดุดีเป็นประเภทหนึ่งของวรรณคดีประวัติศาสตร์ และได้กล่าวถึงความหมายของวรรณคดีสดุดีไว้ว่า หมายถึงเรื่องราวที่แต่งขึ้นโดยอาศัยเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับบ้านเมือง พระมหากษัตริย์ หรือบุคคลสำคัญ โดยที่ผู้แต่งมีจุดมุ่งหมายที่จะเทิดทูนพระเกียรติ หรือยกย่องสดุดีบุคคลนั้นๆ

จากความหมายของ “วรรณกรรมยอพระเกียรติ” “วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ” “วรรณกรรมสรรเสริญพระเกียรติ” “วรรณกรรมสดุดี” ที่ได้ยกมาประมวลนั้น อาจจะสรุปได้ว่าวรรณกรรมที่จะได้จัดได้ว่าเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติมีลักษณะ 3 ประการ ประการแรกคือเป็นวรรณกรรมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสรรเสริญ ยกย่อง เชิดชู ประกาศเกียรติคุณ หรือทำให้เกิดความซาบซึ้งในคุณงามความดีของบุคคลชั้นสูง โดยมากจะหมายถึงพระมหากษัตริย์ โดยจุดมุ่งหมายในการแต่งข้างต้นนี้เอง ทำให้สัมพันธ์กับลักษณะประการที่ 2 กล่าวคือ เนื้อหาของวรรณกรรมประเภทนี้จะกล่าวถึงประวัติกรณียกิจ ความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงสถาพรของบ้านเมืองอันเกิดจากการพระปรีชาสามารถในด้านการปกครองหรือการรบของพระมหากษัตริย์ โดยเนื้อหาหลักขณะนี้ของวรรณกรรมประเภทนี้จึงเป็นเหตุของลักษณะประการที่ 3 คือวรรณกรรมประเภทนี้จะเชื่อมโยงคาบเกี่ยวกับวรรณกรรมประเภทอื่นๆ ได้แก่ วรรณกรรมประวัติศาสตร์หรือวรรณกรรมประเภทบันทึก

เมื่อพิจารณาวรรณกรรมผ่านกรอบแนวคิดข้างต้น จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมหลายเรื่อง แม้จะมีได้ตั้งชื่อเรื่องว่าเป็นวรรณกรรมยอพระเกียรติ หรือวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ ก็สามารถจัดประเภทเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติได้ หากวรรณกรรมนั้นแต่งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเฉลิมพระเกียรติ และมีเนื้อหาแสดงเกียรติคุณ คุณงามความดีของพระมหากษัตริย์ ดังเช่นเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกที่นำมาเป็นข้อมูลในการศึกษา

3.1.1 องค์ประกอบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ

เสาวณิต วิงวอน (2530: 69) ได้สรุปองค์ประกอบของวรรณกรรมยอพระเกียรติว่า “วรรณกรรมยอพระเกียรติมีองค์ประกอบคล้ายกับวรรณกรรมประเภทอื่น กล่าวคือมีส่วนนำหรือส่วนเปิดเรื่อง มีเนื้อเรื่อง และมีส่วนสรุปหรือลงท้าย แต่เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของวรรณกรรมยอพระเกียรติอย่างละเอียดแล้วเห็นว่าภายในองค์ประกอบส่วนต่างๆของวรรณกรรมยอพระเกียรติมีสิ่งแตกต่างกับวรรณกรรมประเภทอื่นอยู่ องค์ประกอบของวรรณกรรมยอพระเกียรติที่ควรกล่าวถึงคือ ประณามพจน์ เนื้อเรื่อง และสรุป

ยุพร แสงทักษิณ (2537: 174) ได้อธิบายโครงสร้างการนำเสนอของวรรณคดียอพระเกียรติว่า “วรรณคดียอพระเกียรติโดยทั่วไปไม่ว่าแต่งด้วยคำประพันธ์ชนิดใด ก็จะมีโครงสร้างส่วนใหญ่ในการนำเสนอที่คล้ายคลึงกัน กวีมักแบ่งขั้นตอนการนำเสนอออกเป็น 3 ตอนคือ ตอนต้นเรื่อง ตอนเนื้อเรื่อง และตอนปลายเรื่อง”

จากการแบ่งโครงสร้างของเนื้อหาในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ได้ยกมาข้างต้น จะเห็นว่าแม้นักวิชาการทั้งสองจะใช้คำเรียกไม่เหมือนกัน แต่วิธีการแบ่งเนื้อหาเหมือนกันกล่าวคือ บทประณามพจน์ก็คือตอนต้นเนื้อเรื่อง ส่วนกลางของวรรณคดีนั้นเรียกว่าส่วนเนื้อเรื่องเหมือนกัน และส่วนสรุปก็ตอนปลายเรื่อง อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าค่านิยมที่เสาวณิตใช้นั้นเป็นที่นิยมแพร่หลายมากกว่า ดังนั้นการวิเคราะห์โครงสร้างของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในงานวิจัยนี้จะใช้ค่านิยมของเสาวณิตเป็นหลัก โดยโครงสร้างเนื้อหาของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติแต่ละส่วนจะมีลักษณะแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

3.1.1.1 บทประณามพจน์ “ประณามพจน์คือคำไหว้ครู ได้แก่พระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์ เทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งผู้แต่งเคารพนับถือ...การไหว้ครูเป็นสิ่งที่นิยมแต่งเพื่อความเป็นสิริมงคล ป้องกันภัยอันตราย ขจัดอุปสรรค และเป็นการแสดงความกตัญญู จึงเป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งในการแต่งวรรณกรรม ประณามพจน์ในวรรณกรรมยอพระเกียรติกล่าวถึงผู้ที่ผู้แต่งเคารพได้แก่ พระรัตนตรัย เทพเจ้าต่างๆ บิดามารดา ครูอาจารย์ และพระมหากษัตริย์ วรรณกรรมยอพระเกียรติจำนวนมากกล่าวถึงเฉพาะพระมหากษัตริย์ไว้ในประณามพจน์โดยไม่กล่าวบูชาผู้อื่นอีก เนื่องจากเป็นเรื่องสรรเสริญพระเกียรติ ผู้แต่งอาจเห็นว่าพระมหากษัตริย์คุณและพระปรีชาสามารถนานับประการเพียงพอแล้วแก่การกล่าวถึงเฉพาะพระองค์ในประณามพจน์” (เสาวณิต วิงวอน, 2530: 69; 77)

3.1.1.2 เนื้อเรื่อง เป็นโครงสร้างส่วนที่สำคัญส่วนหนึ่งของวรรณคดีประเภทนี้เพราะเป็นโครงสร้างที่จะทำให้วรรณคดีบรรลุวัตถุประสงค์ในการแต่ง ยุพร แสงทักษิณ (2537: 177-181) ได้อธิบายความสำคัญของเนื้อเรื่อง และกลวิธีการนำเสนอเนื้อเรื่องของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติว่า

เนื่องจากกวีมีจุดมุ่งหมายที่จะยกย่องพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ดังนั้นกวีจึงต้องพยายามเลือกเนื้อหาที่จะแสดงให้เห็นถึงพระบรมเดชานุภาพ พระบุญญาบารมี พระเกียรติคุณแห่งพระมหากษัตริย์พระองค์นั้นๆ ให้มากที่สุด และเมื่อได้เนื้อหาแล้ว ก็จะต้องสรรหากลวิธีที่กวีคิดว่าเหมาะสมในการนำเสนอ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการแต่งจากบรรดาวรรณคดียกย่องพระเกียรติเรื่องต่างๆ จะเห็นได้ว่ามีลักษณะการนำเสนอที่แตกต่างกันไป ซึ่งอาจจะแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะสำคัญคือ 1) การนำเสนอในลักษณะเป็นบันทึกหรือจดหมายเหตุ 2) การนำเสนอโดยกวีเล่าถึงพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ พระราชจริยาวัตร ฯลฯ รวมทั้งสภาพเหตุการณ์บ้านเมืองโดยทั่วไป 3) การนำเสนอในลักษณะเป็นเรื่องเล่าแบบมีโครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก ฯลฯ 4) การสรรเสริญพระเกียรติในเรื่องต่างๆ โดยกวีได้แทรกชีวประวัติ หรือข้อคิดเห็นส่วนตัวไว้ด้วย

จากกลวิธีนำเสนอที่ยุพ แสงทักษิณสรุปลงไว้ข้างต้น จะเห็นได้ว่า กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาเพื่อเฉลิมพระเกียรติของเรื่องเล่าที่สืบเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เป็นการนำเสนอในลักษณะที่สาม คือเป็นการนำเสนอแบบเรื่องเล่า โดยสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชผ่านตัวละครพระมหากษัตริย์และองค์ประกอบต่างๆในเรื่อง

3.1.1.3 สรุป “ตอนท้ายต่อจากเนื้อเรื่อง ผู้แต่งจะสรุปเป็นการจบเรื่องเนื้อหาของส่วนสรุป มีทั้งการถวายพระพรพระมหากษัตริย์ ขอให้พระเกียรติยศคงอยู่ตลอดไป ให้มีพระชนมพรรษายืนนานเป็นที่พึ่งของโลก ทรงหวังสิ่งใดก็ขอให้ได้ดังพระราชประสงค์ และทรงคลาตจากภัยอันตรายทั้งปวง โดยการอ้างอำนาจของสิ่งควรเคารพ (เสาวณิต วิงวอน, 2530: 170; 176-177;)

การแบ่งโครงสร้างของเนื้อหาช่วยให้เข้าใจทั้งภาพรวมและรายละเอียดภายในของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติได้เด่นชัดขึ้น อันสัมพันธ์กับการวิเคราะห์กลวิธีประกอบสร้างตัวบทเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นวรรณคดีที่มีที่มาจากวรรณคดีพุทธศาสนาให้เป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ กล่าวคือโครงสร้างนอกจากจะช่วยอธิบายลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏแล้ว โครงสร้างยังแสดงให้เห็นแนวทางปรับเปลี่ยน/ตัดแปลง ให้เนื้อหาของงานเฉลิมพระเกียรติผสมผสานกับเนื้อหาเดิม

3.1.2 รูปแบบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ

แม้วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในระยะแรกจะปรากฏในรูปของบันทึกเหตุการณ์ที่เป็นร้อยแก้ว เช่น จารึกในสมัยสุโขทัย (เสาวณิต วิงวอน, 2530 และ ปัทมา พิษประเสริฐกุล, 2556) รวมทั้งข้อสรุปเรื่องรูปแบบคำประพันธ์ของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ว่า “วรรณคดียกย่องพระเกียรติ อาจแต่งได้ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง” (ยุพ แสงทักษิณ 2537: 174) แต่ก็มีอาจปฏิเสธได้ว่ารูปแบบ

คำประพันธ์ร้อยกรองประเภทต่างๆ ทั้งโคลง ร่าย ฉันท์ กาพย์ กลอน หรือการใช้ฉันทลักษณ์ผสม เป็นรูปแบบที่ทำให้วรรณคดีเรื่องนั้นมีความพิเศษและโดดเด่นขึ้น โดยรูปแบบคำประพันธ์ร้อยกรองที่กล่าวมานั้นเป็นปัจจัยสำคัญ ที่มีเพียงแต่ทำให้วรรณคดีนั้นงามทั้งเสียง คำ และความ หากแต่การใช้รูปแบบคำประพันธ์ที่พิเศษยังเป็นเสมือนการยกสถานภาพของวรรณคดีนั้นๆ ให้สูงขึ้น

ยุพร แสงทักษิณ (2537:183) ได้สรุปลักษณะเด่นของวรรณคดียอพระเกียรติว่าไว้ “... ลักษณะเด่นที่สำคัญที่สุดด้านหนึ่งของวรรณคดียอพระเกียรติอยู่ที่สุนทรียะหรือความงามอันเกิดจากการสรรถ้อยคำสำนวนโวหารที่สูงส่งและวิจิตรบรรจงเป็นพิเศษมาใช้ ทั้งนี้เพราะกวีถือว่าวรรณคดีประเภทนี้เป็นของสูง ของศักดิ์สิทธิ์ มิใช่เรื่องดาษๆ สามัญที่ผู้ใดจะแต่งได้ หรือจะแต่งอย่างไรก็ได้...”

ในขณะที่ จตุพร มีสกุล (2557:86, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย) ได้สรุปถึงความสำคัญของคำประพันธ์ประเภทต่างๆ ในการเขียนวรรณคดีโศกาลัยหรือบทแสดงความอาลัยต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ว่า

วรรณคดีโศกาลัยในสมัยรัตนโกสินทร์แต่งด้วยคำประพันธ์ครบทุกประเภท ทั้งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร่าย และแสดงให้เห็นว่าร้อยกรองเป็นรูปแบบที่นิยมในการเขียนแสดงความอาลัยนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน *เนื่องจากร้อยกรองเป็นรูปแบบการเขียนที่พิเศษกว่าร้อยแก้ว คือ มีความไพเราะด้วยเสียงสัมผัส รสคำ คือ มีความงดงามด้วยถ้อยคำ ภาษาและรสความ คือ มีความหมายดี กวีสามารถเลือกใช้ศัพท์ที่มีความประณีตสูงส่งหรือถ้อยคำที่งดงามมาร้อยเรียงตามข้อกำหนดของฉันทลักษณ์เพราะศัพท์บางคำที่เป็นศัพท์กวี (poetic diction) และ การใช้ภาษาภาพพจน์ (figure of speech) เหมาะจะใช้กับร้อยกรองเท่านั้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539: 165) แม้ผู้ที่ไม่มีความสามารถในการประพันธ์ก็ขอให้กวีที่มีชื่อเสียงแต่งให้ในนามของตนเองหรือองค์กรต่างๆ*

ความพิเศษของร้อยกรองที่ได้ยกมาประมวลข้างต้น สอดคล้องกับการปรากฏอยู่ของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติส่วนใหญ่ที่นิยมแต่งด้วยร้อยกรองหลายหลายประเภท อันแสดงให้เห็นความประณีตพิถีพิถันของกวีที่ต้องการเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์ที่พิเศษเพื่อสื่อสารความรู้สึกรักผูกพัน และเทิดทูนของกวีออกมาสู่ผู้อ่าน นอกจากนี้ถ้าจะกล่าวได้ว่า รูปแบบคำประพันธ์ร้อยกรองยังเหมาะแก่การสร้างสรรคให้วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติมีความประณีตงดงามสมกับสถานภาพของตัวบทที่ต้องการยกย่องสถานภาพอันสูงส่งพระมหากษัตริย์

3.1.3 ขนบในการสรรเสริญพระเกียรติ

จากการสำรวจประวัติความเป็นมาของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ จะเห็นได้ว่าวรรณคดีประเภทนี้ปรากฏขึ้นและดำรงอยู่อย่างยาวนานตราบเท่ากับการดำรงอยู่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทย วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่กวีรุ่น

บุกเบิกได้สร้างสรรค์และสืบสานลักษณะของวรรณคดีประเภทนี้จนเป็นแบบแผน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นเสมือน “ตำรา” ให้กวีรุ่นหลังที่รจนาวรรณคดีประเภทนี้ได้ดำเนินรอยตาม เหมือนดังที่รีนุท หัย สัจจพันธุ์ (2552: 187) ได้กล่าวไว้ว่าวรรณคดีในฐานะมรดกของชาติว่า

Literature is a significant part of any nation’s cultural heritage, its continuing existence depending on the values which are handed down from era to era, from generation to generation. Most traditional Thai literature follows the same conventions.

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า “convention” ที่ได้มีผู้แปลเป็นภาษาไทยหลากหลายคำ ทั้ง “ขนบ” “สัญญา” “ธรรมเนียมนิยม” “จารีตนิยมในการแต่ง” เป็นสิ่งสำคัญในสายธารวรรณคดีไทย เพราะขนบเป็นแนวทางที่ทำให้เกิดถักทอสายธารวรรณคดีจากกวีรุ่นสู่รุ่น

นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายความหมายและความหมายสำคัญของขนบในการแต่งวรรณคดีว่า (กุหลาบ มลลิกะมาส, 2521: 41-42, สิทธา พิณีภูวตล, 2515: 7) “ขนบวรรณศิลป์” ในที่นี้บางครั้งก็มีผู้เข้าใจว่าสัญญา หรือธรรมเนียมนิยม หรือจารีตนิยมในการแต่งวรรณคดีไทย (Literary Convention) หมายถึง โครงสร้างที่เป็นแบบแผน เช่น ขึ้นต้นด้วยบทประณามพจน์ ไหว้พระรัตนตรัย ชมบ้านเมือง และอีกความหมายหนึ่งหมายถึง กลวิธีการประพันธ์ (Literary Technique) เพื่อสร้างความงดงามทางวรรณศิลป์อันเป็นที่ยอมรับและทำตามกันโดยทั่วไป เช่น การใช้ภาพพจน์และโวหาร ตลอดจนศิลปะในการแต่ง เช่น บทชมโฉมบทชมธรรมชาติ บทอติวิพากษ์ เป็นต้น”

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2528: 88-95) กล่าวว่าขนบวรรณศิลป์เกิดจากการ “สะสม” และ “สร้างสม” ของวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณศิลป์ ขนบในวรรณคดีช่วยกำหนดงานสร้างสรรค์ของกวีทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังจะเห็นได้ว่าในอดีตกวีไทยถือว่าวรรณคดีชั้นครูคือตำราประพันธ์ศาสตร์ จึงนิยมใช้คำและโวหารภาพพจน์ ตลอดจนกลวิธีการประพันธ์เลียนแบบกวีโบราณ โดยถือว่าการเลียนแบบหรือทำตามขนบเป็นการบูชาครูอย่างหนึ่ง เท่ากับยกย่องว่าครูมีฝีมือและความสามารถ แต่อีกส่วนหนึ่งก็ได้ตัดแปลงขนบวรรณศิลป์นั้นในการสร้างสรรค์งานของตนเองร่วมด้วย นับเป็นการต่อยอดความรู้เดิมพร้อมกับส่งสมองค์ความรู้ใหม่ในการสืบทอดและเผยแพร่วรรณคดีในสังคมไทย

ขนบของวรรณคดีหรือวรรณกรรมไม่ได้สำคัญต่อกวีผู้สร้างวรรณคดีเท่านั้น หากยังสำคัญต่อกระบวนการเสพวรรณคดีของผู้อ่านเช่นกัน ดังที่นพพร ประชากุล (2552:340-343) ได้อธิบายความสำคัญของขนบในมิติของการเสพวรรณกรรมว่า

...การสื่อความหมายขององค์ประกอบและกลวิธีทั้งหมดของ narrative programme นั้นสัมพันธ์กับขนบหรือกติกา (Convention)

อะไรบ้าง ขนบหรือกติกาหมายถึงข้อตกลงที่ผู้อ่านกับผู้แต่ง หรือผู้สร้าง
รับรู้ร่วมกัน ทำสัญญากันเอาไว้ มีอยู่สามประเภท

ประเภทที่หนึ่งคือ convention ที่สัมพันธ์กับสื่อ ยกตัวอย่าง
ของการอ่านการ์ตูน ถ้าเราไม่รู้ convention ของการ์ตูนช่องก็จะมี
ปัญหาในการอ่านการ์ตูนซึ่งเป็นภาพนิ่งที่นำมาเรียงกัน.... การแสดงจริต
ทางศิลปะซึ่งแสดงออกไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับ convention ประจำสื่อ
แต่ละสื่อ เช่น ถ้าเป็นนวนิยาย การแสดงจริตทางศิลปะจะออกมาในรูป
ของจริตทางภาษา

ประเภทที่สองคือ convention ที่สัมพันธ์กับ genre หรือ
ประเภทของเรื่องเล่า... convention ที่สัมพันธ์กับ genre กำหนดการ
อ่านพล็อต และกำหนดเรื่องความสมจริง เช่นถ้าเป็นนวนิยาย
วิทยาศาสตร์เราจะให้มนุษย์เลิกกินอาหาร ให้ใช้วิธีอาบรังสีแทน เรา
ก็ยอมรับได้ว่าเป็นสิ่งที่สมจริง เพราะ genre เป็นนิยายวิทยาศาสตร์ ...
สรุปว่าการระบุ genre ทำให้สายตาของผู้ชมปรับโฟกัสต่างๆ กันไป คือ
ให้ความสำคัญกับรายละเอียดที่ต่างกัน... นอกจากนี้ genre ยังค่อนข้าง
สร้างความคาดหวังต่อเรื่องเล่าอีกด้วย

ประเภทที่สามคือ convention ที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรม หรือที่
บางตำราเรียกว่า cultural convention หรือ cultural code ขนบหรือ
ข้อตกลงทางวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสมจริงให้แก่
เรื่องเล่าคล้ายๆ กับเรื่องของ genre ...ความสมจริงของเรื่องเล่าไม่ได้อิง
อยู่กับการลอกเลียนของจริง แต่อิงอยู่กับความเชื่อหรือคติส่วนใหญ่ซึ่ง
เป็นมายาคติ หรือการให้คุณค่าที่เรากระทำต่อความเป็นจริงอีกทีหนึ่งซึ่ง
ก็คือ convention

จากความหมาย ความสำคัญของขนบวรรณคดีที่ได้ประมวลมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า
ขนบมีบทบาทอย่างมากต่อการสืบสานลักษณะของวรรณกรรมประเภทใดประเภทหนึ่ง ใน
ขณะเดียวกันด้วยความสัมพันธ์กับประเภทของวรรณคดี ขนบจึงเป็นปัจจัยสำคัญก่อให้เกิดการ
สร้างสรรค์วรรณคดีประเภทใหม่ขึ้นด้วยการผสมผสานขนบของวรรณคดีประเภทเดิมที่มีมาแล้ว¹
นอกจากนี้ขนบเองก็มีบทบาทอย่างมากต่อการ “เสพ” วรรณคดี กล่าวคือด้วยสถานภาพของข้อตกลง
ระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน ขนบช่วยให้ผู้อ่านสามารถซาบซึ้งอารมณ์แห่งการเสพวรรณคดีประเภท
นั้นๆ ได้อย่างตรงจุดมุ่งหมายตามที่ผู้เขียนต้องการเสนอ

¹ ดูรายละเอียดได้ใน จตุพร มีสกุล. การศึกษา “วรรณคดีศกาลัย” ในสมัยรัตนโกสินทร์ในฐานะวรรณคดีเฉพาะประเภท.
วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2556

ในกรณีของการศึกษาลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ ขนบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติเปรียบเสมือน “ลวดลายเฉพาะ” ที่ผู้สร้างเรื่องเล่าจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ “จงใจ” แต่งแต้ม ประกอบลงในตัวบทซึ่งก็คือเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เสพตัวบทสามารถ “รับรู้” ถึงนัยความหมายแห่งลวดลายเฉพาะที่ปรากฏ อันนำไปสู่บรรลุจุดหมายของสร้างตัวบท คือเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช อย่างไรก็ตามการแต่งแต้ม “ลวดลายเฉพาะ” หรือขนบในการเฉลิมพระเกียรตินี้ก็ต้องทำอย่างมีศิลปะ เพื่อให้ลวดลายเฉพาะนั้นสอดประสานกลมกลืนเข้ากับตัวบทได้อย่างเนียนสนิท

3.2 ลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

หากพิจารณาสถานภาพของตัวบท จะพบว่าบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชซึ่งเป็นต้นกำเนิดของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ มีจุดหมายหมายในการพิมพ์เพื่อวิโรภาษพิเศษของพระองค์ที่ครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี สังเกตได้จากพระราชปรารภตอนต้นเรื่องที่ระบุปีที่พระราชเสด็จสมบรมเป็นปี พ.ศ. 2531 แต่จัดพิมพ์ในปีฉลองกาญจนาภิเษกคือ พ.ศ.2539

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแปลพระมหากษัตริย์ชาดกเสด็จสมบรมเมื่อ พ.ศ. 2531 และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์ในโอกาสเฉลิมฉลองกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาล ให้เป็นเครื่องพิจารณาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของสาธุชนทั้งหลาย”

(ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2539:(7))

พระราชประสงค์ที่จะให้บทพระราชนิพนธ์ของพระองค์ “เฉลิมฉลองกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาล” เป็นเสมือนตัวชี้นำวัตถุประสงค์ในการ “ผลิตซ้ำ” บทพระราชนิพนธ์ของพระองค์ไม่ว่าในสื่อประเภทใดก็ตาม ให้มีจุดหมายหมายในการผลิตเพื่อเฉลิมพระเกียรติหรือเทิดพระเกียรติเช่นเดียวกับบทพระราชนิพนธ์ และอาจจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ผลิตซ้ำบทพระราชนิพนธ์ “เลือก” ที่จะผลิตซ้ำบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ที่จะเป็นบทพระราชนิพนธ์เรื่องอื่นๆ เช่น ตีโต หรือนายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ จุดมุ่งหมายในการเฉลิมพระเกียรตินี้ปรากฏอย่างเด่นชัดในคำนำของเรื่องเล่าที่ผลิตซ้ำจากบทพระราชนิพนธ์ ในที่นี้จะคัดมาแสดงเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

..โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำพระราชนิพนธ์ เรื่อง พระมหากษัตริย์ ไปแปรรูปเป็นบทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่าน เผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษา พร้อมกันนั้นคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ยังได้ผลิตซีดีเผยแพร่ควบคู่กับหนังสือด้วย เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ

(บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหากษัตริย์:คำนำ)

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้จัดโครงการแสดงดุริยางค์ซิมโฟนี ออร์เคสตราประกอบสื่อร่วมสมัยบทพระราชนิพนธ์ เรื่อง “พระมหาชนก” โดยความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม และมูลนิธิหอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554

(การจัดแสดงวงดุริยางค์ซิมโฟนีออร์เคสตราประกอบสื่อร่วมสมัย บทพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. [สุจิตร์].)

จุดมุ่งหมายในการผลิตซ้ำเพื่อ “เฉลิมพระเกียรติ” นี้เป็นปัจจัยสำคัญอย่างมากที่ทำให้มีการปรับตัวบทพระราชนิพนธ์ให้ปรากฏลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ นอกเหนือจากการปรับตัวบทเพื่อให้เข้ากับประเภทของสื่อแต่ละประเภท ลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมีหลายประการ ดังต่อไปนี้

3.2.1 เนื้อหาที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชตามองค์ประกอบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ

จากการศึกษาองค์ประกอบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในหัวข้อ 3.1.1 ต่อไปจะเป็นการวิเคราะห์เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกว่าปรากฏเนื้อหาใดบ้างที่มีลักษณะสอดคล้องกับองค์ประกอบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ

3.2.1.1 บทประณามพจน์

บทประณามพจน์เป็นองค์ประกอบที่แสดงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมวรรณศิลป์ไทย กล่าวคือแสดงให้เห็นว่าการแต่งหนังสือหรือวรรณคดีเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งที่ต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายอำนวยการกระทำนั้นสำเร็จลุล่วง เอมอร ชิตตะโสภณ (2539:32) ได้อธิบายความสำคัญของบทประณามพจน์ซึ่งถือเป็นจารีตนิยม หรือ “ขนบ” ว่า “คำประณามพจน์ซึ่งอาจจะจัดเป็นการไหว้ครูหรือบทนำของวรรณกรรมร้อยกรองบางประเภทเท่านั้น มักจะพบในวรรณกรรมราชสำนัก (ซึ่งได้แก่ วรรณกรรมที่เขียนโดยกวีที่มีชื่อและรับราชการอยู่ใกล้ชิดอยู่ในรั้วในวัง หรือเป็นวรรณกรรมที่พระเจ้าแผ่นดินโปรดฯ ให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตท่านหนึ่งหรือท่านใด หรือทั้งคณะจัดเขียน, รวบรวม, ชำระขึ้น เป็นงานเขียนที่มีแบบแผนจนได้รับการกล่าวขานในปัจจุบันว่าเป็นวรรณกรรมชั้นสูงบ้าง วรรณกรรมมูลนายบ้าง)”

บทประณามพจน์เป็นองค์ประกอบสำคัญของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏสืบมาจนเป็นขนบในการสร้างวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ (ปัทมา ทีฆประเสริฐกุล: 2556, 241) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาของบทประณามพจน์ที่เน้นการพรรณนาพระเกียรติคุณของ

พระมหากษัตริย์ที่อำนาจพรให้การรจนาวรรณคดีเป็นไปอย่างราบรื่นตลอดทั้งเรื่องจนเสร็จสมบูรณ์ สอดคล้องกับเนื้อหาส่วนอื่นที่กล่าวถึงพระมหากษัตริย์เป็นแกนกลางของเรื่อง

ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก บทประณามพจน์ปรากฏในรูปแบบของ “บทอาศிரวาทหรืออาเศียรวาท” ตอนต้นเรื่อง ราชบัณฑิตยสถาน (2554 ออนไลน์) ได้อธิบายความหมายของบทอาศிரวาทว่า

อาศிரวาท (อ่านว่า อา-สี-ระ -วาด) ประกอบด้วยคำภาษาสันสกฤต 2 คำ คือ อาศिर (อ่านว่า อา-สี-ระ) กับ วาท (อ่านว่า วา-ทะ). อาศिर แปลว่า การสรรเสริญ. วาท แปลว่า ถ้อยคำ. อาศिरวาท จึงแปลว่า คำสรรเสริญ คำอำนาจพร. ในภาษาไทยใช้คำว่า อาศिरวาท เรียกถ้อยคำที่ประพันธ์ขึ้นเพื่อถวายพระพรชัยมงคลแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

คำว่า อาศिरวาท แปลงเป็นคำว่า อาเศียรวาท ก็ได้. อาศिरวาท หรือ อาเศียรวาท นิยมแต่งเป็นบทร้อยกรองและที่ใช้มากที่สุดคือฉันท เช่น สัททูลวิกกีฬิตฉันท (อ่านว่า สัด-ทุน-วิก-กี-ลิต-ตะ-ฉัน) วสันตติลกฉันท (อ่านว่า วะ -สัน-ตะ-ติ -หลก-ฉัน) อินทวิเชียรฉันท (อ่านว่า อิน-ทระ-วิ -เชียน-ฉัน). ที่แต่งเป็นกาพย์ โคลง หรือ กลอน ก็มีบ้าง. คำถวายพระพรที่เรียกว่า อาศिरวาท นั้น มักจะมีคำกล่าวสรรเสริญพระบารมีหรือพระมหากรุณาธิคุณเป็นการสุดดีด้วย จึงมีคำว่า อาศिरวาทราชสุดดี (อ่านว่า อา-สี -ระ-วาด-ราด-ชะ-สะ -ตุ-ดี).

บทอาศिरวาทหรือบทอาเศียรวาทจัดเป็นพัฒนาการหนึ่งของวรรณคดียอพระเกียรติที่มีการพัฒนารูปแบบจากการแต่งวรรณคดีขนาดยาวเพื่อพรรณนาเกียรติคุณพระมหากษัตริย์มาเป็นร้อยบทร้อยกรองวันเฉลิมพระชนมพรรษาที่มีขนาดสั้น คือความยาวประมาณ 1-2 บท และปรากฏตามสื่อต่างๆ ในช่วงวันเฉลิมพระชนมพรรษา เช่น หนังสือพิมพ์ โฆษณาในโทรทัศน์นิตยสาร บทอาศिरวาทเหล่านี้เป็นประจักษ์พยานแสดงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีต่อสังคมไทย ดังที่ธานีรัตน์ จตุทะศรี (2547:24) ได้สรุปความสำคัญของบทอาศिरวาทว่า

บทอาเศียรวาทเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถนับเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติยุคใหม่

ที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชน และทำให้แลเห็นว่าไม่ว่าประเทศชาติบ้านเมืองจะมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือประชาธิปไตยก็ตาม การแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีของประชาชนผ่านวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติก็ยังมีให้เห็นอยู่อย่างไม่ขาดสาย แสดงให้เห็นความเป็นชาติที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนอย่างเด่นชัด

ใน *บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชนก* บทอาเศียรวาทปรากฏตอนต้นของเรื่องชื่อ นวมินทรมหाराชสตุติ

นวมินทรมหाराชสตุติ

สรวมซีพระณตน์อม	อภิวันท์
เทียนธูปบุปผาพรรณ	เพริศแพรว
น้อมถวายแด่ราชัน	ขวัญชาติ ไทยนา
พระจริยาวัตรแผ้ว	ผ่องด้วยทศธรรม์
สรวมซีพระณตน์อม	ศิระค้อมบังคลคัล
บูชาจอมราชัน	มิ่งขวัญชาติปราชญ์สยาม
เทียนธูปสุมาลี	สลบสี่ทั้งหอมงาม
น้อมถวายพระทรงนาม	ความหมายเลิศประเสริฐศรี
“พระพลังแห่งแผ่นดิน”	พระภูมินทร์พงศ์จักรี
ราชภูรจ์รักภักดี	ด้วยพระองค์ทรงทศธรรม
เพ็ญพระพิริยเลิศ	สุดประเสริฐเพื่อหวังนำ
ปวงชนสนใจจำ	แบบอย่างดีศรีกุศล
เรื่อง “พระมหาชนก”	พระทรงยกคุณธรรมดล
ในพระราชนิพนธ์	“ความเพียรยิ่ง” สิ่งสำคัญ
ข้าวรพุทธเจ้า	รับใส่เกล้าฯ เป็นมิ่งขวัญ
คติธรรมนำชีวัน	พึงเพียรกล้าอย่าท้อใจ
เฉกเช่นพระมหาชนก	แม้ทรงตกกลางชลาลัย
ทรงเพียรแหวกว่ายไป	ตราบเทพธิดามาเกื้อกูล
ในพระราชนิพนธ์นี้	พระทรงชี้ผลเพียรพูน
ไทยเทิดธรรมจำรูญ	จักพิพัฒน์สวัสดิ
พระปรีชาล้าลึก	ราชภูรจ์สำนึกพระบารมี
พร้อมจิตอัญชลี	น้อมถวายชัยมงคล

(ฐะปะนีย์ นาครทรรพ :ประพันธ์ ใน *บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชนก*, 2541:ข.)

นอกเหนือจากบทอาศิรวาทที่อยู่ในเนื้อหาส่วนหน้าต่อจากคำแนะนำแล้ว **บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชนกบทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชนก** ยังเปิดเรื่องด้วยบทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย²

- พุทธศาสนิกชน ชาย หญิง ถือ - เดี่ยวฆ้องวง เพลงสรภัญญะ
พุ่มดอกไม้ และพานธูปเทียนแพ
ออกมาจากทางด้านหลังผู้ชม
เดินพนมมือ ขึ้นไปบนเวที-
-ไปบนเวที

ใน **ชิมโฟนีอุปรากรพระมหาชนก** ปรากฏการอ่านบทอาศิรวาทก่อนการแสดง โดยปรากฏร่วมกับบทเสภาพระมหาชนก

อาศิรวาทสดุดี³

ข้าแต่มหाराชนวมิินทร์	องค์อัครศิลปิน
ทรงศิลป์ทรงศาสตร์วิศิษฐ์	
เปรี๊ยะปราชัญ ⁴ ซึ่งศาสตร์พิพิธ	ประยุกต์ผองวิชีช
เลิศด้วยพระราชปฏิภาณ	
เกิดประโยชน์หลายหลากมากประมาณ	อายุสุขทุกสถาน
นำราษฎร์นำรัฐพัฒนา	
ด้านศิลป์เชี่ยวชาญชินนาน	ในทุกสาขา
เพ็ญพระอัจฉริยภาพมากมี	
จิตรกรรม วรรณกรรม ดนตรี	ชุ่มชื่นชีวี
ด้วยเพลงพระราชนิพนธ์	
ผองนิพนธ์วรรณกรรมนำชน	ดำเนินโดยดล
ลูแหล่งแห่งปรีชญาญาณ	
คาบนี้ศุภมงคลกาล	ข้าฯ ขอพระราชทาน
อัญเชิญพระราชนิพนธ์	
“พระมหาชนก” ยุบล	จำนองโดยกล
ตระการด้วยนาฏยลีลา	
ขอเดชะพระธรรมิกราชา	อธิกปัญญา
พระราชทานพระเมตตาคุ้มครอง	

² บทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยที่นิยมสวดในปัจจุบันเป็นผลงานประพันธ์ของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

³ ในสื่อบัตร การจัดแสดงวงดุริยางค์ชิมโฟนีออร์เคสตราประกอบสื่อร่วมสมัย บทพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. ปรากฏชื่อบทอาศิรวาทที่มีเนื้อหาเหมือนทุกประการว่า “อาศิรวาทราชสดุดี”

⁴ สกกดตามต้นฉบับ

แก่การทุกการสำนอง	เพียงในครรลอง
สัมฤทธิ์ที่จิตมุ่งหมาย	
เฉลิมพระเกียรติองค์พระภัสาย	พูนพระยศแผ่ผาย
จบสกลด้าวแดนไพศาล	
ทรงพระเกษมสำราญ	ไร้ผองพิชพาน
จตุรพิทพรชัยไพบุลย์ เทอญ	

(วินัย ภูระหงษ์ :ประพันธ์ ใน *ชิมโฟนีอุปรากรพระมหาชนก*)

บทเสภาพระมหาชนก

แม่นโลกหล้าวิชาโมหจริต

ดวงจิตจกมีดดับและสับสน
 โลก โกรธ หลง ชีวิตจิตผจญ
 วิกฤตคน วิกฤติโลก โศกนรินทร์
 ทุกข์ลำบากยากแค้นแสนเข็ญ
 เพียรบำเพ็ญบารมีมิหวาดหวั่น
 กล้าแกร่งวิริยะอเนกอนันต์
 จากความฝันสู่ความจริงอันยิ่งใหญ่
 แสงสีทองส่องสาดฟากฟ้ากว้าง
 มาร่วมสร้างชาติมีไหวหวั่น
 สู้ สู้ สู้ เพื่อคุณธรรมประจำใจ
 โลกเกรียงไกรด้วยวิชาฟ้าสีทอง

(วิรุณ ตั้งเจริญ: ประพันธ์ ใน *ชิมโฟนีอุปรากรพระมหาชนก*)

ใน *พระมหาชนกเดอะฟิโนมินอลไลฟ์โชว์* บทประณามพจน์ปรากฏในรูปแบบโคลงสี่สุภาพจากผู้สนับสนุนการจัดแสดง เช่น บริษัทไทยเบเวอเรจ จำกัด

เทิดองค์พระผ่านฟ้า	เอกบดินทร์
จอมขัตติยจักริน	เกริกหล้า
ขององค์พระภูมินทร์	สิริสวัสดิ์
เป็นมิ่งขวัญเหล่าข้า	ทั่วทั้งแดนไทย

(*พระมหาชนกเดอะฟิโนมินอลไลฟ์โชว์*, นาที่ที่ 15)

บทอาศิรวาทหรือบทอาเศียรวาทที่ได้ยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้น มีลักษณะทวิลักษณ์ กล่าวคือ ถ้าพิจารณาแบบแยกส่วนบทอาเศียรวาทนี้ดำรงสถานภาพเป็นบทอาเศียรวาทที่กล่าวเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องจากบริบทในการสร้างเรื่องเล่าจากบทพระราชานิพนธ์ตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษา หากพิจารณาโดยรวมบทอาศิรวาทเข้ากับเนื้อหาส่วนที่

ตามต่อมาเป็นเนื้อเรื่องของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์ บทอาเศียรวาทจึงมีสถานภาพเหมือนบท
ประณามพจน์คือการไหว้พระมหากษัตริย์เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล ก่อนที่จะดำเนินการแต่ง
เนื้อหาส่วนอื่นๆต่อไป

3.2.1.2 การระบุดมภ์มุ่งหมายว่าสร้างสรรค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ

การระบุดมภ์มุ่งหมายของกวีว่าแต่งวรรณคดีเรื่องนั้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติเป็น
ลักษณะสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านทราบจุดมุ่งหมายของกวีได้ การระบุดมภ์มุ่งหมายของกวีในการแต่ง
วรรณคดีเพื่อเฉลิมพระเกียรติ เริ่มปรากฏตั้งแต่วรรณพ่ายโคลงต้น และเป็นขนบอย่างหนึ่งของวรรณคดี
เฉลิมพระเกียรติที่วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสมัยหลังนิยมทำตาม

◦ ไซ้แรงข้ารู้กล่าว	กลบท บอกพ่อ
อัลปเบญโญเยาว	ยั้งผู้
จักแสดงพระยศรื้อ	ถึงถ้าย ไล่แฮ
นักปราชญ์ใดเรื่องรู้	ช่วยชาญ ฯ
◦ ใดผิดเชอญช่วยรื้อ	รอนเสีย
ใดขอบกาลเชอญเกลา	กล่าวเข้า
พยงพระรพีเพงีย	สบสาธุ
จูงพระยศพระเจ้า	ร่อยกัลป ฯ
◦ สารสยามภาคยพร้อม	กลกานท นิฎฯ
คือคู่มาลาสวรรค์	ช่อช้อย
เบญญาพิศาลแสดง	เตอมกรยติ พระฤ
คือคูใหม่แสงร้อย	กึ่งกลาง ฯ
◦ เปนสร้อยโสภิศพัน	อุปรมา
โสรมโสดสรวงธิรางค	เวียไว้
จงคงคู์กัลปา	ยีนโยค
หายแผ่นดินฟ้าไหม้	อย่าหาย ฯ

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2544:82-85)

นอกเหนือจากวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติแล้ว ในวรรณคดีประเภทอื่นที่
เนื้อหาหลักไม่ใช่การเฉลิมพระเกียรติ แต่ก็ปรากฏการแสดงจุดมุ่งหมายว่าแต่งขึ้นเพื่อเฉลิมพระ
เกียรติ ดังเช่นโคลงต้นปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน ที่ปรากฏการแสดงจุดมุ่งหมายของกวีคือสมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุ-ชิตชิโนรสที่ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าแต่งวรรณคดีเรื่องนี้ขึ้นเพื่อเฉลิมพระ
เกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

◦ ครรโลงกุญชรบาทพร้อม	พิพิธมา	ลีเอย
เกริ่นพระเกียรติกระษัตรา	สืบสร้าง	

ปฏิสังขรณ์มหา

วิหารเชตุ

พนพ่อ

กรรมนุชิตชินโรสอั้ง

โอบฐ์ไว้เฉลิมเวียง ๓๐๘

(ปรมาณุชิตชินโรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, 2554: 369).

จากโคลงที่ยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าการระบุจุดมุ่งหมายของ กวี ส่งผลให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจจุดมุ่งหมายของเรื่องได้ครบถ้วนยิ่งขึ้น เพราะหากพิจารณาจาก เนื้อหาจะเห็นได้ว่าโคลงต้นปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนมีลักษณะเป็นวรรณกรรมบันทึก เพราะเนื้อหา ส่วนใหญ่ของเรื่องคือการบันทึกเหตุการณ์ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ปฏิสังขรณ์ วัดพระเชตุพน แต่เมื่อพิจารณาจุดมุ่งหมายที่กวีระบุไว้ ก็จะทำให้ผู้อ่านสามารถวิเคราะห์ตัวบทได้ อย่างรอบด้านมากขึ้น เช่นเดียวกับเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกที่มีเนื้อหาหลักเป็น เรื่องเล่าทางพระพุทธศาสนา แต่เมื่อมีการระบุจุดมุ่งหมายว่าผลิตซ้ำเพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เรื่องเล่าเหล่านี้จึงสามารถนำมาพิจารณาในฐานะ วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติได้

สำหรับเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก นอกเหนือจากการระบุ จุดมุ่งหมายในการผลิตซ้ำไว้ในบทอาเศียรวาทตอนต้นเรื่อง ดังที่ได้ยกตัวอย่างไว้แล้วในหัวข้อ 3.2.1.1 การระบุจุดมุ่งหมาย หรือการระบุวัตถุประสงค์ในการแสดงอาจจะปรากฏในคำกล่าวรายงานก่อนการ แสดง อาทิ

ในลิเกการกุศลพระมหาชนก ก่อนจะเริ่มการแสดงนายบุญเลิศ นางพินิจ ศิลปินแห่งชาติ ผู้อำนวยการจัดแสดงลิเกการกุศลพระมหาชนก ได้กล่าวรายงานความเป็นมาในการ จัดแสดงลิเกการกุศลพระมหาชนกว่า

...ก่อนอื่นก็ขอกราบเรียนวัตถุประสงค์...จัดขึ้นครั้งนี้ด้วย วัตถุประสงค์ที่จะตอบแทนพระคุณในความกตัญญูทเวทิต่อผู้มี พระคุณคือปรมจารย์ลิเกแห่งประเทศไทยของเราคืออาจารย์ หอมหวล นาคศิริ ลิเกในวันนี้ผมได้นำเรื่องพระมหาชนกชาดกเรื่อง หนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระนิพนธ์พระราชทาน ให้แก่พี่น้องประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าเอาไว้อ่าน เพื่อจะได้นำเอา ความเพียรและปัญญาอันบริสุทธิ์ของพระมหาชนกนั้นมาประพุดติ ปฏิบัติในทางที่ดีที่ชอบ ลิเกเป็นศิลปะพื้นบ้านแขนงหนึ่งที่ควรน้อมใส่เกล้า นำมาเผยแพร่เพื่อได้ตอบสนองพระปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะศิลปะพื้นบ้านลิเกเข้ากับประชาชนได้ทุกที่ทุก แห่งในประเทศไทย ถ้าฟังแต่การอ่านหนังสือบางที่ได้มากไม่เท่าการ แสดงที่ทำท่านได้เข้าใจไปด้วย ฉะนั้นพระราชนิพนธ์ของล้นเกล้าล้น กระหม่อมนี้ทั้งสมควรอย่างยิ่งเราจะนำมาเผยแพร่ และ เผย แพร่

ต่อๆไป และตลอดไป ก่อนอื่นร้องเพลงพร้อมกับผู้แสดงเพื่อถวายพระ
เกียรติแด่ในหลวงของเรา ณ บัดนี้

(*ลีเกการกุศลพระมหาชนก* แผ่นที่ 1 นาที่ที่ 1.30-5.00)

หลังจากการการแสดงจุดมุ่งหมายการแสดง ปรากฏการร้องเพลงประสาน
เสียง เนื้อเพลงมุ่งสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รวมทั้ง
กล่าวถึงพระราชกรณียกิจต่างๆ ที่ทรงกระทำตลอดรัชสมัย เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนชาว
ไทย

องค์สมเด็จพระภูมิพล อดุลยเดชมหาราช ปกครองชาติ
โดยธรรมนำชาติไทย ดุจบิดา ไพร่ฟ้าปวงประชาทั้งหญิงชาย
อยู่โชดเขาลำเนาไพร่ได้พึ่งบุญอุ้มใจ ในใต้พระบารมีเอย พระ
หนึ่งเดียวในโลกา มหากษัตริย์ ร้อยใจรวม ไทยทั้งชาติ ให้
จงรักภักดี รวมใจไทยให้รู้จัก ให้รู้จักสามัคคี น้ำไหลริน พื้นดิน
ดี ทั้งฝนเทียม เตรียมยามที่มีพิบัติภัย

***องค์อัครศิลปิน คือพระปรมินทร์ แห่งสยามแดน
ไทย เชิดชูศิลปะ วัฒนธรรมไว้ แก่ผองไทยศิวิไลซ์วัฒนา

ปวงชาพระพุทธเจ้า น้อมเกล้าวันทนา พระสยามเทวา
ทรงพระกรุณาได้ โปรดมาดลให้ สิ่งศักดิ์ทั่วไป ปกป้องผองภัย
ให้พ่อหลวงไทยทรงพระเจริญ

ซู้ ***

(*ลีเกการกุศลพระมหาชนก* แผ่นที่ 1 นาที่ที่ 7.30-10.45)

จะเห็นได้ว่าบทร้องประสานเสียงเปิดการแสดง*ลีเกการกุศลพระมหาชนก*
มีลักษณะเหมือนบทประณามพจน์ของวรรณคดีของพระเกียรติอย่างชัดเจน เพราะนอกเหนือจากการ
สรรเสริญพระเกียรติที่มีพระปรีชาสามารถทั้งด้านการเกษตรและการทำนุศิลปวัฒนธรรม และการ
บรรยายพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชแล้ว บทเพลงนี้ยังมีการ
อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือพระสยามเทวราชธิดามาปกป้องคุ้มครองให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง
พระเจริญ

ใน*พระมหาชนกเดอะพีโนมินอล ไลฟ์โชว์* ก่อนเริ่มการแสดงพิธีกรก็เสนอ
วัตถุประสงค์ของการจัดงานว่าจัดขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 5 ธันวาคม 2557

...เพื่อรับชมการถ่ายทอดการแสดงเฉลิมพระเกียรติ
เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัว พระมหาชนก เดอะ ฟิโนมินอลไลฟ์โชว์ ซึ่งการแสดงในครั้งนี้มาจากบทพระราชนิพนธ์อันทรงคุณค่าในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่แฝงไปด้วยปรัชญาแห่งคุณธรรม ความวิริยะและอุตสาหะ ซึ่งถูกรังสรรค์ขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา นอกจากนี้ก็เป็นการเพื่อให้ประชาชนชาวไทยและชาวต่างชาติได้น้อมนำหลักธรรมจากพระมหาชนกไปใช้ในการดำเนินชีวิต

(พระมหาชนกฟิโนมินอลไลฟ์ โชว์ นาທີที่ 1-2)

จากวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกที่ได้ยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่านอกจากบอกในการจัดการแสดงว่าเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว วัตถุประสงค์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการนำบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมาเผยแพร่ในสื่อรูปแบบต่างๆ ก็เพื่อเผยแพร่หลักธรรมคำสอนเรื่องความเพียรไปใช้ในการดำเนินชีวิต อันสัมพันธ์กับการยกย่องคุณค่าของบทพระราชนิพนธ์ ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการยกย่องพระอัจฉริยภาพด้านอักษรศาสตร์อีกประการหนึ่งด้วย

3.2.1.3 การบรรยายพระราชกรณียกิจ

การพรรณนาถึงพระราชกรณียกิจเป็นใจความสำคัญของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติเพื่อเป็นการสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ว่าได้ประกอบพระราชกรณียกิจใดบ้างที่ก่อให้เกิดคุณูปการแก่บ้านเมือง ในพระมหาชนก ฟิโนมินอลไลฟ์ โชว์ที่เป็นการแสดงแสง สี เสียง และมีจอแสดงภาพเคลื่อนไหวขนาดใหญ่ประกอบการแสดงทำให้สามารถฉายพระราชกรณียกิจให้ผู้ชมได้ชม หลังการอ่านบทอาเศียรวาทเปิดการแสดง

ภาพที่ 1 แสดงพระราชกรณียกิจการปลูกป่าของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชก่อนการแสดง *พระมหาชนกเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์* ที่มา: *พระมหาชนกเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์* นาทีกี่ 16

ภาพข้างต้นแสดงพระราชกรณียกิจเรื่องการปลูกป่าเพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่จังหวัดนครสวรรค์ ผ่านการเล่าเรื่องของผู้ใหญ่บ้านที่สอนให้เด็กๆ ในหมู่บ้านได้รู้ว่าต้นไม้ที่เป็นแหล่งต้นน้ำในหมู่บ้านเกิดขึ้นจากโครงการตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และยังปิดท้ายด้วยพระราชดำรัสเรื่องการปลูกป่าว่า

“การปลูกป่านั้นต้องปลูกที่ใจคนก่อน⁵ แล้วคนเหล่านั้นก็จะปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน และรักษาต้นไม้ด้วยตัวเอง”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
เมื่อ พ.ศ.2519

แม้ว่าเนื้อหาส่วนที่ยกมาข้างต้นจะเป็นเนื้อหาส่วนของผู้สนับสนุนการแสดงอันได้แก่ บริษัทไทยเบเวอเรจ ,บริษัท ปตท. จำกัด แต่จะเห็นได้ว่า *พระมหาชนกเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์* สามารถนำพระราชกรณียกิจเรื่องการปลูกป่าซึ่งเป็นพระราชกรณียกิจที่โดดเด่นประการหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมาแทรกในเรื่องเพื่อเทิดพระเกียรติได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังนำพระราชดำรัสเรื่องป่ามาแสดงด้วยกัน ทั้งนี้ก็เพื่อขบเน้นการเทิดพระเกียรติและการสื่อปณิธานเรื่องการอนุรักษ์ป่าไปยังผู้ชมได้อีกด้วย

⁵ คัดลอกตามที่ปรากฏในการแสดง แต่พระราชดำรัสจริงๆ คือ “เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะปลูกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน และรักษาต้นไม้ด้วยตัวเอง

3.2.1.4 บทสรุป ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกปรากฏ การจบเรื่องที่มีลักษณะเหมือนบทสรุปของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ กล่าวคือเป็นการจบที่มีการขอพรให้พระมหากษัตริย์ทรงพระเจริญ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ใน *บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชนก* ปิดเรื่องด้วย บทสวดพุทธมนต์ 4 บท ได้แก่ บทอนุโมทนารมภาคธา บทสามัญญานูโมทคาธา และบทสวดมงคลจักรวาลน้อย (แทรกด้วย บทอศุคปสพาสุตตคาธา)

เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช	ยถา	วาริวหา	ปุรา
ปริปุเรนตี สาครี	เอวเมว	อิโต	ทินัน
เปตานัน อุกกปติ	อิฉฉิต	ปตถิต	ตุมห
ชิปปเมว สมิมชตุ	สพเพ	ปุเรนตุ	สงกปปา
จนโท ปณณโรโส ยถา	มณิ	โชติโรโส	ยถา
...			
ภาตุ สพพมงคล	รกขนตุ	สพเพเทวตา	
สพพพุธานุภาเวน	สทา	โสตถิ	ภวนตุ เต
ภาตุ สพพมงคล	รกขนตุ	สพเพเทวตา	
สพพพุธานุภาเวน	สทา	โสตถิ	ภวนตุ เต
ภาตุ สพพมงคล	รกขนตุ	สพเพเทวตา	
สพพพุธานุภาเวน	สทา	โสตถิ	ภวนตุ เต

(*บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชนก*, 2541: 68-70)

จากบทสวดปิดเรื่องข้างต้น แม้ผู้ปรุงบทสำหรับแสดงและสำหรับอ่าน เรื่องพระมหาชนกจะแสดงจุดมุ่งหมายว่า “ซึ่งเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชฯ ทรงพระเมตตาสวดประทาน ทั้งนี้ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้สวดฟัง” (*บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชนก*, 2541: 74) หากพิจารณาด้วยโครงสร้างเนื้อหาของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ ก็อาจจะพิจารณาได้ว่าบทสวดพุทธมนต์ดังกล่าว มีนัยในการถวายพรชัยมงคลแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ผู้ทรงเป็นเจ้าของบทพระราชนิพนธ์ที่นำมาแปรรูป

ใน *ชิมไฟนีอุปการพระมหาชนก* ปิดการแสดงองค์ที่ 4 ทศพิธราชธรรม ด้วยบทขับร้องประสานกับแสดงดนตรีของวงออเคสตรา เนื้อบทขับร้องความว่า

อยู่ในแดนแห่งนี้ แสงสีทองนำส่องไกล
 เหล่าประชาชนชาวไทยทั่วฟ้า น้อมนำทำความดี
 ทรงในทศพิธราชธรรม บ้านเมืองเราร่มเย็นเพราะพระบารมีจนวันนี้
 ทรงในทศพิธราชธรรม บ้านเมืองเราร่มเย็น มาถึงทุกวันนี้
 รับรู้จดจำ ย้ำลึกจิตใจ เรามีเพราะใครทรงทำเพื่อเรา
 หลายครั้งผ่านมา ทุกข์ร้อนผ่อนเบา ภัยร้ายบรรเทาเพราะท่านดูแล
 ภูมิใจเสมอที่ได้เกิดมา บนแผ่นดินนี้ที่เราต้องภูมิใจ
 อยู่ในใต้บารมีปกอยู่ เป็นเวลานานเนินเพียงใดพอทำให้เรา
 เราขอที่จะตอบแทนสักครา ก้าวเดินบนพื้นแผ่นดินจะขอมุ่งทำสิ่งดี
 ขอตั่งปฏิญาณเอาไว้ทดแทนคุณของชาติไทย
 ให้สมที่เกิดและโตบนแดนขวานทอง
 ขอเราทำดีเพื่อบ้านของเราแบบอย่างในหลวงท่านทรงทำให้ปวงชนเรื่อยมา
 แม้จะเหนื่อยก็เพียงแต่คิดสัมฤทธิ์ก็เพราะมันทำ
 ขอนำความเพียรที่เคยเห็นมาจากพ่อเป็นแบบนำ

(รฐิภาส ภูษณ์ณฤฎ์ทร,2555: 26-27)

จากบทเพลงปิดการแสดงข้างต้น จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของเพลงมีทั้งลักษณะที่สอดคล้องกับบทสรุปในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏการสดุดีพระบารมีของพระมหากษัตริย์ที่ทรงปกครองบ้านเมืองให้สงบสุขร่มเย็น และลักษณะใหม่ที่แสดงการตั้งปณิธานที่จะนำคำสอนเรื่อง “ความเพียร” ซึ่งเป็นสาระสำคัญของบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก และเป็นหนึ่งในทศพิธราชธรรมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประพาศติมาตลอดรัชสมัยของพระองค์มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกที่สอดคล้องกับองค์ประกอบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติข้างต้น จะเห็นได้ว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมีลักษณะสอดคล้องกับองค์ประกอบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะส่วนของบทประณามพจน์ที่ปรากฏในลักษณะของบทอาเศียรวาท อย่างไรก็ตามเนื่องจากเนื้อหาของบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกเป็นเรื่องเล่าทางพุทธศาสนาที่มีอนุภาคหลักของเรื่องเด่นชัด การสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชอีกลักษณะหนึ่ง ที่

ปรากฏอย่างโดดเด่นในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์คือการใช้กลวิธีต่างๆ เพื่อให้เนื้อหาของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์แสดงการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยที่โครงเรื่องหลักยังสามารถนำเสนอความคิดเรื่องความเพียรได้ดังจะแสดงผลการศึกษาโดยละเอียดในหัวข้อต่อไป

3.2.2 กลวิธีที่ทำให้เรื่องเล่าจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์มีลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ

ดังที่ได้วิเคราะห์ข้างต้นแล้วว่าในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏการใช้กลวิธีต่างๆ เพื่อสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช การจะสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชโดยไม่ทำเนื้อหาหลักของบทพระราชนิพนธ์ที่นำเสนอสาระเรื่องความเพียรผิดเพี้ยนไปจากเดิมได้ ก็ต้องอาศัยการสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชผ่านตัวละครพระมหากษัตริย์ ดังปรากฏงานวิจัยหลายชิ้นได้ชี้ถึงความคล้ายคลึงระหว่างพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับพระมหากษัตริย์ (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2554 และคณิตา หอมทรัพย์, 2560)

อาจกล่าวได้ว่าบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์สะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นพระราชา เพราะพระราชาคือพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นพ่อของแผ่นดินและชีวิตของพระมหากษัตริย์ก็ไม่แตกต่างไปจากชีวิตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งพระองค์ทรงบำเพ็ญพระราชบิดาตั้งแต่วัยทรงพระเยาว์ ต้องอยู่กับพระมารดาในต่างถิ่น และได้รับการทูลเชิญให้เป็นพระมหากษัตริย์เอกเช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์ และเมื่อทรงเป็นกษัตริย์แล้ว ยังคงดำรงอยู่ในความเพียรสืบต่อไป (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร 2554: 122)

ประจักษ์พยานที่ยืนยันแนวคิดข้างต้นได้อย่างเด่นชัดคือเหรียญพระมหากษัตริย์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำขึ้นเพื่อจำหน่ายคู่กับบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ฉบับปกแข็งซึ่งจำหน่ายในปี พ.ศ.2542 การเลือกอนุภาคหลักของเรื่องคือการว่ายน้ำมหาสมุทรเจ็ดวันของพระมหากษัตริย์มาเป็นด้านหนึ่งของเหรียญ และเลือกอีกด้านหนึ่งของเหรียญเป็นภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงงาน มีเพียงแต่สื่อแนวคิดเรื่องความเพียรที่เป็นสาระสำคัญของเรื่องเท่านั้น แต่ยังทำให้เกิดการเชื่อมโยงภาพพระมหากษัตริย์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงงานด้วยความเพียรอย่างไม่ย่อท้อกับพระมหากษัตริย์ที่เพียรว่ายน้ำในมหาสมุทรแม้จะไม่เห็นฝั่ง

ภาพที่ 2 เหรียญพระมหาชนก

จากการศึกษาพบว่า กลวิธีต่างๆ ที่นำมาใช้เพื่อการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก มี 3 ประการได้แก่ การปรับเนื้อเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติ การสร้างองค์ประกอบของเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติ การสร้างองค์ประกอบศิลป์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.2.1 การปรับเนื้อเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติ

จากการศึกษาเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกที่เป็นกลุ่มข้อมูลทั้งหมดพบว่า เมื่อมีการนำบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมาผลิตซ้ำในสื่อรูปแบบต่างๆ เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกล้วนแต่มีการตัดแปลงเนื้อเรื่องจากบทพระราชนิพนธ์ ทั้งการตัดเนื้อหา หรือการเพิ่มเนื้อหาบางประการ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับประเภทของสื่อที่นำมาใช้ในการนำเสนอที่มีความหลากหลายมาก การปรับเนื้อหาของเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติเป็นกลวิธีที่พบมากที่สุดในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก การปรับเนื้อหาเพื่อเฉลิมพระเกียรติมีทั้งสิ้น 6 ประการได้แก่

- 3.2.2.1.1 การเน้นอนุภาคที่สอดคล้องกับพระราชประวัติ
- 3.2.2.1.2 การจำลองภาพเหตุการณ์เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
- 3.2.2.1.3 การใช้พระราชดำรัสหรือพระบรมราโชวาทมาประกอบการดำเนินเรื่อง
- 3.2.2.1.4 การจัดโครงสร้างของเนื้อเรื่องให้มี 9 องก์
- 3.2.2.1.5 การขยายบาร์มีให้มากกว่าวิริยบาร์มี
- 3.2.2.1.6 การให้รายละเอียดของทศพิธราชธรรมดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.2.1.1 การเน้นอนุภาค⁶ ที่สอดคล้องกับพระราชประวัติ

ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์แล้วมีการตัดหรือตัดแปลงเนื้อหาบางประการเพื่อให้เข้ากับสื่อในการแสดง อย่างไรก็ตามพบว่าเมื่ออนุภาคหลักหลายอนุภาคที่เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ทุกสำนวนจงใจเก็บไว้ อนุภาคดังกล่าวคืออนุภาคที่มีความสอดคล้องกับพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยอนุภาคที่ได้รับการเน้นย้ำมากที่สุดคืออนุภาคการปล่อยผู้สละตนเพื่อหาผู้มีบุญและมีปัญญาสามารถตอบปัญหาสิบหกประการของพระโพลชนกได้ อนุภาคบุตรหญิงหม้าย โดยการเน้นย้ำอนุภาคที่กล่าวมานั้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.2.1.1.1 อนุภาคปล่อยผู้สละตนเพื่อหาผู้มีบุญและมีปัญญาสามารถตอบปัญหาสี่ประการของพระโพลชนก เนื้อหาส่วนนี้ปรากฏอย่างละเอียดในอรรถกถาหมากษัตริย์ชาดก แต่ในบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงตัดเนื้อหาส่วนนี้ให้กระชับเหลือเพียง

อมาตย์ทั้งหลายได้ประชุมปรึกษากัน
ในวันทีเจ็ดถึงเรื่องที่พระราชชาตรีสไว้ ให้มอบ
ราชสมบัติให้แก่ท่านที่สามารถทำให้พระราช
ธิดานั้นยินดี (เสนาได้รับโอกาสเป็นคนแรก
เสนาบดีไม่สามารถทำให้พระราชธิดายินดี
กลับได้รับความอับอายขายหน้า คนอื่นๆก็
มีความเป็นเช่นเดียวกัน ต่อไปก็ไม่มีใครสามารถ
ยกสหัสสถามธนูได้ ไม่มีใครรู้จักห้วนอนของ
บัลลังก์สี่เหลี่ยม ไม่มีใครสามารถนำขุมทรัพย์
สิบหกแห่งออกมาได้)

(ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542:108)

เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์หลายสำนวนย้อนกลับไปอ้างอิงเนื้อหาส่วนนี้จากอรรถกถาหมากษัตริย์ชาดกที่ให้รายละเอียดของปริศนาทั้ง 4 ประการอย่างละเอียด โดยเฉพาะปริศนาข้อขุมทรัพย์ 16 ประการว่า

รุ่งขึ้นพระมหาสัตว์ให้ประชุมเหล่า
อมาตย์แล้ว ตรัสถามว่า พระราชาของพวก
ท่านนิมนต์พระปัจเจกพุทธเจ้าให้มานับ้าง

⁶ คำว่าอนุภาคในรายงานวิจัยนี้ อ้างอิงความหมายจาก ศิวพร ณ ถลาง (2548: 36) “ในทางคติชนวิทยา อนุภาค (motif) หมายถึงหน่วยย่อยในนิทานที่ได้รับการสืบทอดและดำรงอยู่ในสังคมหนึ่งๆ และเหตุที่ได้รับการสืบทอดก็เพราะมีความ “ไม่ธรรมดา” มีความน่าสนใจทางความคิดและจินตนาการ อนุภาคอาจจะเป็นตัวละคร วัตถุสิ่งของ พฤติกรรมของตัวละครหรือเหตุการณ์ในนิทาน”

หรือไม่กราบทูลว่า เคยนิมนต์ให้มาฉันบ้าง ขอ
 เดชะ พระมหาสัตว์ทรงดำริว่า ดวง อาทิตย
 มีโชดวงอาทิตยที่มองเห็นนี้ ดวงอาทิตยหมาย
 เอาพระปัจเจกพุทธเจ้า เพราะมีคุณเช่นดวง
 อาทิตย ชุมทรัพย์คงมีในสถานที่ต้อนรับพระ
 ปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น พระมหาสัตว์จึงตรัส
 ถาว่า เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายมา
 พระราชาเสด็จไปต้อนรับตรงไหน เมื่อมาตย
 กราบทูลว่า ตรงนั้น ขอเดชะก็ตรัสสั่งให้ชุดที่
 นั้น นำชุมทรัพย์มาได้ จึงตรัสถามต่อไปว่า
 เมื่อเสด็จไปส่งพระปัจเจกพุทธเจ้าเวลากลับ
 เสด็จประทับยืนตรงไหน เมื่อทรงทราบที่ใด
 แล้ว ก็โปรดให้ชุดที่นั้น นำชุมทรัพย์ออกมาได้
 ...พระราชาให้นำชุมทรัพย์ใหญ่ทั้งสิบหกมาได้
 แล้ว ตรัสถามว่าปัญหาอื่นอะไรยังมีอีกหรือไม่
 มาตยทั้งหลาย กราบทูลว่า ไม่มีแล้ว พระ-
 เจ้าข้า มหาชนต่างร่าเริงแล้ว
 ยินดีแล้วว่า โอ อัจฉรย พระราชาองค์นี้ เป็น
 บัณฑิตจริง ๆ.

(มหามกุฏราชวิทยาลัย เล่ม 63,2525: 110-112)

ใน *ลิเกการกุศลพระมหาชนก* ก็ปรากฏการตอบปัญหา
 เรื่องชุมทรัพย์ 16 ประการ ซึ่งเป็นรายละเอียดที่สอดคล้องกับเนื้อหาจากอรรถกถาพระมหาชนก
 ชาตก แต่มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาของชุมทรัพย์ประการที่ 15 และ 16 ดังการแสดงเนื้อหา
 เปรียบเทียบในตารางที่

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบเนื้อหาของชุมทรัพย์ 16 ประการในอรรถกถาพระมหาชนกชาตกกับ
ลิเกการกุศลพระมหาชนก

อรรถกถาพระมหาชนกชาตก	<i>ลิเกการกุศลพระมหาชนก</i>
...ให้วิดน้ำในสระมงคลโลกขรณีแสดงชุมทรัพย์ เพราะปัญหาว่าชุมทรัพย์ที่น้ำ ให้ชุดหม้อ ชุมทรัพย์มาแต่ภายในเงาไม้ร้าง มีปริณทลเวลา เทียงวันตรงที่โคนไม้ร้างใหญ่ในพระราชอุทยาน	...ชุมทรัพย์ในน้ำคือการ ชลประทาน ประจำนคร ประชาชาษฎ์ไม่เดือดร้อน ท้าวนครสดีไส ชุมทรัพย์ยอดไม้หมายถึงเหตุ คือ การเกษตร บ้านเมือง ทำนุบำรุงให้รุ่งเรืองสมเป็นเมือง ศิวไลซ์

<p>ได้ เพราะปัญหาว่าชุมทรัพย์ใหญ่ที่ปลายไม้ พระราชาให้นำชุมทรัพย์ใหญ่ทั้งสิบหกมาได้แล้ว (มหามงกุฎราชวิทยาลัย, เล่ม 63, 2525:111)</p>	<p>(<i>ลิลเกการกุศลพระมหาชนก</i> แผ่นที่ 3, นาทที่ที่ 20-21)</p>
--	--

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าคำตอบของชุมทรัพย์สองประการสุดท้ายเปลี่ยนจากชุมทรัพย์ในสระน้ำและต้นไม้ มาเป็นทรัพยากรน้ำที่เอื้อให้เกิดชุมทรัพย์บนยอดไม้คือการเกษตรกรรมอันเป็นพลังขับเคลื่อนประเทศ การตีความความหมายของ “ทรัพย์สมบัติ” ใหม่โดยแทนความหมายด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มิได้สื่อถึงแค่โครงการตามพระราชดำริเรื่อง การทรัพยากรน้ำและการเกษตรกรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเท่านั้น หากแต่เชื่อมโยงถึงแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่พระองค์เน้นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ เป็น “ทรัพย์” อันน่าจะพาความยั่งยืนมาสู่ชีวิต เพราะเป็น “ทรัพย์” ที่เป็นต้นทุนในการประกอบเกษตรกรรมเลี้ยงชีพ เป็นทรัพย์หมุนเวียนที่มีได้ให้ความมั่งคั่งอย่างทรัพย์สินเงินทอง แต่เป็นทรัพย์ที่ทำให้มีกินเลี้ยงชีพได้ตลอดชีวิต

ใน *ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก* ก็ปรากฏการตีความชุมทรัพย์ 16 ประการใหม่เช่นกัน โดยแทนที่ความหมาย “ทรัพย์สมบัติ” ด้วย “ปราชญ์” คือผู้รู้ในศาสตร์แขนงต่างๆ ได้แก่

1. นักพฤกษศาสตร์ ผู้รอบรู้ในเรื่องพืชพรรณที่นำมาปรุงยา เพื่อบำบัดและรักษาโรค
2. นักปราชญ์ทางธรรม ผู้แสวงหาทางสายกลาง ทำให้คนพ้นจากทุกข์ผ่านคำสอนของพระพุทธเจ้า
3. ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มากความรู้ในปัญหาท้องถิ่น และเป็นเลิศในการเพาะปลูกและเกษตรกรรม
4. นักโภชนาการอาหารและการครัว ผู้รอบรู้คุณสมบัติและประโยชน์ของอาหาร และเชี่ยวชาญในการปรุงรสของอาหาร
5. ผู้มีความรู้ด้านการเมือง การปกครอง ผู้ซึ่งวางรากฐานในการพัฒนาประเทศ และทำให้ผู้คนมีความสุขอย่างสุจริตและอย่างยั่งยืน
6. ปราชญ์ผู้เป็นเลิศทางเศรษฐศาสตร์ ติดต่อด้านค้าขายและธุรกิจต่างๆ

7. นักปราชญ์เป็นเอกทางศิลปะ ผู้ซึ่งสร้างงานศิลปะที่
 วิจิตรงดงามผ่านภาพวาด และศิลปะแขนงต่างๆ ใช้งานศิลปะเป็น
 สื่อในการส่งต่ออารมณ์และความรู้สึก

8. นักปราชญ์ผู้มีฝีมือเป็นเลิศทางหัตถกรรม ผู้ประดิษฐ์
 งานศิลปะที่งดงามผ่านงานฝีมือ เย็บปักถักร้อยและงานสาน

9. ผู้ที่รอบรู้การแพทย์สมัยใหม่ ผสมผสานความรู้ทางการ
 แพทย์ และวิทยาการ เทคโนโลยีต่างๆ ในการรักษาอาการ
 เจ็บป่วย

10. นักปราชญ์ผู้รอบรู้ด้านอักษรศาสตร์ สามารถในการ
 สื่อสาร บรรยาย ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกผ่านตัวอักษร

11. นักวิทยาศาสตร์ นักคิดผู้ปราดเปรื่อง ผู้สร้างทฤษฎี
 และความรู้ใหม่ๆ ผ่านสมมติฐาน การสังเกตและทดลอง

12. นักดนตรีผู้เชี่ยวชาญด้านการใช้เสียงร้อง และ
 ทำนอง ทำให้ผู้คนคล้อยตามอารมณ์ไปตามบทเพลงได้

13. นักปราชญ์ผู้รอบรู้ในภูมิศาสตร์ การต่างประเทศ
 และการทูตผู้ซึ่งสามารถติดต่อสื่อสาร และเชื่อมสัมพันธ์มิตรกับ
 ดินแดนต่างแดน

14. นักคิด นักประดิษฐ์ ผู้คิดค้นสิ่งใหม่ๆ เพื่อการ
 ดำรงชีวิตที่สะดวกสบายและดียิ่งขึ้น

15. นักดาราศาสตร์ ผู้รู้การเปลี่ยนไปของดวงดาวและ
 คำนวณวันคืนผ่านการสังเกตท้องฟ้า

16. นักปราชญ์ผู้ปราดเปรื่องเรื่องกฎหมาย ผู้ซึ่งใช้
 กฎหมายแก้ไขข้อพิพาทระหว่างสองฝ่ายได้อย่างเที่ยงตรงและเป็น
 ธรรม

(ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ตอนที่ 6 นาทีที่ 18-24)

การให้ความหมายของนักปราชญ์ผ่านคำพูดพระมหาชนกที่ว่า
 “ขุมทรัพย์ใดในโลกหล้า ก็มีอาจเทียบค่าได้เท่ากับขุมทรัพย์ทางปัญญาของผู้ที่เป็นปราชญ์ หรือผู้มี
 ปัญญาเป็นเลิศ” (ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก ตอนที่ 6 นาทีที่ 18-24) มิเพียงเป็นตีความ
 ความหมายของขุมทรัพย์ใหม่ให้สอดคล้องกับเนื้อหาส่วนท้ายเรื่องที่เน้นความสำคัญของการศึกษา
 ด้วยการตั้งปุทะเลยมหาวิชาลัย แต่ยังเป็นการตีความหมายของขุมทรัพย์ที่สอดคล้องกับ

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงเล็งเห็นการสำคัญการศึกษาในฐานะปัจจัยสำคัญที่จะพัฒนาให้ประเทศเจริญก้าวหน้าเพราะทรัพยากรบุคคลในประเทศมีความรู้แนวพระราชดำรินี้ปรากฏอย่างเด่นชัดตลอดรัชสมัยของพระองค์ที่ได้สละทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อตั้งเป็นกองทุนด้านการศึกษามากมาย อาทิ ทุนภูมิพล มูลนิธิอานันทมหิดล มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ (दनัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์ และ คณิตา หอมทรัพย์, 2557 :53-55) และปรากฏในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่พระราชทานในหลายโอกาส อาทิ

“หนังสือเป็นการสะสมความรู้และทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ได้สร้างมาทำมาคิดมาแต่โบราณกาลจนทุกวันนี้ หนังสือจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เป็นคล้ายๆ ธนาคารความรู้และเป็นออมสิน เป็นสิ่งที่จะทำให้มนุษย์ก้าวหน้าได้โดยแท้”

พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่คณะสมาชิกห้องสมุดทั่วประเทศในโอกาสที่เข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณ ณ วันที่ 25 พฤศจิกายน 2514

(ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542:49)

ใน *พระมหากษัตริย์ในมโนลโพีโซว์* ได้เปลี่ยนลำดับการตอบปัญหาสี่ประการใหม่ โดยให้เหตุการณ์ยกสหัสสถานธนูเป็นปัญหาข้อสุดท้าย นอกจากนี้ยังเพิ่มเนื้อหาให้พระมหากษัตริย์ก้าวทันคัมภีร์ขั้นฟ้า เมื่อลูกศรปล่อยออกจากแฉ่งก็มีการจุดพลุพร้อมกับเสียงตะโกนว่า “ทรงพระเจริญ” จะเห็นได้ว่าการปรับเหตุการณ์ส่วนนี้ ทำให้เหตุการณ์ในการแสดงเหมือนเหตุการณ์ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่จะมีการจุดเทียนชัยถวายพระพร การจุดพลุ และการเปล่งเสียงทรงพระเจริญของประชาชนที่ไปร่วมตัวที่มณฑลพิธีท้องสนามหลวงและศาลาว่ากลางจังหวัดต่างๆ

อาจกล่าวได้ว่าการตัดแปลงเนื้อหาของอนุภาคปล่อยผู้สรรถเพื่อหาผู้มีบุญและมีปัญญาสามารถตอบปัญหาสี่บทประการของพระโพลชนก ทำให้เกิดการขับเน้นภาพของพระมหากษัตริย์ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ให้มีคุณสมบัติบริบูรณ์ทั้งบุญญาธิการ ปัญญา และพละกำลัง นอกจากนี้การปรับเนื้อหาด้วยการเลือกโครงการพระราชดำริหรือพระราชกรณียกิจที่โดดเด่นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รวมทั้งเหตุการณ์วันเฉลิมพระชนมพรรษาซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ประชาชนชาวไทยมีส่วนร่วมทุกๆ ปี มาประกอบกับเข้ากับเหตุการณ์หลักของเรื่องเล่าอันสืบเนื่องมาจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ ล้วนส่งผลให้ผู้เสพรื่องเล่าเกิดความระลึกถึงและเชื่อมโยงตัวละครพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

3.2.2.1.1.2 อนุภาคบุตรหญิงหม้าย คือการขยาย

อนุภาคนี้ด้วยการสร้างลักษณะนิสัยให้พระมหากษัตริย์ผู้ถูกพันกับพระชนนีอย่างแนบแน่น ทำให้ผู้เสพรื่องเล่าเชื่อมโยงภาพที่ถ่ายทอดในเรื่องเล่ากับภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระมหากษัตริย์ยอดกตัญญูผู้มีพระจริยาวัตรอันอ่อนโยนต่อสมเด็จพระบรมราชชนนี ลักษณะเช่นนี้ปรากฏอย่างเด่นชัดใน *ละครเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์* ภาพของพระมหากษัตริย์ผู้มีความกตัญญูมีการนำเสนอทั้งจากภาพและบทสนทนาของตัวเทวดาที่ทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่องราว

เทวดาองค์ที่ 1 “ พระมหาชนกนี่ก็ถือว่าเป็นผู้มี
ความประเสริฐแท้ๆ”

เทวดาองค์ที่ 2 “ทรงมีคุณสมบัติของพระ
มหาสัตว์จริงๆ”

ภาพที่ 3 แสดงภาพของพระมหาชนกกราบลาพระชนนีใน *ละครเทิดพระเกียรติพระมหา
ชนก* เปรียบเทียบกับภาพของพระสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงกราบแทบตัก
สมเด็จพระศรี นครินทราบรมราชชนนี

ที่มา: ภาพขวา:

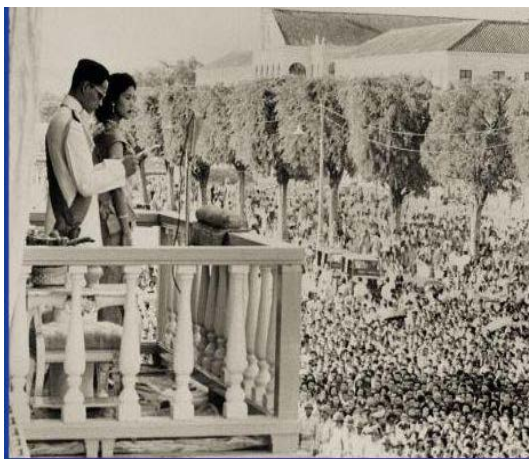
http://oknation.nationtv.tv/blog/home/blog_data/597/14597/images/sphoto18/king10.jpg

3.2.2.1.2 การจำลองภาพเหตุการณ์เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระ พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

พระบรมฉายาลักษณ์ และ พระบรมสาทิสลักษณ์ของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชขณะประกอบพระราชกรณียกิจต่างๆ รวมทั้งการเสด็จ
เยี่ยมเยียนประชาชนในเขตทุรกันดารทั่วประเทศ เป็นภาพที่คุ้นตาประชาชนชาวไทยเสมอมา เพราะ
มีการนำพระบรมฉายาลักษณ์และพระบรมสาทิสลักษณ์เหล่านั้นมานำเสนอผ่านสื่อต่างๆ อาทิ
โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ social media ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกก็ปรากฏการ
จำลองพระบรมฉายาลักษณ์เหตุการณ์เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดย
พระบรมฉายาลักษณ์ที่เลือกมานำเสนอในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมี 3 เหตุการณ์
ได้แก่ พระบรมฉายาลักษณ์แสดงการเสด็จออกมหาสมาคม ณ สีหบัญชรครั้งแรก ภาพการถวาย
ดอกบัวจากแม่เฒ่าตุ้ม และพระบรมฉายาลักษณ์ทรงงานจนพระเสโทมารวมกันที่ปลายพระนาสิก

พระบรมฉายาลักษณ์การเสด็จออกมหาสมาคม ณ สีหบัญชร
ครั้งแรก เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระ

นางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จออกมหาสมาคม ณ สีหบัญชร พระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท พระบรมมหาราชวัง ในโอกาสพระราชพิธีบรมราชาภิเษก นับเป็นการเสด็จออกมหาสมาคมเบื้องหน้า พสกนิกรทุกหมู่เหล่าเป็นครั้งแรก (แพรวฉบับพิเศษ, 2559: 43.) ใน*การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก* ภาพเหตุการณ์นี้เทียบเคียงกับเหตุการณ์ที่พระมหาชนกได้อภิเษกสมรสกับพระธิดาสิวลีเทวี และได้ครองราชสมบัติแห่งเมืองมิลิธานคร

ภาพที่ 4 เปรียบเทียบพระบรมฉายาลักษณ์การเสด็จออกมหาสมาคม ณ สีหบัญชรของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับสมเด็จพระเจ้านางพระบรมราชินีกับภาพพระมหาชนกกับพระนางสิวลีในการ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก ที่มา:ภาพซ้าย:

<http://www.komchadluek.net/news/royal/146429>

ภาพแม่เฒ่าตุ้มถวายดอกบัว ภาพดังกล่าวถ่ายเมื่อปลายวันเสาร์ที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2489 บนเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมราษฎรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ บริเวณสามแยกถนนชยางกูร-เรณูนคร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นการเสด็จพระราชดำเนินภาคอีสานเป็นครั้งแรก นายอานัติ บุณนาค หัวหน้าช่างภาพส่วนพระองค์ได้บันทึกภาพแม่เฒ่าตุ้ม จันทนิตย์อายุ 92 ปีถวายดอกบัวแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช หลังจากเสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพฯ แล้ว ทางสำนักพระราชวังได้ส่งภาพการรับเสด็จของแม่เฒ่าตุ้ม พร้อมทั้งพระบรมรูปหล่อด้วยปูนปลาสเตอร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานผ่านมาทางที่ว่าการอำเภอธาตุพนมให้แม่เฒ่าตุ้มไว้เป็นที่ระลึก ต่อมาภาพนี้ได้รับชื่อว่า “ภาพดอกไม้แห่งหัวใจ” เพราะเป็นภาพที่ทำให้ประชาชนชาวไทยประทับใจในพระจริยวัตรอันอ่อนโยน งดงามของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (สมบุรณ์ สอนประภา, สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2560)

ภาพที่ 5 เปรียบเทียบพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรับ
ดอกบัวจากแม่เฒ่าต้อมกับเหตุการณ์พระมहाชนกรับดอกบัวจากหญิงชราใน *พระมहाชนก*
มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ และ *การ์ตูนแอนิเมชันพระมहाชนก*
ที่มา:ภาพกลาง:

https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B9%89%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%99%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%A2%E0%B9%8C#/media/File:The_mercy_king.jpg

ใน *พระมहाชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ* การจำลองภาพเหตุการณ์นี้ปรากฏในองก์ที่ 5 มิถิลา หลังจากที่พระมहाชนกประทับบนมุขสรรถเพื่อจะเสด็จกลับไปครองราชสมบัติของเมืองมิถิลา ประชาชนมารอรับเสด็จกษัตริย์พระองค์ใหม่ แม่เฒ่าผู้หนึ่งพยายามถวายดอกบัว แต่ขบวนมุขสรรถไม่หยุด พระมहाชนกเห็นดังนั้นก็เรียกให้ขบวนหยุดแล้วลงมารับดอกไม้จากมือแม่เฒ่า ในขณะที่ *การ์ตูนแอนิเมชันพระมहाชนก* ปรากฏภาพนี้ในองก์ที่ 3 ตอนที่อุทิจจพราหมณ์อธิบายความหมายของทศพิธราชธรรม 10 ประการแก่ชิวกะ โดยภาพรับดอกบัวปรากฏเพื่ออธิบายหลักธรรมข้อมัทวะ อันหมายถึงความอ่อนโยนของพระมहाชนกที่รับดอกบัวอันเหี่ยวเฉาจากมือหญิงชรา อาจกล่าวได้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมहाชนกทั้งสองเรื่อง มิได้เพียงแต่จำลองภาพเหตุการณ์การถวายดอกบัวของแม่เฒ่าต้อมเท่านั้น หากยังนำบริบทของเหตุการณ์มาประกอบกับเนื้อหาหลักของเรื่องเล่าได้อย่างกลมกลืน เอื้อให้การเชื่อมโยงตัวละครพระมहाชนกกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชอย่างสมบูรณ์ เพราะทั้งภาพและบริบทของเหตุการณ์ที่ปรากฏในเรื่องเล่าต่างเชื่อมโยงได้กับภาพและบริบทของเหตุการณ์จริง

ภาพที่ 6 เปรียบเทียบพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ทรงงานจนพระเสโทไปรวมกันที่ปลายพระนาสิกกับภาพพระมหากษัตริย์ทรงงานใน *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์*

ที่มา: ภาพซ้าย

http://www.photoontour.com/SpecialPhotos_HTML/data_king_family/King_photo_10.htm

พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ทรงงานจนพระเสโทไปรวมกันที่พระนาสิก ถ่ายโดย นายเอกชัย เขียวขุ่มช่างภาพส่วนพระองค์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จฝายกั้นน้ำไอยะกา บ้านกุดจาง จ.นราธิวาส เพื่อดูความเป็นอยู่และเยี่ยมเยียนราษฎร คูเรื่องการพัฒนาท้องถิ่น ในชั้นแรกพระบรมฉายาลักษณ์นี้ไม่ได้นำเผยแพร่สู่สาธารณะด้วยมีผู้เห็นว่าพระเสโทมากเกินไป แต่สุดท้ายเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมีพระชนมายุครบ 60 พรรษา (พ.ศ.2530) ภาพนี้ได้ถูกนำออกเผยแพร่ และประชาชนก็ประทับใจกันมาก เกิดการส่งต่อไปเรื่อยๆ อย่างที่เห็น (คู่สร้างคู่สม, 2555:8-9)

ใน*การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์* ภาพนี้ปรากฏเมื่ออุทิจจพรหมณ์อธิบายความหมายของทศพิธราชธรรม 10 ประการแก่ชิวกะ โดยภาพนี้ปรากฏเมื่ออธิบายธรรมข้อ “ความเพียร” อาจกล่าวได้ว่าการจำลองภาพพระบรมฉายาลักษณ์นี้เน้นย้ำแนวคิดเรื่องความเพียรที่ปรากฏในเหรียญพระมหากษัตริย์ การจำลองภาพเหตุการณ์เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชประกอบกับเนื้อเรื่องที่อธิบายหลักทศพิธราชธรรม ไม่ได้ส่งผลเพียงแต่เชื่อมโยงตัวละครพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเท่านั้น หากแต่ยังสื่อถึงคุณลักษณะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในฐานะพระมหากษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม

3.2.2.1.3 การใช้พระราชดำรัสหรือพระบรมราโชวาทมาประกอบการดำเนินเรื่อง

พระราชดำรัส พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่พระราชทานแก่บุคคลทั้งหลายในโอกาสต่างๆ มีจำนวนมาก พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทเหล่านี้มีการรวบรวมเป็นหนังสือ และนำมาเผยแพร่ในสื่อต่างๆ อาทิ โทรทัศน์ วิทยุ แผ่นป้ายโฆษณา อันเป็นปัจจัยให้พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเป็นที่รู้จักของคนไทยโดยทั่วไป เมื่อมีการอ้างถึง (allusion) พระราชดำรัสมาประกอบในการดำเนินเรื่อง นอกจากทำให้เกิดการเชื่อมโยงตัวละครพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชแล้ว ยังขับเน้นจุดมุ่งหมายของการผลิตซ้ำเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ทั้งหมดมุ่งหมายในการเฉลิมพระเกียรติและการเผยแพร่คำสอนเรื่องความเพียรให้เด่นชัดขึ้น

ชิมโฟนีอุปรากรพระมหากษัตริย์ เป็นเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เรื่องหนึ่งที่น่าพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมาประกอบการดำเนินเรื่องอย่างโดดเด่นทั้งในองก์ที่ 2 ความศรัทธาแห่งพระมหากษัตริย์ และองก์ที่ 4 ทศพิธราชธรรม

ในองก์ที่ 2 ความศรัทธาแห่งองค์พระมหากษัตริย์ ปราบการอภัยโทษ พระราชดำรัสเรื่องความเพียรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เมื่อเสด็จมหาสมาคมวันที่ 9 มิถุนายน 2539 ซึ่งเป็นปีที่ทรงครองสิริราชย์สมบัติครบ 50 ปีหรือปีกาญจนาภิเษก และเป็นปีที่ทรงพระราชกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เผยแพร่บทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เป็นครั้งแรก

ความเพียรที่ถูกต้องเป็นธรรมและพึงประสงค์ นั้นคือ ความเพียรที่จะกำจัดความเสื่อมให้หมดไปและระวังป้องกันมิให้เกิดขึ้นใหม่อย่างหนึ่งกับความเพียรที่จะสร้างสรรค์ความดีความเจริญให้เกิดขึ้นและระวังรักษา มิให้เสื่อมสิ้นไปอย่างหนึ่ง ความเพียรทั้งสองประการนี้เป็นอุปการะอย่างสำคัญแก่การปฏิบัติตนปฏิบัติงาน

ถ้าทุกคนในชาติจะได้ตั้งตนตั้งใจอยู่ในความเพียรดังกล่าวประโยชน์และความสุขก็จะบังเกิดขึ้นพร้อมทั้งแก่ส่วนตัวและส่วนรวม

พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จออกมหาสมาคม เนื่องในงานพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ณ ท้องสนามหลวง วันอาทิตย์ที่ 9 มิถุนายน 2539

หลังจากการนำเสนอพระราชดำรัสบนจอภาพประกอบการแสดง และการอ่านออกเสียงของผู้ดำเนินรายการแล้ว คณะบรรณารักษ์ประสาธน์เสียงได้ร้องเพลงประกอบการเล่นดนตรีของวงออเคสตรา เนื้อเพลงที่ร้องความว่า

การเดินทาง ทางที่แสนยาวไกล
ออกเดินไปสู่ยังโพ้นดินแดนกว้างใหญ่
จุดหมายนั้นยังไม่เห็นเท่าไร
แต่มีใจเป็นเหมือนเข็มทิศเพื่อนำไปสู่
ด้วยศรัทธาของฉันขอก้าวเดินต่อไป
แม้จะยังห่างไกลแต่ใจขอยืนยัน
ด้วยศรัทธาที่มีด้วยความเพียรที่ทำ
เพื่อตั้งใจจะนำตัวของฉันไปยังถึงปลายฝั่งนั้น
ดวงตะวันส่องแสงธรรมนำไป
เหนื่อยเพียงใดใจของฉันจะยังยืนหยัด
อธิษฐานวอนฟ้าช่วยบันดาล
ส่องนำทางให้ฉันได้พบใจตน
การเดินทาง เพื่อค้นหาใจตน
จิตใจคนหาว่าตั้งใจจริงไม่หวั่น
สิ่งใดใดที่เห็นแสงเลื่อนราง
แต่สักวันจะเพิ่มความชัดเจนขึ้นมา ดังที่ใฝ่

(รพีภาส ภูธนัญญฤทธิ์, 2555: 26)

พระราชดำรัสเรื่องความเพียรและบทขับร้องประสาธน์เสียงข้างต้น ปรากฏเมื่อเรื่องดำเนินในตอนที่พระมหาชนกกำลังเพียรพยายามว่ายน้ำในมหาสมุทร 7 วัน 7 คืน หลังจากเรือแตกซึ่งเป็นอนุภาคสำคัญของเรื่องพระมหาชนก การนำพระราชดำรัสเรื่องความเพียรซึ่งทรงพระราชทานในปีเดียวกับที่ทรงพระราชทานพระราชนิพนธ์พระมหาชนกเพื่อเป็นของขวัญแก่ประชาชนชาวไทย ก็เพื่อเน้นย้ำพระเจตนารมณ์ที่แน่วแน่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่มีพระราชประสงค์ให้ประชาชนของพระองค์เห็นคุณค่าของความเพียร และใช้ความเพียรเป็นคุณธรรมในการดำเนินชีวิต ในขณะเดียวกันการนำพระราชดำรัสเรื่องความเพียรมาดำเนินเหตุการณ์ตอนที่พระมหาชนกเพียรว่ายน้ำข้ามมหาสมุทร ก็ให้เกิดการเชื่อมโยงว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชคือพระมหาชนก เพราะทรงเพียรประกอบพระราชกรณียกิจต่างๆ อย่างไม่ย่อท้อ แม้จะไม่เห็นผลของสิ่งที่ทรงลงมือทำ แต่ก็ทรงกระทำด้วยความเพียรในฐานะที่เป็นมนุษย์ ในฐานะที่เป็นกษัตริย์ การนำพระราชดำรัสมาประกอบการดำเนินเหตุการณ์ในอนุภาคว่ายน้ำข้ามมหาสมุทรนี้จึงมีลักษณะเหมือนการทำเหรียญพระมหาชนกที่ได้กล่าวข้างต้น

ในองค์ที่ 4 ทศพิชราชธรรม ปรากฏการนำพระบรมราโชวาท 2 เรื่องมาประกอบการดำเนินเรื่อง พระบรมราโชวาทแรกเป็นเรื่องการทำความดี ความว่า

"...การทำความดีนั้น สำคัญที่สุดอยู่ที่ตัวเอง
ผู้อื่นไม่สำคัญ และไม่มี ความจำเป็นอันใดที่จะต้องเป็น
ห่วงหรือต้องคอยเขาด้วย เมื่อใดลงมือลงแรงกระทำแล้ว
ถึงแม้จะมีใครร่วมมือด้วยหรือไม่ก็ตาม ผลดีจะต้อง
เกิดขึ้นแน่นอน..."

พระบรมราชาโหวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ของ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 20 ตุลาคม 2520

เพื่อขยายคำสอนเรื่องการทำความดีในพระบรมราชาโหวาทข้างต้นให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ยังปรากฏบทขับร้อง
ประสานเสียงของวงออร์เคสตรา เนื้อเพลงความว่า

ถ้าเชื่อในคุณความดี	แบ่งรักให้กันและกัน
ดอกไม้ก็คงจะบานในจิตใจ	โลกนี้คงงามกว่าเก่า
บนฟ้ามีดาวประกาย	หัวใจก็ใสสว่าง
ฟ้ามีดหม่นเพราะคนชั่ว	โลกมีดมัวเพราะคนเมา
หลงทางผิดชีวิตหมองเศร้า	ปวดร้าวและสับสน
ขอให้ความรักคืนกลับมา	อยากให้น้ำตาเหือดหาย
มีแต่น้ำใจให้กัน	ขอให้ความหลงพลันสลาย
ให้ความโลภอันชั่วร้าย	จงวอดวายไปสิ้น
รักยิ่งใหญ่ ที่ได้มีรักยอมมีสุข	ได้ร่วมเงาแสงธรรมส่องทาง

(รุจิภาส ภูธน์ณฤภัทร, 2555: 26)

พระบรมราชาโหวาทและบทขับร้องประสานเสียงข้างต้นปรากฏตอน
พระมหาชนกได้สอนให้ประชาชนชาวมิถิลานครรู้จักวิธีฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 ประการ จะเห็นได้ว่าทั้งพระ
บรมราชาโหวาทและบทขับร้องต่างขบเน้นของการลงมือปฏิบัติความดีโดยเริ่มจากการตั้งใจของตนเอง
เป็นสำคัญ ส่วนบทขับร้องก็แสดงให้เห็นโทษของความมัวเมาในกิเลส ดังเนื้อร้องตอนที่ว่า **“โลกมีดมัว
เพราะคนเมา”** อันเป็นการอ้างอิงถึงการเหตุการณ์ที่ประชาชนรุ่มทำลายต้นมะม่วงที่ผลเพราะความ
อยากลิ้มรสชาติอันโอชะของมะม่วง พระบรมราชาโหวาทและบทขับร้องจึงสัมพันธ์กับในแง่ของการขบเน้น
โทษของความโลภ ความมัวเมาในกิเลส ที่จะหมดไปจากโลกนี้ด้วยคุณธรรมและการทำความดี

ในตอนปิดเรื่องหลังจากการขับร้องเพลงประสานเสียงเพื่อ
สรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชแล้ว ได้อัญเชิญพระบรมราชาโหวาท
เรื่องการพิจารณาเหตุและผลมาปิดการแสดง พระบรมราชาโหวาทมีความว่า

ทุกสิ่งทุกอย่าง ที่เกิดที่เป็นอยู่แก่เราในวันนี้ ย่อมมีต้นเรื่องมาก่อน ต้นเรื่องนั้นคือ เหตุ สิ่งที่ได้รับคือ ผล และผลที่ท่านมีความรู้ยู่ขณะนี้ จะเป็นเหตุให้เกิดผลอย่างอื่นต่อไปอีก คือ ทำให้สามารถใช้ความรู้ที่มีอยู่ทำงานที่ต้องการได้ แล้ว

การทำงานของ ท่าน ก็จะเป็นเหตุให้เกิดผลอื่นๆ ต่อเนื่องกันไปอีก ไม่หยุดยั้ง ดังนั้นที่พูดกันว่า ให้พิจารณาเหตุผลให้ดีนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ให้พิจารณาการกระทำหรือกรรมของ ต น ไ ห้ ดี นั้นเอง คนเราโดยมากมักนึกว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร เราทราบไม่ได้แต่ที่จริงเราย่อมจะทราบได้บ้างเหมือนกัน เพราะอนาคต ก็คือ ผลของการกระทำในปัจจุบัน”

(พระบรมราชาวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 8 กรกฎาคม 2519)

และเพื่อขยายความคำสอนในพระบรมราชาวาทข้างต้นให้เด่นชัดยิ่งขึ้น จึงปรากฏบทขับร้องประสานเสียงวงออเคสตรา ความว่า

ก็ในผลย่อมมีเหตุ ไม่ว่าจะทุกข์หรือว่าสุข
สิ่งเหล่านั้นย่อมมีเหตุที่มา เปรียบก็คล้ายดังคำบอก
ว่าในผองชีวิตคนหลุดไม่พ้นไปจากห่วงกรรม
รู้ รู้สิ่งใดนั้นที่หาไว้ดีร้ายก็ตามแต่ ผลนั้นไม่ไปไหน
และสุดท้ายนั้นคงหวนกลับคืน ฝันถึงความสำเร้จนั้นต้องเริ่ม
กระทำ เพราะสิ่งใดก็ตามไม่ได้มาจากวิงวอน ขอคิดไว้ก่อน
และเชื่อที่จะทำเพราะสิ่งที่ได้ทำนั้นสำเร้จแน่นอน

(รจนิภาส ภูธนัญญนฤภัทร, 2555: 25)

พระราชาวาทและบทเพลงดังกล่าวเป็นการสรุปสาระสำคัญของเรื่องพระมหาชนกนั้นคือความสำเร็จอันเกิดจากความเพียรลงมือกระทำ ดังพระอุทานของพระมหาชนกเมื่อได้ครองราชสมบัติแห่งเมืองมิลิลา “...สิ่งที่มีได้คิดไว้ จะมีก็มีได้ สิ่งที่ได้คิดไว้จะพินาศไปก็ได้ โภคะทั้งหลายของหญิงก็ตาม ของชายก็ตาม มิได้สำเร็จด้วยเพียงคิดเท่านั้น” (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542:113)

จากการนำพระราชดำรัสและพระบรมราชาวาทมาประกอบการดำเนินเรื่องใน *ชิมโฟนีอุปรากรพระมหาชนก* จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ใช้ลักษณะในการนำเสนอ

เหมือนกันคือ การอัญเชิญพระราชดำรัสหรือพระบรมราโชวาทแล้วขยายความด้วยบทขับร้องประสานเสียง สังเกตได้ว่าผู้ประพันธ์เลือกนำพระราชดำรัสหรือพระบรมราโชวาทมาช่วยดำเนินเหตุการณ์ที่เป็นอนุภาคหลักของเรื่องเท่านั้น ทั้งนี้ก็เพื่อเน้นย้ำสาระสำคัญของเรื่องให้เด่นชัดขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็สรรเสริญพระเกียรติพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงเพียรพยายามที่จะสอนให้ประชาชนชาวไทยมีความรู้ในหลักธรรมดำเนินชีวิตด้วยกลวิธีที่หลากหลาย ทั้งสอนโดยตรงด้วยพระราชดำรัสหรือพระบรมราโชวาท และการสอนผ่านสื่อคือการสื่อสารธรรมเรื่องความเพียรผ่านพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก

ลักษณะที่โดดเด่นอีกประการหนึ่งของพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท รวมทั้งบทขับร้องขยายความคือ เนื้อหาของพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทต่างสอดร้อยเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เริ่มพระราชดำรัสแรกเรื่องความเพียร เป็นเสมือนการกำหนด “เข็มทิศ” หรือจุดมุ่งหมายในการทำงานต่าง แม้จะต้อง “วิงวอน” ฟ้าให้ช่วยจิตใจให้มุ่งมั่นก็ตาม ลำดับถัดจากการมีจุดมุ่งหมายในการทำงานแล้วคือการลงมือทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำความคิด แม้จะต้องทำความดีนั้นแต่เพียงผู้เดียวก็ตาม และลำดับสุดท้ายผลอันเกิดจากการทำความดี เป็นผลที่ทำให้เราคาดเดาอนาคตได้ เพราะอนาคตย่อมเกิดจากการกระทำในปัจจุบัน ในส่วนของบทขับร้องก็จะเห็นได้ว่า “การวิงวอน” ในเพลงบทแรกได้หายไป เปลี่ยนเป็นการลงมือกระทำ ดังคำว่า “เชื่อที่จะทำ”

3.2.2.1.4 การจัดโครงสร้างของเนื้อหาให้มี 9 องค์

เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกส่วนนิยมจัดเนื้อหาเป็นตอนๆ เพื่อให้เหมาะสมกับรูปแบบในการนำเสนอที่อาจจะเป็นละครเวที หรือการแสดงแสงสีเสียง จากข้อมูลที่น่ามาศึกษาทั้ง 7 เรื่อง พบว่ามีเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์ 2 เรื่อง คือ *พระมหาชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ* และ *พระมหาชนกเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์* ที่ปรากฏการแบ่งเนื้อหาในการแสดงออกเป็น 9 องค์เพื่อให้ใช้เลขอันเป็นเลขแห่งรัชกาลเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ดังแสดงการเปรียบเทียบในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบชื่อองค์ทั้ง 9 องค์ใน *พระมหาชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ* และ *พระมหาชนกเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์*

องค์ที่	<i>พระมหาชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ</i>	<i>พระมหาชนกเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์</i>
1.	เจ็ดร้อยโยชน์	ความหวัง ความฝันกลางมหาสมุทร
2.	ความเพียร	วิริยบารมี
3.	มณีเมขลา	บารมีแห่งความเพียร

4.	กลางสมุทร	จะอยู่อย่างไร ไร้ราชา
5.	มิถิลา	บุญญาบารมี
6.	มรรคา	แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง
7.	พื้นพุดันมะม่วง	โพธิญาณ
8.	ปุทะเลียมหาวิชาลัย	ปัญญาบารมี
9.	ปัจฉิมบท	มหाराชันมหाराชา

จากการเปรียบเทียบข้อทั้ง 9 แก่ในการแสดงทั้งแล้ว จะเห็นได้ว่า **พระมหากษัตริย์มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ** และ **พระมหากษัตริย์อินมือนอลไลฟ์ไชว์** มีการแบ่งเนื้อหาใกล้เคียงกันมาก ทั้งนี้เป็นเพราะการแสดงทั้งสองเป็นการแสดงบนพื้นที่ขนาดใหญ่ และเริ่มการแสดงที่การออกเรือเพื่อเดินทางไปค้าขายที่สุวรรณภูมิเหมือนกัน โดย **พระมหากษัตริย์อินมือนอลไลฟ์ไชว์** ใช้การฉายภาพและเสียงของผู้บรรยายเล่าเหตุการณ์ก่อนหน้านั้นแทน ในขณะที่ **พระมหากษัตริย์มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ** ไม่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ก่อนหน้านี้อย่างไรก็ตามแม้การแสดงทั้งสองจะเจาะจงแบ่งเนื้อหาในการแสดงให้มี 9 องค์เพื่อใช้เลข 9 อันเป็นเลขประจำรัชกาลเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชคล้ายคลึงกัน แต่ก็ตั้งข้อสังเกตได้ว่ากลวิธีสำคัญอีกประการหนึ่งที่ใช้ควบคู่กับการแบ่งเนื้อหาคือการตั้งชื่อองค์ โดยเฉพาะ **พระมหากษัตริย์อินมือนอลไลฟ์ไชว์** ที่การตั้งชื่อองค์หลายอันแสดงให้เห็นความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างเด่นชัด อาทิ

ชื่อองค์ที่ 4 คือ “จะอยู่อย่างไร ไร้ราชา” เป็นเหตุการณ์ตอนที่พระโปล-ชนกกราชสวรรคต ประชาชนต่างรำไห้ที่พระราชาสวรรคตไปโดยไม่มีพระราชโอรสสืบบัลลังก์ ความเศร้าโศกเสียใจของประชาชนแสดงให้เห็นว่าพระราชผู้ทรงเป็นมิ่งขวัญของประเทศชาติ เป็นผู้พระราชทานความสุขสวัสดิ์ของประชากร เป็นผู้ก่อปรด้วยธรรมและนำประชาชนไปสู่ทางธรรม แนวคิดนี้ปรากฏอย่างเด่นชัดในบทร้องประสานเสียงที่ว่า

พวกเราเหล่าประชาแห่งมิถิลา มหานครเมือง
แห่งสิงขรทั้งดงามและยิ่งใหญ่ บัดนี้องค์โปลชนกกราชา
ผู้เกรียงไกร ทรงสิ้นพระชนม์พิราลัยอยู่ข้างโนวัง หาก
ไม่มีราชาผู้เกรียงไกร เราจะอยู่อย่างไร ไร้ความหวัง
องค์ราชาไม่มีบุตรสืบบัลลังก์ มีแต่องค์พระสิวาลีเทวี

...

วันนับวันผ่านไป ตั้งแต่องค์ทรงชัยผู้แกร่งกล้า เสด็จไปสวรรคตชั้นฟ้า ยังไร้ผู้มีบุญญาได้ครองบัลลังก์ แล้วเราจะอยู่อย่างไร เคยมีองค์ราชันย์ ทรงประทานให้ทุกทุกอย่าง มีพระองค์ทรงธรรม ทรงธรรมและคอยนำทาง ไร้ราชาช่างอ้ออ่าง แล้วตัวข้าจะอยู่อย่างไร แล้วปวงข้าจะอยู่อย่างไร แล้วพวกเราจะอยู่อย่างไร

(พระมหาชนกเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์ นาที่ที่ 65-70)

จากบทร้องประสานเสียงที่ได้ยกมาแสดงข้างต้น จะเห็นได้ว่าการซ้ำประโยคที่ว่า “แล้วเราจะอยู่อย่างไร” ถึง 5 ครั้ง แสดงให้เห็นความสำคัญของพระมหาชนกษัตริย์ในฐานะผู้ค้ำจุนชีวิตของประชาราษฎร์ และแสดงให้เห็นว่าประชาชนไม่อาจจะดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุขได้ หากขาดพระราชากษัตริย์เป็นมิ่งขวัญและกำลังใจ

ชื่อองค์ที่ 5 คือ “บุญญาบารมี” เป็นเหตุการณ์ตอนที่อำมาตย์ปล่อยฝูงสรลงไปพบพระมหาชนก และพระมหาชนกสามารถแก้ปัญหาทั้ง 4 ข้อของพระโพลชนกได้ การตั้งชื่อตอนนี้แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องบุญบารมีอันเป็นคุณลักษณะสำคัญที่พระมหาชนกษัตริย์พึงมี และเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ทำให้การปกครองบ้านเมืองเป็นไปอย่างปกติสุข การแสดงภาพขัดแย้งระหว่างประชาราษฎร์ที่โศกเศร้าเสียใจเพราะการสวรรคตของพระโพลชนกกับความดีใจของประชาชนที่ได้มีพระราชาองค์ใหม่ปกครองประเทศ ชับเน้นให้เห็นความสำคัญของพระมหาชนกษัตริย์ในฐานะผู้ปกครองดูแลความเป็นอยู่ของประชาชน เป็นมิ่งขวัญและเป็นกำลังใจของประเทศชาติ

ภาพที่ 7 แสดงการเปรียบเทียบความโศกเศร้าของประชาชนในมิถิลาเมื่อพระโพลชนกสวรรคตและความดีใจของประชาชนเมื่อได้พระมหาชนกเป็นพระราชาพระองค์ใหม่ ใน *พระมหาชนกเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์* นาที่ที่ 87

ชื่อบทที่ 6 “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” อันเป็นเหตุการณ์หลังจากที่พระมหากษัตริย์ทรงได้ครองมณฑลนครอย่างสงบสุข พระสวีสวิเทวิตรให้การประสูติพระที่ฆาตุกุมาร การตั้งชื่อบทที่แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง สอดคล้องกับเสียงผู้เล่าเรื่องที่บรรยายเหตุการณ์ช่วงนี้ว่า “ตั้งแต่นั้นมาพระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญตบะพิชิตราชธรรม ครองราชย์สมบัติโดยธรรม บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง ประชาชนร่มเย็นเป็นสุข” (*พระมหากษัตริย์โนมินอลไลท์โซว์* นาทที่ 87) จะเห็นได้ว่าเนื้อหาส่วนนี้อาจจะไม่มีผลต่อโครงเรื่องหลัก แต่การเลือกตอนนี้นำเสนอเพื่อต้องการเน้นย้ำถึงความสำคัญพระราชกษัตริย์ทรงธรรมที่จะทำให้เป็นผู้ปกครองให้บ้านเมืองวัฒนาสถาพรสมดังการใช้ความเปรียบในชื่อบทว่า “แผ่นดินทอง”

ชื่อบทที่ 9 “มหาราชัน มหาราชา” เป็นเหตุการณ์ตอนที่พระมหากษัตริย์ระลึกถึงคำของนางมณีเมขลาที่ให้ตั้งปูทะเลยมหาวิชชาลัย สังเกตได้ว่าการตั้งชื่อบทที่ 9 ซึ่งตรงกับลำดับแห่งรัชกาลว่ามหาราชันมหาราชา นอกจากจะสื่อความเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์แล้ว ยังมีนัยถึงความเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ ความเป็นมหาราชาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เพราะพระองค์ไม่เพียงแต่ปกครองแผ่นดินโดยธรรม แต่ทรงสั่งสอนให้ประชาชนได้ปกครองของพระองค์มีความรู้ มีปัญญา อันเป็นเครื่องเลี้ยงชีพให้มีความสุขอย่างยั่งยืนสืบไป

3.2.2.1.5 การขยายบารมีให้มากกว่าวิริยบารมี

พระมหากษัตริย์เป็นชาติที่เรื่องราวที่สองจากทศชาติชาดกเพื่อแสดงวิริยบารมีหรือความเพียรของพระโพธิสัตว์คือพระมหากษัตริย์ เพื่อให้เข้าใจความหมายของบารมีในทางพุทธศาสนาเด่นชัดขึ้น ก่อนที่จะวิเคราะห์การขยายบารมีในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ ขอนำความหมายของบารมีมาแสดงเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา

...คัมภีร์ส่วนใหญ่ที่เรียบเรียงขึ้นในสมัยแรก จะให้บารมีในความหมายว่าเป็นเลิศ ผลสุดท้าย หรือความเต็มเปี่ยม ซึ่งมีใช้หมายถึง ความเป็นเลิศทั่วไป ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวกับศาสนา บางคัมภีร์หมายถึงความเป็นเลิศของธรรมะบางหมวดธรรม และบางคัมภีร์หมายถึงความเป็นเลิศทางพุทธศาสนา หรือพระอรหันตผล “บารมี” ในยุคนี้เป็นเป้าหมายของการปฏิบัติธรรม ในคัมภีร์อปทาน พุทธวงศ์ จริยาปิฎก ความหมายของคำว่า “บารมี” เปลี่ยนเป็นไป “ธรรมะ 10 ประการอันบุคคลปฏิบัติแล้วจักบรรลุพระโพธิญาณ” และอรรถกถาของคัมภีร์เหล่านี้ได้อธิบายขยายความธรรมะตามแนวทศบารมีโดยละเอียด ในชั้นนี้ ความหมายของบารมีเปลี่ยนแปลงจาก “เป้าหมาย” มา

เป็นวิธีการหรือแนวทางปฏิบัติ เพื่อบรรลุเป้าหมาย
สูงสุดทางพุทธศาสนา

(เทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2524: 167)

“ธรรมะ 10 ประการอันบุคคลปฏิบัติแล้วจักบรรลุพระโพธิญาณ” ข้างต้น

ประกอบด้วย

1. ทาน (การให้การเสียสละ — Dāna: giving; charity; generosity; liberality)
2. ศีล (การรักษากายวาจาให้อยู่ในหลักความประพฤติที่เป็นแบบแผนแห่งภาวะของตน, ความ ประพฤติดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย — Sāla: morality; good conduct)
3. เนกขัมมะ (การออกบวช, ความปลีกตัวปลีกใจจาก กาม — Nekkhamma: renunciation)
4. ปัญญา (ความรู้, ความหยั่งรู้เหตุผล เข้าใจสภาวะ ของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง และ รู้จักแก้ไขปฏิบัติ จัดการต่างๆ — Paññā: wisdom; insight; understanding)
5. วิริยะ (ความเพียร, ความแก่งัดกล้า ไม่เกรงกลัว อุปสรรค พยายามบากบั่นอุตสาหะ ก้าวหน้า เร็วไป ไม่ ทอดทิ้งธุระหน้าที่ — Viriya: energy; effort; endeavour)
6. ขันติ (ความอดทน, ความทนทานของจิตใจ สามารถใช้ สติปัญญาควบคุมตนให้อยู่ในอำนาจ เหตุผล และ แนวทางความประพฤติหรือการปฏิบัติที่ตั้งไว้เพื่อ จุดหมายอันชอบ ไม่ลุอำนาจกิเลส — Khanti: forbearance; tolerance; endurance)
7. สัจจะ (ความจริง คือ พูดจริง ทำจริง และจริงใจ — Sacca: truthfulness)
8. อธิษฐาน (ความตั้งใจมั่น, การตัดสินใจเด็ดเดี่ยว วาง จุดหมายแห่งการกระทำของตนไว้แน่ นอน และดำเนิน ตามนั้นแน่วแน — Adhiññāna: resolution; self-determination)
9. เมตตา (ความรักใคร่, ความปรารถนาดีมีไมตรีจิต

เกื้อกูลให้ผู้อื่นและเพื่อนร่วมโลกทั้งปวงมีความสุขความ
เจริญ — Mettā: loving-kindness; friendliness)

10.อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง, ความวางใจสงบ
ราบเรียบสม่ำเสมอ เทียบธรรมและดำรงอยู่ในธรรม ไม่
เอนเอียงหรือหวั่นไหวไปด้วยความยินดียินร้ายชอบชัง
หรือแรงเข้ายวนยั่วยุใดใด— Upekkhā: equanimity;
indifference to praise and blame in the
performance of duty)

(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559:239-240)

จากนิยามและองค์ประกอบของบารมี 10 ประการที่คัดมาแสดง
ข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความหมายของคำว่าบารมีเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดการใช้นัยความหมายที่
หลากหลายแตกต่างกัน เมื่อนำนิยามของบารมีมาพิจารณาเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหา
ชนก จะพบว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกบางเรื่อง ได้ขยายการนำเสนอวิริยบารมีที่
เป็นบารมีหลักของเรื่อง โดยเพิ่มปัญญาบารมีเพื่อขบเน้นความสำคัญของปัญญา อันเป็นประเด็นที่
เน้นย้ำมาตั้งแต่บทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
เห็นได้ชัดจากการเปลี่ยนแปลงตอนจบของเรื่องที่พระมหาชนกออกบวชหรือการบำเพ็ญเนกขัมมบารมี
มาเป็นการตั้งปุเทเลยมหาวิชชาลัย สุจิตรา จงสฤติย์วัฒนา (2542: 194-195) แสดงทรรศนะต่อการ
เปลี่ยนแปลงตอบจบนี้ว่า

การเลือกที่จะเปลี่ยนแปลงเรื่องโดยมีจุดหมาย
เพื่อให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน เป็นการแสดงทรรศนะ
อันชัดแจ้งว่า สังคมปัจจุบันต้องการปัญญาจากผู้มีปัญญา
เพื่อแก้ไขปัญหาอันมีอยู่มากมาย การอบรมเผยแผ่ความ
สว่างแห่งปัญญาจากสถาบันโพธิยาลัยที่พระมหาชนกจะ
ทรงตั้งขึ้นนั้น เป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวด และทรงคุณค่าเทียบ
กับการแสวงหาโมกขธรรม... อาจถือเป็นการอธิบายวิถี
แห่งการบรรลุโมกขธรรมในบริบทของปัจจุบันสมัย ซึ่ง
มองเห็นว่า การบำเพ็ญวิริยบารมี โดยหวังช่วยเหลือเพื่อน
มนุษย์ทั้งปวงนั้น ยังจำเป็นต้อง “อยู่กับโลก” และทำ
“หน้าที่ของตนให้ครบถ้วนสมบูรณ์มากกว่า “การสละ
โลก””

ใน *พระมหาชนกเดอะฟิโนมินอลไลฟ์ไชว์* ปรากฏการขบเน้น
ปัญญาบารมีของพระมหาชนกในองค์ที่ 8 ซึ่งตั้งชื่อองค์ว่า “ปัญญาบารมี” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไร้
ปัญญาหรือวิชาของประชาชนชาวมิลลา ที่ทำลายต้นมะม่วงที่มีผลด้วยความโลภในรสแห่งมะม่วง

ต้องรู้เหตุและแนวแก้ไขปัญหาต่างๆ อาจจะทำให้การตั้งปุทะเลียมหาวิชาลัยเพื่อให้ประชาชนชาวมิถิลา มีปัญญา สามารถเทียบเคียงได้กับการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานพระราชนิพนธ์พระมหาชนกให้แก่ประชาชนชาวไทย พระมหาชนกทรงปรารถนาให้ประชาชนชาวมิถิลา มีปัญญา รู้เท่าทันความโลภและโมหะของตนเองฉันใด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชก็ทรงปรารถนาให้ประชาชนชาวไทย มีปัญญา รู้เท่าทันความโลภและโมหะของตนเองฉันนั้น เห็นได้ชัดจากบริบทเชิงเวลา ที่ทรงเลือกให้มีการเผยแพร่บทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในช่วงปีพ.ศ.2539 ซึ่งนอกจากจะเป็นปีฉลองกาญจนาภิเษกแล้ว ยังเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยกำลังเผชิญหน้ากับวิกฤติเศรษฐกิจ

It was a propitious moment for the message contained in the King's book. The following spring, the economics of the so-called Asian Tiger, which by now included Thailand, collapsed following Thailand's decision to no longer fix the dollar value of its national currency, ... Suddenly, the dangers posed to the country by the forces of globalization and financial speculation- dangers the king has been warning about for years...

(Broderick, R., 2013: 192-193)

จะเห็นได้ว่าการข้บเน้นปัญญาบารมีในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกทั้งสองเรื่อง เป็นการขยายคติเดิมในการยกพระเกียรติพระมหากษัตริย์ว่าเป็นผู้เปี่ยมด้วยปัญญาบารมี ด้วยขยายความว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชนอกจากจะเป็นพระมหากษัตริย์ผู้เปี่ยมด้วยปัญญาบารมีแล้ว ยังทรงบำเพ็ญวิริยบารมีด้วยการเพียรสอนให้ประชาชนของพระองค์มีความรู้ มีปัญญาดังจะอภิปรายอย่างละเอียดในบทที่ 4 ต่อไป

3.2.2.1.6 การให้รายละเอียดของทศพิธราชธรรม

ในบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกปรากฏการกล่าวถึงทศพิธราชธรรมว่า “ตั้งแต่นั้น พระมหาสัตว์ทรงบำเพ็ญทศพิธราชธรรม ครองราชย์สมบัติโดยธรรม” (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542:108) ใน*การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก* ปรากฏการขยายความทศพิธราชธรรม 10 ประการที่ละเอียด พร้อมอธิบายความหมายของธรรมแต่ละข้ออย่างละเอียดด้วยบทสนทนาระหว่างอุทิจจพราหมณ์ ชีวกะ พระมหาชนก และพระนางสีวลีเทวี

อุทิจจพราหมณ์: ทศพิธราชธรรมคือธรรม 10 ประการที่พระราชาทรงบำเพ็ญเพียรมาโดยสม่ำเสมอ

ชีวกะ: แล้วมีอะไรบ้างละท่าน

พระมหากษัตริย์: การทานให้ทาน ต้องให้ทานที่เป็นธรรมทานและ
อามิสทาน

อุทิจจพราหมณ์: อามิสทางคือการให้สิ่งของ และธรรมทานคือ
การให้ความรู้ การรักษาศีล

พระนางสีวลี:การบริจาค

พระมหากษัตริย์:การสละสุขเล็กๆน้อยๆ จะทำให้เราได้สุขอันยิ่งใหญ่

อุทิจจพราหมณ์: ความซื่อตรง ความอ่อนโยน และความเพียร

พระมหากษัตริย์: ส่วนทศพิธราชธรรมอีก 4 ข้อก็คือ ความไม่โกรธ
ความไม่เบียดเบียน ความ อุดหนุน

...

อุทิจจพราหมณ์: และสิ่งสุดท้ายคือความเที่ยงธรรม

(*กัณฑ์อนุเมชันพระมหากษัตริย์, นาทที่ 85-87*)

ดังที่ได้อภิปรายในหัวข้อ 3.2.2.1.2 การจำลองภาพเหตุการณ์
เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ว่า *กัณฑ์อนุเมชันพระมหากษัตริย์* นำภาพ
เหตุการณ์มาอธิบายหลักทศพิธราชธรรมเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างตัวละครพระมหากษัตริย์กับ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช นอกจากนี้การอธิบายความหมายของการให้ทานว่า
ประกอบด้วย การให้สิ่งของและการให้ความรู้ยังเน้นย้ำการเชื่อมโยงนี้ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น เพราะตลอดรัช
สมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชไม่เพียงแต่สละราชทรัพย์เพื่อบริจาคสิ่งของแก่
ประชาชน แต่ทรงทุ่มเทแรงกาย แรงสติปัญญาคิดค้นองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อให้ประชาชนของพระองค์มี
ความเป็นอยู่ที่ดี และนำองค์ความรู้ของพระองค์ไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อาทิ ทฤษฎีใหม่
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การสร้างเหตุการณ์ให้พระมหากษัตริย์และพระนางสีวลีเทวีช่วย
อุทิจจ-พราหมณ์ขยายความทศพิธราชธรรมแสดงให้เห็นว่าทรงรู้รายละเอียดของทศพิธราชธรรมเป็น
อย่างดี เพราะทรงปฏิบัติตามหลักธรรมนี้เป็นประจำ เพื่อเป็นการสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าทรงประพฤติตามหลักธรรมนี้เช่นกัน

การให้รายละเอียดของทศพิธราชธรรมครบทั้งสิบประการ เป็น
ลักษณะหนึ่งที่ปรากฏมาอย่างยาวนานในขนบวรรณคดีของพระเกียรติของไทย ดังที่ปัทมา ทัตถ
ประเสริฐกุล (2556 :233) ได้อธิบายการให้รายละเอียดหลักธรรมของพระมหากษัตริย์ในวรรณคดีของ
พระเกียรติว่า

การใช้หลักธรรมเพื่อสรรเสริญพระมหากษัตริย์ใน *พ่ายโคลงดั้น* เป็นวิธีการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ที่มีอิทธิพลต่อวรรณคดีของพระเกียรติในสมัยต่อมา แต่ไม่เป็นไปในลักษณะเดียวกับ *พ่ายโคลงดั้น* ทั้งหมด ... ซึ่งกวีสมัยหลังนิยมใช้เฉพาะหลักราชธรรมแล้วนำมาแจกแจงให้เห็นที่ละข้อไม่ว่าจะเป็นทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ และจักรวรรดิวัตร

อย่างไรก็ตามด้วยสื่อของ *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์* ที่เป็นการตูนแอนิเมชัน การนำเสนอทศพิธราชธรรมในที่นี้จึงให้รายละเอียดได้อย่างสมบูรณ์ทั้งจากภาพ เสียง และคำบรรยายประกอบ ทำให้ผู้เสพสามารถเข้าใจสารที่เรื่อนำเสนอได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3.2.2.2 การสร้างองค์ประกอบของเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติ

“องค์ประกอบของเรื่องเล่าที่เป็นบันเทิงคดีประกอบด้วย โครงเรื่อง กลวิธี เล่าเรื่อง ตัวละคร ฉาก และแนวคิด” (อิรวดี ไตลังคะ, 2546:2) ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ องค์ประกอบของเรื่องที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้แก่ บทสนทนา และการใช้น้ำเสียงของผู้เล่าเรื่อง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.2.2.1 การสร้างบทสนทนาให้คล้ายคลึงพระราชดำรัส

ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏการดัดแปลงพระราชดำรัสหรือพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมาเป็นบทสนทนาในเรื่อง อันส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงตัวละครพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

พระราชดำรัสหนึ่งที่ประทับอยู่ในความทรงจำของคนไทยทุกคนคือปฐมบรมราชโองการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวเมื่อวันบรมราชาภิเษกเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2493 ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” (Grossman, N. & Faulder, D. [editors], 2011:11)

ใน *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์* ปรากฏบทสนทนาที่คล้ายคลึงพระราชดำรัสนี้เมื่อมีประชาชนมาร้องทุกข์กับพระมหากษัตริย์เรื่องบ้านเรือนประสบภัยธรรมชาติไม่สามารถทำเกษตรกรรมเลี้ยงชีพได้ พระมหากษัตริย์รับปากว่าจะช่วยแก้ปัญหาให้ราษฎร โดยให้เหตุผลว่าเพราะบ้านของประชาชนทั้งหลายก็เหมือนบ้านของพระองค์

...และบ้านของพวกเจ้าก็คือบ้านของเรา

เช่นกัน นี่ คือบ้านของเรา บ้านที่เราได้มาด้วยความเพียรพยายามจนได้ครองราชสมบัติโดยธรรม เราจึงต้องปกครองบ้านเมืองของเราด้วยทศพิธราชธรรม

(*การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์*, นาทีที่ 84)

เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดจะพบว่าบทสนทนาข้างต้นนอกจากจะคล้ายคลึงกับพระราชดำรัสที่เป็นปฐมโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชแล้ว ยังคล้ายคลึงกับพระราชดำรัสอีกอันหนึ่งที่ประทับอยู่ในใจคนไทย คือพระราชดำรัสที่ว่า “ที่ของข้าพเจ้าในโลกนี้ คือการได้อยู่ท่ามกลางประชาชนของข้าพเจ้า นั่นคือคนไทยทั้งปวง” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระราชหัตถเลขาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีถึงพระสหายที่ต่างประเทศภายหลังจากขึ้นครองสิริราชสมบัติ (**แพรวฉบับพิเศษ**, 2559:75)

การสร้างบทสนทนาให้คล้ายคลึงกับพระราชดำรัสอันซาบซึ้งใจทั้งสอง โดยให้บทสนทนาปรากฏในเหตุการณ์ที่พระมहाชนกช่วยแก้ไขปัญหาแก่ราษฎร นับเป็นกลวิธีวรรณศิลป์อันแยบคายที่มีเพียงแต่ส่งผลต่อการเชื่อมโยงตัวละครพระมहाชนกกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเท่านั้น หากแต่ยังแสดงให้เห็นว่าตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ประชาชนชาวไทยทุกคนได้ตระหนักแล้วพระราชผู้ทรงธรรมได้รักษา “คำมั่นสัญญา” ที่ให้ไว้ในวันขึ้นครองราชย์สมบัติด้วยการไม่ทอดทิ้งประชาชนและช่วยแก้ปัญหาของประชาชนอย่างเต็มกำลัง

นอกเหนือจากปรากฏบทสนทนาที่คล้ายคลึงปฐมบรมราชโองการแล้ว ใน*การ์ตูนแอนิเมชันพระมहाชนก* ยังปรากฏบทสนทนาของพระมहाชนกกับพระนางสีวลีเทวี กล่าวถึงความสุขของพระมहाชนกความว่า

พระมहाชนก: ได้เห็นทุกคนในมิลิธานครมี

ความรู้ดีตัว เรารู้สึกยินดียิ่งนัก

พระนางสีวลี: ท่านทำให้มิลิธานครรู้ว่า มิลิธานครยังไม่
สิ้นคนดีนะเพคะ

พระมहाชนก: มิลิธานครยังไม่สิ้นคนดี

ประชาชน: ทรงพระเจริญ ทรงพระเจริญ

พระมहाชนก: นี่เองมรรคาแห่งบรมสุขของเรา

(*การ์ตูนแอนิเมชันพระมहाชนก*, นาทีที่ 84)

บทสนทนาที่ใช้ปิดเรื่อง *การ์ตูนแอนิเมชันพระมहाชนก* ข้างต้นมีความคล้ายคลึงกับพระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2552 ความว่า “ความสุขความสวัสดิของข้าพเจ้าจะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยบ้านเมืองเรามีความเจริญ มั่นคง เป็นปกติสุข” (**เดลินิวส์**, 2552:1) การปิดเรื่องด้วยบทสนทนาที่คล้ายคลึงกับพระราชดำรัสนี้เป็นเสมือนเชือกที่ผูกร้อยกลวิธีสร้างบทสนทนาให้คล้ายคลึงพระราชดำรัสตลอดทั้ง *การ์ตูนแอนิเมชันพระมहाชนก* ให้เป็นเอกภาพเดียวกัน กล่าวคือบทสนทนาปิดเรื่องที่กล่าวถึงความสุขของพระมहाชนกแสดงให้เห็นจาก “ผลลัพธ์” จากการบทสนทนาปิดเรื่องที่กล่าวถึงการแก้ปัญหาของประชาชน โดยนัยนี้ความสุขของพระมहाชนกและความสุขของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชคือสิ่งเดียวกัน นั่นคือความรู้และความ เป็นอยู่ที่ดีของประชาชน อันเป็นผลมาจากการทรงงานอย่างหนักของประมุขผู้ปกครองบ้านเมือง

พระราชดำรัสอีกประการหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชที่ประชาชนชาวไทยจดจำได้เป็นอย่างดีคือ “ถ้าประชาชนไม่ “ทิ้ง” ข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าจะ “ละทิ้ง” อย่างไรได้” พระราชดำรัสนี้เป็นส่วนหนึ่งของพระราชนิพนธ์เรื่อง “พระราชนิพนธ์เรื่องเมื่อข้าพเจ้าจากสยามมาสู่สวีเดนแลนด์” เป็นบันทึกเหตุการณ์เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับไปประเทศสวีเดนแลนด์เพื่อศึกษาต่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2489 ประชาชนจำนวนมากมาส่งเสด็จ มีประชาชนร้องว่า “อย่าละทิ้งประชาชน” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชทรงไม่ตอบประชาชนคนนั้นในทันที แต่นำประโยคที่ทรงตอบในพระราชหัตถ์มาเขียนเป็นบทพระราชนิพนธ์นี้ (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2539:12-13)

ใน *ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก* ปรากฏบทสนทนาของพระมหาชนกที่กล่าวรำพึงถึงโชคชะตาของพระองค์ว่า “ตัวเรานั้นเป็นถึงลูกกษัตริย์ แต่ต้องพลัดพรากมาอยู่ดินแดนอันห่างไกลเหมือนกับเราอดทิ้งประชาชนของเรา ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องกลับไปดูแลประชาชนของเราให้อยู่เย็นเป็นสุขสืบไป” (*ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก* ตอนที่ 3 นาทีที่ 10).

จะเห็นได้ว่าบทสนทนาข้างต้นตัดแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ในบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมาเมืองมิลิตาด้วยความมุ่งหมายที่ว่า “เราจักเอาราชสมบัติซึ่งเป็นของพระบิดา” (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542:42) การตัดแปลงบทสนทนานี้มิได้ส่งผลกระทบต่อการเชื่อมโยงตัวละครพระมหาชนกกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชเท่าที่เห็น หากแต่ยังแสดงให้เห็นปณิธานอันแน่วแน่ที่จะดูแลประชาชนของพระองค์ให้อยู่เย็นเป็นสุข

3.2.2.2 การใช้บทสนทนาของตัวละครอื่นเพื่อเทิดพระเกียรติ

นอกเหนือจากการตัดแปลงพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมาเป็นบทสนทนาของพระมหาชนกแล้ว การสร้างบทสนทนาของตัวละครอื่นๆ เพื่อสรรเสริญพระเกียรติพระมหาชนก หรืออีกนัยหนึ่งคือการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชก็เป็นกลวิธีที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกหลายเรื่อง

ใน *ลิเกการกุศลพระมหาชนก* ปรากฏบทสนทนายกหว่างตัวละครอำมาตย์และโหรากล่าวสรรเสริญบุญบารมีของพระมหาชนกที่นำพาความสุข ความร่มเย็นมาสู่บ้านเมือง

อำมาตย์: ท่านรู้ไหม ตอนนี้ราษฎรของเราต่าง
ปรีดีเปรม เกษมสันต์มีความสุขกันถ้วนหน้า
เพราะบุญญาธิการของพระองค์ท่าน

...

โหร: บ้านเมืองเราร่มเย็นเป็นสุขตอนนี้สบาย
อำมาตย์: เพราะอะไร

โหรา: ได้พระองค์มาปกครอง แหมเจริญทัน
ตาเห็น คนเมาก็หายเมา

(*ลิลิตการกุศลพระมหาชนก*, แผ่นที่ 3, นาทีกี่ 37)

จากบทสนทนาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการตั้งคำถามของอำมาตย์ เป็นกลวิธีที่สามารถสรรเสริญพระเกียรติได้อย่างแยบคาย เพราะการตั้งคำถามของอำมาตย์ไม่เพียงแต่ ทำให้บทสนทนายระหว่างอำมาตย์กับโหรดำเนินไปตามที่เรื่องต้องการสื่อ หากแต่การตั้งคำถามยังเป็น การสื่อสารมายังผู้เสพให้คิดวิเคราะห์ พิจารณา สิ่งที่ตัวละครตั้งคำถามด้วย นอกจากนี้การ กำหนดให้ตัวละครอำมาตย์และโหรเป็นผู้กล่าวถึงความเจริญของบ้านเมืองเพราะการปกครองของ พระราชายังเป็นไปตามขนบของวรรณคดีของพระเกียรติที่พระมหากษัตริย์จะไม่กล่าวสรรเสริญพระเกียรติ ตนเอง แต่ข้าราชการหรือพระบรมวงศานุวงศ์ที่ใกล้ชิดจะเป็นผู้สรรเสริญพระเกียรติ

นอกเหนือจากการสรรเสริญพระเกียรติในการปกครองบ้านเมือง ใให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขแล้ว บทสนทนาใน *ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก* ยังปรากฏบทสนทนา ของตัวละครอื่นสรรเสริญพระบุญญาธิการของพระมหาชนกที่ทำให้สามารถว่ายน้ำข้ามมหาสมุทร 7 วัน 7 คืนจนนางมณีเมขลาอุ้มมายังเมืองมิลิถานคร

นางกำนัล 1:แต่ก็รอดมาแล้วละ คนมีบุญ
บารมีสูงส่งเช่นนั้น จะลื่นซีพกลางมหาสมุทรได้อย่างไร

นางกำนัล 2 :อ้าวแล้วพระองค์มาถึงเมือง
มิลิถาได้อย่างไร

นางกำนัล 1: เล่าลือกันว่านางมณีเมขลาอุ้ม
มา

นางกำนัล 2 :ถ้าเช่นนั้นพระมหาสัตว์ยอมเป็น
ผู้มีบุญญาธิการอย่างแท้จริง พระองค์ต้องไขปริศนาทั้ง
4 ข้อของพระโพลชนกราชได้อย่างแน่นอน

(*ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก*, ตอนที่ 5 นาทีกี่ 17-19)

จากบทสนทนาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการเน้นย้ำคำว่าบุญญาธิการ ถึง 2 ครั้งเพื่อเน้นย้ำถึงบุญญาธิการของพระมหาชนก โดยประเด็นนี้จะอภิปรายโดยละเอียดในหัวข้อ ขนบในการสรรเสริญพระเกียรติต่อไป

3.2.2.2.3 การใช้เสียงของผู้เล่าเรื่อง

“เสียงของผู้เล่าเรื่อง คือคำพูดที่ทำให้เหตุการณ์และสิ่งที่ปรากฏในเรื่อง สื่อสารมาถึงผู้เสพ” (Chatman,S., 1993 :153) “ผู้เล่าเรื่องไม่ใช่ผู้เขียน...ผู้เขียนอยู่นอกเรื่อง แต่

เรื่องแต่ผู้เล่าเรื่องอยู่ในเรื่อง ...ผู้เล่าเรื่องมีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง (internal narrator) กับผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง (external narrator)” (อิรวดี ไตลิ่งคะ, 2546:31)

ในเรื่องเล่าจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏการใช้เสียงของผู้เล่าเรื่องแบบที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง เพื่อสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถปกครองมณฑลนครให้อยู่เย็นเป็นสุข เช่น *บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหากษัตริย์* ปรากฏเสียงของเจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นผู้เล่าเรื่อง

อุทิจจพราหมณ์: พระราชาผู้เป็นบัณฑิต ข้าพระองค์ยังมีศิษย์ที่ดี ใฝ่ใจได้ และจะประดิษฐาน “พุทธะเลียมหาวิชชาลัย” ได้แน่นอน มิถิลาอย่าไม่สิ้นคนดี พระเจ้าข้า

- เสียงเพลง เขมรโพธิสัตว์ จบลง-

เจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : พระมหากษัตริย์ผู้มีวิริยบารมีจนกระทั่งได้ทรงครองราชย์สมบัติ และนำความเจริญมั่งคั่งแก่กรุงมิถิลา ด้วยพระปรีชาสามารถ เอวัง ก็มีด้วยประการ ณะนี้
ขอจงมีความเพียรที่บริสุทธิ์
มีปัญญาที่เฉียบแหลม
กำลังกายที่สมบูรณ์

(*บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหากษัตริย์*, 2541: 68)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าเสียงของเจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นอกจากจะสรุปเรื่องแล้ว ยังได้อ้างถึงพระราชปราชญ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2539 ทั้งนี้ก็เพื่อเน้นย้ำสาระสำคัญของเรื่องคือความเพียร ปัญญา และกำลังกายที่สมบูรณ์ อันเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิตให้เป็นปกติสุข การสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์ควบคู่กับการอัญเชิญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมาประกอบในเรื่อง เพื่อให้การสรรเสริญพระมหากษัตริย์ที่ทรงปกครองมณฑลนครอย่างเป็นสุข หมายรวมถึงการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดชด้วยเช่นกัน

ใน *ละครเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์* ได้ใช้เสียงของผู้เล่าเรื่องกล่าวเป็นกลอนสรุปตอนท้ายเรื่องความว่า

มหากษัตริย์ มหาสัตว์ อุบัติสู่
เพื่อชี้ชู มรรคา อติสย
ว่าความเพียรพิริยมหาชัย

คือมรรคาพาให้ได้สัมฤทธิ์
พรพระโอษฐ์คือพระโพธิญาณ
ภิญโญโอรพารประสานประสิทธิ์
สารุชนคนใดได้ใช้ชิต
ย่อมสำเร็จเสร็จกิจเป็นนิตย์เทอญ

(ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก, ตอนที่ 7 นาที่ที่ 33)

เสียงของผู้เล่าเรื่องใน *ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก* เป็นกลอนที่สามารถสรุปเหตุการณ์ในเรื่องได้อย่างกระชับและครบถ้วน กล่าวคือแสดงสถานภาพของพระมหาชนกที่เป็น “มหาสัตว์” รวมถึงการเน้นย้ำความหมายของ “มรรคา” เพื่อเชื่อมโยงกับความเพียรซึ่งเป็นหลักธรรมของเรื่อง อันเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบกิจใดใดให้ประสบความสำเร็จ

ใน *พระมหาชนกเดอะฟิโนมินอลไลฟ์โชว์* ปรากฏการใช้เสียงผู้เล่าเรื่องในองก์ที่ 6 แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง กล่าวถึงการปกครองมณฑลนครโดยธรรมของพระมหาชนก ซึ่งเป็นเนื้อหาที่มีความคล้ายคลึงกับบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังแสดงการเปรียบเทียบในรูปแบบตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบเนื้อหาบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกกับเสียงผู้เล่าเรื่องใน *พระมหาชนกเดอะฟิโนมินอลไลฟ์โชว์*

บทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก	<i>พระมหาชนกเดอะฟิโนมินอลไลฟ์โชว์</i>
ตั้งแต่นั้นมา พระมหาสัตว์ทรงบำเพ็ญ ทศพิธราชธรรม ครองราชย์สมบัติโดยธรรม ทรงบำรุงพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย กาล ต่อมา พระนางสีวลีเทวีประสูติราชโอรส ซึ่ง สมบูรณ์ด้วยลักษณะแห่งความมั่งคั่งและ ความมีบุญ พระชนกและพระชนนี พระราชทานนามว่า ทีฆาวุราชกุมาร เมื่อ ทีฆาวุราชกุมารทรงเจริญวัยพระราชทาน อุปราชาภิเชกแลอภิเชกแก่ราชกุมาร...	ตั้งแต่นั้นมา พระมหาชนกทรงบำเพ็ญ ทศพิธราชธรรม ครองราชย์สมบัติโดยธรรม บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง ประชาชนร่มเย็นเป็น สุข กาลต่อมา พระนางสีวลีเทวีประสูติราช โอรส พระราชทานนามว่า ทีฆาวุราชกุมาร เมื่อทรงเจริญวัยขึ้น ได้พระราชทานอุป ราชาภิเชกแลอภิเชกแก่ราชบุตร พระ มหาชนกทรงครองราชย์สืบมายาวนาน...
(ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว, 2542:117)	(<i>พระมหาชนกเดอะฟิโนมินอลไลฟ์โชว์</i> , นาที่ ที่ 103-104)

จากตารางที่ 4 จะเห็นได้ว่าแม้ผู้เล่าเรื่องใน *พระมหากษัตริย์* *โนมินอลไลฟ์โชว์* จะใช้เสียงผู้เล่าเรื่องที่คล้ายกับการดำเนินเรื่องในบทพระราชนิพนธ์มาก แต่ก็เห็นการปรับเปลี่ยนเนื้อหาจาก “ทรงบำรุงพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย” มาเป็น *บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง ประชาชนร่มเย็นเป็นสุข* เพื่อสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์ประมุขผู้ปกครองผู้กำหนดความรุ่งเรืองของบ้านเมือง และความเป็นสุขของประชาชน

จากการวิเคราะห์การใช้เสียงของผู้เล่าเรื่องในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ จะเห็นได้ว่าเสียงของผู้เล่าเรื่อง มีผลอย่างมากต่อการสรรเสริญพระเกียรติของพระมหากษัตริย์หรืออีกนัยหนึ่งคือการสรรเสริญพระเกียรติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เพราะการใช้เสียงผู้เล่าเรื่องทำให้ผู้แต่งหรือผู้สร้างเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์สามารถสอดแทรกความคิดเห็นลงไปในการดำเนินเรื่องได้อย่างแนบเนียน สังเกตได้ว่าเนื้อความในการสรรเสริญพระเกียรติที่ใกล้เคียงกัน นั่นคือสรรเสริญพระปรีชาสามารถที่ทรงปกครองบ้านเมืองให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ทรงพระราชทานคำสอนที่ให้ประชาชนได้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

3.2.2.3 การสร้างองค์ประกอบศิลป์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ

เนื่องด้วยเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่คัดเลือกมาเป็นขอบเขตข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้นำเสนอผ่านสื่อหลากหลายประเภท องค์ประกอบศิลป์อันหมายถึง “ความงาม ความพอดี ลงตัว อันเป็นรากฐานเนื้อหาของศิลปะ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญทางศิลปะให้ผู้สร้างสรรค์ได้สื่อสารความคิดของตนเองไปสู่บุคคลอื่น” (สุชาติ ฤทธิทอง, สังคม ทงมี, อารังศักดิ์ อารังเลิศฤทธิ์, รอง ทองดาตราช, 2551: 3) อาทิ เพลงประกอบ การใช้ภาพประกอบ ล้วนมีผลต่อความสมบูรณ์ของเรื่องเล่าที่นำมาศึกษา จากการศึกษาค้นคว้าองค์ประกอบศิลป์ 4 ประการเพื่อเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่

3.2.2.3.1 การใช้บทเพลงพระราชนิพนธ์

3.2.2.3.2 การใช้เพลงประกอบการแสดง

3.2.2.3.3. การใช้สื่อผสม

และ 3.2.2.3.4 การใช้เครื่องแต่งกายของผู้แสดงบนเวที

ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.2.3.1 การใช้บทเพลงพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีพระอัจฉริยภาพทางดนตรีโดดเด่นพระองค์หนึ่ง ทรงพระราชนิพนธ์เพลงทั้งสิ้น 47 เพลง แบ่งได้เป็น 4 ประเภทคือ

1 เพลงบรรเลง ได้แก่ เพลงพระราชนิพนธ์มหา มงคล, มาร์ชธงไชยเฉลิมพล, Blues for Uthit, Nature Waltz, (Kinari Suite), The Hunter (Kinari Suite), และ Kinari Waltz (Kinari Suite)

2. มีเนื้อร้องเฉพาะภาษาไทย ได้แก่ เพลงพระราชนิพนธ์มหาจุฬาลงกรณ์, ยุงทอง, พรปีใหม่, มาร์ชราชวัลลภ, มาร์ชราชนาวิกโยธิน, เกษตรศาสตร์, ความฝันอันสูงสุด, เราสู้, เราเหล่านักรบราบ 21, และเมนูไข่

3. มีเนื้อร้องเฉพาะภาษาอังกฤษ ได้แก่ เพลงพระราชนิพนธ์ Oh I Say, Lay Kram Goes Dixie, และ Can't You Ever See

4. มีเนื้อเรื่องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ได้แก่ เพลงพระราชนิพนธ์ แสงเทียน ยามเย็น สายฝน ไกลรุ่ง ชะตาชีวิต ดวงใจกับความรัก อาทิตย์อัสดง เทวาพาคู่ฝัน คำหวาน แก้วตาขวัญใจ เมื่อโสมส่อง ยิ้มสู้ รักคืนเรือน ยามค่ำ ลมหนาว คำแล้ว ศุกร์สัญลักษณ์ สายลม ไกลกังวล เกิดเป็นไทย ตายเพื่อไทย แสงเดือน ฝันเพลินภูพิงค์ ภิรมย์รัก แผ่นดินของเรา ในด ว ง ใจ นิรันดร์ เพลงเตือนใจ ไร่จันทร์ ไร่เดือน เกาะฝัน และ แว่ว

(นาวิณี หล้าประเสริฐ, 2550: 8)

ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกบางเรื่อง ได้อัญเชิญบทเพลงพระราชนิพนธ์มาประกอบเพื่อแสดงการเฉลิมพระเกียรติ อาทิใน *ชิมโฟนีอุปรากรพระมหาชนก* อัญเชิญเพลงพระราชนิพนธ์ แผ่นดินของเราบางท่อน มาประกอบในช่วงโหมโรงที่มีการอ่านบทอาเศียรวาท

อาเศียรวาทราชสดุดี

ข้าแต่มหाराชนวมินทร์	องค์อัครศิลปิน
ทรงศิลป์ทรงศาสตร์วิศิษฐ์	
เป็รื่องปราชญ์ ⁷ ซึ่งศาสตร์พิพิธ	ประยุกต์ผองวิรัช
เลิศด้วยพระราชปฏิภาณ	
เกิดประโยชน์หลายหลากมากประมาณ	อายุสุขทุกสถาน
นำราษฎรนำรัฐพัฒนา	
ด้านศิลป์เชี่ยวชาญชื่อนาน	ในทุกสาขา
เพ็ญพระอัจฉริยภาพมากมี	
จิตรกรรม วรรณกรรม ดนตรี	ชุ่มชื่นชีวี

⁷ สกัดตามต้นฉบับ

ด้วยเพลงพระราชนิพนธ์
ถึงอยู่แคว้นใด
เหมือนอยู่บ้านเรา
รักชาติของเรา
ผืนแผ่นดินแหลมทอง

ไม่สุขสำราญ
ชื่นฉ่ำค่าเช้าสุขทวี
ไว้เกิดผองไทย
รวมพี่รวมน้องด้วยกัน

ผองนิพนธ์วรรณกรรมนำชน

ดำเนินโดยดล

ลูแหล่งแห่งปรีชาญาณ

(ชิมโฟนีอุปการพระมหากษัตริย์, นาทีกี่ 8-10)

จากการตัดตอนบทเพลงพระราชนิพนธ์แผ่นดินของเรา มาประกอบบทอาเศียรวาทข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นกลวิธีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่แยบคายยิ่ง เพลงพระราชนิพนธ์แผ่นดินของเป็นตัวอย่างของ “บทเพลงพระราชนิพนธ์” ที่กำลังกล่าวถึงในบทอาเศียรวาท นอกจากนี้ก็การตัดตอนเนื้อหา^๘ ของเพลงพระราชนิพนธ์แผ่นดินของเราโดยเลือกมาเฉพาะแต่เนื้อหาที่กล่าวถึงความสุขที่ได้อยู่ในแผ่นดินไทย เป็นการแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างบทอาเศียรวาทกับบทเพลงพระราชนิพนธ์ กล่าวคือเมื่อประเทศไทยอยู่ภายใต้การปกครองของพระมหากษัตริย์ผู้มีพระปรีชาสามารถรอบด้าน ก็ย่อมยังผลให้ประชาชนชาวไทยที่อยู่ในแผ่นดินมีความสุขทุกคืนวัน และย่อมรักบ้านแห่งความสุขนี้

ใน *พระมหากษัตริย์อินมือนอลไลฟ์โซว์* อัญเชิญเพลงพระราชนิพนธ์ความฝันอันสูงสุด มาร้องต่อจากเพลงสรรเสริญพระบารมีเปิดการแสดง

ขอฝันใฝ่ในฝันอันเหลือเชื่อ
ขอสู้ศึกทุกเมื่อไม่หวั่นไหว
ขอทนทุกข์รุกรมโหมมกายใจ
ขอฝ่าฟันผองภัยด้วยใจทะนง

^๘ เนื้อเพลงพระราชนิพนธ์แผ่นดินของเราทั้งเพลง คือ

ถึงอยู่แคว้นใด
เหมือนอยู่บ้านเรา
ทรัพย์จากผืนดิน
มีสิทธิ์เสรี
เรามีป่าไม้อยู่สมบูรณ์
โบราณสถานสงนามประเทือง

ไม่สุขสำราญ
ชื่นฉ่ำค่าเช้าสุขทวี
สินจากนที
สันติครองเมือง
ไร่นาสดใสได้ฟ้าเรือง
เกียรติเมืองไทยขจรไปทั่วแดนไกล

รักชาติของเรา
ผืนแผ่นดินแหลมทอง

ไว้เกิดผองไทย
รวมพี่รวมน้องด้วยกัน

รักเกียรติรักวงศ์
ทุนเกิดเมืองไทยนั้น

เสริมส่งสัมพันธ
ให้ยืนยง

จะแน่วแน่แก้ไขในสิ่งผิด
 จะรักชาติจนชีวิตเป็นผุยผง
 จะยอมตายหมายให้เกียรติดำรง
 จะปิดทองหลังองค์พระปฏิมา
 ไม่ทอดยอคอยสร้างสิ่งที่ควร
 ไม่เรรวนพะว้าพะวังคิดกังขา
 ไม่เคืองแค้นน้อยใจในโชคชะตา
 ไม่เสียหายชีวาถ้าสิ้นไป
 นี่คือปณิธานที่หาญมุ่ง
 หมายผลดงยุติธรรมอันสดใส
 ถึงทนทุกข์ทรมานนานเท่าใด
 ยังมั่นใจรักชาติต้องอาจครั้น
 โลกมนุษย์ย่อมจะดีกว่านี้แน่
 เพราะมีผู้ไม่ยอมแพ้แม้ถูกหยัน
 คงยืนหยัดสู้ไปใฝ่ประจัญ
 ยอมอาสาสู้ก็เพราะปองเทิดผองไทย

(พระมหาทชนก เดอะพีโนมินอลไลท์โซว์, นาที่ที่ 28-31)

จะเห็นได้ว่าการเลือกเพลงพระราชานิพนธ์ความฝันอันสูงสุดมาร้องเปิดการแสดงนั้น เปรียบเหมือนการแนะนำให้ผู้ชมเข้าใจสาระสำคัญของบทพระราชานิพนธ์พระมหาทชนกที่เหมือนเพลงความฝันอันสูงสุด นั่นคือความเพียรพยายามในการทำควมดีอย่างไม่ย่อท้อ การ “ฝันใฝ่ในฝันอันเหลือเชื่อ” ก็เหมือนกับว่ายาฆ่ามะเร็ง 7 วัน 7 คืนของพระมหาทชนก อันเป็นการกระทำอันเหลือเชื่อที่ไม่น่าจะจะมีผู้ใดสามารถกระทำได้ เช่นเดียวกับท่อนว่า “ผู้ไม่ยอมแพ้แม้ถูกหยัน” อันเชื่อมโยงกับการกระทำของพระมหาทชนกผู้เพียรพยายามว่ายาฆ่ามะเร็งจะหวังว่าการกระทำของพระองค์เป็นความพยายามที่สูญเปล่า นอกจากนี้การอัญเชิญบทพระราชานิพนธ์ที่สื่อสารสำคัญเรื่องเกี่ยวกับบทพระราชานิพนธ์ยังเป็นการสรรเสริญพระปรีชาสามารถด้านอักษรศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงมีบทพระราชานิพนธ์ที่ดี สอนหลักธรรมในการดำเนินชีวิตให้ประชาชนหลากหลายประเภท ทั้งเพลงและวรรณกรรม

3.2.2.3.2 การใช้เพลงประกอบการแสดง ปรากฏทั้งการใช้เพลงประกอบที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงถึงแนวพระราชดำริเพื่อสรรเสริญพระเกียรติ และการใช้เพลงที่มีเนื้อหาสรรเสริญพระเกียรติโดยตรง

ใน พระมหาทชนกนาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ สอดแทรกพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงผ่านบทร้องประสานเสียงของลูกเรือที่กำลังจะเดินทางไปสุวรรณภูมิ ในองก์ที่ 1 เจ็ดร้อยโยชน์ซึ่งเป็นตอนเปิดเรื่อง

ลูกเรือ เมียสั่งไว้ ลูกขอร้อง ทรัพย์สินเราไม่พอเพียง

แก้วแหวนเงินตรา หามาเลี้ยง เท่าไหร่ก็ไม่เพียงพอ

เร็ว เรามาอย่าช้า สุวรรณภูมินั้นคอยท่า ที่ริมขอบฟ้า

ออกเดินทางไปไวไว ข้ามทะเลเพื่อเงินทอง

เมียสั่งไว้ ลูกขอร้อง ทรัพย์สินเราไม่พอเพียง

แก้วแหวนเงินตรา หามาเลี้ยง เท่าไหร่ก็ไม่เพียงพอ

เร็ว เรามาอย่าช้า พรุ่งนี้ของเราต้องดีกว่า

มุ่งไปไขว่คว้า ออกเดินทางไปไวไว ข้ามทะเลเพื่อเงินทอง

โทรศัพท์ ตู้เย็น บ้านใหม่ รถใหม่ ต้องมีดีวิถี ทวีเครื่อง
ใหม่ สร้อยคอ นาฬิการุ่นใหม่ ไม่พอ ขอมือคอนโดใหม่
ต้องรีบไปจอง เมื่ออยากกรวย อย่ามัวรอ ไม่เพียงพอก็ต้อง
รอ ก็ต้องรอ

เร็วเรามาอย่าช้าความฝันของเราต้องพันฝ่า แม้ไกลสุด
ฟ้า ออกเดินทางไปไวไว ข้ามทะเล เพื่อเงินทอง

พระมหาชนก จะเพียรสู้ฝ่าฝัน ด้วยใจกล้า ทรัพย์สิน
ส่วนหนึ่งของมารดา ข้าเปลี่ยนเป็นสินค้า นำไปขายทวี
ราคา สักวันข้าจะกุมภิลาน นครเคยเป็นของบิดา

ลูกเรือ เมียสั่งไว้ ลูกขอร้อง ทรัพย์สินเราไม่พอเพียง

แก้วแหวนเงินตรา หามาเลี้ยง เท่าไหร่ก็ไม่เพียงพอ

ออกเดินทางไปไวไว ข้ามทะเล เพื่อเงินทอง

ออกเดินทางไปไวไว ข้ามทะเล เพื่อเงินทอง

เมื่อวิเคราะห์เนื้อหาของบทร้องประสานเสียงข้างต้น จะเห็นได้ว่า
แสดงแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เห็นได้ชัดเจนจากการเล่นคำว่า “ไม่พอเพียง” 3 ครั้ง
และ “ไม่เพียงพอ” 4 ครั้ง เพื่อแสดงให้เห็นว่าเพราะลูกเรือไม่มีความพอเพียงจึงต้องจากบ้าน จาก
ลูกเมียเพื่อติดตามพระมหาชนกไปค้าขายที่สุวรรณภูมิ การยกตัวอย่างทรัพย์สินฟุ่มเฟือยอย่าง
“โทรศัพท์ ตู้เย็น บ้านใหม่ รถใหม่ดีวิถี ทวีเครื่องใหม่ สร้อยคอ นาฬิการุ่นใหม่ คอนโดใหม่” เพื่อ
แสดงให้เห็นความไม่รู้จักพอของลูกเรือ เนื่องจากสินค้านี้ยกตัวอย่างมานี้ไม่ได้ปัจจัยพื้นฐานในการ
ดำรงชีวิต การเล่นกับคำว่า “ใหม่” เพื่อแสดงให้เห็นความโลภหรือ ความ “ไม่พอ” เพราะแสดงว่า
ลูกเรืออาจจะมียศทรัพย์สินเหล่านี้อยู่แล้ว แต่เพราะความไม่พอซึ่งอาจจะหมายถึง “ความพอประมาณ”

อันเป็นหนึ่งในหลักการ 3 ประการของเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำให้ต้องแสวงหาสิ่งใหม่อยู่ร่ำไป การเปิดเรื่องด้วยบทร้องประสานเสียงที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงถึงเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการสรรเสริญพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ประชาชนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

ใน *พระมหากษัตริย์นิพนธ์เพลง* ปรากฏการร้องเพลงประสานเสียงปิดการแสดงในองก์ที่ 9 มหาราชัน มหาราช

สายฝนที่มีดมัวหม่นพัดเลยไป
 ท้องฟ้าสดใสด้วยสุริยา
 ด้วยบารมีมหาราชผู้ปรีชา
 ผู้คอยปกป้องพาราจักรมเหิน
 ทรงคุณธรรมนำพองประชาให้พ้นพาล
 ด้วยโพธิญาณชี้ทางให้ไรทุกข์เข็ญ
 แม้ทุกข์ลำบากและลำเข็ญ
 เป็นตัวอย่างให้เราชาวประชา
 ทรงนำทางไพร่ฟ้าก้าวไป
 ด้วยความเพียรความรู้ ปัญญา
 นี้แหละคือมหาราช พร้อมนำพาปวงชน
 คือองค์มหากษัตริย์เกรียงไกร
 คือมหาบุรุษที่ตามหา
 คือความหวังของปวงประชา
 คือราชาผู้มีนามผู้ปกป้อง
 ปวงข้าขอถวายพระพรชัยให้ยั่งยืนสถาพร
 ให้ทรงเป็นมิ่งขวัญนิรันดร
 ขอถวายพระพร ทรงพระเจริญ
 ทรงพระเจริญ ทรงพระเจริญ

(*พระมหากษัตริย์นิพนธ์เพลง* นาทีกี่ 106-109)

จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของเพลงข้างต้น สอดคล้องกับชื่อองก์ที่ตั้งว่า “มหาราชัน มหาราช” แม้เนื้อเพลงจะกล่าวสรรเสริญพระมหากษัตริย์ในฐานพระราชผู้ทรงธรรม ทรงปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข แต่เมื่อพิจารณาเนื้อความส่วนท้ายที่กล่าวถึงการ “ถวายพระพร” และบริบทในการจัดแสดง *พระมหากษัตริย์นิพนธ์เพลง* ที่จัดแสดงในช่วงวันเฉลิมพระชนมพรรษา ก็อาจจะกล่าวได้ว่าพระราชานี้ผู้เป็นแบบอย่างแก่ชาวประชา และได้รับการถวายพระพรให้ทรงพระเจริญนี้หมายถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

3.2.2.3.3 การใช้สื่อผสม ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกใช้สื่อหลากหลายในการนำเสนอ การใช้สื่อที่หลากหลายนอกจากจะทำให้การนำเสนอน่าสนใจมากขึ้นแล้ว สื่อยังมีส่วนนำเสนอการเฉลิมพระเกียรติ เช่น *ละครเทิดพระมหาชนก* ใช้สื่อผสมแสดงภาพประชาชนโห่ร้องดีใจที่เมืองมิลินทรได้พระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่

ภาพที่ 8 แสดงการใช้ภาพแอนิเมชันใน *ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก* เพื่อสื่อให้เห็นความดีใจของประชาชนที่ได้พระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่

ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก มีความโดดเด่นในการนำเสนอด้วยการใช้แอนิเมชันผสมกับแสดงของตัวละครที่เป็นมนุษย์จริงๆ การใช้ภาพแอนิเมชันใน *ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก* คล้ายคลึงกับภาพประชาชนดีใจเมื่อได้พระมหาชนกเป็นพระราชโอรสองค์ใหม่ใน *พระมหาชนก เดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์* ที่แสดงให้เห็นความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่คอยปกครองบ้านเมืองให้เป็นปกติสุข ต่างตรงที่การแสดงความดีใจใน *พระมหาชนก เดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์* นำเสนอผ่านบทเพลงขับร้องประสานเสียง ในขณะที่ความดีใจใน *ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก* นำเสนอผ่านภาพแอนิเมชันเคลื่อนไหว

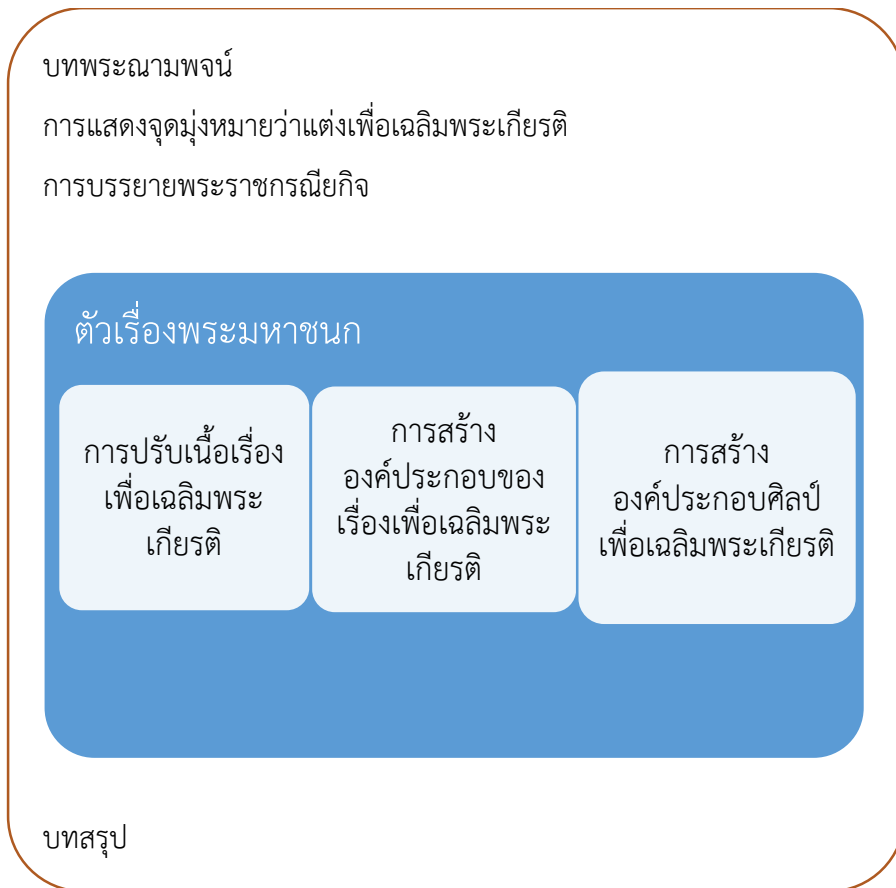
3.2.2.3.4 การใช้เครื่องแต่งกายของผู้แสดงบนเวที ในการแสดงเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์หลายเรื่องกำหนดให้ผู้แสดงบทเวที สวมเสื้อสีเหลืองซึ่งเป็นสีประจำวันจันทร์ซึ่งเป็นวันพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ภาพที่ 9 แสดงการแต่งกายของวงปี่พาทย์ใน*โลกการกุศลพระมหาชนก* และผู้แสดงบนเวทีใน*พระมหาชนก เดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์*

จากภาพที่ 9 จะเห็นได้ว่าผู้แสดงบนเวทีแต่งกายด้วยเสื้อสีเหลือง ซึ่งเป็นสีประจำวันพระราชสมภพ และประชาชนชาวไทยก็พร้อมใจกันใส่เสื้อสีเหลืองในวันที่มีพระราชพิธีเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช อาทิ วันฉลองสิริราชสมบัติ 60 ปี วันเฉลิมพระชนมพรรษา ทั้งนี้แสดงให้เห็นความพิถีพิถันของผู้จัดการแสดงที่ต้องการให้องค์ประกอบสื่อการเฉลิมพระเกียรติให้มากที่สุด

จากการวิเคราะห์หัวข้อ 3.2.1 เนื้อหาที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตามลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ และหัวข้อ 3.2.2 กลวิธีที่ทำให้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมีลักษณะวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ จะพบว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมีการปรับบทพระราชนิพนธ์ให้มีลักษณะเฉลิมพระเกียรติ ทั้งการทำให้โครงสร้างของเรื่องเล่ามีลักษณะเหมือนวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ กล่าวคือมีบทประณามพจน์ การแสดงจุดมุ่งหมายว่าแต่งเพื่อเฉลิมพระเกียรติ การบรรยายพระราชกรณียกิจ และบทสรุป รวมทั้งการปรับเรื่องพระมหาชนกให้มีลักษณะที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติ ทั้งการปรับเนื้อเรื่อง การสร้างองค์ประกอบของเรื่อง และการสร้างองค์ประกอบศิลป์ ดังจะแสดงการสังเคราะห์ลักษณะความเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกในรูปแบบภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงโครงสร้างของลักษณะวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

จากแผนภาพข้างต้น จะเห็นได้ว่าพื้นที่สีเหลี่ยมนอกแสดงลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ผู้สร้างเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ได้เพิ่มเติมเข้าไปในตัวบท เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการสร้างสรรค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ ส่วนพื้นที่ส่วนสีเหลี่ยมด้านในแสดงตัวเรื่องพระมหากษัตริย์ที่ล้วนแต่มีการปรับองค์ประกอบต่างๆ เพื่อใช้องค์ประกอบที่ปรับนั้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ โดยการปรับตัวเรื่องนี้เองเป็นกลวิธีสำคัญที่ทำให้เรื่องเล่าจากมีลักษณะทวิลักษณะ กล่าวคือ ยังคงลักษณะของชาดกที่แสดงการบำเพ็ญบารมีของพระมหากษัตริย์ และในขณะเดียวกันก็แสดงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และเป็นกลวิธีที่มีผลต่อการสื่อแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติ จะตั้งอภิปรายโดยละเอียดในบทที่ 4 ของรายงานวิจัยต่อไป

3.2.3 ขนบในการสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์

จากการวิเคราะห์เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ข้างต้น จะเห็นว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติอย่างเด่นชัด นอกจากนี้ยังปรากฏขนบในการสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์หลายประการ โดยขนบในการสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏนี้เป็นทั้งการสรรเสริญพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดช และการสรรเสริญตัวละครพระมหากษัตริย์ในเรื่อง คือพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสื่อเชื่อมโยงถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชอีกชั้นหนึ่ง โดยชนบการสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.3.1 การสืบเชื้อสายจากกษัตริย์ผู้มีปรีชาสามารถ การแสดงสายสกุลของพระมหากษัตริย์ปรากฏมาตั้งแต่จารึกสมัยก่อนสุโขทัย ทั้งนี้เพื่อแสดงสิทธิอันชอบธรรมของพระมหากษัตริย์ที่จะเป็นผู้ปกครองเมือง (ปัทมา ธิษประเสริฐกุล, 2556: 103-104) ใน *พระมหากษัตริย์ พินอิมินอลไลฟ์โชว์* เปิดการแสดงด้วยบทร้องประสานเสียงประกอบการแสดงภาพเคลื่อนไหว แสดงความเป็นมาของชนชาติไทยจนมาถึงการปกครองในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ครั้งโบราณเนิ่นนานแสนนาน บนดินแดนแคว้น
ไทย กว้างไกลสุดสายตา แผ่นดินบูรพา
ร้อยชนเผ่าเกี่ยวดองผองคน ถือกำเนิดอยู่รวม
ร่วมปน มีบ้านเมืองน้ำงามข้าวปลาหลาก
สาบก่อฟ้าสาบก่อแสงเมืองเมืองเบื้องบน
ฝีกอบ้านตาก ฟ้าผู้ครองผองมา
พ่อแก่เจ้าปู่ยิ่งรู้ฮึดดองคล้องงาน แม่ใหญ่ผอง
พ่อคอยปกบ้านกุมเฮือน
บ้านเมืองแบ่งเป็นแดนแคว้นทาง เป็นอาณา
นครเฟื่องฟู ผู้เขามาเยือนต่อปีต่อเดือน
ร้อยไพร่เริ่มบุกกรุกราน ชุนพลพลีชีพตน
ด้านทาน คุมคุ้มภัยไพร่พลรุ่งเรืองสุขสันต์
ปกครองแคว้นโดยธรรมนำคนกล่าวมา
ครั้นเขตแคว้นกว้างไกลรวมใจพารา
ไทยเกิดไว้พ่อขุนตั้งธรรมราชา พระคือฟ้ามา
เกิดเพื่อเจ้าแผ่นดิน
ร้อยพันปีผ่านมีทั้งดีและร้าย ก็สมัยบ้านเมืองก็
ยังตั้งอยู่ มหาราชาก็องค์ที่ทรงอุ้มชู มีนิทาน
ตำนานมาสู่ดินแดนไทยแห่งนี้ที่ยังร่มเย็น
รัตนโกศกสองร้อยปี ไทยบุรีนี้เฟื่องฟูสุขุคใหม่
มาเป็นประชาธิปไตย และฟ้าดินยังคงเวทนา
ธรรมราชาผู้ทรงเมตตา อุทิศกายและใจเพื่อ
ปวงประชา พ่ออยู่หัวผู้วางองค์อยู่เคียงดิน
เพราะลมหายใจคือคนไทยทุกคน พระคือฟ้า
มาโปรดเพื่อปวงประชา

ข่าวรพทเจ้า

(พระมหากษัตริย์อินมือนอลโลไฟโซว์, นาที่ที่ 32-37)

จากเนื้อเรื่องข้างต้น จะเห็นได้ว่าบทเพลงข้างต้นมีลักษณะเหมือนวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่มีการแสดงวิวัฒนาการของอาณาจักรไทย ตั้งแต่เริ่มสร้างบ้านแปงเมืองและยังนับถือผีบรรพบุรุษ เมื่อเมืองขยายใหญ่ขึ้นก็มีผู้คนเข้ามาติดต่อค้าขายมากขึ้น เกิดเจ้าผู้ปกครองเมืองซึ่งมาจากขุนพลที่ปกป้องประชาชนในเมืองให้พ้นภัยจากผู้รุกราน บทร้องยังขบเน้นความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ไม่่ว่าเวลาจะผ่านไปอย่างไรยาวนานเพียงใด และระบอบการปกครองจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็ตามสถาบันพระมหากษัตริย์ก็ยังคงเป็นสถาบันหลักในสังคม กล่าวคือจากในอาณาจักรสุโขทัยที่ปกครองระบบ “พ่อขุน” มาสู่สมัยรัตนโกสินทร์ ระบอบการปกครองจะเปลี่ยนเป็นระบบ “ประชาธิปไตย” แต่ประเทศไทยก็ยังคงได้รับความเวทนาจากฟ้าหรืออีกนัยหนึ่งคือสวรรค์ ที่ประทานพระราชอำนาจผู้ทรงธรรม ผู้ประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อประชาชนชาวไทยของพระองค์ การใช้คำเรียกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่า “พ่ออยู่หัวผู้วางองค์อยู่เคียงดิน” เป็นการใช้คำเรียกที่มีพลัง เพราะแสดงให้เห็นทั้งสัมพันธภาพที่ใกล้ชิดระหว่างประชาชนกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ใช้คำว่า “พ่อ” อันหมายถึงบุคคลในครอบครัว อีกทั้งยังเป็นคำเรียกที่แสดงให้เห็นพระราชกรณียกิจตลอดพระชนม์ชีพที่ทรงงานอยู่กับพื้นดิน หรืออีกนัยหนึ่งแสดงให้เห็นความอ่อนน้อมของพระองค์ที่โน้มพระวรกายประทับใกล้ประชาชนที่หมอบรับเสด็จอยู่บนพื้นดิน สมดังความหมายของพระนามที่แปลว่าพลังแห่งแผ่นดิน

สารที่สื่อผ่านบทขับร้องประสานเสียงยังถูกขบเน้นให้เด่นชัดด้วยการใช้ภาพเคลื่อนไหวที่แสดงให้เห็นภาพพระมหากษัตริย์ในอดีต ภาพพระราชกรณียกิจต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และภาพสุดท้ายที่เป็นพระบรมฉายาลักษณ์คู่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พร้อมข้อความว่า “พระมหากษัตริย์อินมือนอลโลไฟโซว์ หยั่งรากลึกทั่วแผ่นดิน”

ภาพที่ 10 แสดงการใช้ภาพเคลื่อนไหวประกอบบทขับร้องประสานเสียงใน พระมหากษัตริย์อินมือนอลโลไฟโซว์

จากภาพที่คัดมาแสดงข้างต้นจะเห็นได้บัพขรองประสานเสียงใน *พระมหากษัตริย์ผู้ปรีชาสามารถ* ปรากฏชนบที่แสดงการสืบเชื้อสายจากกษัตริย์ผู้มีปรีชาสามารถอย่างเด่นชัด ภาพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชและสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชตอบคำถามในเนื้อเพลงที่ “มหाराชาที่องค์ที่ทรงอุมชู” ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ *พระมหากษัตริย์ผู้ปรีชาสามารถ* ยังแสดงให้เห็นว่านอกเหนือจากการสืบเชื้อสายจากพระมหากษัตริย์ผู้ปรีชาสามารถในอดีตจะสร้างความชอบธรรมในการปกครองได้เป็นอย่างดีแล้วพระราชกรณียกิจที่ทรงทำอย่างหนักตลอดรัชสมัยคือความชอบธรรมยิ่งกว่าที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ที่คนไทยจะสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ตลอดกาล

3.2.3.2 การอ้างพระบุญญาธิการที่ทำให้ผ่านอุปสรรคได้ ชนบในการสรรเสริญพระเกียรตินี้สัมพันธ์กับการเน้นย้ำอนุภาคปล่อยผู้สรรถเพื่อหาผู้มีบุญและมีปัญญาสามารถตอบปัญหาสืบหกประการของพระโปลชนกได้ นอกเหนือจากการใช้บทสนทนาของตัวละครเพื่อแสดงบุญญาธิการดังที่ได้แสดงการวิเคราะห์ในหัวข้อ 3.2.2.2 แล้ว ใน *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์* ขยายเหตุการณ์ตอนปล่อยผู้สรรถด้วยการแสดงปาฏิหาริย์ของพระบุญญาธิการที่ทำให้ที่ต้นไม้โน้มตัวแสดงความเคารพ เมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จผ่าน

ภาพที่ 11 แสดงบุญญาธิการของพระมหากษัตริย์ที่ต้นไม้ต่างโน้มกิ่งเมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จผ่าน ใน *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์*

นอกเหนือการแสดงบุญญาธิการด้วยการแสดงปาฏิหาริย์ของต้นไม้แล้ว ในการ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์ ยังใช้บทสนทนาของตัวละครแสดงถึงพระบุญญาธิการของพระมหากษัตริย์ที่จะทำให้สามารถไขปัญหาของพระโปลชนกได้

“หากท่านคือผู้มีบุญญาธิการท่านต้องไขปัญหาของพระราชชาติได้”

“ปัญหาอะไรกัน”

(*การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์*, นาทีที่ 77)

จากบทสนทนาข้างต้นจะเห็นได้ว่าคล้ายคลึงบทสนทนาของนางกำนัลในละครเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ที่ไว้เคราะห์ใน หัวข้อ 3.2.2.2 แสดงให้เห็นว่าบุญญาธิการเป็นเหตุที่ทำให้พระมหากษัตริย์ทรงรอดพ้นจากการต้องว่ายน้ำกลางมหาสมุทรมาได้ อีกทั้งเป็นปัจจัยที่ช่วยให้สามารถไขปริศนาของพระโพลชนกได้

3.2.3.3 การอ้างอิงคุณสมบัติอันดีเลิศ นอกเหนือจากพระบุญญาธิการแล้วผู้เป็นกษัตริย์ยังต้องก่อปรด้วยคุณลักษณะอันดีเลิศ ทั้งความสามารถ สติปัญญา ลักษณะเช่นนี้ปรากฏอย่างเด่นชัดในบทอาเศียรวาทตอนต้นเรื่อง ที่กล่าวสรรเสริญพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่ามีรอบด้าน

ในบทอาเศียรวาทของ *บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหากษัตริย์* กล่าวว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยความเพียรพยายามซึ่งเป็นคุณสมบัติของพระองค์ที่ทรงประสงค์ให้ประชาชนชาวไทยนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังเป็นผู้มีสติปัญญาล้ำลึก

เพ็ญพระพิริยเลิศ ปวงชนสนใจจำ	สุดประเสริฐเพื่อหวังนำ แบบอย่างดีศรีกุศล
...	
พระปรีชาล้ำลึก พร้อมจิตอันสูงส่ง	ราษฎร์สำนึกพระบารมี น้อมถวายชัยมงคล

ความเป็นผู้มีสติปัญญาอันดีเลิศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดชเป็นคุณสมบัติที่ได้รับการกล่าวถึงในบทอาเศียรวาทของ *ซิมโฟนีอุปรากรพระมหากษัตริย์* เช่นกัน นอกจากนี้ยังเน้นย้ำถึงพระปรีชาสามารถด้านศิลปะที่โดดเด่นในทุกสาขา

เป็รื่องปราชัญซึ่งศาสตร์พิพิธ เลิศด้วยพระราชปฏิภาณ	ประยุกต์ผองวิเศษ
...	
ด้านศิลป์เชี่ยวชาญ เพ็ญพระอัจฉริยภาพมากมี	ในทุกสาขา

สังเกตได้ว่าบทอาเศียรวาททั้งสองข้างต้นใช้คำว่า “เพ็ญ” ที่หมายถึง ความเต็ม ความสมบูรณ์ ความบริบูรณ์ เพื่อแสดงความเพียบพร้อมด้วยความเพียรพยายามและความเฉลียวฉลาดของพระองค์ ในบทร้องสรรเสริญพระบารมีเปิดการแสดง *ลีเกอาร์ทุสพระมหากษัตริย์* ปรากฏการกล่าวถึงความเชี่ยวชาญด้านศิลปะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

องค์อัครศิลปิน คือพระปรมินทร์ แห่งสยามแดนไทย เชิดชู
ศิลปะวัฒนธรรมไว้ แก่ผองไทยศิวิไลซ์วัฒนา

(*โลกการกุศลพระมหากษัตริย์* แผ่นที่ 1, นาทที่ 8)

เหตุที่บทอาเศียรวาทและบทร้องสรรเสริญพระบารมีมีการกล่าวถึง
พระปรีชาสามารถด้านศิลปะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเหมือนกัน อาจจะเป็น
เพราะเป็นการเลือกเนื้อหาให้สอดคล้องกับการนำมาเปิดการแสดงทั้งอุปรากรและลิเกซึ่งต่างเป็น
แขนงของศิลปกรรม อีกทั้งยังเป็นการขับเน้นคุณสมบัติอันดีเลิศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไม่
ว่าจะเป็นด้านสติปัญญาหรือพระปรีชาสามารถด้านศิลปะ

3.2.3.4 ขนบในการใช้ความเปรียบ ความเปรียบเป็นกลวิธีทาง
วรรณศิลป์ที่พบในงานเขียนเกือบทุกประเภท เพราะเป็นกลวิธีที่สำคัญทั้งในการสื่อความและทำให้
เกิดจินตภาพ วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติปรากฏการใช้ความเปรียบหนึ่งที่เด่นชัด คือการเปรียบพระ
ปัญญาญาณเหมือนพระอาทิตย์ ซึ่งปรากฏทั้งในยวนพ่ายโคลงฉันท์ และโคลงเฉลิมพระเกียรติ 3
รัชกาล (ปัทมา ทิมประเสริฐกุล, 2556: 289)

ใน *พระมหากษัตริย์โนอลโลไฟโซว์* ปรากฏการใช้ความเปรียบใน
ลักษณะเดียวกัน คือการเปรียบบารมีของพระมหากษัตริย์กับแสงพระอาทิตย์ในบทร้องปิดการแสดงองค์
ที่ 9 มหาราชันมหาราช

สายฝนที่มีดม้วนพัดเลยไป

ห้องฟ้าสดใสด้วยสุริยาด้วยบารมีมหาราชผู้ปรีชา

ปวงไพรฟ้าทั่วอาณาจึงร่มเย็น

ทรงมีคุณธรรมนำผองประชาให้พ้นพาล

โดยโพธิญาณชี้ทางไมให้ทุกข์เข็ญ

(*พระมหากษัตริย์โนอลโลไฟโซว์*, นาทที่ 106)

3.2.4 รูปแบบการใช้ร้อยกรองเพื่อสรรเสริญพระเกียรติ

แม้จะปรากฏวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่เป็นทั้งร้อยกรองและร้อยแก้ว แต่ก็มิอาจ
ปฏิเสธได้ว่าการใช้ร้อยกรองเป็นกลวิธีสำคัญในการเฉลิมพระเกียรติ ดังที่วรางคณา ศรีกำหนด
(2558:72) ได้กล่าวถึงความสำคัญของรูปแบบการใช้ร้อยกรองในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติไว้ว่า
“ดั่งนี้วรรณกรรมยอพระเกียรติจึงเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวของพระมหากษัตริย์โดยผ่านงาน
วรรณกรรมที่แสดงพระเกียรติและความดีงามของพระมหากษัตริย์ ด้วยศิลปะการประพันธ์ที่งดงาม”

นอกเหนือจากการใช้ร้อยกรองในส่วนประณามพจน์เพื่อเปิดเรื่องแล้ว เรื่องเล่า
จากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ยังปรากฏการใช้ร้อยกรองรูปแบบต่างๆเช่น กลอน กาพย์ แทรก
เป็นช่วงๆ เมื่อปรากฏเนื้อหาที่แสดงการพรรณนาเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ โดยในเรื่องเล่าจาก
บทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏการใช้ร้อยกรองรูปแบบต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.2.4.1 กลอน เป็นฉันทลักษณ์ที่พบมากที่สุด พบในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์หลายเรื่อง อาทิ *พระมหากษัตริย์นาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ ละครเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ การ์ตูนอเนกนิเมชันพระมหากษัตริย์* โดยปรากฏทั้งกลอนแปดและกลอนเสภา ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.4.2.1.1 กลอนแปด มักปรากฏในตอนที่ต้องการเน้นย้ำเหตุการณ์สำคัญของเรื่อง เช่นใน *ละครเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์* ใช้กลอนแปดเพื่อแสดงเหตุการณ์ที่ประชาชนต่างแย่งเก็บผลมะม่วงที่พระมหากษัตริย์เสวยแล้วบอกว่ามีผลโอชารส

ฝ่ายบรรดาข้าราชการ
 ครั้นภูบาลเสด็จไปในสวนหลวง
 ความละมับโลกในใจทั้งปวง
 เข้ารุ่มลุ่มตื้นมะม่วงไม่นำพา
 บ้างยื้อบ้างยุดฉุดชัก
 บ้างหักกิ่งก้านด้วยตัณหา
 บ้างปีนขึ้นบนต้นทวา
 ฉุดกระชากพฤษาไม่ปราณี
 แย่งเก็บ แย่งกิน จนสิ้นต้น
 ลูกใบเกลื่อนกล่นปนเปื้อน
 กิ่งก้านร้านลงบนธรณี
 แม้ต้นพฤษาก็ไค่นลง

(*ละครเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์*, ตอนที่ 7, นาที่ที่ 17)

3.4.2.1.2 กลอนเสภา มักใช้ในตอนเปิดเรื่อง หรือปิดเรื่อง เช่น *ชิมโฟนีอุปรากรพระมหากษัตริย์* ใช้กลอนเสภาเปิดเรื่องในส่วนบทอาเศียรวาท *การ์ตูนอเนกนิเมชันพระมหากษัตริย์* ใช้กลอนเสภาเล่าความเป็นมาของเมืองมิถิลา และพระมหากษัตริย์ที่เป็นพระอัยกาของพระมหากษัตริย์

เอ็งเอ็งเอย อดีตกาลผ่านมานานานับชาติ
 มีราชันผู้สามารถและหาญกล้า
 ชื่อมหาชนกปกครองประชา
 อยู่ในกรุงมิถิลามหานคร
 มีโอรสสองพระองค์ผู้ทรงสิทธิ์
 หนึ่งคือพระอริราชชนกผู้ทรงศร
 สองคือพระโปลงชนกผู้อาทร
 แต่สองพรคิดต่างแยกทางเดิน

(*การ์ตูนอเนกนิเมชันพระมหากษัตริย์*, นาที่ที่ 1)

3.2.4.2 ภาพ ปรากฏทั้งการใช้ภาพยานี 11 และภาพฉบบัง 16 โดยปรากฏในบทอาเศียรวาทตอนเปิดเรื่อง

3.2.4.2.1 ภาพยานี 11 ปรากฏร่วมกับโคลงสี่สุภาพในลักษณะภาพย่นโคลงที่ใช้วรรคแรกของโคลงสี่สุภาพให้เหมือนกับวรรคแรกของภาพยานี 11 ดังตัวอย่างจากบทนมินทรมหาราชาสุดี ใน**บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชนก**

สรวมชีพประณตน้อย อภิวันท์

เทียนธูปบูชาพรหม เพรศแพรว

น้อมถวายแด่ราชัน ขวัญชาติ ไทยนา

พระจริยาวัตรแผ้ว ผ่องด้วยทศธรรม

สรวมชีพประณตน้อย ศิริค้อมบังคลคล

บูชาจอมราชัน มิ่งขวัญชาติปราชญ์สยาม

3.2.4.2.1 ภาพฉบบัง 16 ปรากฏใน **อาเศียรวาทสดุดี** เปิดเรื่องใน **ฉิมโพนีอุปการพระมหาชนก**

ข้าแต่มหาราชนวมินทร์ องค์อัครศิลปิน

ทรงศิลป์ทรงศาสตร์วิเศษ

3.2.4.3 โคลง ปรากฏเฉพาะโคลงสี่สุภาพ กล่าวคือปรากฏในลักษณะของภาพย่นโคลงดังที่ได้ยกตัวอย่างไปแล้วข้างต้น และปรากฏในรูปของโคลงสี่สุภาพเฉลิมพระเกียรติดังที่ได้ยกตัวอย่างจาก **พระมหาชนกเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์**

เทิดองค์พระผ่านฟ้า เอกบดินทร์

จอมขัตติยจักริน เกริกหล้า

ของค์พระภูมินทร์ สิริสวัสดิ์

เป็นมิ่งขวัญเหล่าข้า ท้าวทั้งแดนไทย

พระมหาชนกเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์

จากการวิเคราะห์รูปแบบของบทร้อยกรองที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก จะเห็นได้ว่าฉันทลักษณ์ที่ปรากฏเป็นฉันทลักษณ์พื้นฐานอย่าง กลอน ภาพย่นโคลง สังเกตได้ว่าไม่ปรากฏฉันทลักษณ์ที่มีความซับซ้อนอย่างฉันท ซึ่งเป็ฉันทลักษณ์ที่มักใช้ในการแต่งบทร้อยกรองเพื่อเฉลิมพระเกียรติ ทั้งนี้อาจจะเป็นปัจจัยมาจากสร้างสรรค์ด้วยบทให้เหมาะ

กับสื่อสมัยใหม่ซึ่งเน้นผู้เสพวงกว้าง จึงปรากฏการใช้ฉันทลักษณ์พื้นฐานหากแต่ยังแสดงให้เห็นความไพเราะของบทร้อยกรองซึ่งมีบทบาททั้งการเฉลิมพระเกียรติและการดำเนินเรื่อง ยังคงแสดงให้เห็นขนบของการใช้บทร้อยกรองในการเฉลิมพระเกียรติ คือการสร้างตัวบทให้มีความประณีตงดงาม สมเป็นสิ่งที่แต่งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ และแตกต่างไปจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่แต่งด้วยร้อยแก้วเพียงอย่างเดียว

จากการวิเคราะห์ลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ จะเห็นได้ว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติอย่างเด่นชัด ทั้งลักษณะตามขนบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ และการปรับตัวเรื่องพระมหากษัตริย์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ ลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏอย่างเด่นชัดนี้ทำให้จุดมุ่งหมายในการแต่งเพื่อเฉลิมพระเกียรติบรรลุผลสำเร็จ กล่าวคือทำให้เกิดการรับรู้พระเกียรติคุณ พระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชผ่านลักษณะของการเฉลิมพระเกียรติที่ผสมผสานเข้ากับตัวเรื่อง ส่วนการปรับตัวเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติยังทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับพระมหากษัตริย์ เกิดความเข้าใจว่าการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ก็คือการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และทำให้เกิดการสื่อแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในฐานะ “พระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความเพียร” และ “พ่อ” ซึ่งจะอภิปรายโดยละเอียดในบทที่ 4 ต่อไป

บทที่ 4

แนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในเรื่อง เล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

จากการวิเคราะห์ลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในบทที่ 3 จะเห็นได้ว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติอย่างเด่นชัด ทั้งลักษณะโครงสร้างของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติและการผสมผสานลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติประกอบเข้ากับตัวเรื่องพระมหากษัตริย์ที่เป็นชาดก ในบทนี้จะสังเคราะห์และอภิปรายว่าจากลักษณะวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์ที่ได้วิเคราะห์ในบทที่ 3 มีผลต่อแนวคิดของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์อย่างไร สื่อที่เรื่องเล่าแต่ละประเภทใช้แตกต่างกันมีผลต่อแนวคิดของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์หรือไม่ อย่างไร และเมื่อเปรียบเทียบกับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์สื่อแนวคิดที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร โดยจะแบ่งประเด็นในการอภิปรายเป็น 2 ประเด็นดังต่อไปนี้

4.1 เปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ของเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

4.2 เปรียบเทียบแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์กับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน

การอภิปรายผลการศึกษาทั้ง 2 ประเด็นข้างต้นสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ในการศึกษาข้อ 2 และข้อ 3 คือเพื่อเปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ของเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ และเพื่อเปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์กับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อพิสูจน์สมมติฐานในการศึกษาในส่วนที่ว่า “แนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติในเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์มีความสอดคล้องกันแม้ว่าจะนำเสนอผ่านสื่อที่ต่างกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในยุคสมัยเดียวกัน คือสรรเสริญพระเมตตาของพระมหากษัตริย์ผู้เป็นพ่อและพระโพธิสัตว์

4.1 เปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ของเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

ก่อนที่จะอภิปรายได้ว่าแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีผลต่อแนวคิดที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในสื่อต่างๆ เป็นอย่างไร จะทบทวนคำว่าแนวคิดและมโนทัศน์ที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาและการอภิปรายในหัวข้อนี้

อิราวดี ไตลังคะ (2543: 66) ใช้คำว่าแนวคิด แทนคำว่า theme โดยให้ความหมายว่า

ความคิดที่นำเสนอในเรื่อง ซึ่งสรุปจากสถานการณ์เฉพาะของโลกบั้นเฑาะคือออกมาเป็นความเข้าใจทั่วไปเกี่ยวกับโลกในชีวิตจริง เช่น ความคิดที่ได้จากการอ่านนิทานกระต่ายกับเต่า คือการทำอะไรที่ช้าแต่สม่ำเสมอดีกว่าทำเร็วแต่ไม่สม่ำเสมอ การหาแนวคิดจึงมีความสำคัญเพราะทำให้ผู้อ่านค้นพบความหมายของเรื่องที่อาจนำไปสู่ความเข้าใจชีวิตได้

ส่วนคำว่ามโนทัศน์ จินดารัตน์ โพธิ์นอก(สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2560) ได้รวบรวมความหมายของมโนทัศน์ในที่ปรากฏพจนานุกรมฉบับต่างๆ ของราชบัณฑิตยสถานดังนี้

พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย อธิบายว่า มโนทัศน์ (concept) หมายถึง ภาพที่เกิดในใจซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งหลายสิ่งต่างกัน แต่มีลักษณะบางอย่างคล้ายกัน เช่น แมว เป็นมโนทัศน์ทั่วไปสำหรับแมวทั้งหมด ถึงแม้แมวแต่ละตัวอาจจะไม่เหมือนกัน หรือ ดำ เป็นมโนทัศน์ของสีดำหรือความดำทั่วไป ไม่ว่าจะปรากฏเป็นคุณลักษณะของสิ่งใดในโอกาสใด ส่วน **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย** อธิบายว่าเพิ่มเติมจากศัพท์ปรัชญาว่า ในทางสังคมวิทยา มโนทัศน์เป็นความหมายของคำศัพท์ที่นักสังคมวิทยาใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมเพื่อจำแนกประเภทของสิ่งที่สังเกตได้และใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์เหล่านั้น รวมทั้งสร้างประพจน์ (proposition) และทฤษฎี (theory)

พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ อธิบายว่า มโนทัศน์ ความคิดรวบยอด (concept) หมายถึง ภาพหรือความคิดในสมองที่เป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ประกอบด้วยคุณสมบัติร่วมที่สำคัญของสิ่งนั้น ซึ่งขาดไม่ได้ หากขาดไปจะทำให้ไม่ใช่สิ่งนั้น เช่น ดอกไม้ทุกชนิดมีลักษณะร่วม คือ มีกลีบดอก เกสร และก้านดอก บุคคลอาจมีมโนทัศน์ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในระดับที่แตกต่างกันก็ได้ เช่น บางคนมีมโนทัศน์ว่านกเป็นสัตว์ปีกบินได้ บางคนมีมโนทัศน์ว่า นกมีอิสระเสรีที่จะบินไปได้ไกล บางคนมีมโนทัศน์ว่า นกเป็นสัตว์เลือดอุ่น ในพจนานุกรมดังกล่าวนี้ยังได้อธิบายถึงคำที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ไว้อีกหลายคำ เช่น การก่อเกิดมโนทัศน์ การสร้างความคิดรวบยอด (concept formation) การจัดผังมโนทัศน์ (concept mapping) อัตมโนทัศน์ (self-concept) ฯลฯ

จากคำนิยามที่ได้ประมวลมาข้างต้น ในงานวิจัยจะใช้คำว่า “แนวคิด” เพื่ออธิบายความคิดที่นำเสนอในตัวบท ทั้งที่ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ และในวรรณคดีเฉลิมพระ

เกียรติร่วมสมัยที่คัดเลือกมาเปรียบเทียบแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติ และใช้คำวามโนทัศน์เพื่ออธิบายกรอบความคิดบางประการที่สัมพันธ์กับแนวคิดที่ปรากฏ

4.1.1 แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ของเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ต่างปรากฏแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติที่สอดคล้องกันทั้งนี้สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ในการผลิตคือผลิตซ้ำเพื่อ “เฉลิมพระเกียรติ” โดยปรากฏแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติทั้งสิ้น 5 ประการดังต่อไปนี้

4.1.1.1 พระโพธิสัตว์¹ผู้เปี่ยมความเพียร

4.1.1.2 กษัตริย์ผู้นำปัญญาเข้าสู่มหาชน

4.1.1.3 กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม

4.1.1.4 กษัตริย์นักเกษตรกรรม

4.1.1.5 พ่อผู้เมตตาแก่มหาชน

ทั้งนี้ การนำเสนอเรื่องเล่าในสื่อประเภทต่างๆ ทำให้แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติถูกขบขันต่างกัน โดยแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติแต่ละประการ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1.1 พระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความเพียร

การเปลี่ยนแปลงตอนจบของบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ ที่เปลี่ยนเนื้อหาจากการเสด็จออกบวชของพระมหากษัตริย์มาเป็นการตั้งปุถุชนเลี่ยมหาวิชาลัย ขบขันให้บทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสี่สารธรรมหลักเรื่องความเพียรอย่างเด่นชัด และเมื่อเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ผลิตซ้ำ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช สารเรื่องความเพียรนี้จึงได้รับการเน้นย้ำให้เด่นชัดยิ่งขึ้นผ่านอนุภาคหลักของเรื่องคือการว่ายนํ้าในมหาสมุทร 7 วัน 7 คืน และถูกขบขันผ่านองค์ประกอบอื่นๆ ในเรื่อง ดังนี้

บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่าน เรื่องพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เล่มที่ผลิตซ้ำใกล้เคียงกับการเผยแพร่ของบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่สุดในกลุ่มข้อมูล 7 เรื่องที่นำมาศึกษา ในบทอาเศียรวาทปรากฏการยกย่องพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้เปี่ยมด้วยพระวิริยะ หรือความเพียรอันเป็นสิ่งทีพระองค์ทรงปรารถนาให้เป็นแก่แบบอย่างแก่ประชาราษฎร์ และเพื่อให้สอนหลักธรรมเรื่องความเพียรซึ่ง

¹ พระโพธิสัตว์ในงานวิจัยฉบับนี้หมายถึง “ท่านผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งกำลังบำเพ็ญบารมี 10 ข้อ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) , 2559: 278)

เป็นหลักธรรมที่มีพระราชดำริให้ประชาชนใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จึงพระราชทานบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์แก่ประชาชนชาวไทย

เพ็ญพระพิริยเลิศ	สุดประเสริฐเพื่อหวังนำ
ปวงชนสนใจจำ	แบบอย่างดีศรีกุศล
เรื่อง “พระมหากษัตริย์”	พระทรงยกคุณธรรมดล
ในพระราชนิพนธ์	“ความเพียรยิ่ง” สิ่งสำคัญ
ข้าวรพุทธเจ้า	รับใส่เกล้าฯ เป็นมิ่งขวัญ
คติธรรมนำชีวัน	พึงเพียรกล้าอย่าท้อใจ
เฉกเช่นพระมหากษัตริย์	แม้ทรงตกกลางชลาลัย
ทรงเพียรแหวกว่ายไป	ตราบเทพธิดามาเกื้อกูล
ในพระราชนิพนธ์นี้	พระทรงชี้ผลเพียรพูน
ไทยเทิดธรรมจรัสฉาย	จักพิพัฒน์สวัสดิ์

(ฐะปะนีย์ นาครทรรพ :ประพันธ์ ใน *บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหากษัตริย์*, 2541:ข.)

จากบทอาเศียรวาทข้างต้นจะเห็นได้ มีการเทียบคุณสมบัติที่คล้ายคลึงระหว่างพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้เปี่ยมด้วยความเพียรเช่นเดียวกัน และเพื่อเน้นย้ำสาระสำคัญของเรื่อง และจุดมุ่งหมายของเรื่องคือสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฐานะพระมหากษัตริย์ผู้พระราชทานบทพระราชนิพนธ์ที่เปรียบเสมือนการติดต่อทางปัญญาให้มหาชน *บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่าน เรื่องพระมหากษัตริย์* จึงได้นำเสนอสารเรื่องความเพียรผ่านบทสนทนาระหว่างพระมหากษัตริย์กับนางมณีเมขลา โดยดัดแปลงเนื้อหามาจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

ตารางที่ 5 แสดงการเปรียบเทียบบทเจรจาระหว่างพระมหากษัตริย์กับนางมณีเมขลาในบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์และใน *บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่าน เรื่องพระมหากษัตริย์*

บทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์	<i>บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่าน เรื่องพระมหากษัตริย์</i>
ลำดับนั้น เทวดากล่าวคาถาแก่พระมหาสัตว์ว่า: การงานอันใด ยังไม่ถึงที่สุดด้วยความพยายาม การงานอันนั้นก็ไร้ผล มีความลำบากเกิดขึ้น การทำความพยายามในฐานะอันไม่สมควรใด จนความตายปรากฏขึ้น ความพยายามในฐานะอันไม่สมควรนั้น จะมีประโยชน์อะไร	มณีเมขลา: การงานอันใด ยังไม่ถึงที่สุดด้วยความพยายาม การงานอันนั้นก็ไร้ผล มีความลำบากเกิดขึ้น การทำความพยายามในฐานะอันไม่สมควรใด จนมัจจุ คือความตายนั้นแลปรากฏขึ้น ความพยายามอันไม่สมควรนั้น จะมีประโยชน์อะไร

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อปารณียํ** ความว่าไม่มีที่สิ้นสุด ความพยายาม บทว่า **มัจจุ ยสฺสากิ นิปตฺติ** ความว่า การทำความพยายามในฐานะอันไม่สมควรใด จนมัจจุคือความตายนั้นแลปรากฏขึ้น ความพยายามในฐานะอันไม่สมควรนั้น จะมีประโยชน์อะไร

เมื่อนางมณีเมขลากล่าวอย่างนี้แล้ว พระมหาสัตว์เมื่อจะทำนางมณีเมขลาให้จำนนถ้อยคำ จึงได้ตรัสคาถาต่อไปอีกว่า

ดูก่อนเทวดา ผู้ใดรู้แจ้งว่าการงานที่ทำจะไม่ลุล่วงไปได้จริงๆ ชื่อว่าไม่รักษาชีวิตของตน ถ้าผู้นั้นละความเพียรในฐานะนั้นเสีย ก็พึงจะรู้ผลแห่งความเกียจคร้านนั้น ดูก่อนเทวดา คนบางพวกในโลกนี้เห็นผลแห่งความประสงค์ของตน จึงประกอบกิจการงานทั้งหลาย การงานเหล่านั้นจะสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ดูก่อนเทวดาท่านก็เห็นผลแห่งกรรมประจักษ์แก่ตนแล้วมิใช่หรือ คนอื่นๆ จมในมหาสมุทรหมด เราคนเดียวยังว่ายน้ำอยู่ และได้เห็นท่านมาสถิตอยู่ใกล้ๆเรา เรานั้นพยายามตามสติกำลัง จักทำความเพียรที่บุรุษควรทำ ไปให้ถึงฝั่งแห่งมหาสมุทร

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **อจฺจนตํ** ความว่า ผู้ใดรู้แจ้งการงานนี้ว่า แม้ทำความเพียรก็ไม่อาจให้สำเร็จได้ ไม่ลุล่วงไปได้จริงๆทีเดียว ดังนี้ไม่น่าซำซุร้ายและซำงตมมัน เป็นต้นออกไปเสีย ชื่อว่าไม่รักษาชีวิตของตน บทว่า **ชฺยญา โส ยทิ หาปเย** ความว่าถ้าผู้นั้นละความเพียรในฐานะนั้นเสีย ก็พึงรู้ผลแห่งความเกียจคร้าน คำที่ท่านกล่าวนั้นๆ ไร้ประโยชน์ พระมหาสัตว์ทรงชี้แจงดังนี้ ก็บทที่เขียนในบาลีว่า **ชฺยญา โส ยทิ หาปเย** นั้นไม่มีในอรรถกถา บทว่า **อธิปฺปายผลํ** ความว่าคนบางพวกเห็นผลแห่งความประสงค์ของตน ประกอบกิจการงานมีกสิกรรมและพาณิชย์กรรมเป็นต้น

พระมหาชนก: ดูก่อนเทวดา ผู้ใดรู้แจ้งในการงานที่ทำ **ว่าแม้ทำความเพียรก็ไม่อาจสำเร็จได้ ไม่ลุล่วงไปได้จริงๆ ที่เดียว** ชื่อว่าไม่รักษาชีวิตของตน ถ้าผู้นั้นละความเพียรในฐานะนั้นเสีย ก็พึงจะรู้ผลแห่งความเกียจคร้านนั้น

ดูก่อนเทวดา คนบางพวกในโลกนี้เห็นผลแห่งความประสงค์ของตน จึงประกอบกิจการงานทั้งหลาย **มีกสิกรรมและพาณิชย์กรรมเป็นต้น เมื่อบุคคลกระทำความเพียรทางกายและความเพียรทางใจว่าเราจักไปในที่นี้ จักเรียนสิ่งนี้ การงานเหล่านี้ย่อมสำเร็จทีเดียว ฉะนั้นจึงควรทำความเพียรแท้**

ดูก่อนเทวดาท่านก็เห็นผลแห่งกรรมประจักษ์แก่ตนแล้วมิใช่หรือ คนอื่นๆ จมในมหาสมุทร **เป็นภิกษาแห่งปลาและเต่ากันหมด แต่เราคนเดียวยังว่ายน้ำอยู่ ท่านจงดูผลแห่งความเพียรของเราแม้นี้เราไม่เคยเห็นเทวดาโดยอัตภาพนี้เลย เราก็มองเห็นท่านมาสถิตอยู่ใกล้ๆเรา โดยอัตภาพทิพย์นี้** เรานั้นพยายามตามสติและกำลังของ จักกระทำความเพียรที่บุรุษควรทำ ไปให้ถึงฝั่งแห่งมหาสมุทร

(บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่าน **เรื่องพระมหาชนก**,2541:19-20)

.. (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระ, 2542: 82-27)	
---	--

จากตารางเปรียบเทียบเนื้อหาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความจากบทอาเศียรวาทที่ว่า **“ทรงเพียรแหวกวายุไป ตราบเทพธิดามาเกื้อกูล”** ได้ขยายความให้ผู้เสพแห่งความสำคัญของความเพียรด้วยการดัดแปลงเนื้อหาจากบทพระราชนิพนธ์ได้อย่างมีศิลปะ เพราะ **บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่าน เรื่องพระมหาชนก** เก็บข้อความจาก **“ในพระราชนิพนธ์นี้”** ได้อย่างครบถ้วน และเพื่อสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ **“พระทรงซึ้งผลเพียรพูน”** ความในส่วนไวยากรณ² ในบทพระราชนิพนธ์จึงถูกนำมาขยายความบทสนทนาระหว่างพระมหาชนกกับนางมณีเมขลา ดังจะเห็นได้จากส่วนที่ทำตัวหนาและเอียงในเนื้อหาส่วนของ **บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่าน เรื่องพระมหาชนก** การขยายความเนื้อความของบทสนทนาทำให้สารของเรื่องคือความเพียรได้รับการขยายความให้เป็นรูปธรรมชัดเจนเช่นการยกตัวอย่างการกระทำการงานตามประสงค์ด้วยคำว่า **“มีกสิกรรมและพาณิชย์กรรม”** เช่นเดียวกับการขยายความความเพียรทางกายและทางใจว่า **เราจักไปในที่นี้ จักเรียนสิ่งนี้** การขยายความเช่นนี้ทำให้ว่าหลักธรรมเรื่องความเพียรสามารถนำมาปรับใช้กับทุกเรื่องในชีวิต นอกจากนี้การดัดแปลงเนื้อหาของบทไวยากรณมารวมกับบทสนทนายังทำให้บทสนทนากระชับเหมาะสำหรับการแสดงหรือการอ่าน โดยมีลักษณะเป็นเจรจาโต้ตอบระหว่างพระมหาชนกกับนางมณีเมขลาโดยไม่มีบทไวยากรณขัดจังหวะ

ดังที่ได้วิเคราะห์ในบทที่ 3 ว่ามีกลวิธีสำคัญในการสรรเสริญพระเกียรติคือการเชื่อมโยงตัวละครพระมหาชนกกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชผ่านตัวละครพระมหาชนก โดยเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกจะขบเน้นลักษณะร่วมระหว่างพระมหาชนกกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยลักษณะที่เรื่องเล่าจากนิพนธ์ขบเน้นเพื่อสรรเสริญพระเกียรติคือ การสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่ามีความเพียรเช่นเดียวกับพระมหาชนก

ใน **พระมหาชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ** แนวคิดเรื่องความเพียรนำเสนอผ่านบทร้องของนางมณีเมขลาก่อนที่จะเจรจาโต้ตอบกับพระมหาชนก ความว่า

²ไวยากรณคือ ส่วนอธิบายศัพท์ ในอรรถกถาขาคกเรื่องหนึ่งจะมีโครงสร้างเนื้อหา 5 ส่วน “ โดยเริ่มจาก**ปัจจุบันวัตถุ** คือ กล่าวถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอันเป็นสาเหตุที่ทำให้พระพุทเจ้าทรงเล่าเรื่องย้อนอดีตให้ฟังว่าเหตุการณ์เช่นนั้น เคยมีมาแล้วในอดีตอย่างไร เมื่อจบปัจจุบันวัตถุแล้วก็ถึงตอนที่สอง เรียกว่า **อดีตวัตถุ** หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่งจะว่าเป็นนิทานหรือตัวขาคกแท้ๆ ก็ได้ จากนั้นก็ถึง**ตัวคาถา** ซึ่งเป็นถ้อยคำหรือวาจาประกอบอดีตวัตถุอีกทีหนึ่ง จากคาถาก็ถึง**ไวยากรณ** คือตอนอธิบายศัพท์หรือข้อความซึ่งมีปัญหา แต่ก็มีบางครั้งที่เว้นตอนนี้เสียก็ได้ ขึ้นตอนสุดท้ายเรียกว่า**สโมธาน** หรือ**ประชุมขาคก** คือแจ้งตัวบุคคลในเรื่องหรืออดีตวัตถุว่าใครกลับมาเกิดเป็นใครในชาติปัจจุบัน” (ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา, 2545: 47)

ใครกันหนอ ไม่ท้อ ไม่รอชะตา (ซ้ำ 3 รอบ) วายข้ามมหาธารา (ซ้ำ 2 รอบ) แม้ว่าจะแลไม่เห็นฝั่ง (ซ้ำ 3 รอบ)

(พระมหากษัตริย์มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ, นาที่ที่ 17)

บทร้องข้างต้นนอกจากจะสอดคล้องกับเนื้อหาส่วนต่อไปคือบทสนทนาระหว่างพระมหากษัตริย์กับนางเมขลาซึ่งคัดมาจากบทพระราชนิพนธ์แล้ว ยังช่วยขับเน้นสารของเรื่องคือความเพียรของพระมหากษัตริย์ให้เด่นชัดขึ้น การใช้คำถ้อยคำที่ “ใครกันหนอ” เพื่อเน้นย้ำให้ผู้อ่านคิดว่าจะมีใครบ้างที่สามารถว่ายน้ำข้ามมหาสมุทรได้อย่างไม่ย่อท้อ การเน้นย้ำวรรคสุดท้าย “แม้ว่าจะแลไม่เห็นฝั่ง” ยิ่งเน้นย้ำความมุ่งมั่นของพระมหากษัตริย์ที่ทรงเพียรทำแม้จะไม่รู้ผลลัพธ์

ในตอนท้ายเรื่อง แนวคิดเรื่องความเพียรยังได้รับการเน้นย้ำด้วยบทร้องปิดเรื่องในองค์ที่ 9 ปังนิมบท กล่าวถึงความตั้งงามของพระราชผู้เสด็จมาจากมหานาที่

ผู้มาสถิตกุ่มมิถิลา	เสด็จสู่นครจากมหานาที่
ประเสริฐเหนือราชา	ด้วยมีวิริยบารมี
ตั้งดวงแก้วมณี	ส่องขึ้นนำทาง
มิถิลาไม่สิ้นคนดี	ตราบมีพระราช

(พระมหากษัตริย์มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ, นาที่ที่ 64)

บทร้องข้างต้นเป็นการปิดเรื่องได้อย่างประณีตงดงาม ทั้งการอ้างถึงความในองค์ที่ 4 กลางมหาสมุทร การใช้ความเปรียบว่าพระราชผู้เปี่ยมด้วยวิริยบารมีเหมือนแก้วมณีที่ส่องนำทางหรืออีกนัยหนึ่งคือซุ้มรรคาไปสู่ปัญญาให้แก่ประชาราษฎร์ สอดคล้องกับความในวรรคสุดท้ายที่ว่า “มิถิลาไม่สิ้นคนดี ตราบมีพระราช” เพราะพระราชผู้มีความเพียรจะเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้อื่นสืบไป ดังที่ได้วิเคราะห์ในบทที่ 3 แล้วว่า *พระมหากษัตริย์มหานาฏกรรมเฉลิมพระ*

เกียรติ ปรากฏการเชื่อมโยงตัวละครพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชด้วยการจำลองภาพเหตุการณ์ที่แม่เฒ่าตุ้มถวายดอกบัวมาประกอบในเรื่อง ลักษณะของการเฉลิมพระเกียรติก็มีพัฒนาการจาก *บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่าน เรื่องพระมหากษัตริย์* ที่มุ่งสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในฐานะพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระราชทานบทพระราชนิพนธ์ที่ให้แสดงให้ความสำคัญเรื่องความเพียร มาสู่การสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในลักษณะของพระมหากษัตริย์ผู้มีความเพียรเฉกเช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์ที่ได้ชัดจากการสร้างองค์ประกอบอื่นๆ ในเรื่องให้เชื่อมโยงตัวละครพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เพื่อเป็นการปูพื้นให้ผู้เสพเชื่อมโยงตัวละครพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จนเมื่อถึงองค์สุดท้ายของการแสดงบทแสดงผู้เสพจะรับสารได้ว่าความเพียรไม่ปรากฏอยู่แต่ในบทพระราชนิพนธ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานให้ แต่ความเพียร

ประจักษ์ชัดได้จากสิ่งที่พระมหากษัตริย์หรือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงกระทำตลอดรัชสมัยที่ทรงปกครองประเทศ

ใน*ซิมโฟนีอุปรากรพระมหากษัตริย์* การสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชยิ่งปรากฏอย่างเด่นชัด ด้วยนำพระราชดำรัสเรื่องความเพียรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประกอบในอนุภาคหลักของเรื่อง คือเหตุการณ์พระมหากษัตริย์กว่ายน้ำในมหาสมุทร 7 วัน 7 คืน

ความเพียรที่ถูกต้องเป็นธรรมและพึงประสงค์นั้นคือความเพียรที่จะกำจัดความเสื่อมให้หมดไปและระวังป้องกันมิให้เกิดขึ้นใหม่ อย่างหนึ่งกับความเพียรที่จะสร้างสรรค์ความดี ความเจริญให้เกิดขึ้นและระวังรักษามิให้เสื่อมสิ้นไปอย่างหนึ่ง ความเพียรทั้งสองประการนี้เป็นอุปการะอย่างสำคัญแก่การปฏิบัติตนปฏิบัติงาน

ถ้าทุกคนในชาติจะได้ตั้งตนตั้งใจอยู่ในความเพียรดังกล่าวประโยชน์และความสุขก็จะบังเกิดขึ้นพร้อมทั้งแก่ส่วนตัวและส่วนรวม

พระ ราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการเสด็จออกมหาสมาคม เนื่องในงานพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ณ ท้องสนามหลวงวันอาทิตย์ที่ 9 มิถุนายน 2539

พระราชดำรัสข้างต้นไม่เพียงเน้นย้ำแนวคิดเรื่องความเพียรอันเป็นสาระสำคัญของเรื่องพระมหากษัตริย์ที่ปกครองประเทศด้วยความเพียรสืบทอด ทรงใช้ความเพียรเป็น “อุปการะอย่างสำคัญ” ในการประกอบพระราชกรณียกิจนานาประการ อันทำให้เกิดการเชื่อมโยงภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับพระมหากษัตริย์ และทำให้เกิดการประกอบสร้างภาพแทน³ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เป็นพระมหากษัตริย์หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นพระ

3 คำว่าภาพแทนในงานวิจัยฉบับนี้หมายถึง “ภาพตัวแทนมิใช่สิ่งที่เคยเป็นอยู่หรือมีอยู่ แต่เป็นผลผลิตของการประกอบสร้างขึ้นมาใหม่ตลอดเวลา ภาพตัวแทนจะมีลักษณะเป็นอย่างไรจึงขึ้นอยู่กับว่าภาพนั้นจะถูกนำเสนอออกมาอย่างไร หรือกล่าวในแง่ของภาษาคือ ภาพตัวแทนนั้นถูกนิยามหรือถูกเล่าในลักษณะใด” (กาญจนา แก้วเทพ, 2545: 80) การนำเสนอภาพแทนเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรม ดังที่ Hall, S. (2013, p.3) อธิบายการประกอบสร้างภาพตัวแทนว่า At the heart of the meaning process in culture, then, are two related ‘systems of representation.’ The first enables us to give meaning to the world by constructing a set of correspondence or a chain of equivalence between things-people, objects, events, abstract ideas, etc. and our system of concepts, our conceptual maps. The second depends on constructing a set of correspondences between our conceptual map and a set of signs, arranged or organized into various languages which stand for or represent those concepts. The relation between ‘things’, concepts and signs lies at the heart of the production of meaning

โพธิสัตว์ผู้เปี่ยมด้วยความเพียร นอกจากนี้พระราชดำรัสนี้ยังสอดคล้องกับบทเสภาพระมหาชนกตอนเปิดเรื่อง

บทเสภาพระมหาชนก

แม่นโลกหล้าอวิชาโมหจริต
ดวงจิตจกมีดับและสับสน
โลก โกรธ หลง ชีวิตจิตผจญ
วิกฤตคน วิกฤตโลก โศกนิรันดร์
ทุกข์ลำบากยากแค้นแสนเข็ญ
เพียรบำเพ็ญบารมีมีหวาดหวั่น
กล้าแกร่งวิริยะอเนกอนันต์
จากความฝันสู่ความจริงอันยิ่งใหญ่
แสงสีทองส่องสาดฟากฟ้ากว้าง
มาร่วมสร้างความดีมีไหวหวั่น
สู้ สู้ สู้ เพื่อคุณธรรมประจำใจ
โลกเกรียงไกรด้วยวิชาฟ้าสีทอง

(วิรุณ ตั้งเจริญ: ประพันธ์ ใน *ชิมไฟนีอุปการพระมหาชนก*)

ทั้งพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และบทเสภาพระมหาชนก ต่างแสดงให้เห็นความสำคัญของการทำความเพียรว่าเป็นปัจจัยในการดำเนินกิจการงานทั้งปวงในขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นว่า **“เพียรบำเพ็ญบารมีไม่หวาดหวั่น”** เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก แต่เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องทำในโลกที่เต็มไปด้วย **“อวิชาโมหจริต”** ดังนั้นการมี **“ความเพียรที่จะสร้างสรรค์ความดี ความเจริญให้เกิดขึ้น”** อันสื่อความหมายเดียวกับ **“มาร่วมสร้างความดีมีไหวหวั่น”** ผลลัพธ์

---

language. The process which links these three elements together is what we call ‘representation’ จากคำกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการสร้างภาพแทนของบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นได้นั้น ผู้รับรู้ภาพแทนต้องมี concepts ของสิ่งนั้นซึ่งเชื่อมโยงกับบุคคลหรือวัตถุจริงอยู่ในใจ และ concepts นี้เองเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงกับ “a set of signs” ซึ่งเป็นตัวแทนของ concepts เมื่อเกิดความเชื่อมโยงระหว่าง ‘things’, concepts, and signs จึงทำให้เกิดภาพแทน ในกรณีของการกลวิธีเชื่อมโยงตัวละครพระมหาชนกกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จะเห็นได้ว่า “our system of concepts” เทียบเคียงได้กับพระบรมฉายาลักษณ์ พระราชดำรัส หรือพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ประชาชนทุกคนต่างมีอยู่ในใจ เมื่อได้ชม “a set of signs” ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกซึ่งก็คือการเน้นเหตุการณ์ที่เหมือนพระราชประวัติ การจำลองเหตุการณ์เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และการสร้างบทสนทนาที่คล้ายพระราชดำรัส การสร้างภาพตัวแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจึงสมบูรณ์

แห่งความเพียรที่จะประกอบคุณความดีนี้จึงเป็น **“ประโยชน์และความสุขก็จะบังเกิดขึ้นพร้อมทั้งแก่ ส่วนตัวและส่วนรวม”**

ใน **พระมหากษัตริย์อินมือนอลโลฟโซว์** ที่สื่อในการแสดงเป็นการแสดง แสง สี เสียง ณ เวทีกลางน้ำที่สวนเบญจกิติ อนุภาคการว่ายน้ำข้ามมหาสมุทร 7 วัน 7 คืนจึงได้รับการขับ เน้นเป็นพิเศษในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์สำนวนนี้ ทั้งการสร้างสัตว์ร้ายที่คอยทำร้ายพระมหากษัตริย์ ในน้ำ และความมุ่งมั่นพยายามของพระมหากษัตริย์ที่จะว่ายน้ำข้ามสมุทร แม้จะพบกับอุปสรรค นานับประการ สารนี้นำเสนออย่างเด่นชัดผ่านบทร้องของพระมหากษัตริย์ว่า

ล่องนาวากลางมหาชลาลัย	จุดมุ่งหมายจะไม่ไกลเกินหวัง
แม้คลื่นกระหน่ำนาวาจนอัปปาง	เหลือผู้เดียวลอยคว้างกลางนที
สุรียาจะลบล้างพันขอบฟ้า	วันเวลาผ่านพ้นไปไวเพียงนี้
ด้วยสติปัญญาและแรงพลังที่มี	นานเท่าใดตัวข้านี้จะวายไป
ไม่ให้ใครกำหนดกฎเวลา	ไม่ให้ฟ้ากำหนดชีวิตเราไว้
บำเพ็ญเพียรด้วยแรงกาย	ไม่ให้ฟ้าให้แผ่นดินสิ้นหนทาง
มีบางครั้งที่เหนื่อยจะจมลง	เหมือนเท้าได้เหยียบตะแคงจากงา
อยู่ใต้เท้าให้ข้าหยั่ง	ให้ร่างไม่จมหายในสายธาร
รุ่งแสงอรุโณทัย	7 วัน 7 คืนผ่านเวียนผัน
บางครั้งกายเหนื่อยเมื่อยล้า ทรมาน	แต่ไม่มีวันหยุดยั้งในความเพียร

(**พระมหากษัตริย์อินมือนอลโลฟโซว์**, นาทีกี่ 55-57)

บทร้องข้างต้นปรากฏพร้อมกับตัวละครพระมหากษัตริย์ที่มีผู้แสดงสมทบถือแถบ ผ้าสีฟ้าครามวิ่งผ่านไปมาเป็นสื่อแทนการว่ายน้ำของตัวละครพระมหากษัตริย์ จนกระทั่งผู้แสดงเป็นตัวละคร พระมหากษัตริย์ลงว่ายน้ำในทะเลสาบของสวนเบญจกิติจริงๆ ด้านหลังของเวทีเป็นจอโปรเจกเตอร์แสดง ภาพพระอาทิตย์ขึ้น-ลงเพื่อสื่อแทนการหมุนเวียนของเวลา 7 วัน 7 คืน หากพิจารณาในการแข่งการแสดง นับว่าฉากนี้สื่อให้ผู้ชมได้รับอรรถรสจากการแสดงอย่างเต็มเปี่ยม ทั้งการใช้แสง สี เสียง และเทคนิคพิเศษ ต่างๆที่นำมาสร้างเป็นสัตว์ร้าย อีกทั้งยังสร้างความตื่นตาตื่นใจให้ผู้ชมด้วยการกำหนดให้ผู้แสดงลงว่ายน้ำ ในทะเลสาบจริงๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ชมได้เข้าใจแนวคิดเรื่องความเพียร เห็นได้ชัดจากทั้งการแสดง และ เนื้อความในบทร้องที่แสดงให้เห็นความเหน็ดเหนื่อยของพระมหากษัตริย์ที่ต้องว่ายน้ำ 7 วัน 7 คืน แต่ก็ไม่มี วันที่จะหยุดพยายามตั้งข้อความที่ว่า **“แต่ไม่มีวันหยุดยั้งในความเพียร”**

กล่าวได้ว่า **พระมหากษัตริย์อินมือนอลโลฟโซว์** เป็นเรื่องเล่าจากบทพระ ราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เพียงเรื่องเดียวที่นำเสนอฉากการว่ายน้ำข้ามมหาสมุทรของพระมหากษัตริย์ด้วยการ ให้ผู้แสดงว่ายน้ำจริงๆ และเป็นเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เพียงเรื่องเดียวที่นำเสนอ

วิถีทัศน์แสดงพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชผ่านจอโปรเจกเตอร์ในตอนต้นของการแสดง เมื่อพิจารณาการนำเสนอทั้งสองส่วนนี้ร่วมกัน ก็อาจจะเชื่อมโยงได้ว่าการลงมือประกอบพระราชกรณียกิจนานาฉบับประการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชก็เป็นเช่นเดียวกับการว่ายน้ำของพระมหากษัตริย์ นั่นคือความเพียรที่ลงมือปฏิบัติด้วยความมุมานะของตนเองเป็นการลงมือทำอย่างแท้จริง ทั้งๆที่เป็นสิ่งกระทำใดยาก ก่อให้เกิดความเหนื่อยล้า แต่ก็ต้องพยายามทำสืบไป นอกจากนี้การเทียบเคียงเหตุการณ์ว่ายน้ำจริงของตัวละครพระมหากษัตริย์กับการประกอบพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชยังเป็นนัยแนะให้ผู้ชมเข้าใจว่าบุคคลจริงผู้มีวัตรปฏิบัติเฉกเช่นพระมหากษัตริย์ก็คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทั้งนี้เพื่อสรรเสริญพระเกียรติว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้มีความเพียรดุจพระมหากษัตริย์ และเน้นย้ำว่าความเพียรเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้จริง การกระทำใดก็ตามหากกระทำด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจถือเป็นการกระทำด้วยความเพียรทั้งสิ้น โดยนัยนี้ความเพียรจึงมิได้จำกัดแค่พฤติกรรมของตัวละครในชาดก แต่มีตัวอย่างที่จับต้องได้อย่างการประกอบพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ใน *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์* ซึ่งข้อมูลทีใหม่ที่สุดในกลุ่มข้อมูลที่นำศึกษา 7 เรื่อง และเป็นเรื่องเล่าที่ปรากฏการเชื่อมโยงภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับตัวละครพระมหากษัตริย์เด่นชัดที่สุดเรื่องหนึ่งดังที่ได้วิเคราะห์ในบทที่ 3 แนวคิดเรื่องความเพียรและภาพของพระโพธิสัตว์ผู้เต็มเปี่ยมไปด้วยความเพียรได้รับการนำเสนออย่างเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอนุภาคหลักของเรื่องคือเหตุการณ์ที่พระมหากษัตริย์ว่ายน้ำในมหาสมุทร 7 วัน 7 คืน การสร้างอุปสรรคระหว่างว่ายน้ำคือปลายักษ์ที่ตามทำร้ายพระมหากษัตริย์ แต่ก็ได้ปูทะเลยักษ์ที่หมายถึงพระบุญญาธิการมาช่วยไว้ ยิ่งขับเน้นให้เห็นความพยายามที่มุ่งมั่นของพระมหากษัตริย์

ภาพที่ 12 แสดงปลาทะเลยักษ์ที่จะมากัดกินพระมหากษัตริย์ระหว่างการว่ายน้ำในมหาสมุทร ใน*การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์*

การเพิ่มอุปสรรคปลาทะเลยักษ์ การต่อสู้ระหว่างปูทะเลยักษ์กับปลาทะเลยักษ์ เป็นการดัดแปลงเนื้อหาในเหมาะสมกับประเภทของสื่อที่เป็นการ์ตูนแอนิเมชัน การเพิ่มฉากต่อสู้ทำให้เรื่องตื่นเต้นขึ้นสำหรับผู้เสพที่เป็นเด็ก นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าเป็นเนื้อหาส่วนนี้เหมือนกับใน *พระมหากษัตริย์อินมือนอลไลท์โซว์* หากพิจารณาในระดับลีกการสร้างอันตรายกลางทะเลกว้างใหญ่ ลึกเต็มไปด้วยอันตรายของสัตว์น้ำสื่อความหมายของสังสารวัฏ (สุภค มหาวรรค, 2552: 115) หรือวงจรของการเวียนว่ายตายเกิด การเพียรพยายามว่ายน้ำข้ามทะเลของพระมหากษัตริย์สื่อความเพียรในการบำเพ็ญวิริยบารมีเพื่อหลุดพ้นจากวงจรของการเวียนว่ายตายเกิดหรือการไปสู่นิพพาน

นอกจากนี้แนวคิดเรื่องความเพียรยังได้รับการเน้นย้ำใน *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์* ด้วยการดัดแปลงบทอนุสรณ์ (การระลึกถึง) ความเพียรของพระมหากษัตริย์ มาเป็นสนทนา ระหว่างพระมหากษัตริย์กับพระนางสีวลีเทวี

ตารางที่ 6 แสดงการดัดแปลงเนื้อหาจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์มาเป็นบทสนทนาใน *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์*

บทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์	<i>การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์</i>
พระมหาสัตว์ประทับ ณ พระราชาอาสน์ ทอดพระเนตรอยู่ ก็ทรงอนุสรณ์ถึงความพยายามที่พระองค์ได้ทรงทำในมหาสมุทร เมื่อท้าวเธอ ทรงอนุสรณ์ถึงความพยายามเช่นนั้นแล้ว จึงทรงมนสิการว่า ชื่อว่าความเพียร ควรทำแท้ ถ้าเราไม่ได้ทำความเพียรในมหาสมุทร เราจักไม่ได้สมบัตินี้ เมื่อทรงอนุสรณ์ถึงความเพียรนั้น ก็เกิดปีติโสมนัสซาบซ่าน จึงทรงเปล่งอุทานด้วยกำลังพระปิติ ตรัสว่า ....สิ่งที่มีได้คิดไว้ จะมีก็ได้ สิ่งที่ได้คิดไว้จะพินาศไปก็ได้ โภคะทั้งหลายของหญิงก็ตามของชายก็ตาม มิได้สำเร็จเพียงคิดเท่านั้น ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระ, 2542: 113)	พระนางสีวลี: คิดอะไรอยู่หรือเพคะ พระมหากษัตริย์: ชื่อว่าความเพียร ควรทำแท้ ถ้าเราไม่ได้ทำความเพียรในมหาสมุทร เราจะได้สมบัตินี้ พระนางสีวลี: <i>ความเพียรของพระองค์จะทรงเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ชาวมิถิลานครเพคะ</i> พระมหากษัตริย์: สิ่งที่มีได้คิดไว้ จะมีก็ได้ สิ่งที่ได้คิดไว้จะพินาศไปก็ได้ โภคะทั้งหลายของหญิงก็ตามของชายก็ตาม มิได้สำเร็จเพียงคิดเท่านั้น (<i>การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์</i> , หน้าที่ที่ 83-84)

จากการดัดแปลงเนื้อหาจากบทพระราชนิพนธ์มาเป็นบทสนทนาใน *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์* จะเห็นได้ว่าเป็นกลวิธีสื่อแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติเรื่องความเพียรได้อย่างแยบคาย การสื่อสารธรรมของเรื่องผ่านบทสนทนายังทำให้พระนางสีวลีได้เพิ่มเนื้อความที่แตกต่างไปจาก

บทพระราชนิพนธ์ คือ “*ความเพียรของพระองค์จะทรงเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ชาวมิลลานคร*” อันสั้นน้อยถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์ผู้เป็นแบบอย่างความเพียรแก่มหาชนชาวไทย

จากการอภิปรายแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ จะเห็นได้ว่าแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติเรื่องความเพียรมีพัฒนาการอย่างเด่นชัดเห็นได้ชัดจาก *บทสำหรับแสดงและสำหรับอ่านเรื่องพระมหากษัตริย์* ที่แม้จะปรากฏการกล่าวถึงความเพียรที่คล้ายคลึงกันระหว่างพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช แต่ก็ยังไม่ได้ปรากฏอย่างเชื่อมโยงตัวละครพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างเด่นชัด จนกระทั่งเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่ผลิตซ้ำภายหลังอย่าง *พระมหากษัตริย์มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ ชิมโฟนีอุปรากรพระมหากษัตริย์* และ*การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์* ที่ปรากฏการอย่างเชื่อมโยงภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในฐานะพระมหากษัตริย์ หรืออีกนัยหนึ่งในฐานะพระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมด้วยความเพียรเด่นชัดขึ้นเรื่อยๆ ประจักษ์พยานที่ยืนยันแนวคิดเรื่องดังกล่าวได้อย่างเด่นชัดคือ การนำภาพของพระมหากษัตริย์มาแทนภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ใน ส.ค.ส. พระราชทานปี พ.ศ. 2558

ภาพที่ 13 แสดงส.ค.ส. พระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ปี พ.ศ.2542
 ที่มา: <http://www.posttoday.com/social/royal/460571>

จากภาพ ส.ค.ส. พระราชทานข้างต้น จะเห็นได้เรื่องพระมหาชนกปรากฏนำมาใช้ในส.ค.ส. พระราชทานเป็นครั้งแรกในปีพ.ศ.2542 ซึ่งเป็นปีเดียวกับที่โปรดให้จัดพิมพ์พระมหากษัตริย์องค์ที่ 9 และโปรดให้ผลิตเหรียญพระมหาชนกจำหน่ายควบคู่กับบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกฉบับปกแข็ง อาจกล่าวได้ว่าส.ค.ส.พระราชทานในปีพ.ศ. 2542 นี้เปรียบเสมือน “พระมหาชนกฉบับย่อ” เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้นำอนุภาคหลักของเรื่องคือการว่ายน้ำในมหาสมุทร 7 วัน 7 คืนของพระมหาชนกและสาระธรรมคือความเพียรอันเห็นได้ชัดจากบทสนทนาระหว่างพระมหาชนกกับนางมณีเมขลา และบทอนุสรณ์ถึงความเพียรที่นำมาประกอบอย่างสมบูรณ์ในส.ค.ส. ปี พ.ศ.2542

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 เป็นต้นมา ส.ค.ส.พระราชทานได้เปลี่ยนรูปแบบจากภาพขาว-ดำ เป็นภาพสีแสดงพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับสุนัขทรงเลี้ยง เช่น คุณทองแดง คุณมะลิ จนกระทั่งปี พ.ศ.2558 ได้มีการนำภาพจาก *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก* มาเป็นภาพในส.ค.ส. พระราชทานแทนภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพร้อมกับข้อความอวยพร 3 ประการที่ทรงพระราชทานเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2539 คือ “ขอจงมีความเพียรที่บริสุทธิ์ ปัญญาที่เฉียบแหลม และกำลังกายที่สมบูรณ์”

ภาพที่ 14 แสดง ส.ค.ส. พระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ปีพ.ศ. 2557

ที่มา <http://www.posttoday.com/social/royal/460571>

นอกเหนือจากการใช้ภาพจาก *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก* มาเป็นส.ค.ส. พระราชทานแล้ว ยังสังเกตได้ว่าด้านขวาข้างของส.ค.ส.ที่มักจะมีระบุสถานที่พิมพ์ว่า "พิมพ์ที่โรงพิมพ์ สุวรรณชาติ ท.พรหมบุตร, ผู้พิมพ์โฆษณา" ("Printed at the Suvarnnachad, D. Brahmputra, Publisher") ในส.ค.ส. ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2557 มาเป็นการระบุที่พิมพ์ว่า "มหาวิทยาลัยพุทธaley มิถิลา" ซึ่งปรากฏการระบุที่พิมพ์เดียวกันในส.ค.ส.พระราชทานปี พ.ศ.2559 อันเป็นปีสุดท้ายแห่งรัชกาลที่ 9 แม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จะเคยมีพระราชดำรัสกับ คณะศิลปินที่วาดภาพประกอบบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก ว่า "พระองค์มิได้มีพระราชประสงค์ ให้ประชาชนคิดว่าพระองค์คือพระมหาชนก หากแต่มีพระราชประสงค์ให้ประชาชนทุกคนเป็นดังพระมหาชนก" (รื่นฤทัย สัจจพันธ์, 2554: 191) แต่การผลิตซ้ำเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกโดย เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกลับทำให้แนวคิดนี้เด่นชัดขึ้นเรื่อยๆ ดังจะ ยกตัวอย่างและอภิปรายเพิ่มเติมในหัวข้อ 4.2 เปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหาชนกกับวรรณคดี เฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน

4.1.1.2 กษัตริย์ผู้นำปัญญามาสู่มหาชน

แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติอีกประการหนึ่งที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในเรื่องเล่า จากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกคือ กล่าวคือปรากฏการสรรเสริญพระปัญญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังที่ได้วิเคราะห์ในบทที่ 3 ว่าจุดประสงค์ของการพระราชทานบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก แก่มหาชน เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมีพระราชประสงค์ให้ประชาชนชาวไทย มีปัญญาในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ นอกจากนี้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกปรากฏการดัดแปลง เนื้อหาเพิ่มเฉลิมพระเกียรติด้วยการขยายบาร์มีในเรื่องให้ปรากฏมากกว่าวิริยบาร์มีซึ่งเป็นสาระสำคัญของ เรื่องมาสู่ปัญญาบาร์มี คือปัญญาของพระมหาชนกหรืออีกนัยหนึ่งคือปัญญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

การสรรเสริญปัญญาของพระมหาชนก ปรากฏการสรรเสริญปัญญาในหลาย ระดับ พระพระพรหมคุณาภรณ์ (2552: 22-23) ได้ให้ความหมายของปัญญาในทางพุทธศาสนาไว้ว่า

ความรู้รอบรู้ เติมเข้าไปอีกว่า ความรู้ทั่ว ความรู้ชัด คือ รู้ ทั่วถึงความจริงหรือรู้ตรงตามความเป็นจริง ท่านอธิบายขยายความ กันออกไปต่างๆ เช่นว่า รู้เหตุรู้ผล รู้ดีรู้ชั่ว รู้ถูกรู้ผิด รู้ควรไม่ควร รู้คุณรู้โทษ รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ รู้เท่าทันสังขาร รู้ องค์ประกอบ รู้เหตุปัจจัย รู้ที่ไปที่มา รู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่ง ทั้งหลาย รู้ตามความเป็นจริง รู้ถ่องแท้ เข้าใจถ่องแท้ รู้เข้าใจ สภาวะ รู้คิด รู้พิจารณา รู้วินิจฉัย ที่จะจัดแจงจัดการหรือ ดำเนินการอย่างไร

แปลกกันอย่างง่าย ๆ ง่ายๆ ปัญญาคือความเข้าใจ (หมายถึง เข้าใจถูกต้อง เข้าใจชัดหรือเข้าใจถ่องแท้) เป็นการมองเห็นลึกลงๆ หรือมองเห็นลึกลงๆ ปัญญาช่วยเสริมสัญญาและวิญญาณ ช่วยขยายขอบเขตของวิญญาณให้กว้างขวางออกไปและลึกซึ้งยิ่งขึ้น ส่องทางให้สัญญามีสิ่งกำหนดหมายรวมเก็บได้มากขึ้น เพราะเมื่อเข้าใจเพียงใด ก็รับรู้และกำหนดหมายในวิสัยแห่งความเข้าใจเพียงนั้น เหมือนคิดโจทย์เลขคณิตข้อหนึ่ง เมื่อยังคิดไม่ออก ก็ไม่มีอะไรให้รับรู้และกำหนดหมายต่อไปได้ ต่อเมื่อเข้าใจ คิดแก้ปัญหาได้แล้ว ก็มีเรื่องให้รับรู้และกำหนดหมายต่อไปอีก

ปัญญาตรงข้ามกับโมหะ ซึ่งแปลว่าความหลง ความไม่รู้ ความเข้าใจผิด สัญญาและวิญญาณหาตรงข้ามกับโมหะไม่ อาจกลายเป็นเหยื่อของโมหะไปด้วยซ้ำ เพราะเมื่อหลง เข้าใจผิดไปอย่างใดก็รับรู้และกำหนดหมายเอาไว้ผิดๆอย่างนั้น ปัญญาช่วยแก้ไขให้วิญญาณและสัญญาเดินถูกทาง

เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่ปรากฏการแนวคิดในการสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าเป็นพระมหากษัตริย์ผู้นำปัญญามาสู่มหาชน คือ **พระมหากษัตริย์มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ** ปรากฏการสรรเสริญพระปัญญาของพระมหากษัตริย์ ด้วยการขบเน้นความไร้ปัญญาหรือวิชาของประชาราษฎร์ในมิลินทนิทรา นอกเหนือจากเหตุการณ์ตอนโค่นทำลายต้นมะม่วงอันเป็นเหตุการณ์ที่ปรากฏอยู่ในบทพระราชนิพนธ์แล้ว ใน **พระมหากษัตริย์มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ** ยังปรากฏภาพล้อเลียนประชาชนชาวมลฑลหรืออีกนัยหนึ่งคือประชาชนชาวไทยที่มัวเมาในอบายมุข กามกิเลสต่างๆ ดังภาพ

ภาพที่ 15 แสดงภาพประชาชนชาวมิถิลา นครที่มีวมาในกามกิเลส ในพระมหาชกมทานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ

พระมหาชกมทานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ จึงปรากฏเหตุการณ์ที่พระมหาชกปรารภนาที่จะบรรพชาอันเป็นเนื้อหาที่เหมือนกับบอรรถกถามหาชนกชาดก ด้วยพระมหาชกทรงผิตหวังกับประชาชนที่หมกมุ่นในกามกิเลส ดั่งเนื้อความในบทร้องที่พระมหาชกรำพึงถึงชีวิตของพระองค์ว่า

(บทร้อง) โอ้ชีวิตี่ข้านี้ตั้งนาวา เพราะเวลาเล่นล่อล้อ
เกลียวคลื่นลอยลำไปไกลฝั่งทั้งวันคืน ดั่งหลับไหลไม่รู้ตื่น นานแสนนาน
เมื่อไหร่หนอ เมื่อไหร่หนอ ข้าจะตื่นนิรันกาล แลไม่เห็นฝั่งเลย

(บทพูด) ต้นนี้มีวรรณะสดเขียวตั้งอยู่แล้วเพราะไม่มีผล
แต่ต้นนี้ถูกหักโค่นลงเพราะมีผล แม้ราชสมบัตินี้ก็เหมือนกับต้นไม่มีผล บรรพชาเช่นกับ
ต้นไม้หาผลมิได้ เราจักไม่เป็นเหมือนต้นไม่มีผล

(พระมหาชกมทานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ, นาที่ที่ 47-48)

จากบทร้องและบทพูดข้างต้น อาจจะกล่าวได้ว่า **พระมหาชกมทานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ** ปรากฏสารในการสรรเสริญพระเกียรติพระมหาชกหรืออีกนัยหนึ่งคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงสมบูรณด้วย “ปัญญา” ในทางธรรม คือความรู้ความเข้าใจ สิ่งที่เป็นเหตุหรือปัจจัยที่นำไปสู่ความทุกข์ การเปรียบเทียบชีวิตของพระมหาชกเหมือนกับเรือเชื่อมโยงความหมายการมีชีวิตอยู่ในสังสารวัฏเช่นเดียวกับอนุภาคการว่ายน้ำในมหาสมุทร 7 วัน การตั้งคำถามว่า “เมื่อไหร่หนอข้าจะตื่น” สื่อนัยความหมายถึงการบรรลุตธรรมหรือการเป็นผู้ตื่นตามพระสมณนามแห่งพระพุทธเจ้า คือผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบาน สอดคล้องความหมายของวรรคสุดท้ายที่ว่า “แลไม่เห็นฝั่งเลย”

อันหมายถึงการข้ามถึงฝั่งหรือการบรรลุธรรมเช่นกัน การเพิ่มบทร้องนี้จึงสอดคล้องความหมายอันดีกับความเปรียบที่ว่า **“บรรพชาเช่นกับต้นไม้หาผลมิได้ เราจักไม่เป็นเหมือนต้นไม้มีผล”**

นอกเหนือจากปัญญาของพระมหาชนกในการรู้เท่าทันเหตุแห่งความทุกข์แล้ว **พระมหาชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ** ยังเน้นย้ำความสำคัญการสร้างปัญญาให้มหาชน นางมณีเมขลาจึงได้ทวงสัญญาที่นางเคยบอกให้พระมหาชนกตั้งสถาบันการศึกษา

ก่อนนิทราข้าขอคำสัญญา ธรรมกถาที่ท่านชาญเฉลย
โพธิญาณผ่านโอษฐ์แล้ว อย่าผ่านเลย อย่าผ่านเลย ของจงเผยให้ปวง
ชนได้ยลยิน ของจงตั้งสถานการศึกษา ขอศรัทธาจงคงอยู่ไม่รู้สิ้น
ขอความเพียรสถิตอยู่คู่ฟ้าดิน สว่างไสวเป็นอาจิมด้วยปัญญา
สว่างไสวเป็นอาจิมด้วยปัญญา

(**พระมหาชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ**, นาทีที่ 49)

การเน้นย้ำวรรคสุดท้ายที่ว่า **“สว่างไสวเป็นอาจิมด้วยปัญญา”** สื่อความหมายหลายระดับ ระดับแรกแสงสว่างสื่อถึง **“โพธิญาณ อันหมายถึงที่อาศัยแห่งแสงสว่าง”** ส่วนปัญญาอาจจะสื่อความหมายถึง **“มหาวิชาลัย หมายความว่าที่อาศัยแห่งความรู้อันยิ่งใหญ่”** ความหมายระดับที่สองอาจจะหมายถึงปัญญาอันหมายถึงความรู้ความเข้าใจอันเป็นเครื่องนำพาชีวิตไปสู่หนทางที่สว่าง หนทางที่เจริญ อันเชื่อมโยงความหมายไปถึงความหมายระดับที่สาม คือปัญญาหรือความรู้และความเข้าใจของพระมหากษัตริย์เปรียบประดุจแสงสว่างที่นำทางให้มหาชนมีปัญญาเช่นเดียวกับพระองค์ สอดคล้องความหมายกับวรรคที่กล่าวว่า **“โพธิญาณผ่านโอษฐ์แล้ว อย่าผ่านเลย”**

การอนุสรณ์ถึงสัญญาที่ให้ไว้แก่นางมณีเมขลาจึงทำให้พระมหาชนกตระหนักถึงหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ แม้พระองค์จะมีปัญญาเข้าใจทั้งเหตุแห่งความทุกข์และมรรคที่จะนำไปสู่การดับทุกข์คือการบรรพชา แต่พระมหากษัตริย์ยังมีหน้าที่ที่สำคัญยิ่งกว่าการบรรพชา คือการสร้างปัญญาหรือการให้ความรู้แก่ประชาชน

“บัดนี้ข้าตระหนักแล้วว่า ข้ายังไม่อาจเข้าสู่มรรคาแห่งความสุขได้ ตราบใดที่ปวงชนยังขาดที่พึ่งพิงหวังอิงอยู่กับอวิชา แม้เทวดายังปรารถนาให้ข้ากล่าวธรรมให้สาธุชนสดับ ตลอดจนตั้งสถาบันการศึกษาขึ้นรองรับ และการในนั้นจึงจะสำเร็จกิจและได้มรรคาแห่งบรมสุข ทุกบุคคลไม่ว่าจะเป็นพ่อค้าวาณิช เกษตรกร กษัตริย์ หรือสมณะต้องทำหน้าที่ทั้งนั้น อย่างไรก็ตามก่อนอื่น เราต้องหาทางฟื้นฟูดินมะม่วงที่มีผล...”

(**พระมหาชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ**, นาทีที่ 50)

จากคำกล่าวของพระมหากษัตริย์ในข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์มีหน้าที่ที่สำคัญคือการสร้าง “ปัญญา” ให้แก่ประชากรชาครุ โดยปัญญาในที่นี้มีหลายระดับ เริ่มตั้งแต่การฟื้นฟูต้นมะม่วงคือปัญญาทางโลกอันหมายถึง “การมีความรู้ในระดับการดำเนินชีวิต สามารถแก้ปัญหาให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสงบสุข ตลอดจนช่วยให้ตัวเองหลุดพ้นจากความทุกข์หรือภัยต่างๆได้อย่างปลอดภัย” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2540: 27) ไปจนถึงปัญญาทางธรรมด้วยการกล่าวถึงประชาชนชาวมิลินดาว่า “*ปวงชนยังขาดที่พึ่งพึ่งหวังอิงอยู่กับวิชา*” แสดงให้เห็นประชาชนไม่รู้ว่าอะไรเป็นเหตุแห่งทุกข์ เหตุแห่งความเสื่อม พระมหากษัตริย์ดำรงตำแหน่งสำคัญในฐานะที่เป็นที่พึ่งทางปัญญาแก่มหาชน โดยได้ขยายความถึงวิธีการให้ปัญญาว่าสามารถกระทำได้ตั้งแต่การกล่าวธรรมให้ชนระดับ ไปจนถึงการให้ปัญญาที่ยั่งยืนคือการตั้งสถาบันการศึกษา

อาจจะกล่าวได้ว่า *พระมหากษัตริย์นันทนาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ* เป็นเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่นำเสนอแนวคิดเรื่องกษัตริย์ผู้นำปัญญามาสู่มหาชนได้เด่นชัดที่สุด ทั้งนี้สัมพันธ์กับสื่อที่เป็นละครเวที เอื้อให้เพิ่มเหตุการณ์ประชาชนมัวเมาในกามกิเลสได้อย่างหลากหลาย ยิ่งตัวบทขับเน้นความไร้ปัญญาของประชาชนชาวมิลินดาเท่าใด ก็ยิ่งขับเน้นความสำคัญของพระมหากษัตริย์ที่จะสร้างปัญญาให้แก่ประชาชนมากเท่านั้น

การขับเน้นหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นผู้ให้ปัญญาแก่มหาชน เพื่อสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์หรืออีกนัยหนึ่งคือการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช การที่พระมหากษัตริย์ตั้งปุทะเลยมหาวิชาลัยแก่ประชาชนชาวมิลินดา ก็เป็นการสร้างปัญญาให้แก่มหาชนดุจเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงพระราชทานบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์แก่ปวงชนชาวไทย

4.1.1.3 กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม

การเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในฐานะพระมหากษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรมปรากฏอย่างเด่นชัดในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ดังที่ได้วิเคราะห์ไว้ในหัวข้อ 3.2.2.1.6 การให้รายละเอียดของทศพิธราชธรรม โดยได้ยกตัวอย่าง *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์* ที่ปรากฏการขยายความทศพิธธรรมครบทั้ง 10 ประการเพื่อสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์หรืออีกนัยหนึ่งคือการสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงปกครองมิลินดาครด้วยทศพิธราชธรรม นอกจากนี้ใน *ชิมโฟนีอุปราชพระมหากษัตริย์* มีชื่อองค์ที่ 4 ทศพิธราชธรรม

อยู่ในแดนแห่งนี้ แสงสีทองนำส่องไกล
เหล่าประชาราษฎร์ชาวไทย น้อมนำทำความดี
ทรงในทศพิธราชธรรม บ้านเมืองเราร่มเย็นเพราะพระบารมี
วันนี้ ทรงในทศพิธราชธรรม บ้านเมืองเราร่มเย็น มาถึงทุกวันนี้

วันนี้ รักรู้จดจำ ย้ำลึกจิตใจ เรามีเพราะใครทรงทำเพื่อเรา
 หลายครั้งผ่านมา ทุกข์ร้อนผ่อนเบา ภัยร้ายบรรเทาเพราะท่าน
 ดูแล ภูมิใจเสมอที่ได้เกิดมา บนแผ่นดินนี้ที่เราต้องภูมิใจ
 อยู่ในใต้บารมีปกอยู่ เป็นเวลาเนิ่นนานเพียงใดที่พ่อทำให้เรา
 เราขอที่จะตอบแทนสักครา ก้าวเดินบนพื้นแผ่นดินจะขอมุ่งทำสิ่ง
 ดี ขอตั้งปฏิญาณเอาไว้ทดแทนคุณของชาติไทย
 ให้สมที่เกิดและโตบนแดนชวาทอง ขอเราทำดี
 เพื่อบ้านของเราแบบอย่างในหลวงท่านทรงทำให้ปวงชนเรื่อยมา
 แม้จะเหนื่อยก็เพียงแต่คิดสัมฤทธิ์ก็เพราะมันทำ
 ขอนำความเพียรที่เคยเห็นมาจากพ่อเป็นแบบนำ

(รจิกาส ภูธน์ญาณฤภัทร, 2555: 26-27)

องค์ที่ 4 ของ *ชิมโฟนีอุปรากรพระมหากษัตริย์* เป็นตอนที่ไม่มีผลต่อโครงเรื่อง เพราะเหตุการณ์เรื่องพื้นฟูผลมะม่วง 9 ประการได้จบลงในองค์ที่ 3 ปริศนาแห่งธรรมแล้ว องค์ที่ 4 จึง บทบาทในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยตรง เห็นได้จากบทร้องข้างต้น การใช้ความเปรียบ *“แสงสีทองส่องนำทาง”* ตีความได้หลายนัย อาจจะหมายถึงความเพียรหรือคุณธรรมของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงประพฤติเป็นแบบอย่างแก่พสกนิกรชาวไทยตลอด พระชนม์ชีพ หรืออาจจะหมายถึงแสงอาทิตย์อันเป็นความเปรียบแทนพระบารมีของพระมหากษัตริย์ดังที่ ได้วิเคราะห์ในหัวข้อ 3.2.3.4 *ขนบในการใช้ความเปรียบ* การซ้ำความ *“ทรงในทศพิธราชธรรม”* ถึง 2 ครั้ง พร้อมทั้งขยายความผลของการเป็นกษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชที่ทำให้ *“บ้านเมืองเราร่มเย็น มาถึงทุกวันนี้”* สอดคล้องเป็นอย่างดีกับภาพเขียน ทรายด้านหลังวงอเศศตรา

ภาพที่ 16 แสดงภาพเขียนทรายประกอบการแสดงของวงออเคสตราใน *ซิมโฟนีอุปการพระมหาชนก*

สังเกตได้ว่าภาพที่วาดทรายด้านซ้ายเป็นภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงงานจนพระเสโทหลังรวมกันที่ปลายนาสิก อันเป็นภาพที่ปรากฏในเหรียญพระมหาชนก และภาพที่ *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก* นำมาสร้างภาพเปรียบเทียบเพื่ออธิบายทศพิธราชธรรมข้อความเพียงดั่งที่ได้วิเคราะห์ในหัวข้อ 3.2.2.1.2 การจำลองภาพเหตุการณ์เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

นอกจากการใช้ภาพวาดทรายแล้ว การใช้สรรพนามของผู้ขับร้องว่า “เรา” และใช้คำเรียกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “พ่อ” ซึ่งจะอธิบายโดยละเอียดในหัวข้อ 4.1.1.5 แสดงให้เห็นว่าบทเพลงนี้ขับร้องเพื่อแทนความรู้สึกของประชาชนชาวไทยทั้งประเทศที่ได้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข *“ทุกข์ร้อนผ่อนเบา ภัยร้ายบรรเทา”* เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงปกครองแผ่นดินด้วยทศพิธราชธรรม ดังที่ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2549: 12, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความทุกข์สุขของประชาชนราษฎรกับทศพิธราชธรรมว่า

เมื่อพระมหากษัตริย์เจ้า ทรงดำรงทศพิธราชธรรมนี้ให้ตั้งบริบูรณ์ด้วยดีในพระองค์ ฝ่ายพระราชวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทและอาณาประชาราษฎร์ ข้าขอบขัณฑสีมา ก็ย่อมมีความสวามิภักดิ์นับถือรักใคร่ ตั้งใจประกอบราชกิจฉลองพระเดชพระคุณ เต็มกำลังกาย เต็มกำลังความคิด ซื่อสัตย์สุจริตมิให้คิดทรยศ ช่วยบำรุงรัฐชนบทให้สมบูรณ์มั่งคั่งสมดังพระราชประสงค์ *กล่าวที่สั้นที่สุดก็คือ ความทุกข์สุขของราษฎรจะเป็นสภาพบังคับของทศพิธราชธรรมนั่นเอง*

คำกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับการสร้างความลำบากของประชาชนเพื่อแสดง ทศพิธราชธรรมใน*การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก* ที่ปรากฏเหตุการณ์พายุทำให้บ้านเรือนราษฎรเสียหาย ประชาชนต่างมาร้องทุกข์กับพระมหาชนก พระมหาชนกจึงได้แสดงพระปณิธานที่จะปกครองแผ่นดิน โดยธรรม และแจกแจงองค์ประกอบของทศพิธราชธรรม

ชาวเมือง 1: พระมหาชนกเมตตาข้าด้วย ข้าไม่รู้จะทำมาหากินอะไร
แล้ว

แม่ของซิวก: บ้านข้าด้วยเสียหายจากพายุ จนมีอาจอยู่ได้แล้ว

...

พระมหาชนก: อย่าวิตกไปเลยเราจะช่วยเหลือพวกเจ้าทุกคน เพราะ ปัญหาของพวกเจ้าก็เหมือนปัญหาของเราและบ้านของพวกเจ้าก็คือบ้าน ของเราเช่นกัน นี่ คือบ้านของเรา บ้านที่เราได้มาด้วยความเพียรพยายามจนได้ ครองราชสมบัติโดยธรรม เราจึงต้องปกครองบ้านเมืองของเราด้วย ทศพิธราชธรรม

(*การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก*, นาทีที่ 84)

4.1.1.4 กษัตริย์นักเกษตรกรรม

การเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฐานะกษัตริย์นักพัฒนา ปรากฏอย่างเด่นชัดผ่านการนำเสนออนุภาคการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 ประการที่เรียงเล่าจากบทพระราช นิพนธ์ทุกสำนวนต่างเก็บอนุภาคนี้ไว้ใน การแสดง โดยมี การนำเสนอแตกต่างออกไปตามสื่อแต่ละประเภท เช่นการใช้ภาพวาดประกอบการอธิบายวิธีการฟื้นฟูต้นมะม่วงใน *ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก* ความเป็นกษัตริย์นักเกษตรกรรมของพระมหาชนกหรืออีกนัยหนึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดชถูกขับเน้นผ่านการสร้างความผิดหวังของพระมหาชนกที่ผิดหวังกับต้นมะม่วงที่มีผลที่ถูกทำลาย จนกระทั่งอยากเสด็จออกบรรพชา แต่ก็ทรงระลึกได้ว่าสิ่งที่สำคัญกว่าการบรรพชาคือการพัฒนาให้ ประชาชนมีความรู้

ใน *พระมหาชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ* ปรากฏนำเสนออนุภาคการ ฟื้นฟูต้นมะม่วงให้มีผล ด้วย 9 วิธีประการอย่างเด่นชัด ด้วยการแสดงของผู้แสดงบนเวที และบทร้องของ ตัวแสดงควมว่า

แก้ววิฬิงตีตี ก้าวครั้งนี้เราต้องก้าวหน้า ก้าวต่อไปเราต้อง
ทำ จงจดจำก้าวนี้เถิดหนา แก้ววิฬิงตีตี ดูชีวิตหมายสิ้นคินมา แก้ววิฬิง
มีแก้วอย่าง ทุกก้าวย่างก้าวอย่างศรัทธา

1) **เพาะเม็ดมะม่วง** เพาะเม็ด เพาะเม็ด ช่วยกันทำให้สำเร็จ เพาะเม็ด เพาะเม็ด ถ้าสำเร็จจะได้ชื่นใจ

2) **ถนอมราก** ถนอมราก ถนอมราก ไม่เห็นยากเราช่วยกันได้ ถนอมราก ถนอมราก ไม่เห็นยากเราช่วยกันได้

3) **ปักชำกิ่ง** เลือกดูสี เลือกดีดี เลือกอีกทีว่ามีกิ่งไหน เลือกดูสี เลือกให้ได้ เอาไปปักชำ

แก้ววิฬังดีดี ก้าวครั้งนี้เราต้องก้าวหน้า ก้าวต่อไปเราต้องทำ จงจดจำก้าวนี้เถิดหนา แก้ววิฬังดีดี ดูชีวิตหมายฟื้นคืนมา แก้ววิฬังมีแก้วอย่าง ทุกก้าวย่างก้าวอย่างศรัทธา

4) **เสียบยอด** เสียบยอดน้ก เสียบยอดน้ก ช่างเยียมยอดเราทำได้ เสียบยอดน้ก เสียบยอดน้ก จำเอาไว้ใช้เรื่องข้า

5) **ต่อตา** ต่อตาต่อกับกิ่ง ทุกๆสิ่งเราควรจดจำ ต่อตาต่อกับกิ่ง ทุกๆ สิ่งเราควรจดจำ

6) **ทาบกิ่ง** มาช่วยมะ มาช่วยมะ กิ่งสวยสวยมาช่วยกันทำ ทาบกิ่งสวย จะช่วยนำชีวิตคืนมา

แก้ววิฬังดีดี ก้าวครั้งนี้เราต้องก้าวหน้า ก้าวต่อไปเราต้องทำ จงจดจำก้าวนี้เถิดหนา แก้ววิฬังดีดี ดูชีวิตหมายฟื้นคืนมา แก้ววิฬังมีแก้วอย่าง ทุกก้าวย่างก้าวอย่างศรัทธา

7) **ตอนกิ่ง** ตอนกิ่ง ตอนกิ่ง ช่างเป็นสิ่งง่ายตายหนักหนา ตอนกิ่ง ตอนกิ่ง แปลกแต่จริงมีรากงอกออกมา

8) **รมควันต้นไม้ไม่มีผล** รมควันสี รมควันเข้า หวังเจ้าให้มีลูกออกมา รมควันสี รมควันเข้า หวังเจ้าให้มีลูกออกมา

9) **ชีวณสังเคราะห์** ไม่รู้เหน้อย ไม่รู้ล้ำ หากศรัทธา ขยันหมั่นเพียร ไม่รู้เหน้อย ไม่รู้ล้ำ หากศรัทธาขยันหมั่นเพียร

แก้ววิฬังดีดี ก้าวครั้งนี้เราต้องก้าวหน้า ก้าวต่อไปเราต้องทำ จงจดจำก้าวนี้เถิดหนา แก้ววิฬังดีดี ดูชีวิตหมายฟื้นคืนมา แก้ววิฬังมีแก้วอย่าง ทุกก้าวย่างก้าวอย่างศรัทธา

หากเรารู้เพียร รู้โปรด ไม่ท้อก้าวไปข้างหน้า แก้ววิธิมะม่วง
 ฟิ้นคืนชีวา ก้าวอย่างศรัทธา ก้าวใหม่ ก้าวใหม่

(พระมหาชนภมทานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ, นาทีที่ 52-58)

ภาพที่ 17 แสดงการนำเสนอวิธีการฟิ้นพุ่มมะม่วง 9 ประการใน *พระมหาชนภมทานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ* ที่ปรากฏทั้งการใช้ภาพเลเซอร์และการแสดงด้วยอุปกรณ์ประกอบฉาก

จากเนื้อหาของบทขับร้องข้างต้น จะเห็นได้ว่าบทขับร้องนี้มีได้นำเสนอแค่
 วิชาการฟิ้นพุ่มมะม่วง 9 ประการเท่านั้น แต่กลวิธีการเล่นคำว่า “แก้ว” กับ “ก้าว” ในเนื้อเพลงยังแสดงให้เห็น
 ถึงความสำคัญของการให้ความรู้ทางการเกษตรแก่ประชาชนเพื่อเป็นปัจจัยผลักดันให้ประเทศชาติพัฒนา
 หรือ “ก้าวไปข้างหน้า” นอกจากนี้คำการใช้คำว่า “ก้าว” คู่กับคำว่า “เราต้องทำ” และ “ศรัทธา” ยัง
 แสดงให้เห็นว่าการลงมือปฏิบัติจริงและความเชื่อมั่นอันเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การกระทำใดใดประสบ
 ความสำเร็จ อีกทั้งยังขยายความต่อกองคค์ความรู้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้
 พระราชทานไว้ในบทพระราชนิพนธ์

นอกเหนือจากวิธีฟิ้นพุ่มมะม่วง 9 ประการแล้ว รายละเอียดบางประการในเรื่อง
 เล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนภกั้ขับเน้นแนวคิดในการสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิ
 พลอดุลยเดชในฐานะกษัตริย์นักเกษตรกรรม เช่น การกล่าวถึงพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับน้ำและ
 การเกษตรอันเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบเกษตรกรรมใน *ลิเกการกุศลพระมหาชนภ*

...ขุมทรัพย์ในน้ำคือการชลประทานประจำนคร
 ประชาราษฎร์ไม่เดือดร้อน ทวันครสดไส ขุมทรัพย์ยอดไม้หมายเหตุ
 คือการเกษตรบ้านเมือง ทำนุบำรุงให้รุ่งเรืองสมเป็นเมืองศิวิไลซ์

(*ลิเกการกุศลพระมหาชนภ* แผ่นที่ 3, นาทีที่ 20-21)

ดังที่ได้วิเคราะห์ไว้ในหัวข้อ 3.2.2.1.1.1 อนุภาคปล่อยบุตรเพื่อหาผู้มีบุญ และมีปัญญาสามารถตอบปัญหาที่ประการของพระโพลชนก ว่าบทสนทนาเป็นการปรับเนื้อหาของเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงมีโครงการตามพระราชดำริกว่า 4,000 โครงการ โดยเฉพาะโครงการเกี่ยวกับการน้ำและการเกษตรที่เป็นกลจักรสำคัญในการขับเคลื่อนภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ อันแสดงให้เห็นภาพความเป็นพระมหากษัตริย์นักเกษตรกรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างเด่นชัด

4.1.1.5 พ่อผู้เมตตาต่อมหาชน

การเปรียบเทียบพระมหากษัตริย์ว่าเป็นเสมือนบิดาของประชาราษฎร์ เป็นสิ่งปรากฏมาอย่างยาวนานในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติของไทย จตุพร มีสกุล (2556:175-180) ได้กล่าวถึงลักษณะการเปรียบเทียบพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ว่าเหมือนบิดามารดา หรือเหมือนเครือญาติของประชาชนว่าปรากฏมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย และเว้นไปในสมัยอยุธยา และกลับมาปรากฏแนวคิดนี้อีกครั้งในสมัยธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ ดังที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงเป็นพระเทพบิดร เป็นที่รักของประชาชนมีพระมหากรุณาธิคุณดั่งบิดามารดาของพสกนิกร

...พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ **เทพบิดรของไทยเรา**
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าชีวิตของตัวตัวรัก โดยสวามีภักดีพร้อม
ด้วยต่างยอมอนุสรราชพิง คิดถึงพระเดชพระคุณพระกรุณา เปรียบบิดา
มารดร ชาวพระนครทุกเพศ ชาวต่างประเทศทุกภาษา...
(พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, 2468: 23)

แนวคิดในการสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าเป็นประดุจพ่อของประชาชนชาวไทยทั้งแผ่นดินนอกจากจะเป็นไปตามขนบการเฉลิมพระเกียรติในอดีตแล้ว ส่วนหนึ่งยังมาจากความรัก ความเทิดทูน และความผูกพันที่ประชาชนชาวไทยมีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเห็นได้ชัดจากการปรากฏคำใช้เรียกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่า “พ่อ” อย่างกว้างขวางทั้งในวรรณกรรมประเภทต่างๆ อาทิ เพลง บทโฆษณา คำขวัญ ฯลฯ การใช้คำเรียกว่า “พ่อ” นี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นความใกล้ชิดระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนแล้ว ยังแสดงให้เห็นความเคารพ ความรักใคร่เทิดทูนของประชาชนที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์จึงเปรียบเทียบพระมหากษัตริย์เป็นผู้บุคคลในครอบครัวอันเป็นที่รัก

ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก การเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในฐานะพ่อยังคงปรากฏสืบเนื่องอย่างเด่นชัด โดยแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติว่าเป็นทรงเป็นพ่อผู้เมตตาต่อมหาชน มาจากการเชื่อมโยงชื่อของพระมหาชนกที่แปลว่า “พ่อผู้ยิ่งใหญ่” กับ “พ่อหลวง” ของปวงชนชาวไทย แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรตินี้ปรากฏอย่างเด่นชัดในบทขับร้องสรรเสริญพระเกียรติเปิดการแสดง **ลิเกการกุศลพระมหาชนก**

องค์สมเด็จพระภูมิพล อดุลยเดชมหาราช ปกครองชาติโดย
 ธรรม นำชาติไทย **ดุจบิดา** ไฟร์ฟ้าปวงประชาทั้งหญิงชาย อยู่โชด
 เขาลำเนาไพรได้พึ่งบุญอุ้มใจ ในใต้พระบารมีเอ๋ย พระหนึ่งเดียวใน
 โลกา มหากษัตริย์ ร้อยใจรวมไทยทั้งชาติให้จงรักภักดี รวมใจไทย
 ให้รู้จัก ให้รู้จักสามัคคี น้ำไหลริน พื้นดินดี ทั้งฝนเทียมเตรียมยาม
 ที่มีพิบัติภัย

***องค์อัครศิลปิน คือพระปรมินทร์ แห่งสยามแดนไทย
 เชิดชู ศิลปะวัฒนธรรมไว้ แก่ผองไทยศิวิไลซ์วัฒนา

ปวงชาพระพุทเจ้า น้อมเกล้าวันทนา พระสยามเทวา
 ทรงพระกรุณาได้โปรดมาดลให้ สิ่งศักดิ์ทั่วไป ปกป้องผองภัย ให้
พ่อหลวงไทยทรงพระเจริญ

(*ลีเกการกุศลพระมหากษน* แผ่นที่ 1 นาที่ที่ 7.30-10.45)

จากบทร้องข้างต้น จะเห็นได้ว่าปรากฏทั้งการใช้ความเปรียบคือการ
 เปรียบเทียบลักษณะการปกครองชาติโดยธรรมว่า “ดุจบิดา” และการใช้คำเรียกพระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่า “พ่อหลวง” เช่นเดียวกับบทร้องปิดการแสดง **ชิมไฟนีอุปการพระมหากษน**
 ที่ปรากฏการเรียกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่า “พ่อ” เช่นกัน ในวรรคที่ว่า **“ขอนำ
 ความเพียรที่เคยเห็นมาจากพ่อเป็นแบบนำ”**

จากการวิเคราะห์แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติทั้ง 5 ประการข้างต้น จะเห็นได้ว่า
 แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติทั้ง 5 ประการมีความสอดคล้องประสานกลมกลืนกันเป็นอย่างดี แม้ว่า
 นำเสนอผ่านสื่อหลากหลายรูปแบบแตกต่างกันก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าเป็นพ่อผู้เมตตาต่อมหาชน หากพิจารณาอย่างผิวเผิน
 แล้วอาจจะมองว่าการเฉลิมพระเกียรติว่าเป็นพระโพธิสัตว์และกษัตริย์เป็นสถานภาพที่สูงส่งไม่สอดคล้อง
 กับการสรรเสริญว่าเป็นพ่อ แต่เมื่อพิจารณาในระดับลึกจะพบว่าแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรตินี้มีความ
 เชื่อมโยงสอดคล้องกัน กล่าวคือความเป็นพ่อย่อมมีความเมตตา ใกล้ชิด และห่วงใยราษฎรเช่นเดียวกับ
 พระโพธิสัตว์ที่มีความเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างไม่มีเงื่อนไข เช่นเดียวกับความเป็น
 พระมหากษัตริย์ที่มีหน้าที่ปกป้องประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุข เช่นเดียวกับพ่อที่มีหน้าที่ปกป้องลูกของ
 ตนเองให้พ้นจากผองภัย โดยนัยนี้อาจจะกล่าวได้ว่าแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษนต่างซับซ้อนซึ่งกันและ
 กัน ทำให้ภาพของพระมหากษัตริย์ผู้เปี่ยมด้วยความเพียร ทศพิธราชธรรม พระอัจฉริยภาพ และความ
 เมตตา อันส่งผลให้เกิดภาพของพระมหากษัตริย์ผู้บริบูรณ์ด้วยคุณสมบัติและเป็นที่ยกย่องของพสกนิกร

นอกเหนือจากการสรรเสริญพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผ่านตัวละครพระมหาชนก ยังสังเกตได้ว่าในกลุ่มข้อมูลที่นำมาศึกษาจะพบเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก บางเรื่อง พบการขบเน้นภาพของพระนางสิวลีเทวีในฐานะพระมหาราชินีคู่บารมีพระมหากษัตริย์ โดยเชื่อมโยงจากพระมหาชนกคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระนางสิวลีผู้เป็นพระราชินี จึงเชื่อมโยงกับสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นปรากฏอย่างเด่นชัดใน *การ์ตูนแอนิเมชันเรื่องพระมหาชนก* ซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่ผลิตซ้ำจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกเรื่องล่าสุด และปรากฏการเชื่อมโยงตัวละครพระมหาชนกกับพระสมเด็จเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเด่นชัดที่สุดด้วย

การสรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถในฐานะพระราชินีคู่พระบารมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ปรากฏผ่านการสร้างเหตุการณ์ให้ตัวละครพระนางสิวลีคอยมีบทบาทช่วยเหลือพระมหาชนกในการแก้ไขปัญหาของชาวเมืองมิลิถานคร เช่นเดียวกับสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ที่ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเคียงข้างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสมอตลอดรัชสมัย

ภาพที่ 18 แสดงภาพเปรียบเทียบพระมหาชนกกับพระนางสิวลีใน *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก* เปรียบเทียบกับภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถทรงประกอบพระราชกรณียกิจร่วมกัน ที่มา ภาพขวา:

http://123.242.165.136/?module=news&pages=detail_news&news_code=N0000072

จากภาพที่ 4 ภาพซ้ายเป็นเหตุการณ์ตอนที่พระมหาชนกอธิบายหลักทศพิธราชธรรมทั้ง 10 ประการให้ชีวกฟัง โดย *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาชนก* นำเสนอการประกอบพระราชกรณียกิจของพระมหาชนกที่มีพระนางสิวลีอยู่เคียงข้างในการประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อให้ผู้เสพเข้าใจหลัก

ทศพิธราชธรรมเด่นชัดขึ้น ภาพขวาเป็นภาพของพระบาทสมเด็จพระนางเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระเจ้านางสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมและช่วยเหลือราษฎรที่จังหวัดตาก เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2521 (http://123.242.165.136/?module=news&pages=detail_news&news_code=N0000072)

นอกเหนือจากการสร้างภาพพระนางสีวลีประกอบพระราชกรณียกิจเคียงคู่กับพระมหากษัตริย์เพื่อให้เกิดแนวเทียบกับสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถแล้ว ใน *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์* ยังปรากฏการสร้างเหตุการณ์ในเรื่องให้เหมือนกับพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

ภาพที่ 19 แสดงภาพเปรียบเทียบพระมหากษัตริย์กับพระนางสีวลีใน *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์* เปรียบเทียบกับภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถในวันฉลองสิริราชสมบัติ 9 มิถุนายน 2549 ที่มาภาพขวา: http://www.palaces.thai.net/king60/2006-06-09/original/004-2-3-Rachot_00200.html

ภาพที่ 19 แสดงภาพเหตุการณ์ปิดเรื่องใน *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์* หลังจากการตั้งปูทะเลียมหาวิชชาลัย พระมหากษัตริย์กับพระนางสีวลีเทวีและท้าวราชกุมารได้เสด็จออกที่พระระเบียงของพระราชวังเมืองมิลลา ประชาชนชาวมิลลาต่างตะโกน “ทรงพระเจริญ” เพื่อสรรเสริญพระมหากษัตริย์ที่ทรงตั้งสถาบันการศึกษาที่ให้ความรู้แก่ประชาชน สังเกตได้ว่าการปิดเรื่องของ *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์* ละม้ายกับเหตุการณ์ในวันฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปีเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2549 ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระเจ้านางสิริกิติ์เสด็จออกมหาสมาคม ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย โดยมี พสกนิกรเฝ้ารับเสด็จและเปล่งเสียงตะโกนทรงพระเจริญเช่นเดียวกัน

จากการวิเคราะห์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการเชื่อมโยงภาพพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีผลต่อการเชื่อมโยงกับภาพของสมเด็จพระนางสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถกับพระนางสิริวไลเทวี ในขณะที่เดียวกันการขบเน้นแนวคิดในการสรรเสริญพระมหากษัตริย์นี้คู่บุญกับพระมหากษัตริย์ก็ทำให้แนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผ่านตัวละครมหากษัตริย์เด่นชัด โดยเฉพาะแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติที่สัมพันธ์กับความเป็นกษัตริย์ทั้งแนวคิดกษัตริย์ผู้นำปัญญามาสู่มหาชน กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม และ กษัตริย์นักพัฒนา เพราะ “พระราชาธิ” เป็นตำแหน่งที่คู่กับพระมหากษัตริย์และมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้พระมหากษัตริย์สามารถประกอบพระราชกรณียกิจในมิติต่างๆ ที่มีการสรรเสริญพระเกียรติไว้ได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นการปิดเรื่องที่แสดงให้เห็นความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ยังมีบทบาทสำคัญในการดำรงความเป็นปกติสุขแห่งสังคม โดยมีองค์พระมหากษัตริย์และพระราชาธิของพระองค์เป็นกลไกสำคัญในการปฏิบัติบทบาทนั้น

4.1.2 มโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ของเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

จากการอภิปรายแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ จะพบว่าแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติทั้ง 5 ประการสัมพันธ์กับมโนทัศน์ทางการเมืองการปกครอง 3 มโนทัศน์คือ

4.1.2.1 มโนทัศน์พุทธราชา

4.1.2.2 มโนทัศน์ธรรมราชา

4.1.2.3 มโนทัศน์พ่อปกครองลูก

ดังจะอภิปรายโดยละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.2.1 มโนทัศน์พุทธราชา คือมโนทัศน์ทางการเมืองการปกครองที่เชื่อมโยงพระมหากษัตริย์กับพระพุทธเจ้า ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต (2538: 58) ได้อ้างอิงที่มาของมโนทัศน์พุทธราชาว่ามีที่มาจากตำนานมูลศาสนา ที่กล่าวว่าผู้จะเป็นกษัตริย์ของชุมชนคือพระโพธิสัตว์ผู้ที่ต่อมาจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

อยู่มาวันหนึ่ง บุคคลทั้งหลายเหล่านั้นจึงประชุมปรึกษากันถึงเรื่องผู้ร้ายลักเอาวัตถุข้าวของอยู่เสมอๆ มิได้ขาด เราทั้งหลายจะคิดหาหนทางป้องกันประการใดดี มีผู้หนึ่งกล่าวขึ้นว่า เราทั้งหลายควรสมมุติบุคคลผู้มีปัญญาขึ้นเป็นหัวหน้าคนหนึ่ง ให้อำนาจสั่งสอนคนที่ควรสอน อาจข่มบุคคลที่ควรข่ม อาจขับไล่บุคคลที่ควรขับไล่นั้น แล้วเราทั้งหลายก็ควรแบ่งข้าวสาส์ของเราให้แก่มันผู้นั้นตามสมควรเถิด เมื่อคนทั้งหลายตกลงเห็นพร้อมกันแล้ว ครั้งนั้น

พระสมณโคตมพระองค์ยังเสวยพระชาติเป็นพระบรมโพธิสัตว์ บังเกิดอยู่ในชนบท แต่ครั้งปฐมกัลป์โพ้น มีรูปร่างลักษณะงดงาม ยิ่งกว่าคนทั้งหลายในสมัยนั้น และมีเดชาภาพยิ่งกว่าคนทั้งหลาย ในสมัยนั้น มีปัญญารอบรู้ในสิ่งทั้งหลายนั้นๆ ก็ยิ่งกว่าคนทั้งหลายใน สมัยนั้น คนทั้งหลายเหล่านั้นก็พากันสู่สำนักของพระองค์ แล้วก็ สมมติพระองค์ให้เป็นใหญ่กว่าเขาทั้งหลายเหล่านั้น

(ธิดา สารระยา อ่างในชลดา เรื่องรักษ์ลิต, 2538: 58)

นอกจากนี้ ชลดา เรื่องรักษ์ลิต (2538: 58) ยังได้กล่าวถึงลักษณะที่แสดงมโน ทัศนเรื่องพุทธราชาว่ามีหลายลักษณะ ได้แก่ 1) ปรากฏในพระนามของพระมหากษัตริย์หรือคำแทน พระมหากษัตริย์ 2) ปรากฏในการสร้างพระบรมรูปแทนองค์พระมหากษัตริย์ และ 3) ปรากฏใน พฤติกรรมที่เลียนแบบพระจริยาวัตรของพระโพธิสัตว์

จากมโนทัศนพุทธราชาที่ได้สรุปมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าสัมพันธ์กับแนวคิดใน การสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในลักษณะของการสรรเสริญพระ จริยาที่มีความเพียรเหมือนพระโพธิสัตว์คือพระมหาชน อย่างไรก็ตามพึงตั้งข้อสังเกตได้ว่ามโนทัศน พุทธราชาที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับมโนทัศนธรรมราชา ดังจะอภิปรายเป็นลำดับต่อไป

4.1.2.2 มโนทัศนธรรมราชา เป็นมโนทัศนทางการปกครองที่มีที่มาจาก อินเดียจึง สัมพันธ์กับสัมพันธ์คติของกษัตริย์ในศาสนาพราหมณ์ และสัมพันธ์กับคติทางพุทธศาสนา เช่นเดียวกับมโนทัศนพุทธราชา โดยปรากฏอย่างเด่นชัดในมหาปทานสูตร ที่ฉนิกาย ในพระสูตรต้นปิฎก ซึ่งปรากฏการอธิบายลักษณะของธรรมราชาดังนี้

ประการแรก ผู้ที่จะเป็นธรรมราชาในทางธรรมคือ พระพุทธเจ้าหรือธรรมราชาในทางโลกคือพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรง ธรรมที่ดีต้องมีคุณสมบัติคือมีลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการจึงกล่าว ได้ว่ามีบุญบารมีมาอย่างเดียวกัน นี่เป็นคุณสมบัติซึ่งหาในบุคคล ธรรมดาไม่ได้ ทั้งนี้ทำให้เห็นว่าจักรพรรดิผู้ทรงธรรมที่พระพุทธเจ้า ตรัสนั้นแทบจะกลายเป็นเพียงจักรพรรดิในอุดมคติ และถ้าธรรม ราชามีความหมายเช่นนี้ก็จะหาธรรมราชาในโลกได้ยากหรือแทบไม่ มีโอกาสหาได้เลยเพราะผู้ที่เรายกย่องเป็นธรรมราชา เช่น พระเจ้า อโศกมหาราชก็หาได้มีลักษณะมหาบุรุษดังกล่าวไม่

ประการที่สอง ผู้ที่เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรมเมื่อ ปกครองบ้านเมืองจะสมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการคือ จักรแก้ว ข้าง แก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คหบดีแก้ว ปริณายกแก้ว สิ่งที่เป็น

เครื่องเกี้ยวหนุนพระเจ้าจักรพรรดินี้ หากพิเคราะห์โดยสภาพสังคมจริงแล้วก็อาจเป็นดังนี้ จักรแก้ว ช่างแก้ว ม้าแก้วคือกำลังอำนาจของจักรพรรดิ ในสังคมจริงๆก็คือฝ่ายที่ดูแลรักษาความมั่นคงปลอดภัยแก่รัฐทั้งภายในและภายนอก ได้แก่ กองกำลังและหน่วยรักษาความปลอดภัยภายในทั้งหลาย แก้วมณีคือทรัพย์ของรัฐ นางแก้วก็คือภรรยาผู้ที่ส่งเสริมสามี เป็นที่ปรึกษาอันไว้วางใจได้ ผ่านภาระของสามีซึ่งเป็นผู้ปกครองไม่ให้ออกกังวลใจกับกิจในครอบครัว ช่วยให้มีเวลาสำหรับการปกครองมากขึ้น คหบดีแก้วคือผู้ดูแลเศรษฐกิจของบ้านเมืองให้เจริญมั่นคง ผู้คนกินดีอยู่ดี ปริณายกแก้วคือหัวหน้าข้าราชการฝ่ายพลเรือนซึ่งดูแลกิจการด้านพลเรือน งานราชการต่างๆ ให้ดำเนินไปอย่างเรียบร้อยก้าวหน้า เป็นที่พอใจของประชาชน

ประการที่สาม พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม จะต้องทรงไว้ซึ่งจักรกวัตติวัตร คือข้อปฏิบัติของพระเจ้าจักรพรรดิอันเป็นข้อปฏิบัติที่มีต่อผู้ที่อยู่ในรัฐของพระองค์ตั้งแต่บุคคลที่มีฐานะสูงคือสมณพราหมณ์ พระราชวงศ์ ไปจนถึงสัตว์เช่นเนื้อและนกให้อยู่อย่างผาสุกไม่ถูกเบียดเบียน นอกจากนั้นพระองค์ยังต้องปฏิบัติธรรมเช่นที่สัพบุรุษพึงปฏิบัติ เช่น การถือศีล 5 การมีหิริโอตตัปปะ เป็นต้น

ประการที่สี่ พระเจ้าจักรพรรดิไม่ทรงขยายพระราชอำนาจแต่ทรงเผยแผ่ธรรมไปสู่บ้านเมืองที่อ่อนน้อมต่อพระองค์ และให้บ้านเมืองเหล่านั้นได้ปกครองตนเอง ไม่ทรงเอาทรัพย์หรือทรงใช้อำนาจบังคับในเรื่องใดๆ แต่สอนให้รักษาระบบและใช้ธรรมในการปกครอง สอนให้เข้าใจเหตุเข้าใจผลในการใช้ธรรมเพื่อปกครอง

(ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2557:12-14)

จากลักษณะของธรรมราชาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่พระมหากษัตริย์หรือราชาพระองค์ใดจะได้รับการยกย่องว่าเป็นธรรมราชาตามคติทางพุทธศาสนา จะต้องเป็นผู้มีความบริบูรณ์ด้วยคุณลักษณะอย่างครบถ้วนรอบด้านทั้งรูปลักษณ์ ทรัพย์สมบัติที่ครอบครอง และคุณธรรมในการปกครอง ในวรรณคดีพุทธศาสนาชั้นหลังสืบมาอย่างไตรภูมิพระร่วง มโนทัศน์เรื่องธรรมราชาได้มีการคลี่คลายจากพระไตรปิฎก โดยปรากฏเน้นความสำคัญของทศพิธราชธรรม และจักรกวัตติวัตร เนื่องจากได้มีการแจกแจงรายละเอียดของหลักทศพิธราชธรรมไว้แล้วในส่วนการสังเคราะห์แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติ ในที่นี้จะกล่าวถึงความสำคัญของทศพิธราชธรรมว่าสำคัญอย่างไร

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2519: 59-60) ได้อธิบายความสำคัญของหลัก
ทศพิธราชธรรมต่อการใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์ว่า

ทศพิธราชธรรม จึงนับว่ามีความสำคัญมากสำหรับการ
ปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งอำนาจเด็ดขาดในทุกๆ
ทางรวมอยู่ในตัวบุคคลคนเดียว อำนาจเด็ดขาดสมบูรณ์ของกษัตริย์
ในระบอบการปกครองเช่นนี้ ปราศจากการทัดทานต่อรองจาก
ประชาชนหรือกลุ่มอิทธิพลใดๆ ในสังคม ซึ่งต่างกับในระบบแบบอื่น
เช่น ประชาธิปไตย ซึ่งศูนย์อำนาจไม่ได้มีเพียงศูนย์เดียว และมี
สถาบันหลายแห่งที่สามารถจำกัดการที่ผู้ปกครองจะใช้อำนาจไป
ในทางที่ผิดได้ พิจารณาในแง่นี้แนวคิดทศพิธราชธรรม จึงเป็นสิ่ง
เดียวที่คนในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชจะหวังได้ว่า

“ทศพิธราชธรรม” จะเป็นเครื่องป้องกันการที่ผู้ปกครองจะใช้อำนาจ
ไปในทางที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อยู่ใต้การปกครอง ดังนั้น
กษัตริย์เองก็มักจะอ้างความชอบธรรมที่จะปกครองในลักษณะที่
เชื่อมโยงการปกครองโดยอาศัยหลักทศพิธราชธรรมเสมอมา

4.1.2.3 มโนทัศน์พ่อปกครองลูก เชื่อกันว่าระบบการเมืองของอาณาจักร
สุโขทัยเหมือนกับครอบครัวใหญ่ที่มีพ่อเป็นผู้ปกครอง มักกล่าวว่าโครงสร้างพื้นฐานทางการบริหารของ
สุโขทัยเป็นความสัมพันธ์ฉันพ่อปกครองลูก แต่มองในแง่ความเป็นจริงแล้ว ระบบการเมืองแบบนี้จะ
เป็นไปได้ก็แต่ในหมู่บ้านเล็กๆ ที่มีประชากรจำนวนน้อยเท่านั้น อดีที่ดีที่สุดก็เป็นแค่อุดมคติหรือ
“อุดมการณ์” ซึ่งอาจไม่ดำรงอยู่จริง ยังพอนึกคิดไปได้ว่า ความสัมพันธ์ฉันพ่อปกครองลูกนั้น อาจดำรง
อยู่จริงในยุคต้นของอาณาจักรสุโขทัย แต่เมื่ออาณาจักรขยายตัวออกไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยพ่อ
ขุนรามคำแหงมหาราช ผู้ทรงผูกพันมิตรกับอาณาจักรอื่นทางตอนเหนือเช่น อาณาจักรลานนาของเม็งราย
และแพร่ ...สิ่งที่เกิดตามมาเมื่ออาณาจักรขยายตัวก็คือ ความสลับซับซ้อนของโครงสร้างทางการเมือง
และพื้นฐานความชอบธรรมแห่งอำนาจ รวมทั้งระบบราชการที่ละเอียดพิสดารยิ่งขึ้นในสังคมเกษตรที่
ระดับเทคโนโลยีต่ำ จำต้องมีกำลังแรงงานจัดตั้งเพื่อไว้ใช้ในการเกณฑ์แรงงานและการทำสงคราม จึงเป็น
ที่เชื่อกันว่าความสัมพันธ์แบบพ่อปกครองลูกได้ค่อยๆ เปลี่ยนไปสู่ความสัมพันธ์แบบเป็นลำดับชั้นลดหลั่น
กันตามอำนาจที่แข็งตัวยิ่งขึ้น ยิ่งโครงสร้างทางการเมืองซับซ้อน ฐานของความชอบธรรมแห่งอำนาจก็ยิ่ง
กว้างขึ้น ผู้ปกครองแบบพ่อขุนถูกแทนที่ด้วยผู้ปกครองแบบธรรมราชา กษัตริย์ในอุดมคติคือ ผู้ทรง
คุณสมบัตินและมีพระจริยวัตรเยี่ยงพระพุทธองค์ มโนทัศน์ธรรมราชานับว่าเป็นการแสดงออกซึ่งการพัฒนา
ทางการเมืองที่ซับซ้อนก้าวหน้ายิ่งขึ้นของอาณาจักรสุโขทัย (ลิขิต ธีรเวคิน, 2530: 32-33)

จากมโนทัศน์ทางการเมืองปกครองที่ได้นำมากล่าวข้างต้นทั้ง 3 มโนทัศน์ จะเห็นได้
ว่า มโนทัศน์พุทธราชาและธรรมราชาทับซ้อนกันในบางแง่มุม กล่าวคือตาม เช่นประพุดิตนเยี่ยงพระ

โพธิสัตว์ของกษัตริย์ถูกจัดอยู่มโนทัศน์พุทธราชาตามกรอบคิดของชลดา แต่จัดอยู่ในมโนทัศน์ธรรมราชาตามกรอบคิดของลิขิต ความทับซ้อนกันของมโนทัศน์ทางการปกครองทั้งสองประการนี้ แสดงให้เห็นความสำคัญของพุทธศาสนาที่เป็นแกนกลางทางความคิดทางที่ครอบคลุม สามารถนำมาอธิบายระบบการปกครองได้อย่างหลากหลาย และไม่ได้จำกัดอยู่แต่เรื่องการปกครองเท่านั้น การสร้างสรรค์วรรณคดีที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนาดังจะอภิปรายต่อไป

การที่แนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกสัมพันธ์กับมโนทัศน์ทางการปกครองทั้งสามประการแสดงให้เห็นความหลากหลายของแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติที่ปรากฏ อันสะท้อนให้เห็นความเป็นกษัตริย์ที่บริบูรณ์ด้วยคุณลักษณะของนักปกครองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติว่าเป็นพ่อผู้เมตตาแก่มหาชนอันสัมพันธ์กับมโนทัศน์การปกครองแบบพ่อปกครองลูกที่ **“จะเป็นไปได้ก็แต่ในหมู่บ้านเล็กๆ ที่มีประชากรจำนวนน้อยเท่านั้น”** ลักษณะเช่นนี้ล้วนชัดเจนให้เห็นคุณความดีและการทรงงานอย่างหนักของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงทำให้ประชาชนกว่า 60 ล้านคนของพระองค์ ต่างรู้สึกรักและผูกพันว่าพระองค์ทรงเป็น “พ่อหลวง” ของปวงชนชาวไทย

4.2 เปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหาชนกกับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เป็นรัชสมัยที่มีวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติจำนวนมากรัชสมัยนี้ ดังที่ยุพร แสงทักษิณ (2537: 63) ได้กล่าวถึงวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสมัยรัชกาลที่ 9 ว่า “วรรณคดีของพระเกียรติเกิดขึ้นมากมายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีทั้งเรื่องยาวและเรื่องสั้น มีทั้งกวีแต่งเพื่อสรรเสริญพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตและปัจจุบัน กล่าวได้ว่าเป็นยุคที่วรรณคดีของพระเกียรติเฟื่องฟูมากรัชสมัยหนึ่ง” นอกเหนือจากวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่เป็นร้อยกรองแล้ว ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชยังปรากฏวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่เป็นร้อยแก้วจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือรวบรวมพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจที่หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจัดทำขึ้นเนื่องในโอกาสต่างๆ ทั้งวันเฉลิมพระชนมพรรษาและวันครบรอบครองสิริราชสมบัติ

งานวิจัยนี้จะคัดเลือกเฉพาะวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่เป็นร้อยกรองมาศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกเนื่องจากวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่เป็นร้อยแก้วมีจำนวนมาก และเนื้อหามีความซ้ำซ้อนกันมาก และเพื่อให้การเปรียบเทียบผลการศึกษาดำเนินชัดเจน การนำเสนอผลการศึกษาในส่วนนี้จะแบ่งเป็น 2 ประเด็นคือ

4.2.1 แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชก่อนปี พ.ศ. 2540

4.2.2 แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชหลังปี พ.ศ. 2540

เหตุที่นำ พ.ศ. 2540 มาเป็นตัวแบ่งข้อมูลก็นำมาเปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องจากปี พ.ศ. 2539 เป็นปีที่บทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกตีพิมพ์เป็นครั้งแรก ต่อจากนั้นจึงปรากฏการผลิตเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกสำนวนต่างๆ โดยการแบ่งประเด็นจะทำให้เห็นความสัมพันธ์ของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกกับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสมัยเดียวกัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.1 แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชก่อนปี พ.ศ. 2540

จากการสำรวจวรรณคดีร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติที่มีการตีพิมพ์จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน 50 ปี (กาญจนาภิเษก) โดยมีรายชื่อวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่คัดเลือกมาใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติได้แก่

1. **สมเด็จพระนเรศวรมหาราชคำฉันท์** ของศิวกานต์ ปทุมสูติ ได้รับรางวัลชั้นที่ 1 ประเภทร้อยกรองจากการประกวดของมูลนิธิธนาคารกรุงเทพ ประจำปี พ.ศ. 2526 โดยบทร้อยกรองทั้งหมดแต่งด้วยคำฉันท์หลายประเภท อาทิ อินทรวีเชียรฉันท์ 11 วสันตดิลกฉันท์ 14 เนื้อหากล่าวถึงพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ตั้งแต่เสด็จพระราชสมภพ และพระราชกรณียกิจต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา การเกษตร

2. **ลิลิตเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระภูมิพลมหาราช** อาจารย์เฉลิมชัย ตาละลักขมณ อาจารย์โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยประพันธ์ในนามของปวงชนชาวไทยผู้มีความจงรักภักดี เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระมหาปรมมินทรภูมิพลอดุลยเดชเจริญพระชนมพรรษา 5 รอบ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2530

3. **ลิลิตโครงการพระราชดำริ** เฉลิมพระเกียรติพระภูมิพลมหาราช เสวยสิริราชสมบัติครบ 50 ปี นางสุนีย์ ปิยะเกตุประพันธ์ถวายนามสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพระนครเหนือ โดยนำโครงการพระราชดำริต่าง ๆ เช่น โครงการฝนหลวง โครงการปาร์กน้ำ มาเป็นแก่นหลักในการเฉลิมพระเกียรติ

4. **ประชุมคำกาพย์ พระราชพิธีกาญจนาภิเษก พุทธศักราช 2539** เป็นบทร้อยกรองบันทึกพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ปรากฏทั้งร้อยแก้วอธิบายความเป็นมา และองค์ประกอบในพระราชพิธีกาญจนาภิเษก และกาพย์ห่อโคลง 5 บทคือ ชมกระบวนเรือ บุญกฐิน ชมเมือง เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรง

สุพรรณ รัชกาลที่ 9 และสรรเสริญพระบารมีจะเห็นได้ว่าใช้ลักษณะของกาพย์เห่เรือเพื่อสรรเสริญพระบารมี

5. ร้อยกรองกาถุจนาภิเษก : เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นหนังสือรวบรวมบทร้อยกรองขนาดยาวที่แต่งขึ้นเนื่องในวโรกาสกาถุจนาภิเษก พ.ศ. 2539 อาทิ มหาชนกคำฉันท์ ของนายบุญเตือน ศรีวรพจน์ ลิลิตอัครศิลป์ของนางอรอนงค์ ตั้งก่อเกียรติ และโครงการพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคำกลอน

เหตุที่คัดเลือกวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติทั้ง 5 เรื่องมาเป็นกลุ่มข้อมูลในการศึกษา เพราะวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติทั้ง 5 เรื่อง แต่งในหลากหลายโอกาส ทั้งวันเฉลิมพระชนมพรรษา การฉลองกาถุจนาภิเษก อีกทั้งยังเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่กวีผู้สร้างสรรค์ก็มีความหลากหลาย ทั้งแต่งโดยกวีคนเดียว และเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่กวีหลายคนรวบรวม วรรณคดีร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติข้างต้น ปรากฏแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชดังต่อไปนี้

- 4.2.1.1 พ่อผู้เมตตาแก่มหาชน
- 4.2.1.2 กษัตริย์นักพัฒนา
- 4.2.1.3 กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม
- 4.2.1.4 กษัตริย์ผู้มีพระปรีชาสามารถรอบด้าน
- 4.2.1.5 เทพผู้ปราบทุกข์เข็ญ
- 4.2.1.6 พระพุทธเจ้าผู้เผยแพร่วรรณธรรม
- 4.2.1.7 พระโพธิสัตว์

โดยแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติแต่ละประการ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.1.1 พ่อผู้เมตตาแก่มหาชน ปรากฏในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติหลายเรื่อง โดยมากมักเป็นการเปรียบเทียบความเมตตาและความห่วงใยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่มีต่อประชาชนว่าเหมือนพ่อที่คอยรักและเป็นห่วงใยลูก อาทิ ลิลิตเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระภูมิพลมหาราช

โคลงสี่

121	จอมนราเทวราชเจ้า	จักรี
	ทรงทราบราษฎรล้วนมี	ป่วยไข้

ทรงนำแพทย์อาสาพลี	เพื่อราชธรรมา ร่มแล
บำบัดโรคร้ายให้	ห่อนทิ้งทอดประชา
122 ดุษฎีนิพนธ์	ในทรง
จักเจ็บจักไข่ปวง	ปวดแค้น

(เฉลิมชัย ตาละลักษณ์: 2530, 26)

ใน สมเด็จพระมหาราชคำฉันท ปราบการพรรณนาอวัยวะของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ละส่วน ตั้งแต่พระเนตรจนถึงพระบาทว่า พระองค์ทรงใช้ พระอวัยวะทุกส่วนเพื่อรับรู้ปัญหาและแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชนชาวไทย จึงได้รับการขนานนามว่าเป็น “พ่อหลวง” และเป็นบุญของพสกนิกรไทยที่ได้เกิดมาใต้พระบรมโพธิสมภาร

อุเปนทวิเชียรฉันท 11

พระปิ่นศิโรภาส	นรปราศจากหา
พระราชชะไคมา	สมเทียบและเปรียบปูน
“พระเนตร” พระส่องนำ	คุณธรรมจรรย
พระเล็งพระแลพูน	สุขเพื่อพสกชน
“พระกรรม” สดับการณ	วรรณานพระหยั่งผล
พิพัฒนาตล	ดุภาคสุภิญโญ
“พระทัย” กรุณธรรม	ดลน้ำพระทัยโ
คะนึ่งคะเนโล-	กियะรู้เจริญตาม
“พระโอษฐ์” พระตรัสเอ่ย	บมิเคยจะชุ่นความ
ประภาษประพจน์งาม	กลเงื่อนตริเตือนใจ
“พระหัตถ์” พระหนึ่งอุ้ม	อรุคุ่มนครไทย
ประชาสมาศัย	ปุระสันติหรรษา
“พระบาท” พระยาตรเยี่ยม	ชนเปี่ยมสุปรีดา
พระโพธิสมภา-	รวีภูพิศาลผล

พระคือพระเจ้าอยู่	ศิระหมุ่นิกรชน
มหุตม์ต์ถัดล	สุขุตมณแผ่นดิน
...	
พระปารเมศปก	สิริศกประชาผอง
พิสิฐสมัยทอง	ยุคไ้ธีราชนั
อุปฏิฐิตาฉันท์ 11	
ไ้ปานปีตุรงค์	อรุรงคลานันต์
รมภพนภอร-	ณพภาวุตมภู
“พ่อหลวง” ชนพร้อง	สรช้องสุกิจตรู
ตริงมันมนบุญ-	ชิตบุญบพิตรบาล
บำเพ็ญหิตผอง	พลีรองพระบาทกราน
ตั้งคราวศุภวาร	พระเฉลิมพระชนม์พรรษั
	(ศิวกานต์ ปทุมสูติ, 2530: 110-112)

ใน **ลิลิตโครงการพระราชดำริ** ก็ปรากฏการสรรเสริญพระเมตตาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานแผนพัฒนาป่าไม้แก่ประชาชน ความเมตตาของพระองค์เปรียบเสมือนความเมตตาที่พ่อแม่ต่อลูก

โคลงสี่	
แผนพัฒนาป่าไม้	ได้จริง
ดำริตรีอ้างอิง	ขอบแท้
ไม้ถูกตัดแย่งชิง	ผลประโยชน์
พระเมตตายิ่งแม่น	ชนกผู้อุปัถม์
	(สุนีย์ ปิยะเกตุ, 2539:16)

4.2.1.2 กษัตริย์นักพัฒนา

การสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าเป็นกษัตริย์นักพัฒนาปรากฏอย่างเด่นชัดในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติหลายเรื่อง โดยแสดงให้เห็นลักษณะของกษัตริย์นักพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชผ่านการบรรยายโครงการพระราชดำริต่างๆ นับพันโครงการ อันล้วนแต่เป็นโครงการที่ทรงจัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาประเทศ และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศให้ดีขึ้นในทุกๆด้าน เช่น ร้อยกรองกาพย์จนาภิกษกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่นำปฐมบรมราชโองการที่พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยในวันประกอบพิธีพระราชบรมราชาภิเษก 5 พฤษภาคม 2493 ที่ว่า“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์และความสุขแห่งมหาชนชาวสยาม” มาเป็นกระตุกเพื่อขยายแนวคิดกษัตริย์นักพัฒนาให้เด่นชัดขึ้น กล่าวคือเพื่อแสดงให้เห็นว่าตลอดรัชสมัยทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานาับประการตามที่ได้ทรงให้สัญญาไว้แก่ประชาชน “ชาวสยาม” อันเป็นเหตุให้ประชาชนชาวไทยทุกคนซาบซึ้งในความรักที่พระองค์มีต่อพสกนิกรชาวไทย

“ เรา	ประจักษ์รักแห่งองค์พระทรงเดช	คุ้มครองเขตนิเวศไทยให้หรรษา
จะ	ไกลแสนแดนใดในพนา	ทรงพันฝามหันตภัยทรงไปเยือน
ครอง	ภาวะราชธรรมที่ล้ำเลิศ	ทรงประเสริฐทรงยิ่งใหญ่ราชใดเหมือน
แผ่นดิน	สยามงามภพมิลบเลือน	ตะวันเคลื่อนเดือนคล้อยคงรอยบุญ
โดย	มิทรงท้อแท้แก่ทุกด้าน	พระราชทานการโอบเอื้อกิจเกื้อหนุน
ธรรม	เหมือนธรรมอมตาทรงการุญ	ทรงสร้างคุณสร้างความหวังสร้างสังคม
เพื่อ	ทวยราษฎร์ปราศจากความยากไร้	ทั่วถิ่นไทยสุนิยามความเหมาะสม
ประโยชน์	พระราชดำริเทตินิยม	เลิศอุดมศักยภาพตราบเนิ่นนาน
สุข	ชีวิตทุกทิศทางทรงสร้างสรรค์	พระทรงธรรม์จรจรโลงแดนหลากแก่นสาร
แห่ง	มหัจฉริยะพระราชทาน	สองพันกว่าโครงการฯ สืบสานไทย
มหา	ราชทรงปราดเปรื่องเรื่องแห่งราษฎร์เลิศศิลป์ศาสตร์ทุกภาวะทุกสมัย	
ชน	ลำเค็ญกลับเป็นสุขพันทุกข์ภัย	ชื่นกายใจด้วยพึงพระบารมีศร

ชาว ประชาจิ่งผาสุกทกถิ่นฐาน สมพระราชปณิธานอันศักดิ์สิทธิ์
 สยาม เรื่องเป็นเมืองธรรมอมฤต สมเกริกกิตติไทยคือถิ่นแผ่นดินทอง

(ณรงค์ อิมเย็น, “โครงการพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ” ใน ร้อยกรองกาญจนานิกเชกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ,2539 :213)

ใน ลิลิตโครงการพระราชดำริ ที่ใช้โครงการพระราชดำริเป็นแกนกลางในการเฉลิมพระเกียรติ ก็ปรากฏแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติในลักษณะเดียวกัน คือการแสดงให้เห็นการประกอบพระราชกรณียกิจที่ยากลำบากของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ต้องเสด็จฯ ไปยังพื้นที่ห่างไกลเพื่อให้โครงการพระราชดำริประสบผลสำเร็จ อันจะส่งผลเป็นความสุขสำราญของคนในประเทศ

ร่าย

ศรีสวัสดิ์เดชะ ชนะราชอรินทร์ ยินพระยศเกริกไกร ไทยทั้งผอง
 เทิดไท้ไว้ ณ เหนือเศียรเกล้า เจ้าแผ่นดินทรงธรรม นำประเทศรุ่งโรจน์
 โชติช่วงรัฐชัชวาล พระอภิบาลปวงชน ทุกตำบลเฝ้าดู ทรงชุบชูอุปถัมภ์
 ชี้นะทำการงาน มีโครงการดำริ ทวยราษฎร์ตรีนองตาม พระบ่ขามบ่
 ขลาด ยาตรทุกถิ่นกันดาร เพื่อโครงการเสร็จกิจ ผลประสิทธิ์แก่ราษฎร์
 ไทยทั้งชาติสุขสราญ ปานพระบารมีไท ขอรัตนตรัยประสาท สยาม
 เทวธิดาชประสิทธิ์ แต่บพิตรสมภารเจ้า เฝ้าสุขในวิมาน ทิพยสถานราช
 วัง มีพลังอชฌาลัย ทีฆายุชัยยืนยง คงคู่ราชินี จักรีสง่าราชะ ขอพระ
 เป็นร่มเกล้า เป็นมิ่งขวัญอะคร้าว โลกถ้วนยืนเียง

(สุนีย์ ปิยะเกตุ, 2539:103)

4.2.1.3 กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม

ในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติหลายเรื่อง เช่น ร้อยกรองกาญจนานิกเชกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ลิลิตอัครศิลปิน สมเด็จพระภัทรมหาราชคำฉันท์ ต่างสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าเป็นกษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม ในที่นี้จะยกตัวอย่างจาก สมเด็จพระภัทรมหาราชคำฉันท์ ที่มีการแจกแจงหลักทศพิธราชธรรมทั้ง 10 ประการ คือ ทาน ศีล บริจาค อาชวะ มัทวะ ตบะ อโกรธะ อวิหิงสา ขันติ และอวิโรธนะอย่างละเอียดทีละประการ อันเป็นขนบนิยมที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในสายธารวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติของไทย

อุปฺภูฏิตาฉันท์ 11

ทรงธรรม “ทศพิธ”	สุประกิดสมิทธิบง
บุญราชประสงค์	ดลเสริมสวัสดิ์ชัย
หนึ่ง “ทาน” ธประทาน	สุขศานติใกล้ไกล
ดับทุกข์ทรมัย	ปริโพธิสมภาร
สอง “ศีล” สุประพฤติ	วรยัตินิยมการ
กายใจพจมาน	สมฐานราชา
สามการ “ปริจาค”	ธวิภาคเสมอปรา-
กฎเกินคณนา	ธนสินคุณากร
สี่ “อาชชวะ” วาง	หทยางคภูธร
คงสัตยรอน	อวิชาและราคิน
ห้า “มัทวะ” องค์	ทฐิปลงประพุทธิจันต์
ทรงอชฌกวิน	วิธเยี่ยงนิยมสม
หกทรง “ตบะ” กล้า	อุตสาหชูชม
โดยวัตรุดม	ทมบ่มภิบาลบุญ
เจ็ดเพียรภियो	“อกโกธะ” การุณย์
แปดเดชะมณญ	ชนะมารลุมงคล
แปดทรง “อวิหิง-	สะ” ก็ยงนิยมดล
ไพรฟ้ามณฑล	บมิรณมีร์อันทรวง
เก้า “ขันติ” วิเศษ	ยุติเหตุเกลศปวง
ทุกข์แม่นคริหลวง	พิริยามิลดเลย
สิบทรง “อวิโร-	ธนะ” โพรงอกเงย
ลวงโมหเฉลย	บริสุทธิราชัน

(ศิวกานต์ ปทุมสูติ, 2530: 57)

4.2.1.4 กษัตริย์ผู้มีพระปรีชาสามารถรอบด้าน

แนวคิดนี้ปรากฏในหลายลักษณะ ทั้งการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ละด้าน เช่น ด้านกีฬา ด้านดนตรี ด้านการประดิษฐ์ และการสรรเสริญพระเกียรติในฐานะ “อัครศิลปิน” อันหมายถึงพระราชสมัญญาที่ได้รับจากสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2529 โดยเน้นการสรรเสริญความสามารถทางศิลปะทุกแขนงของพระองค์ทั้งทางจิตรกรรม ศิลปกรรม ประติมากรรม หัตถกรรม ดนตรี

ร่ายสุภาพ

กุมภาพันธ์ปีสองเก้า ดิถีเข้ายี่สิบสี่ เป็นวันที่สำคัญ วัน
ศิลปินแห่งชาติ เกริกประกาศพระเกียรติไกร ในนามสวช. ขอ
บังคมบรมบาท ถวายพระราชสมัญญา ฐานะ “อัครศิลปิน”
เลิศศิลป์หลายสาขา อาทิจานจิตรกรรม ชำนาญด้านถ่ายภาพ
ซาบซึ้งเชิงประติกรรม เป็นผู้นำทางดนตรี ฝีมือช่างเจนจัด
หัตถกรรมประดิษฐ์การ พระราชทานอุปถัมภ์ บำรุงเหล่าศิลปิน
ชุบชีวิตยืนยง พระองค์เป็นมิ่งขวัญ บันดาลความร่มเย็น
บำเพ็ญทุกขบเพื่อง ศิลปะเจริญเรือง ตราบเข้านิรันดรกาล

(อรอนงค์ ตั้งก่อเกียรติ, “ลิลิตอัครศิลปิน” ใน ร้อยกรองกาญจนาภิเษกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ,2539 :193)

4.2.1.5 เทพผู้ปราบทุกข์เข็ญ

การเปรียบเทียบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดชกับเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ผู้บำบัดทุกข์ให้แก่ประชาราษฎร์ ปรากฏในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติหลายเรื่อง อาทิ ร้อยกรองกาญจนาภิเษกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ลิลิตเฉลิมพระเกียรติ เช่นใน ร้อยกรองกาญจนาภิเษกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ปรากฏการใช้คำว่า “สมมุติเทวราช” เรียกแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทั้งนี้นอกจากจะสื่อถึงความเป็นเทพผู้ปราบทุกข์แก่ประชาชนแล้ว ยังมีนัยแสดงถึงการสถานภาพอันสูงส่งตามคติ เทวราชาที่เชื่อว่าพระมหากษัตริย์สืบเชื้อสายมาจากเทพเจ้าบนสวรรค์

พระ	ราชอิสริยยศปรากฏถึง	๘ เป็นมิ่งขวัญไทยแผ่นดิน
บาท	ยุคทองด้นดินแดนกันดาร	แม้เนิ่นนานมิทรงท้อพระวรกาย
สม	มุตเทวราชศรีชาติสยาม	พระเกียรติงามพระเดชเลิศบรรเจิดฉาย

เด็จ จากสรวงห้วงสวรรค์พรรณราย พระฤๅสายวิสุทธิ์ล้ำเกินรำพัน
(ณรงค์ อิ่มเย็น, “โครงการพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัววอลอน” ใน ร้อยกรอง
กาญจนานิกเชกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
,2539 :213)

นอกเหนือจากการกล่าวถึงภาวะแห่งความเป็นสมมติเทพแล้ว ยังปรากฏการ
เปรียบเทียบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับเทพเจ้าโดยตรง ดังเช่นใน **ประชุมคำกาพย์
พระราชพิธีกาญจนานิกเชก** ที่มีการกล่าวถึงเรื่อนารายณ์ทรงสุบรรณ จึงได้มีการเปรียบเทียบพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับพระนารายณ์ อันเป็นความเปรียบเทียบที่นอกจากจะแสดงให้เห็น
สถานภาพอันยิ่งใหญ่แล้ว ยังเป็นการเชื่อมโยงบทบาทของ “ผู้ผลาญพาลภัย” ได้อย่างแยบคายอีก
ประการหนึ่งด้วย

นารายณ์เรื่องฤทธิ์ล้ำ	เลอहन หาวแฮ
ทรงสุบรรณบินบน	โบกฟ้า
ฟ่างเพียงพระภูมิพล	อดุลยเดช
ทรงเทิดทศธรรมหล้า	แหล่งล้วนแรงเกษม
...	
ทศธรรมล้ำสถิต	ทศทิศไร้ทุกข์ทน
พระเดชอดุลย์ดล	ทั้งสากลจึงเกริกไกร
นารายณ์ทรงสุบรรณ	แผ่นผายผันผลาญพาลภัย
ฉกองค์พระทรงชัย	ทรงครองไทยด้วยทรงธรรม

(ทองย้อย แสงสินธุชัย (2539), **ประชุมคำกาพย์พระราชพิธี
กาญจนานิกเชก**, 2558:111-112)

4.2.1.6 พระพุทธเจ้าผู้เผยแพร่วรรณ

นอกเหนือจากการเป็นเทพเจ้าตามคติในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูแล้ว ยังปรากฏ
แนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติตามคติพุทธศาสนา ใน **ลิลิตเฉลิมพระเกียรติ** ปรากฏคำเรียก
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่า “พระชินะ” อันเป็นพระนามขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า เนื้อหาส่วนนี้ปรากฏเมื่อกกล่าวการผนวชของพระองค์ ทำให้พระองค์รู้ธรรมเหมือนพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าที่เผยแพร่วรรณแก่สรรพสัตว์

โคลงสี่สุภาพ

111	ตั้งวายศิระเกล้า	บังคม
	องค์พระชินะสยาม	ยอดหล้า
	ตรัสรู้พระธรรมอุดม	งามเด่น
	ชุบชีพสัตว์โลกกล้า	แกร่งด้วยคุณธรรม

(เฉลิมชัย ตาละลักษณณ์: 2530, 23)

4.2.1.7 พระโพธิสัตว์

แนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติตามคติพุทธศาสนาอีกประการหนึ่งที่ปรากฏคือการเปรียบเทียบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับพระโพธิสัตว์ โดยเชื่อมโยงความหมายระหว่างพระบารมีที่เต็มเปี่ยมของพระองค์ กับพระโพธิสัตว์ที่ต้องบำเพ็ญบารมีเพื่อจะบรรลุธรรมเป็นพระพุทธเจ้า อย่างไรก็ตามพึงสังเกตได้ว่าเป็นการเปรียบบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระโพธิสัตว์ โดยมีได้มีการระบุอย่างจำเพาะเจาะจงว่าเป็นพระโพธิสัตว์องค์ใด หรือบำเพ็ญบารมีใด

โคลงสี่สุภาพ

254	พระบารมีพระเลิศล้ำ	เลอสุวรรณค์
	บารมีพระรังสรรค์	สุขให้
	บารมีพระป้องกัน	ภัยทั่ว ทิศแยะ
	ไทยเทิดพระคุณไว้	จวบฟ้าดินสูญ
	ขอทูลองค์พระเจ้า	จอมธรรม
	เสมอพระโพธิสัตว์สัม-	ภพอ้าง
	ราชกิจเพื่อไทยนำ	ชาติสู่ สวัสดิ์แฮ
	บุญกุศลพิสุทธิ์สร้าง	ส่งให้ไทยสันดี

(เฉลิมชัย ตาละลักษณณ์: 2530, 26)

จากการวิเคราะห์แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสเฉลิมพระเกียรติทั้ง 5 เรื่องข้างต้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติมีความหลากหลายมาก กล่าวคือปรากฏทั้งการสรรเสริญพระเกียรติตามคติเทวราชาคือการเปรียบเทียบ

พระมหากษัตริย์เป็นเทพผู้มาปราบทุกข์เข็ญ เป็นพุทธราชาคือเป็นทั้งพระพุทธรเจ้า พระโพธิสัตว์ และพระมหากษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม อีกทั้งยังเป็นบิดาอันสอดคล้องกับชนบในการสรรเสริญพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติของไทยที่ได้มีการศึกษาไว้ (เสาวณิต วิงวอน, 2530; ประคอง นิมานเหมินท์; 2542, จตุพร มีสกุล, 2556; ปัทมา ทัชประเสริฐกุล, 2556.) แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติในฐานะกษัตริย์นักพัฒนาอันแสดงให้เห็นการทรงงานอย่างหนัก และการทรงงานที่ใกล้ชิดประชาชนสอดคล้องกับผลการศึกษาของธงชัย ดิษโส (2547) อาจจะทำให้ได้ว่าแม้วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจะมีพัฒนาการจากวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในยุคก่อนแต่ยังไม่ได้ปรากฏความต่างอย่างเด่นชัดมากนัก

4.2.2 แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชหลังปี พ.ศ. 2540

จากการสำรวจวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่มีการรวบรวมและพิมพ์เผยแพร่หลังปี พ.ศ. 2540 พบว่าแนวโน้มในการเขียนวรรณคดีร้อยกรองเพื่อเฉลิมพระเกียรติเปลี่ยนแปลงไปเดิมที่มักเป็นกวีคนเดียวแต่งร้อยกรองเป็นเรื่องขนาดยาวมาสู่การจัดพิมพ์หนังสือรวบรวมเป็นร้อยกรองที่กวีหลายคนร่วมกันแต่งขึ้น โดยมีวรรณคดีร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติที่คัดเลือกมาศึกษาแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติ ดังนี้

1. **ลิลิตอัครศิลป์ “นวมินทร์มหาราช”** ถวัลย์ มาศจำรัส ประพันธ์ขึ้นเพื่อเทิดพระเกียรติเนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเจริญพระชนมพรรษาครบเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2542 โดยเนื้อหาในบทร้อยกรองเน้นการสรรเสริญพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชด้านศิลปะทั้งศิลปกรรม ดนตรี วรรณกรรม
2. **รวมบทอาศรัยวาทในครอบครองราชย์ 60 ปี** เพื่อน้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในวโรกาสพระชนมายุครบ 80 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2550
3. **นบพระภูมิบาลบุญดีแรก : ลิลิตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช**
4. **70 สัมผัสจรรจนองรัชธรรมราชา** รวบรวมบทกวีนิพนธ์สรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจำนวน 70 บท โดยกวี 70 คน อาทิเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ประยอม ซอมทอง, จิระนันท์ พิตรปรีชา, กานติ ณ ศรีธา, ไพวรินทร์ ขาวงาม, โชคชัย บัณฑิต
5. **ร้อยมนีน้าตา รำลึกพระมหากรุณาธิคุณ** โดยเสด็จพระราชกุศลในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสถาวร สถาบันไทยศึกษาจัดพิมพ์ขึ้นเนื่องในโอกาสครบรอบ 100 วันการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

เหตุที่คัดเลือกวรรณกรรมข้างต้นมาเป็นกลุ่มข้อมูลในการศึกษา เพราะวรรณคดีร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติข้างต้นเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่บันทึกเหตุการณ์ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชในมิติต่างๆ ทั้งวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันฉลองสิริราชสมบัติ และวันสวรรคต โดยปรากฏแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ดังต่อไปนี้

4.2.2.1 พระโพิสัต์ผู้เปี่ยมความเพียร

4.2.2.2 กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม

4.2.2.3 เทพผู้ปราบทุกข์เข็ญ

4.2.2.4 พ่อผู้เมตตาแก่มหาชน

4.2.2.5 กษัตริย์นักพัฒนา

4.2.2.6 กษัตริย์ผู้มีพระปรีชาสามารถรอบด้าน

แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติทั้ง 6 ประการปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.2.1 พระโพิสัต์ผู้เปี่ยมความเพียร

แนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าเป็นพระโพิสัต์ผู้เปี่ยมความเพียรปรากฏอย่างเด่นชัดในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติหลัง พ.ศ. 2540 โดยเปรียบเทียบการทรงงานอย่างหนักของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับความเพียรของพระมหากษัตริย์ เช่น ลิลิตอัครศิลปิน “นวมินทร์มหाराชา” ที่ปรากฏการสรรเสริญพระปรีชาสามารถด้านอักษรศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงดัดแปลงเรื่องพระมหากษัตริย์ชาดก เพื่อชี้ให้เห็นประชาชนเห็นประโยชน์ของความเพียร และทรงเห็นองค์เป็นแบบอย่างแห่งความเพียรนั้นเช่นเดียวกับความเพียรของพระมหากษัตริย์

ร่าย

615 ทรงอุตสาหะเพียร แนบเนียนขัดเกลา ต้นเค้าจากชาดก
มหากษัตริย์นำมา เสริมภาษาความคิด จารลิลิตผจงถ้อย รัตร้อย
งามภาษา เต็มปัญญาปวงชน ให้ทุกคนขานขับ น้อมรับไป
ประยุกต์ ปลุกวิญญาณแห่งคน ในผลของความเพียร กรรม
หมุนเวียนอย่าท้อ หามุ่งทะยานหื้อ ไพรฟ้าจดหมาย

โคลงสี่

616

สุขสบายพ่อฟ้า

มีหรือ ขนเอย

พระมหาชนกคือ	สิ่งนั้น
จะออกป่ามาถือ	สุขแค่ ตนนนา
ตรองไตรมีควรรู้	มุ่งเกื้อกูลชน
617 หากคนได้อ่านแล้ว	จับความ
แลยิ่งพิศนัยงาม	ซ่อนไว้
คมคำยิ่งคิดตาม	สติก่อ ปัญญา
พระอัจฉริยไซรั	ยิ่งล้ำเกินกาล

(ถวัลย์ มาศจำรัส, 2542:138)

ใน นบพระภูมิบาลบุญดีแรก ลิลิตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ก็ปรากฏความเปรียบในลักษณะเดียวกัน คือการเปรียบเทียบความเพียรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับความเพียรพระมหาชนก ที่ตลอดระยะเวลา 60 ปี (ในปี พ.ศ. 2549) ที่ครองสิริราชสมบัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเพียรประกอบพระราชกรณียกิจนานับประการเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้พสกนิกร

ร้ายสุภาพ

สมศักดิ์จอมกษัตริย์ เอ่ยอรรถมิ่งมงคล ผูกพันชนชาวไทย ปรากฏ ในพระราชนิพนธ์ ครองกมลทุกเขตคาม **เมื่อข้าพเจ้า จากสยามมาสู่สวีเดนแลนด์** ห่างไกลแสนสุดฟ้า ก่อนปีนหล้า ลาทไทย ราษฎร์ร่วมใจส่งเสด็จฯ เพชรพาทีเพราะพร้อม ร้องทูล เสียงสั้นพรา “*อย่าละทิ้งประชาชน*” บัดดลพระดำรัส ตรัสตอบ ในกมล “*ถ้าประชาชนไม่ทิ้งข้าฯ ข้าฯจะทิ้งท่านได้อย่างไร*” ในบรรดาวรรณกรรม ที่ทรงธรรมโปรดนัก เป็นที่รักครองหทัย ไฉจะคู่ควรเทียบ เปรียบพระมหาชนก จากชาติกทศชาติ สอนใจราษฎร์รู้คิด มุ่งมั่นจิตวิริยะ ๘ เปลี่ยนแปลงท่อนท้าย ด้วยหมายให้สอดคล้อง ต้องตามการณ์ปัจจุบัน เข้าใจกันถ้วน หน้า ผ่านฟ้ามหาชนกเจ้า คือเหนือเกล้านวมินทร์⁴ เพื่อ

⁴ การเน้นข้อความส่วนอื่นๆ เป็นไปตามต้นฉบับ ยกเว้นข้อความที่ขีดเส้นใต้ส่วนนี้เป็นการเน้นของผู้วิจัย เพื่อแสดงให้เห็นกว่าปรากฏการเปรียบเทียบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับพระมหาชนก

แผ่นดินถิ่นสยาม เพียรพยายามรอนทุกข์ สร้างสรรค์สุขปาง
พสก หกสิบปีไม่ว่างเว้น ไปเลี้ยงละหลักเรือน ทอดทิ้งไทยผอง

(ญาดา อารัมภเวษ อาร์มภีร์, **นบพระภูมิบาลบุญดิเรก ลิลิตเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช**, 2549: 78-79)

นอกเหนือจากเชื่อมโยงความหมายระหว่างพระโพธิสัตว์ผู้ก่อปรด้วยความเพียร
ยิ่งแล้วคำว่า “มหาชนก” ยังเชื่อมโยงกับแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติว่าเป็น “พ่อ” ผู้เมตตาแก่
ประชาชน ดังปรากฏใน **สัมพัจฉรฉลงรัชธรรมราชา**

คำว่า “พ่อ” ผูกพันสำคัญนัก	คำว่า “รัก” ผูกพันไม่ผันผวน
พ่อสร้างโลกสร้างลูกทุกชั้นตอน	อบรมสอนเลี้ยงดูเป็นผู้นำ
ธ คือพ่อที่พึ่งของไพร่ฟ้า	พระเมตตาชุบอุปถัมภ์
พระวรกายเหนื่อยยากสู้ตรากตรำ	เพื่อสุขสำราญของผองไทยเรา
จากบ้านน้อยเมืองใหญ่ทุกจังหวัด	ฝ่าพวงษ์ดงดอยแดนภูเข
ราษฎรเดือนร้อนพบภัยให้บรรเทา	ทรงปิดเป่าปลดเปลื้องทุกเรื่องไป
อดก็อ้อมร้อนก็หายตายก็ฟื้น	ธ หยบยื่นเหลียวแลมีแต่ “ให้”
“มหाराช” แห่งมหาประชาไทย	ธ ยิ่งใหญ่ล้ำเลิศประเสริฐนัก
ทุกข์ ภัย โรค ปญหาลูกประสบ	ลูกจะพบพระองค์ “พ่อ” ทรงศักดิ์
“เจ็ดสิบปี” พ่อไทยมิได้พัก	ทรงงานหนักเพื่อลูกลูกสุขร่มเย็น
“มหाराช” ขาดใดใดในโลกนี้	ยังไม่มีเทียบเท่าไม่เคยเห็น
ราชกิจคุณธรรม ธ บำเพ็ญ	ธ ทรงเป็นยิ่งกว่า “มหาชนก”

(ดลิต คร่ำสุข, **สัมพัจฉรฉลงรัชธรรมราชา**, 2559:73)

จากกลอนข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นการสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพล อดุลยเดชอย่างรอบด้าน ทั้งความเป็น “พ่อ” ผู้เมตตาแก่พสกนิกร ความเป็น “มหाराช” หรือ
กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ ยากจะหากษัตริย์ใดในโลกเสมอเหมือน และประการสุดท้ายทรงก่อปรด้วยคุณธรรมอัน
นำไปสู่แนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติประการสุดท้ายคือทรงเป็นยิ่งกว่าพระมหาชนก อัน
ตีความหมายได้หลายระดับ กล่าวคือทรงเป็นยิ่งกว่า “พ่อ” ด้วยเป็น “พ่อหลวง” หรือพ่อผู้ยิ่งใหญ่ของคน

ไทยทั้งแผ่นดิน ทรงเพียรพยายามยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์ในชาติใด เพราะความเพียรของพระองค์มิใช่ความเพียรเพื่อบรรลุประโยชน์ของพระองค์เอง แต่เป็นความเพียรอย่างยิ่งที่จะประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุขของประชาชน

ความเปรียบที่ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้เปี่ยมความเพียร ทรงประกอบพระราชกรณียกิจด้วยพระราชหฤทัยที่มุ่งมั่น ยังปรากฏสืบเนื่องใน **ร้อยมณีน้ำตา รำลึกพระมหากษัตริย์คุณ** ที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเป็นยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์ในชาติใด เพราะทรงเพียรประกอบพระราชกรณียกิจต่างๆ ด้วยพระองค์ โดยไม่มีนางมณีเมขลามาช่วย

โคลงสี่สุภาพ

พระมหากษัตริย์	ชเลวน
มหाराชภูมิพล	เปรียบด้วย
กอปรกิจเพื่อปวงชน	มาเนิ่น นานแธ
มณีเมขลาบ่น้วย	ธ พร้อมเพียรเอง
เจ็ดสิบปีโอบเอื้อ	อวยไทย
ผลพิริย ๘ แผ่ไกล	ปกเกล้า
เสโทพระรินไหล	บ่คิด สุขนา
ทุรัสสถานกันดารด้าว	เสด็จเกื้อชนเกษม

(อัครี พุทธิรักษ์, ร้อยมณีน้ำตา รำลึกพระมหากษัตริย์คุณ, 2560:88)

อาจจะกล่าวได้ว่าหลังปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ปรากฏแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าเป็น “พระมหากษัตริย์” อย่างสืบเนื่องและเด่นชัด เห็นได้จากการพัฒนาความเปรียบให้มีลักษณะเป็น “ชุดความเปรียบ” อันสื่อและเชื่อมโยงมิตินัยความหมายได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยจะอภิปรายในหัวข้อ 4.2.3 เปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์กับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน ว่าพัฒนาการดังกล่าวสัมพันธ์กับการผลิตซ้ำเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์อย่างไร

4.2.2.2 กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม

แนวคิดพระมหากษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรมยังปรากฏอย่างเด่นชัดในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่เขียนขึ้นหลัง พ.ศ.2540 โดยปรากฏทั้งการแจกแจงรายละเอียดของทศพิธราชธรรมที่ละเอียด เช่นใน นบพระภูมิบาลบุญดีแรก ลิลิตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

โคลงสี่สุภาพ		
ทาน	เพ็ญทานบริสุทธิ์แท้	หลุดภัย
	จนทรัพย์อุปถัมภ์ไป	ทั่วหล้า
	ราชดำรัสนิวัติศัย	เสกสวัสดิ์
	เสมอหยาดอมฤตฟ้า	เฟื่องฟุ้งไมทเกษม
สี่ล	กุศลเปรมประพติล้วน	เลอธรรม
	ศีลวัตรปฏิบัตินำ	แนวน้อม
	กายจิตรวจีกรรม	กอบรส-จรีตนา
	ละบาปเบิกบุญพร้อม	ผ่องแพรวเพ็ญสุรย์
ปริจฉาค	สมบุรณ์ปริจฉาเกื้อ	กิจประสงค์
	ศาสนูปถัมภ์ทรง	สืบสร้าง
	สละสุขส่วนพระองค์	โอบราชฎร์ เสมอแล
	รอยบาทยาตรมล้าง	ทุกซั้วร้อนผ่อนสลาย
อาชว	ภาสายอุชุกาฬฉ้วน	ไตรทวาร
	ทุกกิจกอบปรสัต์ยสาน	สุขตั้ง
	ตรงเตรียมราชปณิธาน	ทอประโยชน์ ยิ่งเอย
	เย็นเฉกพรหมฉัตรกั้ง	เกศเกล้าชาวสยาม
มทพว	พระงามมฤทุน้อม	ในนิกร ชนนา
	เกริกเกียรติพระภูธร	เทิดเฝ้า

	รักราชภูรต์จุบิตร	ดालมนัส	อ่อนเอย
	อดโทษโปรดปกแผ้ว	ผิตพลั้งสั่งสอน	
ตบ่	สังวรเพ็ญตบะแผ้ว	พิริยผล	
	ราชกิจกอปรสุขสกล	ก่อเกื้อ	
	กันดารผ่านภัยระคน	เคยเสด็จ	
	เพื่อพสกเกษมสุขเคื้อ	พระพร้อมยอมพลี	
อกุโธ	ไมตรีจรุงจิตเพียง	พรหมาน	
	มลายไกรธโปรดประสาน	มิตรสร้าง	
	สุขุมคัมภีรญาณ	ยังยิ่ง	
	ทศทิศสถิตเกียรติอ้าง	อรรธเอื้อนสรรเสริญ	
อวิหิตสย	ทรงเจริญคุณครอบฟ้า	พากสวรรค	
	สว่างพระกรุณานันท์	เนื่องแท้	
	ทุกกิจก่อกอปรธรรม	ธีรวัตร	
	อวิหิงสาแล้	โลกล้วนสดุดี	
ชนตัญจ	ชั้นตือธิวาสนัพัน	พรรณนา	
	ผ่อนทุกข์พูนสุขประชา	ขึ้นแคว้น	
	คีนขวัญร่มเย็นปรา-	กฎทั่ว ไผทนอ	
	ทูลถื่น ๘ เสด็จมั่น	มากด้วยภัยพาล	

(พรเทพ โตชยางกูร, **นบพระภูมิบาลบุญดีแรก ลิลิตเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช**, 2549: 28-29)

และปรากฏคำว่า “ทศพิธราชธรรม” ในความหมายรวมโดยมิได้แยกแยะธรรมทีละข้อเช่นใน **รวมบท อาเศียรวาทในครอบครองราชย์ 60 ปี**

...

ปลุกจิตประชาตริก มนนี่กนิยมไทย

รักษ์วัฒนธรรมไว้	คติแบบสยามมวล
ทรงธรรมทศพิธ	ธ กอปรกิจจุท้าวถ้วน
ทรงวิริยะล้วน	นรชร้องกฤดาการ
ท้าวเมทินีดล	กสิผลกัไพศาล
ฝนหลวงและโครงการ	ธ ประทานเกษตรไทย
ทรงเป็นประทีปรัฐ	ชุตีชัดสว่างไส
ส่องธรรมสว่างไสว	จิตงามมีมีตมณ
อีกเศรษฐกิจชาติ	ธ มุ่งมาดและหมายผล
พอเพียงและพึ่งตน	นรชนกัไพบุลย์

(สุจริต เพียรชอบ, (2549),รวมบทอาเศียรวาทในรอบ
ครองราชย์ 60 ปี, 2550: 135)

การกล่าวถึงทศพิธราชธรรมในฐานะองค์รวม อาจจะสัมพันธ์กับลักษณะของการเขียนวรรณคดีเฉลิมเกียรติในช่วงเวลานี้ที่นิยมแต่งเป็นบทร้อยกรองขนาดสั้น และให้กวีหลายคนแต่งร่วมกันมากกว่าจะแต่งการให้กวีแต่งเป็นเรื่องยาวคนเดียว การกล่าวถึงทศพิธราชธรรมในองค์รวมจึงเอื้อต่อลักษณะของร้อยกรองขนาดสั้นมากกว่าเพราะกวียังมีพื้นที่ให้กล่าวถึงเนื้อหาอื่นๆ ในการสรรเสริญพระเกียรติด้านอื่นๆ

4.2.2.3 เทพผู้ปราบทุกข์เข็ญ

แม้จะปรากฏการเปรียบเทียบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับพระมหาชนกอย่างเด่นชัด แต่แนวคิดในการสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูก็ยังคงปรากฏอยู่ เพียงแต่ไม่ได้ปรากฏมากหรือเด่นชัดเท่าในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่แต่งก่อนพ.ศ.2540 เช่นใน **สัมพัจฉรฉลงรัชธรรมราชา** ปรากฏการสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าทรงเป็นเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่ทั้ง 3 ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูคือ พระศิวะ พระรามอันเป็นปางอวตารของพระนารายณ์ และพระพรหม

โคลงสี่

โอมอวยศุภอรรถอื่น	โองการ
ชะลอทิพย์เชิดเชลลงสาร	สิริห้อม

เทียบเจ็ดทศวรรษจาร	ใจโลก
ฉลองราชเฉลิมราชย์พร้อม	ภาพร้องพรถวายฯ
ฤทธิวิหิตหมายเสด็จเมื่อ	เมืองดิน
ประทานสุขทั่วธรณินทร์	เนื่องฟ้า
ประทานหลักเลิศศาสตร์ศิลป์	สอนชีพ ชนเอย
ประทานหลากราชิกจกล้ำ	ก่อเกื้อกมลสยามฯ
ฤทธิวิหิตหมายเสด็จเมื่อ	อวตาร
ทรงจักรสืบราชการ	พิทักษ์แคว้น
ทรงสังข์หลังธรรมทาน	ทะนุกศาสน์
ทรงกมทู่คู้ทาแมน	มหิทธิ์ป้องปฐพีฯ
ฤทธิวิหิตหมายเสด็จเมื่อ	ผดุงไทย
หนึ่งจักรวรรดิวัตรชัย	ขึ้นด้าว
หนึ่งถ้วนทศธรรมไกร	เกริกทศ ทิศนอ
หนึ่งราชสังคหวัตถุน้าว	หนึ่งน้อมศีลเสมอฯ

(ชวิน พงษ์ผจญ, สัมพัจฉร์ฉลองรัชธรรมราชา, 2559:65)

จากโคลงสี่สุภาพที่ได้ยกมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าแม้ปรากฏแนวคิดในการเปรียบเทียบเทียบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แต่ก็ปรากฏคติการสรรเสริญพระเกียรติตามหลักพุทธศาสนา ทั้ง จักรวรรดิวัตรหรือธรรมของพระจักรพรรดิ ทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ อาจจะได้กล่าวว่โคลงบทข้างต้นดำเนินตามขนบนิยมในวรรณคดี สรรเสริญพระเกียรติของไทยที่ปรากฏการสรรเสริญทั้งคติเทวราชและพุทธราชา (เสาวณิต วิงวอน, 2538)

4.2.2.4 พ่อผู้เมตตาแก่มหาชน

การสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าเป็นพ่อผู้เมตตาแก่มหาชนชาวไทย เป็นสิ่งที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในวรรณคดีเฉลิมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ดังตัวอย่างจาก **รวมบทอาเศียรวาทในรอบครองราชย์ 60 ปี**

ทรงเป็นปราชญ์ชั้นครูดุริยศิลป์	ยังศิลป์ดนตรีที่ตีมด้า
ทรงนิมิตจิตรกรรมประติมากรรม	ทั้งรูปธรรมนามธรรมล้ำเลิศคุณ
ทรงเป็นนักถ่ายภาพ เอิบอาบค่า	ทุกรอยบาทยาทรามานำหนูน
ทุกรอยยิ้มปวงประชาทรงการณ์	ช่วยเจือจุนผลิตโครงการงานนานา
จึงพระราชสมัญญาภาษาศิลป์	พระ “อัครศิลปิน” หลากสาขา
ทั้งรางวัลสิทธิบัตรหลากอัตรา	เหรียญ “สูงสุดการพัฒนาฯ”
	เหนือค่าใด
พระคือพ่อแห่งแผ่นดินรินความรัก	เด่นประจักษ์เหนือกษัตริย์แห่งรัฐ
	ไหน
เป็น “พลังแห่งแผ่นดิน” ปิ่นชาวไทย	พระไตรรัตน์พัฒนาชัยทรงพระ
	เจริญ

(ประยอม ซอมทอง, (2549),รวมบทอาเศียรวาทในรอบ
ครองราชย์ 60 ปี, 2550: 137)

ใน นบพระภูมิบาลบุญดีเรก ลิลิตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
ปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ก็ปรากฏความเปรียบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
ทรงเป็นเหมือนพ่อบังเกิดเกล้าของพสกนิกร

โคลงสี่สุภาพ	
บุญบันดาลถิ่นเหี้ย	สยามสมัย
เจริญจรสพิลาสพีไล	เลิศแล้ว
พระเดชพระคุณไซ	เชชมสิทธิ์
ภูมิแผ่นดินธรรมแผ้ว	เพียบพร้อมสมานฉันท์
เป็นขวัญเป็นมิ่งปลื้ม	ปวงประชา
เปรียบประดุจชนกา	เกิดเกล้า
เจือจุนอุดหนุนคณา	นรชาติ
ประจักษ์ประจำค่าเช่า	ร่มเบื้องลบงบุญ

พระคุณพระก่อกื้อ	กอบปรผล
พระเดชเผติมดล	ผดัจร้อน
พระคุณม่นมณฑล	จุฑาทวีป
พระเดชเกษตรสุขซ้อน	แหล่งด้าวอุดมศานต์

(บุญเดือน ศรีวรพจน์, นบพระภูมิบาลบุญดิเรก ลิลิตเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2549: 28-29)

ใน สัมพันธ์ฉลองรัชธรรมราชา ที่ปรากฏการใช้คำเรียกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่า “พระพ่อหลวง” โดยปรากฏการเปรียบเทียบว่าพระองค์เป็นเสมือนพระโพธิสัตว์ที่ทรงเสียสละเพื่อประชาชน

สรวมพระไตรรัตน์น้อม	อัญชลี
แต่นวมินทร์ภูมิ	ดิลกไท่
เสวยราชย์เจ็ดสิบปี	ทรงพระเจริญเทอญ
แปดสิบแปดฉนำได้	ยิ่งร้อยพระพรราชา
บังคมประณมหัตถ์	สิริวิจันลิขิตตรา
ฟางพวงสุมาลา	รุจิร้อยผจงใจ
แต่นาวมินทรธา	พระมหากษัตริย์ไทย
จักรีวรราชัย	ฐิติราชวงศ์วาน
คู่ราชินีขวัญ	สุริยจันทร์เสมอปาน
เจ็ดสิบ ฦ ปีกาล	ลูเถลิงถวัลยา
นานกว่ากษัตริย์ใด	ฦ สมัยอดีตมา
ร่มเกล้าพระเดชา	ภยสิ้นอรินทร์ปวง
รักราษฎร์ประเล่ห์บุตร	ธ ประคอง “พระพ่อหลวง”
ฤาโพธิสัตว์สรวง	สละเพื่อประชาชน

(ประพนธ์ เรื่องณรงค์ สัมพันธ์ฉลองรัชธรรมราชา, 2559:103)

ใน ร้อยมณีน้าตา รำลึกพระมหากษัตริย์คุณ ก็ปรากฏการใช้คำเรียกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่า “พ่อแห่งแผ่นดิน” เช่นเดียวกับ รวบรวมทอาศีรวาทในรอบครองราชย์ 60 ปี

น้อมเกล้าฯบังคมบาท	นวมราชนฤบดี
ครองราชย์เจ็ดสิบปี	พระเกียรติก้อง ณ โลกกา
ทศพิธราชธรรม	พระน้อมนำดำเนินมา
ร้อยพันสมัญญา	ล้วนโครงการบันดาลชัย
คือ “พ่อแห่งแผ่นดิน”	คุ้มชีวินราศรัย
ชื่นฉ่ำน้ำพระทัย	ทรงกอปรเกื้อประชาชน
พระเสด็จฯสวรรคต	น้ำตาหยดทั่วสากล
ไทยเทศทุกมณฑล	โศกกำสรดรินทมมาน

(หม่อมราชวงศ์อรฉัตร ของทอง, ร้อยมณีน้าตา รำลึกพระมหากษัตริย์คุณ, 2560:87)

การใช้ความเปรียบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเหมือน “ชนกาบังเกิดเกล้า” ก็ดี หรือการใช้คำเรียกว่า “พระพ่อหลวง” “พ่อของแผ่นดิน” สื่อถึงความใกล้ชิดความรักที่กวีมีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่ามีความรักใคร่ใกล้ชิดเหมือนพ่อซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัว ในขณะที่เดียวกันการเติมคำที่แสดงถึงความยิ่งใหญ่ เช่น พระ หลวง หรือแผ่นดินก็แสดงนัยความหมายอันลึกซึ้งและหลากหลาย กล่าวคือนอกจากจะแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ของการเป็นพ่อผู้ยิ่งใหญ่ของคนทั้งแผ่นดินแล้ว ยังสื่อให้เห็นภาระหน้าที่อันหนักหน่วงที่ทรงประกอบว่าตลอดระยะเวลาที่ครองราชย์ เพราะพระองค์เป็น “พ่อ” ที่มี “ลูก” มากกว่า 60 ล้านคน ภาระในการดูแลให้ลูกทุกคนเป็นสุข จึงเป็นหน้าที่ที่ยิ่งใหญ่และหนักกว่าหน้าที่ของพ่อธรรมดา

4.2.2.5 กษัตริย์นักพัฒนา

แนวคิดนี้ปรากฏอย่างเด่นชัดเช่นกันในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่แต่งหลังพ.ศ. 2540 อันสัมพันธ์กับโครงการตามพระราชดำริต่างๆ ที่ทรงจัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชน นอกจากการกล่าวถึงโครงการตามพระราชดำริแล้ว แนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติกษัตริย์นักพัฒนายังนำเสนอผ่านแก้ปัญหาต่างๆของพระองค์ เช่น ทรงแก้ปัญหาการจราจรในกรุงเทพมหานครซึ่งปรากฏในบทพระภูมิบาลบุญดีเรก ลิลิตเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช.

ร่ายสุภาพ

อาหารในสุขทุกข์ ปลุกปวงชนเห็นไกล เพื่อจรรจรใน
อนาคต หมดปัญหาเดินทาง ทรงวางแผนคลองประปา หาทาง
เมื่อชุมชน หนาแน่นจนทำลาย สายน้ำสกปรกแท้ โปรดคิดแก้
ระบบตรง ทำอุโมงค์คังน้ำไหล ไปตามลำคลองเดิม เติมถนน
คร่อมบนคลอง ปองประโยชน์ทางสามช่วง หนึ่งล่งกรุงเทพไกล
ในถนนประชาชน ทิศเหนือลื่นไหลรุด สุดโรงกรองน้ำบางเขน
ช่วงสองเจนจัดทาง ต่อบางเขนโดยปอง จนถึงคลองบางหลวง
เพื่อปวงชนช่วงสาม ตามเส้นทางเหนืออุโมงค์ โรงสูบน้ำลำแลถึง
ฟิנגันระยะทางได้ สามสิบกิโลเมตรไซ้ มีต้องเวนคืน

โคลงสี่สุภาพ

ชนชื่นมลายทุกข์เกื้อ	กุลชน
พระดำริตรีผล	เพิ่มพ้อง
เพื่อประโยชน์ดาลดล	พสกสุข ถ้วนแล
ชาวโลกต่างแซ่ซ้อง	เทิดไถ้สยามินทร์

(กุลทริย์ เกษแม่นกิจ, **นบพระภูมิบาลบุญดีเรก ลิลิตเฉลิมพระ
เกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช**, 2549: 159)

4.2.2.6 กษัตริย์ผู้มีพระปรีชาสามารถรอบด้าน

แนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลย
เดชว่าเป็นพระมหากษัตริย์ผู้มีความสามารถทางศิลปะอย่างรอบด้านปรากฏอย่างเด่นชัด **ลิลิตอัครศิลป์
“นวมินทร์มหาราชา”** ที่เปิดเรื่องร่ายกล่าวนำพระเกียรติคุณและพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่ ต่อด้วยโคลงสี่สุภาพแสดงความเคารพที่เหล่าศิลปินมีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล
อดุลยเดช

ร่าย 1

ศรีศุภอุตมมงคล น้อมจิตตลใจกาย ถวายองค์พระภูมิพล
เฉลิมพระชนมพรรษา ห้าธันวาสี่สอง หกรอบครองชนม์ชีพ เป็น
ประทีปแผ่นดิน ภูมินทร์ช่วยค้ำจุน แผ่จรัญไพศาล ปกป้องบ้าน
คุ้มเมือง จนรุ่งเรืองเด่นล้ำ ขจรนำขจรเมือง เกียรติกระเดื่องเผย

แม่ ท้าวโลกแช่สรรเสริญ ภูมิธรรมเกินขานไข ประจักษ์ในฤทัย
 ราชภู่ ตามพระบาทเบื้องหลัง รวมพลังมุ่งหมาย ถึงชีพวายมิหวั่น
 พร้อมดั้นด้นตามพระองค์ ๖ ทรงเป็นธงชัย และดวงใจประชาชน
 เป็นสุคนธ์จรุงหอม พร้อมทศพิธราชธรรม ทรงอุปถัมภ์ปวงราชภู่
 ปราศจากทุกข์หมอง แผ่นดินผ่องแผ้วล้ำ ทรงคุณค้ำเจ้าเจ้านาน
 กาลผ่านได้พิสูจน์ กว่าคำพูดเรียงร้อย มีน้อยที่ทรงงาน ด้าน
 เกษตรศึกษา แนวพัฒนาโครงการ ชลประทานในหล้า ๖ เก่งกล้า
 เชี่ยวชาญ มิใช่ขานยกให้ ได้สร้างวรรณศิลป์ ผากแผ่นดินแผ่นฟ้า
 ศิลปการแสดง ทรงสำแดงบารมี การดนตรีศิลปะ ทรงพระราช
 นิพนธ์ ให้อินยลทั่วถ้วน จิตรกรรมล้วนจับตา ประติมากรรมสร้าง
 ในแนวทางหลายนัย ดนตรีไทยสากล ก็ดลทั้งแผ่นดิน อุปถัมภ์
 ศิลป์แบบใกล้ ๖ ยิ่งใหญ่เลิศล้ำ เกินเรียงคำแผ่ร้อง จารจดสามโลก
 ก้อง แซ่ซ้องสรรเสริญ

โคลงสี่

2	เฉลิมทหรอบเด่นชี้ องค์ท่านคือปราชญ์คน ฉัตรร่มบังแดดฝน ถอดจิตจดจารแล้	ภูมิพล ราชัน หนึ่งแท้ รวมเหล่า ศิลปิน แต่ให้เทิดทูน
3	จำรูญแจรงแจ่มหล้า ภูมิพลมหาราช อัครแห่งศิลป์ชาติ เถกิงอ่าองค์โลกี้	องอาจ ตั้งนี้ สูงส่ง ฟ่องฟ้าเมฆินทร์
4	ไตรโลกยินแน่แท้ กางแผ่นพสุธา พระเป็นดั่งบิดา จารฉนีกคุณบ้าง	เทียวนา แผ่กว้าง จารึก ร ม ก ล้ำ ศิลปิน (ถวัลย์ มาศจำรัส, 2542:1-2)

จะเห็นได้ว่ารายและโคลงสี่สุภาพเปิดเรื่องข้างต้นก็ปรากฏแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในแง่มุมที่สอดคล้องกับแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติอื่นๆ ได้อธิบายไปข้างต้น ทั้งแนวคิดพระมหากษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม กษัตริย์นักพัฒนา กษัตริย์ผู้ทรงงานหนักเพื่อประชาชน อย่างไรก็ตามเพื่อให้เข้ากับชื่อเรื่อง **ลิลิตอัครศิลปิน “นวมินทร์มหาราชา”** เน้นการสรรเสริญพระปรีชาสามารถด้านศิลปะอย่างละเอียดรอบด้าน ทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม การถ่ายภาพ การดนตรีอันได้แก่ความสามารถในการทรงดนตรีแจ๊ซ และการพระราชนิพนธ์เพลงอันไพเราะทำให้ทรงได้รับรางวัลทางดนตรี ทางวรรณศิลป์ โดยผู้เขียนได้เสนอทัศนะว่าแม้พระองค์จะทรงงานศิลปะที่รัก แต่ก็มักจะนำงานศิลปะนั้นมาช่วยในการแก้ไขปัญหาของประเทศ เช่น การถ่ายภาพ

โคลงสอง

157	พระองค์ทรงบ่งชี้	ภาพถ่ายนำเก็บไว้
	ก่อเกิดพัฒนา	
158	ปัญหาหลายบ่อนบ้าน	รอแต่องค์เสด็จหย้าน
	บ่งแก้ปัญญา	
159	ภาพมาทวนที่นั่น	หนก่อนมีได้ขึ้น
	จึงเจ้าอับเฉา	
160	องค์เอาทุกชีใส่เกล้า	คืนค่าละยามเช้า
	ไตร่แก้หนทาง	
161	ภาพกางเผยอยู่หน้า	ชนไม่กังวลว่า
	ก่นเศร้าเสียดาย	
162	ทุกข์คลายจากกลองน้อย	โดยติดพระองค์ห้อย
	แน่แท้มีคลาย	
163	จุดหมายมีเพื่อเปลื้อง-	โศกบ่สูญสักเฟื้อง
	อ่าให้สยาม	

(ถวัลย์ มาตรฐาน, 2542:40)

จากการวิเคราะห์แนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชหลังปี พ.ศ. 2540 จะเห็นลักษณะเด่นของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติกลุ่มนี้คือยังคงปรากฏการเปรียบเทียบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าเป็นพระโพธิสัตว์อยู่สืบเนื่องตามขนบในการสรรเสริญพระเกียรติในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติของไทย โดยเพิ่มรายละเอียดว่าทรงเป็นพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญวิริยบารมีหรือทรงเป็นพระมหาชนกของชาวปวงชนชาวไทย อันเป็นแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติที่สอดคล้องกับแนวคิดที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก โดยจะอภิปรายในหัวข้อต่อไป

4.2.3 เปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจากพระราชนิพนธ์พระมหาชนกกับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน

จากการวิเคราะห์แนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก และแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติที่ปรากฏในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติทั้งก่อนและหลังปี พ.ศ. 2540 จะเห็นได้ว่าแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติมีทั้งการสืบแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติจากขนบเดิมที่ปรากฏในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสมัยอื่นๆ และการปรับหรือปรากฏแนวคิดที่แตกต่างออกไปในการเฉลิมพระเกียรติเพื่อให้เปรียบเทียบแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติเด่นชัดขึ้น จึงนำเสนอในรูปแบบตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 7 แสดงการเปรียบเทียบแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก, วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชก่อนพ.ศ. 2540 และวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชหลังพ.ศ. 2540

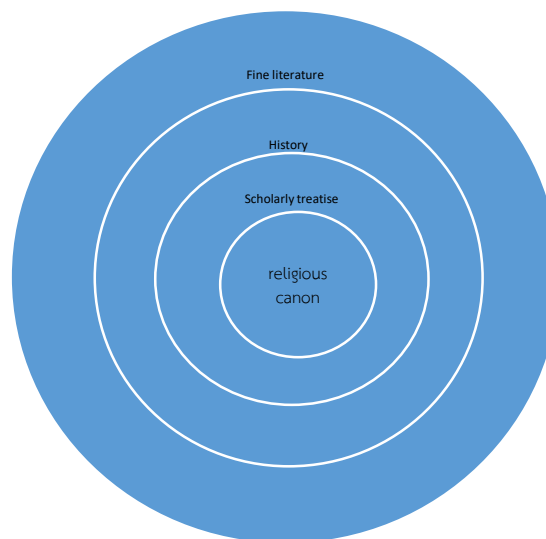
แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก	แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชก่อนพ.ศ. 2540	แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชหลังพ.ศ. 2540
พระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความเพียร กษัตริย์ผู้นำปัญญามาสู่มหาชน กษัตริย์ผู้ทรงศัพทพิราชาธรรม กษัตริย์นักเกษตรกรรม พ่อผู้เมตตาแก่มหาชน	พ่อผู้เมตตาแก่มหาชน กษัตริย์นักพัฒนา กษัตริย์ผู้ทรงศัพทพิราชาธรรม กษัตริย์ผู้มีพระปรีชาสามารถ รอบด้าน	พระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความเพียร กษัตริย์ผู้ทรงศัพทพิราชาธรรม เทพผู้ปราบทุกข์เข็ญ พ่อผู้เมตตาแก่มหาชน กษัตริย์นักพัฒนา

	เทพผู้ปราบทุกข์เข็ญ พระพุทธเจ้าผู้เผยแพร่วรรณ พระโพธิสัตว์	กษัตริย์ผู้มีพระปรีชาสามารถ รอบด้าน
--	--	--

จากตารางที่ 7 จะเห็นได้ว่าแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์พระองค์ที่ปรากฏในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน 3 ประการคือ การสรรเสริญพระเกียรติว่าเป็น 1) พระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความเพียร 2) กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม และ 3) พ่อผู้เมตตาตาแก่มหาชน ความสอดคล้องของแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์และวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสมัยเดียวกันนี้ สัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทยที่แวดล้อมการผลิตตัวบทวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติเหล่านี้ขึ้นมา ดังจะอภิปรายเป็นประเด็นได้ดังนี้

4.2.3.1 บทบาทของพระพุทธศาสนาในฐานะแกนกลางของวัฒนธรรมวรรณศิลป์

ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ตะวันออก ตั้งแต่สังคมยุคจารีต ศาสนาเป็นแกนกลางของวรรณคดีทุกประเภท “The traditional systems of writings include all written texts. The centre, around which the works functioning in society were grouped, was the canon of Sacred Texts. (V.I. Braginsky,2001:75) เพื่อขยายแนวคิดดังกล่าว บรากินสกี (V.I. Braginsky,2001:57) ได้เสนอแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาและวรรณคดีประเภทอื่นๆ ดังนี้

แผนภาพที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนากับวรรณคดีประเภทอื่นๆ

ในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ของไทยตั้งแต่อดีต พุทธศาสนาเป็นเสาหลักในกระบวนการสร้างวรรณคดีเช่นกัน เห็นได้ชัดทั้งจากการสร้างวรรณคดีที่มีมาจากศาสนาและใช้ในกิจกรรมของพุทธศาสนาดังเช่นมหาชาติคำหลวง กาพย์มหาชาติ ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติอย่างยวนพ่าย ฉันทน์เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาท ก็ปรากฏการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ตามคติพุทธราชา แม้กระทั่งวรรณคดีประกอบการแสดงเช่นสมุทรโฆษคำฉันท์ก็มีเค้าเรื่องมาจากปัญญาชาดกอันเป็นเรื่องเล่าทางพุทธศาสนา ตัวอย่างที่กล่าวมานี้ล้วนแสดงให้เห็นความสำคัญของพุทธศาสนาที่เป็นแกนกลางในการสร้างและเสพวรรณคดีในสังคมบรรพกาลของไทย

ในปัจจุบันแม้ว่าพุทธศาสนาจะมีได้เป็นปัจจัยหลักในกระบวนการสร้างวรรณคดี แต่ก็มีอาจจะปฏิเสธได้ว่ามิได้เป็นปัจจัยสำคัญ การพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเป็นประจักษ์พยานที่ยืนยันมโนทัศน์นี้ได้เด่นชัดที่สุด กล่าวคือทรงดัดแปลงบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกจากพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพุทธ และเมื่อเกิดการผลิตซ้ำเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก ที่แม้จะมีวัตถุประสงค์ในการเฉลิมพระเกียรติอันส่งผลให้มีการดัดแปลงเนื้อหาของเรื่องเล่าเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการผลิตซ้ำก็ตาม แต่การผลิตซ้ำก็ยังคงต้องรักษาเนื้อหาหลักและแนวคิดตามชาดกที่เป็นต้นทางของเรื่องไว้

ด้วยปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกทุกสำนวนที่แม้จะนำเสนอในสื่อต่างชนิดกัน ต่างมุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติที่สอดคล้องกับมโนทัศน์หรือหลักธรรมในพุทธศาสนานั้นคือ การสรรเสริญพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเปี่ยมด้วยความเพียรและพระมหากษัตริย์ผู้ทรงธรรม แนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติที่ปรากฏนี้สอดคล้องกับแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิ

พลอดุลยเดชที่ปรากฏในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่แต่งขึ้นหลัง พ.ศ. 2540 ดังที่ได้แสดงการวิเคราะห์ไว้ในหัวข้อ 4.2.2 แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชหลังปี พ.ศ. 2540 ทั้งนี้อาจจะกล่าวได้ว่า เพราะการผลิตซ้ำเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชผ่านตัวละครพระมหากษัตริย์ โดยใช้กลวิธีต่างๆ ดังที่ได้วิเคราะห์และอภิปรายในบทที่ 3 มาเชื่อมโยงว่าพระมหากษัตริย์คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช กอปรกับแนวคิดการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ตามแนวคิดทางพุทธศาสนาเป็นขนบนิยมอย่างหนึ่งของการสร้างวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติของไทย วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจึงปรากฏแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าเป็นพระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมด้วยความเพียรหรือเป็นพระมหากษัตริย์อย่างเด่นชัด

เมื่อแนวคิดในการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ผู้เปี่ยมด้วยความเพียรปรากฏอย่างเด่นชัด แนวคิดพระมหากษัตริย์ผู้ทรงธรรมจึงได้ถูกขับเน้นให้มีความโดดเด่นด้วยเช่นกัน ดังที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2524:139) ได้อธิบายความสัมพันธ์ของหลักธรรมทั้งสองประการว่า

ถ้าพิจารณาแล้ว จะเห็นแนวทางสัมพันธ์ระหว่างบารมีในทางพุทธศาสนา (ทศบารมี) และบารมีของพระมหากษัตริย์ กล่าวคือพระมหากษัตริย์ ในประเทศไทยล้วนแต่มีพระราชหฤทัยศรัทธาเลื่อมใสพระพุทธศาสนา นอกจากจะบำเพ็ญพระราชกุศลเพื่อหวังผลในทางพุทธศาสนา เช่น หวังพระโพธิญาณ ... พระมหากษัตริย์ไทยยังต้องถือหลักปฏิบัติ ที่เรียกว่าทศพิธราชธรรม หรือธรรม 10 ประการของพระมหากษัตริย์เป็นไปตามพุทธศาสนา

นอกจากชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของทศบารมีของพระโพธิสัตว์กับทศพิธราชธรรมของพระมหากษัตริย์แล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2524:140-143) ยังได้ทรงอธิบายความสอดคล้องของรายละเอียดระหว่างหลักธรรมของทศบารมีกับทศพิธราชธรรม อาทิความสัมพันธ์ของทานบารมีในทศบารมีกับทานในทศพิธราชธรรม ในที่นี้จะขอกกล่าวเฉพาะวิริยบารมีหรือความเพียร อันเป็นแนวคิดที่ได้รับการเน้นย้ำในเรื่องเล่าจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

ตบะ โดยมากท่านใช้เป็นชื่อของความเพียร หมายถึงการตั้งใจความเกียรจรรยาและการผิตหน้าที มุ่งทำกิจอันเป็นหน้าที่พึงทำอันเป็นกิจดีกิจชอบ ทางลัทธิพราหมณ์ถือว่าตบะของพระมหากษัตริย์ คือคัมภีร์ครองไพร่ฟ้าประชาชน ฉะนั้นพระมหากษัตริย์ผู้มีตบะ จะมีสง่าเป็นที่ยำเกรงของคนทั่วไป เมื่อคนรวมกันเป็นหมู่ ต่างจะต้องรู้หน้าที่ของตน พระมหากษัตริย์

จะต้องมีความเพียร ทำหน้าที่โดยไม่เกียจคร้าน เทียบได้กับวีรีย-
บารมี

จากความสัมพันธ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าวีรียบารมีอันเป็นบารมีที่พระมหาชนก
ทรงบำเพ็ญสัมพันธ์อย่างยิ่งกับตะบะหรือความเพียรในทศพิธราชธรรม การปรากฏแนวคิดในการสรรเสริญ
พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทั้งในเรื่องเล่าที่ผลิตซ้ำจากบทพระราชนิพนธ์
พระมหาชนก และวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่แต่งขึ้นหลังปี
พ.ศ. 2540 จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์นี้เด่นชัดขึ้น

แนวคิดในการสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าเป็น
“พ่อผู้เมตตาต่อมหาชน” ก่อธิบายได้ด้วยมโนทัศน์ทางพุทธศาสนา ดังที่ได้วิเคราะห์และอภิปรายไว้หัวข้อ
**4.1.1 แนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ของเรื่องเล่า
อันสืบเนื่องมาจากพระราชนิพนธ์พระมหาชนก** ว่าความเป็นพ่อผู้เมตตาสอดคล้องกับความเป็นพระ
โพธิสัตว์ที่เมตตาช่วยเหลือสรรพชีวิตอย่างไม่มีเงื่อนไข นอกจากนี้การขยายความแนวคิดในการสรรเสริญ
ในฐานะ “พ่อ” ด้วยความเมตตาในที่นี้ จึงอาจจะเชื่อมโยงกับเมตตาบารมีในทศบารมี ดังที่อาทิตย
ชีรวณิชกุล (2552: 272) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความเมตตา กับคติความเชื่อที่สรรเสริญ
พระมหากษัตริย์เป็นพระโพธิสัตว์ว่า

คติความเชื่อว่าพระมหากษัตริย์คือพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญ
บารมีได้ ช่วยสถาปนาสถานภาพอันศักดิ์สิทธิ์แก่สถาบันกษัตริย์ และ
กำหนดบทบาทของพระมหากษัตริย์ในอุดมคติ กล่าวคือ เมื่อ
พระมหากษัตริย์คือพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมี แสดงว่าเป็นผู้มี
คุณธรรมความดี มีบุญบารมีเหนือกว่าบุคคลทั่วไป และมีเมตตา
กรุณาต่ออาณาประชาราษฎร์ ปกครองบ้านเมืองด้วยธรรม ดุจพระ
โพธิสัตว์กรุณาต่อสรรพสัตว์

หลักฐานที่สนับสนุนแนวคิดข้างต้นได้อย่างเด่นชัด คือการปรากฏใช้ความ
เปรียบเทียบกันในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ ที่กล่าวถึงความรักความเมตตาของพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในขณะที่เดียวกันก็เปรียบความเสียสละที่ทรงงานหนักเพื่อประชาชนของ
พระองค์ว่าเหมือนพระโพธิสัตว์

รักราชฎร์ประเล่ห์บุตร ๘ ประจุจ “พระพ่อหลวง”

ฤาโพธิสัตว์สรวง สละเพื่อประชาชน

(ประพนธ์ เรื่องณรงค์ สัมผัสจรรณล่องรัชธรรมราชา, 2559:103)

จากการอภิปรายข้างต้น จะเห็นได้ว่าศาสนาเป็นแกนกลางในการสร้างสรรค์
วรรณคดีในสังคมไทย อย่างไรก็ตามแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติข้างต้นก็แสดงให้เห็นความสำคัญ

ของพระมหากษัตริย์ในฐานะสถาบันหลักอีกสถาบันหนึ่งของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการสร้างและการเสพวรรณคดี ดังจะอภิปรายโดยละเอียดในหัวข้อถัด

4.2.3.2 พระมหากษัตริย์ในฐานะศูนย์กลางในการสร้างสรรค์วรรณคดี

ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจวบจนสมัยรัตนโกสินทร์⁵ วัฒนธรรมการสร้างวรรณคดีลายลักษณ์ของไทยเกิดในราชสำนัก พระมหากษัตริย์ดำรงบทบาทสำคัญทั้งในฐานะผู้สร้างวรรณคดีและผู้เสพวรรณคดี อันส่งผลให้เกิดการสร้างสรรคัวรรณคดีของกวีในราชสำนัก

การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก *“เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของสาธุชนทั้งหลาย”* เทียบเคียงได้กับการที่พระบรมไตรโลกนาถโปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งมหาชาติคำหลวง สมเด็จพระยามังคลายุธราชูปถัมภ์ทรงอธิบายถึงพระราชประสงค์ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในการแต่งมหาชาติคำหลวงไว้ (อ้างถึงในศักดิ์ศรี แย้มนัตตา, 2543: 102 - 103) ดังนี้

หนังสือมหาชาติเดิมแต่งในภาษามคธ ใครแต่งหาปรากฏไม่น่าจะได้แปลเป็นภาษาไทยตั้งแต่ครั้งพระนครสุโขทัย...มีจดหมายเหตุปรากฏว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีรับสั่งให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตในกรุงศรีอยุธยา แปลแต่งเมื่อปีชาล จุลศักราช 844 พ.ศ. 2025 คือว่าตั้งแต่แต่งนับได้ 435 ปี มาจนบัดนี้ (พ.ศ. 2460) เรียกชื่อวามหาชาติคำหลวง...หนังสือมหาชาติคำหลวงไม่ได้แต่งสำหรับพระเทศน์ แต่งให้สำหรับนักสวด สวดให้อุบาสก อุบาสิกาฟังเวลาไปอยู่บำเพ็ญการกุศลที่ในวัด...

การพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จึงแสดงให้เห็นการสืบทอดบทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้สร้างวรรณคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณคดีพุทธศาสนาอันเป็นสถาบันหลักของสังคม เพื่อใช้วรรณคดีนั้นๆ เป็นเครื่องกล่อมเกลาสั่งสอนให้ประชาชนได้พระบรมโพธิสมภารเป็นคนดี รู้จักนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

นอกจากการโปรดให้ประชุมกวีเพื่อแต่งวรรณคดีเรื่องต่างๆแล้ว ความรักและความเทิดทูนที่กวีมีต่อพระมหากษัตริย์ก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติของกวี โดยนัยนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นบทบาททางอ้อมของพระมหากษัตริย์ที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์

⁵ ดูรายละเอียดเรื่องความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้สร้างสรรคัวรรณคดีในสมัยรัตนโกสินทร์ได้ในบทที่ 4 ของวิทยานิพนธ์เรื่อง จารึกวัดพระเชตุพนฯ: การสร้างสรรค์วรรณคดีไทยในวัฒนธรรมพุทธศาสนาและวัฒนธรรมวรรณศิลป์ (วารางคณา ศรีกำเหนิด, 2556)

วรรณคดีได้เช่นกัน ดังวัตถุประสงค์ในการผลิตซ้ำเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ต้องการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเลือกผลิตซ้ำบทพระราชนิพนธ์ **“เป็นที่รักของข้าพเจ้า”** และเมื่อจะสรรเสริญพระเกียรติในวรรณคดี สรรเสริญพระเกียรติก็ย่อมจะกล่าวถึงบทพระราชนิพนธ์อันเป็นที่รักนี้เช่นกัน

จากการอภิปรายบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยสัมพันธ์กับแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์กับในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน จะพบว่าทั้งพุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์ ต่างเป็นสถาบันหลักที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีในสังคมไทย อีกทั้งยังเห็นความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นของสถาบันหลักทั้งสอง ดังที่ศักดิ์ศรี แยมันดดา (2517: 12) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และศาสนาพุทธไว้อย่างสนใจว่า

พระมหากษัตริย์ไทยนั้น ทรงเป็นผู้ทำนุบำรุง

พระพุทธานุภาพอย่างสำคัญยิ่ง เรียกได้ว่าเป็นหลักมั่นคงในการค้ำ
 จุนพระพุทธานุภาพให้ดำรงอยู่ และในขณะเดียวกัน พระพุทธานุภาพ
 ก็เป็นหลักสำคัญที่ช่วยเหลือในการดำเนินกิจการปกครองประเทศ
 ขององค์พระมหากษัตริย์ และเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ประเทศ
 เจริญรุ่งเรือง เพราะฉะนั้น เมื่อใดที่กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ก็ต้อง
 นึกถึงพระพุทธานุภาพ และเมื่อใดที่นึกถึงพระพุทธานุภาพก็จัก
 ต้องรำลึกถึงพระมหากษัตริย์เป็นของควบคู่กันไป ต่างฝ่ายต่างก็ต้อง
 มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน พึงพาอาศัยกันจึงจะบังเกิดผลคือความ
 เจริญสมบูรณ์พร้อมทุกประการของประเทศชาติ

ด้วยความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างสถาบันพุทธานุภาพและสถาบันพระมหากษัตริย์นี้จึงปรากฏในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติของไทยในทุกยุคสมัย และในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติเหล่านั้นก็ปรากฏการสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์ตามกรอบคิดของพุทธานุภาพ ดังที่เสาวณิต วิงวอน (2538: 85) ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องธรรมราชาในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติว่า

วรรณกรรมยอพระเกียรติทุกเรื่องได้แสดงให้เห็นธรรมใน
 องค์พระมหากษัตริย์ในทำนองเดียวกัน กล่าวได้ว่ามีราชธรรมเสมอ
 กันทุกพระองค์ ที่น่าสังเกตคือแม้ความเป็น “เทวราชา” จะ
 เปลี่ยนแปลงไปบ้างเมื่อเวลาผ่านไป แต่ความเป็น “ธรรมราชา” ไม่
 เปลี่ยนแปลงเลยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน บ่งบอกถึงธรรมอัน
 เป็นสัจจะ และเป็นอำนาจในการปกครองอย่างแท้จริง

จะเห็นได้ว่า ข้อสังเกตข้างต้นสอดคล้องกับผลวิจัยที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ แนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติพระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความเพียร กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม และพ่อผู้เมตตาแก่มหาชนแสดงให้เห็นหลักธรรมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติพระองค์ตลอด 70 ปีแห่งรัชสมัย สมกับปฐมบรมราชโองการที่เป็นประดุกคำสัญญาต่อมหาชนชาวไทยที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

บทที่ 5

เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก: พลวัตของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติใน สื่อร่วมสมัย

จากการวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษาในบทที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าแม้เรื่องเล่าที่ผลิตซ้ำจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกจะผลิตในสื่อหลากหลายประเภท แต่แนวคิดในการการเฉลิมพระเกียรติก็สอดคล้องกับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสมัยเดียวกัน อย่างไรก็ตาม “สื่อ” ที่ใช้ในการผลิตซ้ำเรื่องเล่าก็มีผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือ “พลวัต” ในกระบวนการสร้างและเสพเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก

ปรมินทร์ จารูวร (2556:246) กล่าวถึงพลวัตทางคติชนจะเกิดขึ้นเมื่อช่วงเวลาเปลี่ยนไป ส่งผลให้วัฒนธรรมมีบทบาทที่เคลื่อนไหว มีทั้งส่วนที่เปลี่ยนแปลงได้และเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ซึ่งทำให้บทบาทของคติชนมีทั้งที่คงเดิม สูญหายและคลี่คลาย หรืออาจสร้างขึ้นใหม่ก็ได้ โดยปัจจัยทางสังคม นอกเหนือจากเวลาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมก็ได้มีผู้ศึกษาไว้เช่นกัน

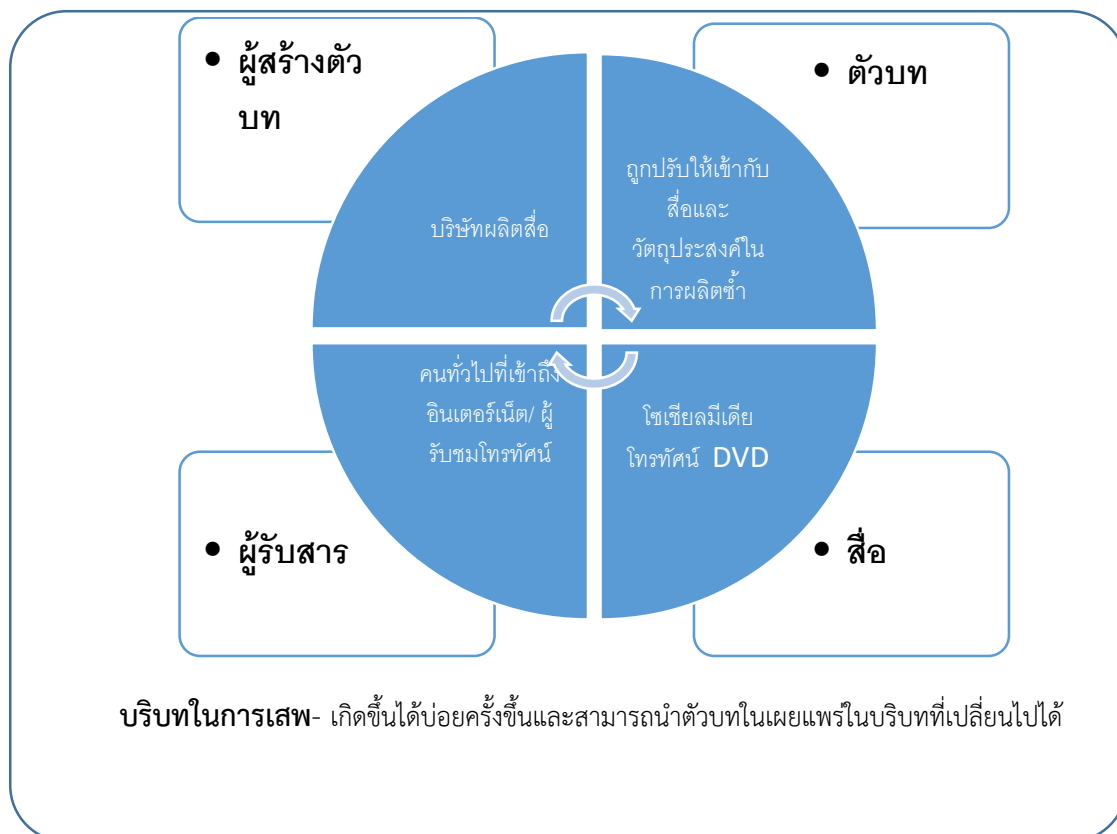
ศิริพร ณ ถลาง (2559: 14-15) ได้สรุปบริบททางสังคม 4 ประการที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมแบบใหม่ ได้แก่ 1) บริบทโลกาภิวัตน์และการท่องเที่ยว 2) บริบทแห่งความเป็นสังคมทุนนิยม 3) บริบทแห่งความเป็นสังคมยุคข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่ และ 4) บริบทแห่งความเป็นสังคมเปิดที่ทำให้เกิดการข้ามพรมแดน จากบริบททั้ง 4 ประการข้างต้น จะเห็นได้ว่าบริบทประการที่ 3 สัมพันธ์กับการผลิตซ้ำเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกที่เป็นข้อมูลในงานวิจัยนี้ที่สุด เพื่อให้การนำแนวคิดข้างต้นมาประยุกต์และอภิปรายผลการศึกษาได้เด่นชัด จึงขอยกคำอธิบายโดยละเอียดของบริบทประการที่ 3 มาดังนี้

บริบทที่ 3 บริบทแห่งความเป็นสังคมในยุคข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในสังคมไทย มีการนำเสนอคติชนในสังคมประเพณีผ่านสื่อสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ นิตยสาร การ์ตูน นิตยสาร หรือวิดีโอการละเล่น การแสดง ประเพณีพิธีกรรมในสื่ออินเทอร์เน็ต ในโลกออนไลน์ โลกโซเชียล ซึ่งเท่ากับว่าสื่อสมัยใหม่รูปแบบต่างๆ ได้ทำหน้าที่ผลิตซ้ำและสืบทอดคติชนประเพณีให้มีอายุยืนยาวต่อไปโดยการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม

(ศิริพร ณ ถลาง,2559:15)

เมื่อสื่อมีบทบาทในการผลิตซ้ำและสืบทอดเรื่องเล่าในสังคมโดยมี “ปรับเปลี่ยน” ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม องค์ประกอบอื่นๆ ในการสร้างและเสพเรื่องเล่าเหล่านี้ทั้งผู้สร้างตัวบท

ตัวบท ผู้เสพตัวบท บริบทในการเสพ¹ต่างก็ยอมการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสื่อเช่นกัน เพื่อให้เห็นกรอบแนวคิดในการอภิปรายพลวัตหรือความเปลี่ยนแปลงนี้เด่นชัดขึ้น จึงขอเสนอแผนภาพอันเป็นกรอบแนวคิดในการอภิปรายพลวัตของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในฐานะวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสื่อร่วมสมัย

แผนภาพที่ 3 แสดงพลวัตของตัวบท ผู้สร้างตัวบท ผู้เสพตัวบท และบริบทในการเสพตัวบทอันสัมพันธ์กับสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

จากแผนภาพที่ 3 จะเห็นได้ว่าเมื่อปรากฏการผลิตซ้ำเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์ในสื่อต่างๆ อาทิ ละครเวที การแสดงแสง สี เสียง และได้มีการบันทึกเรื่องเล่าเหล่านี้เก็บไว้รูปแบบไฟล์ดิจิทัลที่สามารถชมซ้ำหรือนำมาเผยแพร่ซ้ำในสื่อสังคมสมัยใหม่ได้ ทำให้กระบวนการสร้างและการเสพเรื่องเล่ามีพลวัตอย่างเด่นชัดทุกด้านมิใช่เพียงแต่การเปลี่ยนแปลงด้านตัวบทที่ได้เกริ่นนำในบทที่ 1 ของรายงานวิจัยฉบับนี้แล้วว่าเป็นประเด็นที่งานวิจัยที่มีมาก่อนหน้าที่มักจะศึกษา รวมถึงบทที่ 3 และบทที่ 4 ของงานวิจัยนี้ก็ให้น้ำหนักในการศึกษาประเด็นนี้เช่นกัน

¹ หากเป็นองค์ประกอบการในการสื่อสารอันสัมพันธ์กับการบทบาทและความสำคัญในการเผยแพร่วัฒนธรรมจะหมายถึง ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) สื่อ (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) S-M-C-R โดยมีปฏิกิริยาตอบกลับ (Feedback) เป็นเครื่องมือช่วยตรวจสอบว่าผู้รับสารได้รับสารตรงกับที่ต้องการสื่อหรือไม่ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2551:93) เนื่องจากงานวิจัยนี้เน้นการศึกษาพลวัตของตัวบทจึงประยุกต์แนวคิดดังกล่าวมาสนับสนุนการอภิปราย

ในบทนี้จะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเด็นย่อยเพื่ออภิปรายพลวัตของกระบวนการสร้างและการเสพเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาราชกว่าในฐานะเรื่องเล่าในสื่อสมัยใหม่ เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาราชก็มีพลวัตอะไรที่เปลี่ยนแปลงจากวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติแบบเดิม รวมทั้งจะอภิปรายครอบคลุมไปถึงผู้สร้างตัวบท ผู้เสพตัวบท บริบทในการเสพตัวบท โดยแบ่งประเด็นในการอภิปรายดังนี้

5.1 พลวัตในการกระบวนการสร้างเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาราช

5.2 พลวัตในการกระบวนการเสพเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาราช

โดยแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 พลวัตในการกระบวนการสร้างเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาราช

ในกระบวนการสร้างตัวบทจะกล่าวถึงแง่มุมของผู้สร้างและตัวบทที่เป็นผลผลิตของผู้สร้าง เพื่อแสดงให้เห็นว่ากระบวนการสร้างเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์มีความเปลี่ยนแปลงจากการสร้างวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติแบบเดิมอย่างไร การเปลี่ยนแปลงนั้นมีบทบาทอย่างไร หรือส่งผลอย่างไร โดยแบ่งประเด็นย่อยในการอภิปรายเป็นอีก 2 ประเด็นดังนี้

5.1.1 พลวัตของผู้สร้างและบริบทในการสร้างเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาราช

5.1.2 พลวัตของตัวบท

อภิปรายโดยละเอียดแต่ละประเด็นได้ ดังนี้

5.1.1 พลวัตของผู้สร้างและบริบทในการเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาราช

ดังที่ได้อธิบายในบทที่ 2 ของรายงานวิจัยนี้ที่กล่าวถึงภูมิหลังของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาราชทั้ง 7 เรื่องที่นำมาเป็นข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ว่า เรื่องเล่าทั้ง 7 เรื่องมีผู้ผลิตและกระบวนการผลิตที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม พึงตั้งข้อสังเกตได้ว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาราชทั้ง 7 เรื่องต่างมีลักษณะของการผลิตหรือการสร้างที่คล้ายคลึงกันคือเป็นลักษณะของการร่วมผลิตทั้งสิ้น กล่าวคือนอกจากผู้ประพันธ์หรือผู้เขียนบทหลักแล้ว ต่างต้องให้ผู้ผลิตอื่นๆ มาช่วยประกอบสร้างให้ตัวบทมีความสมบูรณ์เช่น *บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาราช* หรือ *ซิมโฟนีอุปรากรพระมหาราช* ที่มีผู้เขียนบทหลักเพียงคนเดียวแต่ก็มีผู้ช่วยสร้างตัวบทด้านอื่นๆ เช่น การบรรจุเสียง การวาดภาพทราย เพื่อให้การแสดงผลสมบูรณ์ บางเรื่องก็เป็นการร่วมกลุ่มกันของบริษัทสื่อสารมวลชนขนาดใหญ่หลายบริษัท เช่นการสร้าง *พระมหาราชเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์* หรือ *การ์ตูนแอนิเมชันพระมหาราช* ลักษณะของการผลิตที่ใช้บริษัทหรือผู้เชี่ยวชาญหลายกลุ่มมาร่วมกันมีความละม้ายกับลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหลังพ.ศ. 2540 ที่ได้นำมาศึกษาเปรียบเทียบกับแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติในบทที่ 4 กล่าวคือเป็นการพิมพ์

วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติอันเกิดจากขึ้นจากการรวบรวมงานเขียนของกวีหลายๆท่านเช่นกัน ลักษณะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการเฉลิมพระเกียรติว่ายังเป็นวาระและโอกาสที่สำคัญของประเทศ หน่วยต่างๆจึงต้องร่วมมือกันในการต่างเฉลิมพระเกียรติ ใช้ผู้เชี่ยวชาญหลายคนเพื่อให้การผลิตซ้ำบทพระราชนิพนธ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย สมบูรณ์มากที่สุด

อย่างไรก็ตามด้วยลักษณะในการประกอบสร้างที่เปลี่ยนไป เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์จึงเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ใช้วัสดุอื่นๆ นอกเหนือจากภาษาและความงามของภาษาในการเฉลิมพระเกียรติ เนื่องจากผู้ผลิตมิใช่กวีอย่างวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติอื่นที่เป็นการรวบรวมพิมพ์หรือยกรองของกวี โดยนัยนี้มิได้หมายความว่าหมายความเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ได้ปรากฏการใช้บทหรือยกรองที่มีความประณีตงดงามในการสรรเสริญพระเกียรติ การวิเคราะห์ในบทที่ 3 ของรายงานวิจัยฉบับนี้ได้แสดงให้เห็นเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์การใช้บทหรือยกรองเพื่อการเฉลิมพระเกียรติตามขนบวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติเดิม แต่ได้ใช้กลวิธีต่างๆ ตามที่ได้วิเคราะห์ไว้ในหัวข้อ 3.2.2 กลวิธีการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ มาขับเน้นแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

นอกเหนือจากการพลวัตของผู้สร้างแล้ว ขนบในการผลิตซ้ำวรรณคดีของพระมหากษัตริย์เพื่อการเฉลิมพระเกียรติก็มีความเปลี่ยนแปลงเช่นกัน ในอดีตการผลิตซ้ำวรรณคดีของพระมหากษัตริย์เพื่อการเฉลิมพระเกียรติจะเป็นการผลิตซ้ำโดยพระมหากษัตริย์ด้วยกัน ตัวอย่างที่เด่นชัดที่สุดคือการที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างจารึกที่วัดพระเชตุพน โดยจารึกส่วนหนึ่งเป็นวรรณคดีของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (วราภรณ์ ศรียาเหน็ด, 2556:36)

การผลิตซ้ำบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชโดยผู้ผลิตที่เป็นคนสามัญ (ที่มีใช่เป็นกวีแต่เป็นบริษัทผู้ผลิตสื่อบันเทิงต่างๆ) แสดงให้เห็นพลวัตในการสร้างวรรณคดีในยุคปัจจุบันที่พระมหากษัตริย์มิใช่ศูนย์กลางในการสร้างและเสพวรรณคดีแต่เพียงผู้เดียว แต่กระบวนการสร้างและการเสพวรรณคดีเกิดขึ้นโดยสามัญชนมากขึ้น แม้ว่าจะเป็นการสร้างวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่มีเนื้อหาหลักเป็นเรื่องราวของพระมหากษัตริย์ก็ตาม ทั้งยังมีผลให้เกิดพลวัตแก่ตัวบทเอง ดังจะอภิปรายในหัวข้อต่อไป

5.1.2 พลวัตของตัวบท

การวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษาในบทที่ 3 และบทที่ 4 แสดงให้เห็นว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏลักษณะในการเฉลิมพระเกียรติตามขนบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ อีกทั้งยังปรากฏแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติสอดคล้องกับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน อย่างไรก็ตามด้วยกระบวนการสร้าง

ที่แตกต่างไปจากการสร้างวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติแบบเดิม เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏพลวัตที่แตกต่างจากวรรณคดียอพระเกียรติแบบเดิม 2 ประการคือ

5.1.2.1 พลวัตในการเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในฐานะพระโพธิสัตว์

5.1.2.2 ความพราหมณ์ของการจัดประเภท: เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์กับความเป็นวรรณคดีพุทธศาสนา วรรณคดีคำสอน วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ และวรรณคดีการแสดง

ดังจะอภิปรายโดยละเอียดได้ดังนี้

5.1.2.1 พลวัตในการเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในฐานะพระโพธิสัตว์ คติการสรรเสริญพระมหากษัตริย์เป็นพระโพธิสัตว์ปรากฏตั้งแต่สมัยพระยาสิริโกศล ดังปรากฏในประชุมจารึกหลักที่ 1 ที่ปรากฏข้อความแสดงลักษณะของพระยาสิริโกศลว่าเหมือนพระโพธิสัตว์หลายพระองค์ ดังนี้

คุณวา เวสสุนทราทวี   ทาน เวสสุนโต ยถา

มโหสถ ไถย ปญญาย   สีเล สีวลราชิว

แปลว่า (พระมหาธรรมราชาลิไท) ทรงมีพระคุณเหมือนพระโพธิสัตว์ มีพระเวสสันดรในทางทาน ในทางพระปริชาญาณ เหมือนพระมโหสถ ในทางศีลเหมือนพระเจ้าสิริราช

(น.อ. แยม ประพัฒน์ทอง, 2523: 155 อ้างในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2524:126)

ในสมัยอยุธยาการเปรียบพระมหากษัตริย์ว่าเป็นพระโพธิสัตว์ปรากฏในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติหลายเรื่อง เช่นยวนพ่ายโคลงตั้งที่ปรากฏการยกย่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถว่าเหมือนพระโพธิสัตว์ลงมาบำเพ็ญบารมีตามที่ได้แสดงตัวอย่างโคลงไว้แล้วในบทที่ 3 และฉันท์เฉลิมพระเกียรติพระเจ้าปราสาททองที่กล่าวถึงการทำสัตตสดกมหาทาน หรือการบริจาควัตถุทาน 7 อย่างอย่างละ 700 สิ่งอันเป็นทานที่พระเวสสันดรกระทำก่อนจะเสด็จออกจากเมืองสีพีมาประทับอยู่ป่ากับพระนางมัทรีและสองกุมาร

สมการวิสุทธิ์	ด้วยเดชสมพุทธ
อัศจรรย์เป็นเดียว	เลิศพันพรณนา
หลถ้วนครา	กีก้องไกล-
...	พิภพเหมืองหลวง
กูกักจ่ายทรัพย์สินนา	สตสดก ณ มหา-
ทานแก้ทิวา	แลจาก

ช่างร้อยข้อยทาสทารก   สัตร์ต้นนกนก
 ทานแก่พณิพก   อันโททล
 (คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติพระพุทเจ้าหลวงปราสาททอง,
 2543: 107, 111)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ คติความเชื่อว่าพระมหากษัตริย์เป็นพระโพธิสัตว์ก็ยังคงปรากฏอย่างต่อเนื่องและเด่นชัด และสังเกตได้ว่ายังคงเน้นความเชื่อเรื่องการบริจาทานเพื่อการบรรลุพระโพธิญาณ ดังปรากฏใน**ย่อพระเกียรติ 3 รัชกาล** ก็มีเนื้อความสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยว่าทรงได้บริจาทานหาทานว่า

บริจาทแสนทรัพย์เนื่อง	นิจกาล
เปนมหามัทศทาน	ท่วนหน้า
บพิตรเพิ่มสมภาร	สมโพธิ ไช้แอ

(พระยาไชยวิชิต (เผือก), 2459: 20)

ในเพลงยาวเฉลิมพระเกียรติ ก็ปรากฏการสรรเสริญพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าทรงบริจาทานเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการบริจาทในการพุทธศาสนา ทำให้ได้รับการสรรเสริญว่าเป็นองค์พระโพธิสัตว์

ทรงเลื่อมใสโขคลังสังฆทาน	เงินประมาณแปดหมื่นขึ้นไทย
กับเศษสามร้อยมีสี่สิบบาท	ทรงพระราชอุทิศพิศไมย
โสมนัสในพระรัตนไตรย	สืบวิไสยสัปรุชพุทธพงศ์
ผ่านดินเย็นเช่นน้ำอัมฤตย์	บาทบพิตรโพธิสัตว์สลัดหลง

(คุณพุ่ม, 2464: 23)

จากตัวอย่างที่ได้ยกมาประมวลข้างต้น จะเห็นได้ว่ามโนทัศน์ในการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ว่าเป็นพระโพธิสัตว์มิใช่เรื่องใหม่ในขนบการเฉลิมพระเกียรติของไทย แต่ที่สังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนว่าตั้งแต่สมัยสุโขทัย การสรรเสริญพระมหากษัตริย์ว่าเป็นพระโพธิสัตว์มักเน้นที่การทำทานดังเช่นการเปรียบเทียบเป็นพระเวสสันดร หรือการกล่าวถึงสัตตสดกมหาทาน การเปรียบเทียบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเป็นพระมหาชนกหรือพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญวิริยบารมีหรือความเพียร จึงแสดงให้เห็นพลวัตอย่างหนึ่งที่เด่นชัดของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก

พลวัตในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าเป็นพระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความเพียรนี้ สะท้อนให้เห็นการประกอบพระราชกรณียกิจอย่างหนักตลอด 70 ปีที่ทรงครองสิริราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยมีโครงการในพระราชดำริ 4,000 กว่าโครงการ ครอบคลุมการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชนในทุกภูมิภาคเป็นประจักษ์พยานถึงความเพียรดังกล่าว ทั้งนี้นอกจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจะเพียรประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศและ

ความกินดีอยู่ดีของประชาชนของพระองค์แล้ว การลงมือประกอบกิจต่างๆด้วยความเพียรของพระองค์คือการสอนเรื่องเพียรให้ประชาชนประจักษ์อย่างเด่นชัด เช่นเดียวกับที่ทรงพระราชทานบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกแก่ประชาชนชาวไทย

5.1.2.2 ความพร่าเลือนของการจัดประเภท: เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกกับความเป็นวรรณคดีพุทธศาสนา วรรณคดีคำสอน วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ และวรรณคดีการแสดง

บทบาทที่เด่นชัดประการหนึ่งของบริบทแห่งความเป็นสังคมยุคข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่ คือทำให้สื่อสามารถตอบวัตถุประสงค์ที่หลากหลายได้ ตัวอย่างเช่น หนังสือนิตยสารแนว edutainment ที่ปรากฏการณ์นำตัวละครในวรรณกรรมพื้นบ้านของไทย เช่น ไกรทอง พหลวิชัย-คาวี จันทโครพ มาเป็นสื่อในการสอนเยาวชน ทำให้ประเภทของตัวบทมีลักษณะผสมผสานคือเป็นทั้งสิ่งให้ความรู้ (education) และความบันเทิง (entertainment)²

John Frow (2006:137-138) ได้กล่าวถึงประเภทของงานต่างๆ ว่าไม่ได้เป็นผลผลิตที่ถาวร หลากแต่เป็นกระบวนการที่มีความสลับไหลโดยอิงอยู่กับปัจจัยหลายประการ ทั้งผู้สร้างผลงานอย่างนักเขียน ผู้อ่านหรือผู้เสพผลงาน รวมทั้งบทกระบวนการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตในอุตสาหกรรมบันเทิงขนาดใหญ่เช่นอุตสาหกรรมภาพยนตร์ ที่ประเภทของภาพยนตร์มีการปรับเปลี่ยนและความหลากหลายในตัวเองเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของตลาดในวงกว้าง

กาญจนา แก้วเทพ (2553: 411-412) ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างประเภทกับสื่อสมัยใหม่ว่า ยิ่งเวลาผ่านไปประเภทในสื่อสมัยก็จะยิ่งมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่เดียวกันก็จะเกิดการแตกประเภทย่อยจากประเภทหลัก และยังเกิดปรากฏการณ์ผสมผสานข้ามประเภทหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (hybridization)

ตัวอย่างและกรอบแนวคิดที่ได้ยกมาข้างต้น ล้วนแสดงให้เห็นว่าความพร่าเลือนของประเภทสำหรับตัวบทที่ผลิตขึ้นในบริบทยุคสมัยปัจจุบันเป็นเรื่องที่พบได้โดยทั่วไป เพราะเรื่องเล่าที่ผลิตขึ้นต่างมีวัตถุประสงค์ในการผลิตที่หลากหลายขึ้น ดังกรณีของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกที่มีวัตถุประสงค์ในการสร้างเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และเพื่อเผยแพร่คำสอนเรื่องความเพียรอันเป็นสาระสำคัญของเรื่อง ทำให้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกเป็นวรรณคดีที่สามารถจัดประเภทได้หลายประเภทดังนี้

วรรณคดีพุทธศาสนาและวรรณคดีคำสอน เพราะต้นเรื่องของบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมาจากคัมภีร์ในขุททกนิกายในพระไตรปิฎก แม้การผลิตซ้ำจะมีการเปลี่ยนแปลงตัวบทเพื่อให้สอดคล้องกับสื่อและวัตถุประสงค์ในการผลิตซ้ำ แต่อนุภาคเรื่องหลักที่แสดงความเพียรของพระมหาชนกในการบำเพ็ญวิริยบารมีก็ยังคงถูกรักษาไว้ทั้งเพื่อคงเอกลักษณ์ของ

²ดูรายละเอียดได้ใน ศิริพร ภัคศิมาสุข “การผสมผสานทางวัฒนธรรมในหนังสือนิตยสารแนว edutainment (สารบันเทิงไทย) ภาษาไทย” ใน ศิราพร ณ ถลาง [บรรณาธิการ], 2559. เรื่องเล่าพื้นบ้านไทยในโลกที่เปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. หน้า 157-216.

เรื่อง และเพื่อเผยแพร่คำสอนเรื่องความเพียรซึ่งเป็นวัตถุประสงค์อีกประการของการผลิตซ้ำ โดยนัยนี้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกจึงมีลักษณะเป็นวรรณคดีคำสอนด้วยเช่นกัน

วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติและวรรณคดีการแสดง ดังที่ได้วิเคราะห์ในบทที่ 3 ว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมีลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ ตามวัตถุประสงค์และบริบทในการผลิตซ้ำ นอกจากนี้ยังสังเกตได้ว่าด้วยวัตถุประสงค์ที่ต้องการสารเรื่องความเพียรและแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติสื่อไปถึงผู้เสพจำนวนมาก ผู้ผลิตจึงเลือกสื่อการแสดงประเภทต่างๆ มาเป็นตัวกลางในการเล่าเรื่อง อาทิ เสียงอ่าน ลิเก ละครเวที อนิเมชัน โดยนัยนี้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกจึงมีลักษณะเป็นวรรณคดีการแสดงอีกลักษณะหนึ่งด้วย

การที่เรื่องเล่าที่ผลิตซ้ำจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมีลักษณะที่หลากหลาย ส่งผลต่อบริบทในการเสพเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์ ดังจะอภิปรายในลำดับต่อไป

5.2 พลวัตในการเสพตัวบท

ตามที่ได้แสดงการอภิปรายในบทที่ 4 ว่าวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมักจะปรากฏในรูปสิ่งพิมพ์ทั้งวรรณกรรมร้อยกรอง และวรรณกรรมร้อยแก้วที่มีหน่วยงานต่างรวบรวมขึ้นในโอกาสต่างๆ อาทิ วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันฉลองครองสิริราชสมบัติ นอกจากนี้ยังปรากฏการแต่งร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติขนาดสั้นหรือบทอาเศียรวาทลงในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ อาทิ หนังสือพิมพ์ นิตยสารต่างๆ อาจจะถูกกล่าวได้ว่าวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชส่วนใหญ่ปรากฏในรูปสิ่งพิมพ์ อันส่งผลต่อกระบวนการเสพตัวบทด้วยการอ่าน ผู้อ่านหรือผู้เสพก็เป็นกลุ่มเฉพาะ

เมื่อเปรียบเทียบกับเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกที่เป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสื่อต่างๆ หลากหลายประเภท กระบวนการเสพตัวบทย่อมมีพลวัตจากการอ่านแบบเดิม โดยจะแบ่งประเด็นในการอภิปรายเป็น 2 ประเด็นดังนี้

5.2.1 พลวัตของบริบทในการเสพ

5.2.2 พลวัตของผู้เสพ

โดยประเด็นทั้ง 2 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.2.1 พลวัตของบริบทในการเสพ

การที่เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกถูกนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ ที่สามารถบันทึกเก็บไว้ในรูปแบบเป็นไฟล์ดิจิทัลได้ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้เกิดพลวัตในการเสพตัวบทอย่างเด่นชัดหลายประการดังต่อไปนี้

ประการแรก การเผยแพร่เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก คือการเผยแพร่วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสื่อสมัยใหม่ที่เอื้อให้ผู้เสพจำนวนมากเข้าถึง เช่นการเผยแพร่

ออกอากาศ **ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก** ทางสถานีโทรทัศน์ช่องโมเดิร์นไนท์ เช่นเดียวกับ **การ์ตูนอนิเมชันพระมหาชนก** ที่นอกจากการฉายให้ชมในโรงภาพยนตร์แล้ว ยังมีการนำมาออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่องสาม ลักษณะการเช่นนี้ทำให้แนวคิดทั้งในแง่ของการเฉลิมพระเกียรติและความเพียรจากเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกสามารถสื่อสารไปยังผู้ชมจำนวนมากในการฉายเพียงครั้งเดียว อีกทั้งเป็นผู้ชมหรือผู้เสพที่มีความหลากหลายทั้งเพศ วัย ระดับการศึกษา

ประการที่สอง เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกคือวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่รับชมซ้ำได้อย่างไม่จำกัด ด้วยเทคโนโลยีที่บันทึกการแสดงของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกไว้ในรูปไฟล์ดิจิทัลทั้งรูปแบบ CD DVD และไฟล์อิเล็กทรอนิกส์รูปแบบอื่นๆ ทำให้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกสามารถรับชมซ้ำได้บ่อยครั้ง และสามารถนำไฟล์การแสดงมาเผยแพร่ซ้ำในสื่อสังคมออนไลน์อย่างเว็บไซต์ YouTube หรือ Facebook ได้ ทำให้บริบทในการเสพเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกไม่ได้จำกัดอยู่แค่วันเฉลิมพระชนมพรรษาหรือวันฉลองสิริราชสมบัติอีกต่อไป แต่เป็นการรับชมที่ไม่จำกัดเวลาขึ้นอยู่กับการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและการเข้าชมของผู้เสพ นอกจากนี้การนำไฟล์การแสดงมาเผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นการช่วยเก็บบันทึกไว้ให้ผู้เสพสามารถสืบค้นย้อนหลังได้ง่าย ทำให้เรื่องเล่ายังได้รับการเสพซ้ำอยู่เสมอแม้จะผ่านช่วงเวลาแห่งการเผยแพร่แล้วก็ตาม

ประการที่สาม เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกคือวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่สามารถนำมาเฉลิมพระเกียรติในบริบทอื่นๆ ด้วยรูปแบบของการแสดงที่ได้รับการบันทึกเป็นไฟล์ดิจิทัล ทำเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกสามารถนำมาเผยแพร่ซ้ำในบริบทอื่นๆ ที่มากกว่าการเฉลิมพระเกียรติอื่นๆ ได้ เช่น การนำ **การ์ตูนอนิเมชันพระมหาชนก** มาเผยแพร่ซ้ำในช่วงการแสดงความอาลัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จสวรรคตเมื่อพฤหัสบดีวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2559 โดยปรากฏการเผยแพร่ซ้ำทั้งทางสถานีโทรทัศน์และตามห้างสรรพสินค้าที่มีการจัดนิทรรศการแสดงความอาลัย

พลวัตของบริบทในการเสพเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกที่ได้นำมาอภิปรายข้างต้น จะเห็นได้ว่าสื่อสมัยใหม่มีบทบาทอย่างมากที่ทำให้เกิดพลวัตในการเสพตัวบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก สื่อมีบทบาททำให้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกเข้าถึงผู้เสพจำนวนมาก เป็นการเข้าถึงที่สามารถเสพซ้ำได้ง่าย และยังสามารถนำเรื่องเล่ากลับเผยแพร่ซ้ำในบริบทที่แตกต่างออกไปได้ พลวัตในการเสพเหล่านี้แตกต่างไปการเขียนวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติแบบเดิมที่ผู้เข้าถึงต้องเป็นกลุ่มเฉพาะ การเสพตัวบทซ้ำก็เป็นไปได้ยาก หากไม่มีการนำบทหรือกรองเฉลิมพระเกียรตินำมาพิมพ์รวมเล่มอีกครั้ง อาจจจะกล่าวได้ว่าสื่อสมัยใหม่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกในฐานะวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ

5.2.2 พลวัตของผู้เสพ

เมื่อเรื่องเล่าจากบทพระราชานิพนธ์พระมหากษัตริย์ถูกนำเสนอสื่อสมัยใหม่ทำให้เกิดพลวัตในการเสพตัวบทหลายประการ ผู้เสพเรื่องเล่าจากบทพระราชานิพนธ์พระมหากษัตริย์ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน จากการอภิปรายข้างต้นจะเห็นได้ว่า บริบทในการเสพวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ มีการเคลื่อนย้ายจากการอ่านบทร้อยกรองหรือบทอาเศียรวาทตามหน้าหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร มาสู่การชมเรื่องเล่าที่ผลิตขึ้นเพื่อ “เทิดพระเกียรติ” หรือ “เฉลิมพระเกียรติ” ทางโรงภาพยนตร์ โทรทัศน์ หรือสื่อสังคมออนไลน์เช่น YouTube ทำให้เรื่องเล่าจากบทพระราชานิพนธ์พระมหากษัตริย์สามารถเข้าถึงผู้เสพที่กว้างขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสพที่เป็นคนรุ่นใหม่ที่มีพฤติกรรมใช้เวลาจำนวนมากกับสื่อสมัยใหม่

ข้อมูลจากสำนักพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน) (ETDA) กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร รายงานผลสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยในปี 2558 ว่า GEN Y³ ใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ยสูงสุด 54.2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดย 80% ใช้สมาร์ทโฟนเป็นช่องทางสื่อสารมากที่สุด เฉลี่ยวันละ 5.7 ชั่วโมงต่อวัน ส่วนวัตถุประสงค์หรือกิจกรรมยอดนิยมในการใช้อินเทอร์เน็ตผ่านสมาร์ทโฟน อันดับที่ 1 ใช้ในการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ (social network) 82.7% อันดับที่ 2 ใช้ในการสืบค้นข้อมูล 56.6% และพบว่าในการใช้สื่อสารผ่าน social network ใช้ช่องทาง Facebook มากที่สุด 92.1% รองลงมาคือ line 85.1% และ Google+ 67.0% อนึ่งนอกจากสมาร์ทโฟนแล้ว คนไทยยังใช้อินเทอร์เน็ตผ่านคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะ คอมพิวเตอร์พกพา (notebook) แท็บเล็ต สมาร์ททีวี

(รายงานผลสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยปี 2558, อ้างใน ศิราพร ณ กลาง, 2559: 170)

³ ทุกวันนี้มีการจัดแบ่งกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตตามเจนเรชั่น 5 กลุ่ม ตามรายงาน Overcoming Generation Gap in the Workplace ซึ่งจัดทำโดย United Nations Joint Staff Funds (ภาคผนวก, รายงานผลสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยปี 2558, อ้างใน ศิราพร ณ กลาง, 2559: 170)

Traditionalist ผู้ที่เกิดระหว่าง พ.ศ. 2468-2488

Gen B (Baby Boomer Generation) คือผู้ที่เกิดระหว่าง พ.ศ. 2489-2507 เป็นช่วงยุคสมัยที่เทคโนโลยียังไม่แพร่หลาย คนในยุคนี้ยังใช้โทรศัพท์บ้าน หรือโทรศัพท์สาธารณะเป็นหลัก

Gen X (Generation X) คือผู้ที่เกิดระหว่าง พ.ศ. 2508-2523 เป็นช่วงยุคที่เริ่มพัฒนาเทคโนโลยีให้ทันสมัย ประเทศไทยเริ่มใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่เมื่อ พ.ศ. 2529

Gen Y (Generation Y) คือผู้ที่เกิดระหว่าง พ.ศ. 2524-2543 เป็นช่วงยุคที่มีการใช้งานอินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดียอย่างแพร่หลาย คนในยุคนี้เสพติดการใช้ไอทีและการติดต่อสื่อสารทางออนไลน์

Gen Z (Generation Z) คือผู้ที่เกิดระหว่าง พ.ศ. 2544 เป็นต้นไป เป็นช่วงยุคของคนที่เกิดมาท่ามกลางการแสวงหาด้วยเทคโนโลยี เด็กยุคนี้จะนิยมสื่อสารข้อความผ่านหน้าจอตริศพ์เคลื่อนที่หรือจอคอมพิวเตอร์แทนการพูดคุยกัน

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้เสพที่เป็นคนรุ่นใหม่ที่มีเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย และมีพฤติกรรมใช้เวลากับสื่อสังคมออนไลน์ เป็นผู้เสพกลุ่มที่เพิ่มใหม่นอกเหนือจากผู้เสพวรรณคดี เฉลิมพระเกียรติกลุ่มเดิมที่เสพด้วยการอ่าน โดยที่ผู้เสพกลุ่มใหม่นี้จะมีบทบาทในการอย่างมากในการเผยแพร่เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ให้กระจายในวงกว้างกว่าเดิม ด้วยพฤติกรรมที่ชอบใช้สื่อสังคมออนไลน์และความสะดวกรวดเร็วของเทคโนโลยีที่ทำให้การแชร์ หรือการส่งต่อไฟล์เป็นเรื่องง่าย ผู้เสพกลุ่มใหม่นี้จึงมีบทบาทอย่างมากเช่นกันต่อการดำรงอยู่เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในฐานะวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ นอกจากนี้พื้นที่ในสื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นช่องทางส่วนบุคคลที่ทำให้ผู้เสพได้เผยแพร่บทร้อยกรอง หรือข้อความเฉลิมพระเกียรติของตนเอง ซึ่งเป็นข้อมูลที่น่าสนใจนำมาศึกษาต่อไป

จากการวิเคราะห์พลวัตของกระบวนการสร้างและกระบวนการเสพเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ จะเห็นได้ว่าสื่อสมัยใหม่มีบทบาทอย่างมากต่อการสร้าง การเสพ การเผยแพร่ และการดำรงอยู่ของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ แสดงให้เห็นสายธารของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ถักทอมาอย่างยาวนานในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ของไทยว่าไม่ได้สูญหายไป หากแต่เพียงปรับเปลี่ยนลักษณะและพื้นที่ในการดำรงอยู่ เพื่อเป็นประจักษ์ยืนยันว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันหลักของสังคมไทยมาช้านาน

บทที่ 6

บทสรุป

6.1 สรุปผลการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์:พลวัตของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสื่อร่วมสมัย” จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ 2) เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ของเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์และ 3) เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดและมโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์กับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยเดียวกัน

ผลการวิจัยพบว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่คัดเลือกมาเป็นข้อมูลในการวิจัย ทั้ง 7 เรื่อง ปรากฏลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติอย่างเด่นชัด โดยลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏ มีทั้งเนื้อหาที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชตามองค์ประกอบของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่ บทประณามพจน์ การระบุจุดมุ่งหมายว่าแต่งเพื่อเฉลิมพระเกียรติ การบรรยายพระราชกรณียกิจ และบทสรุป

นอกเหนือจากปรากฏการเฉลิมพระเกียรติตามลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติแล้ว การเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏอย่างเด่นชัดอีกลักษณะหนึ่งคือการใช้กลวิธี 3 ประการเพื่อผสมผสานเนื้อหาที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชให้กลมกลืนกับเนื้อเรื่องของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่เป็นวรรณคดีชาดก ประการแรกคือการปรับเนื้อเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่ การเน้นอนุภาคที่สอดคล้องกับพระราชประวัติ การจำลองภาพเหตุการณ์เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช การใช้พระราชดำรัสหรือพระบรมราโชวาทมาประกอบการดำเนินเรื่อง การจัดโครงสร้างของเนื้อหาให้มี 9 องค์ การขยายบาร์มีให้มากกว่าวิริยบาร์มี การให้รายละเอียดของทศพิธราชธรรม ประการที่สองคือการสร้างองค์ประกอบของเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่การสร้างบทสนทนาให้คล้ายคลึงพระราชดำรัส การใช้บทสนทนาของตัวละครอื่นเพื่อสรรเสริญพระเกียรติ การใช้เสียงของผู้เล่าเรื่อง และประการที่สามคือการสร้างองค์ประกอบศิลป์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่การใช้บทเพลงพระราชนิพนธ์ การใช้เพลงประกอบการแสดง การใช้สื่อผสม การใช้เครื่องแต่งกายของผู้แสดงบนเวที กลวิธีทั้ง 3 ประการนี้ใช้เพื่อผู้เสพเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เชื่อมโยงตัวละครพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และรับรู้อารมณ์ในสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชผ่านตัวละครพระมหากษัตริย์

ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏชนบในการสรรเสริญพระเกียรติพระมหากษัตริย์ตามขนบวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติได้แก่ การสืบเชื้อสายจากกษัตริย์ผู้มีปรีชาสามารถ การอ้างพระบุญญาธิการที่ทำให้ผ่านอุปสรรคได้ การอ้างอิงคุณสมบัติอันดีเลิศ และชนบในการใช้ความเปรียบ อันแสดงให้เห็นสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้บริบูรณ์ด้วยคุณลักษณะ นอกจากนี้ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏรูปแบบการใช้ร้อยกรองเพื่อสรรเสริญพระเกียรติ ทั้งกลอน กาพย์ และโคลง อันเป็นลักษณะที่แปลกไปจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ดำเนินเรื่องร้อยแก้ว โดยรูปแบบร้อยกรองเหล่านี้ปรากฏใช้ทั้งตอนเปิดเรื่องที่มีมักจะเป็นบทอาเศียรวาทหรือบทประณามพจน์ตามลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ ดำเนินเหตุการณ์สำคัญของเรื่อง และการปิดเรื่องหรือบทสรุปตามลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ การใช้รูปแบบร้อยกรองแสดงให้เห็นความสำคัญของการสร้างตัวบทให้มีความประณีตงดงาม เพื่อใช้เป็นเครื่องสดุดีพระเกียรติพระมหากษัตริย์

ด้วยลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ ทำให้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติ 5 ประการได้แก่ 1)พระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความเพียร 2)กษัตริย์ผู้นำปัญญาเข้าสู่มหาชน 3)กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม 4)กษัตริย์นักเกษตรกรรม และ 5) พ่อผู้เมตตาแก่มหาชน โดยแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติทั้ง 5 ประการนี้สัมพันธ์กับมโนทัศน์ทางการเมืองการปกครอง 3 ประการได้แก่ มโนทัศน์พุทธราชา มโนทัศน์ธรรมราชา และมโนทัศน์พ่อปกครองลูก

เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดในการสรรเสริญที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์กับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติร่วมสมัยเดียวกัน จะพบว่าแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติ 3 ประการคือ พระโพธิสัตว์ผู้เปี่ยมความเพียร กษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม และพ่อผู้เมตตาแก่มหาชน เป็นแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติที่ปรากฏสอดคล้องกับวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสมัยเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่แต่งขึ้นหลังปี พ.ศ. 2540 อันเป็นปีที่บทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เผยแพร่ ในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติเหล่านี้ปรากฏการใช้ความเปรียบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าเป็นพระมหากษัตริย์อย่างเด่นชัด ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นอิทธิพลของบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ และเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่มีการเชื่อมโยงตัวละครพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเพื่อเฉลิมพระเกียรติ จนทำให้เกิดใช้ความเปรียบลักษณะเดียวกันในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่แต่งร่วมเวลา

ความสอดคล้องของแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติทั้ง 3 ประการข้างต้นในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์และวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติร่วมสมัยสัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรมและไทยที่ตัวบทสร้างขึ้น คือศาสนาในฐานะแกนกลางในการสร้างวรรณคดี เห็นได้ชัดจากที่มาของบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นวรรณคดีชาดกอันเป็นเรื่องเล่าทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังสัมพันธ์กับ

บทบาทของพระมหากษัตริย์ในศูนย์กลางของการสร้างวรรณคดี เห็นได้ชัดจากการสร้างบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช การผลิตซ้ำบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์และวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติเรื่องอื่นๆ ที่ล้วนเกิดขึ้นตามคติของการสรรเสริญพระเกียรติทั้งสิ้น

นอกจากนี้การปรากฏแนวคิดในการสรรเสริญพระเกียรติที่สัมพันธ์กับความเชื่อและหลักธรรมทางพุทธศาสนายังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นสถาบันหลักของสังคมและวัฒนธรรมไทย กล่าวคือพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาและในขณะเดียวกันหลักธรรมทางพุทธศาสนาก็แนวทางให้พระมหากษัตริย์ปกครองแผ่นดินโดยธรรม โดยความสัมพันธ์นี้เองวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติจึงปรากฏอย่างสืบเนื่องและยาวนานในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ของไทย และในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติเหล่านั้นก็มักจะปรากฏการสรรเสริญพระเกียรติตามคติของพุทธศาสนาเสมอ

ความโดดเด่นและน่าสนใจของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ คือเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่เผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ ที่มีการบันทึกไฟล์ในการแสดงไว้รูปแบบดิจิทัล ทำให้เกิดพลวัตในการสร้างและการเสพตัวบทหลายประการ ดังจะอภิปรายดังต่อไปนี้

พลวัตในการกระบวนการสร้างเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ ได้แก่ พลวัตของผู้สร้างและบริบทในการสร้างเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ เนื่องจากเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์นำเสนอผ่านสื่อสมัยใหม่ผู้สร้างตัวบทจึงเปลี่ยนจากกวีผู้รจนาบทหรือกรองมาสู่บริษัทผลิตสื่อขนาดใหญ่ ซึ่งย่อมผลให้เกิดพลวัตต่อตัวบทด้วย ทั้งพลวัตในการเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในฐานะพระโพธิสัตว์ซึ่งเป็นคติในการสรรเสริญพระเกียรติที่ปรากฏอย่างยาวนานในวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติของไทย แต่มักจะเชื่อมโยงกับพระมหากษัตริย์กับพระเวสสันดรด้วยคติของการบริจาคทาน การเชื่อมโยงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับพระมหากษัตริย์จึงเป็นพลวัตในการเฉลิมพระเกียรติที่แสดงให้เห็นความเพียรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงงานอย่างหนักเพื่อประชาชน นอกจากนี้การนำเสนอเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในสื่อสมัยใหม่ที่มีวัตถุประสงค์ในการผลิตที่หลากหลายทำให้เกิดความพร่าเลือนของการจัดประเภท กล่าวคือเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์เป็นทั้งวรรณคดีพุทธศาสนา วรรณคดีคำสอน วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ และวรรณคดีการแสดง

ส่วนพลวัตในการเสพตัวบท เนื่องจากเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์มีการบันทึกไฟล์ในการแสดงไว้รูปแบบดิจิทัลและมีการนำไปเผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์อย่าง You Tube หรือ Facebook ทำให้เกิดพลวัตของบริบทในการเสพ กล่าวคือด้วยความสะดวกในการเข้าถึงอาจทำให้เกิดการเสพซ้ำเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์ได้ทุกเวลา ไม่จำกัดว่าต้องเวลาเฉลิมพระชนมพรรษาหรือการฉลองสิริราชสมบัติเท่านั้น นอกจากนี้ด้วยลักษณะของไฟล์ที่มีการบันทึกไว้ในรูปแบบดิจิทัล ยังทำให้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์สามารถนำมาเผยแพร่ซ้ำในโอกาสต่างๆ ได้ เช่น การนำการ์ตูนแอนิเมชันพระมหากษัตริย์มาเผยแพร่ซ้ำในช่วงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จ

สวรรคต และเมื่อตัวบทสามารถเข้าถึงได้ง่ายก็ทำให้เกิดผู้เสพตัวบทกลุ่มที่กว้างและหลากหลายขึ้น โดยผู้เสพกลุ่มนี้คือกลุ่มคนรุ่นใหม่ que เข้าถึงอินเทอร์เน็ต

จะเห็นได้ว่าสื่อสมัยใหม่มีบทบาทอย่างมากต่อการสร้าง การเสพ การเผยแพร่ และการดำรงอยู่ของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ แสดงให้เห็นสายธารของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ถักทอมาอย่างยาวนานในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ของไทยว่าไม่ได้สูญหายไป หากแต่เพียงปรับเปลี่ยนลักษณะและพื้นที่ในการดำรงอยู่ เพื่อเป็นประจักษ์ยืนยันว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันหลักของสังคมไทยมาช้านาน

6.2 ข้อเสนอแนะ

นอกเหนือจากเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์แล้ว ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จสวรรคตยังปรากฏตัวบทที่แต่งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการเฉลิมพระเกียรติและแสดงความอาลัยจำนวนมาก ทั้งบทร้อยกรองที่เผยแพร่โดยหน่วยงานต่างๆ และการเผยแพร่ของประชาชนทั่วไปในสื่อสังคมออนไลน์ บทเพลง การ์ตูนภาพ การนำตัวบทเหล่านี้มาศึกษาก็จะทำให้เห็นภาพรวมของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเด่นชัดขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ. แนวพินิจใหม่ในสื่อสารศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2553.

กาญจนา แก้วเทพ. “สื่อและวัฒนธรรมศึกษากับสังคมไทย”. รัฐศาสตร์ สาร, ปีที่ 23 ,80-83., 2545.

กาญจนา ธรรมะเมธี. วิเคราะห์วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร,
2519.

การจัดแสดงวงดุริยางค์ซิมโฟนีออร์เคสตราประกอบสื่อร่วมสมัย บทพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก”
เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิม
พระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. [สุจิตร์]. [มปป.][มปป.]

การจัดแสดงนาฏยลีลาพร้อมสมัยประกอบวงดุริยางค์ออร์เคสตรา บทพระราชนิพนธ์ของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่อง “พระมหาชนก”. [สุจิตร์]. งานวันสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ 24 ในวันศุกร์ที่ 4 กุมภาพันธ์ 2554.[มปป.][มปป.]

กิตติศักดิ์ เกิดอรุณสุขศรี “จากวรรณคดีสู่ละครเวทีร่วมสมัย กรณีศึกษาเรื่องมหาชนก Never Say Die” ,
ธเนศ เวศร์ภาดา (บรรณาธิการ). อยู่คู่กาลกับโลก การศึกษาวรรณคดี วรรณกรรม และสื่อร่วม
สมัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2552.

กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ, คุณหญิง [บรรณาธิการ]. นบพระภูมิบาลบุญดีเรก:ลิลิตเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและ
ประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2549.

กุลลาภ มัลลิกะมาส. สรุปผลการสัมมนาวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2521.

คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ.พระมหาชนกนาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ,สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2558. จาก
https://www.youtube.com/watch?v=a0jJj2CCT_

คณิตา หอมทรัพย์. “พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลย
เดช: การศึกษาในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติของไทย”. วารสารวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีที่ 9 ตุลาคม 2560.

คมวซัวร์ พสุริจันทร์แดง. การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ผ่านพัฒนาการด้านปรัชญาในเรื่องพระมหาชนก.
วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.

คำยวง วราสิทธิชัย. “มองวรรณกรรมพระราชพิธีในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ”. **วรรณวิทัศน์** ปีที่ 6 พฤศจิกายน 2549. หน้า 31-71.

คุณพุ่ม. **เพลงยาวเฉลิมพระเกียรติ**. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2464. (แจกในการ
กฐินพระราชทาน มหาอมาตย์โท หม่อมเจ้าเณร ณ วัดปากน้ำ พ.ศ. 2464).

คำฉันท์สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปราสาททอง. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรม
และประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2543.

คู่สร้างคู่สม. พฤศจิกายน 2555 ปีที่ 33 ฉบับที่ 773 หน้า 8-9.

จตุพร มีสกุล. การศึกษา “วรรณคดีไศกาลัย” ในสมัยรัตนโกสินทร์ในฐานะวรรณคดีเฉพาะประเภท.
วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะ
อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

จักรกฤษณ์ ดวงพัตตรา. **บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่าน เรื่องพระมหาชนก แปรรูปจากพระราช
นิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช**. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรม
วิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2541.

จินดารัตน์ โปธินอก. **มโนทัศน์**. สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2560 จาก

<http://www.royin.go.th/?knowledges=%E0%B8%A1%E0%B9%82%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%B1%E0%B8%A8%E0%B8%99%E0%B9%8C-%E0%B9%92%E0%B9%91-%E0%B8%A1%E0%B8%B5%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A1-%E0%B9%92%E0%B9%95%E0%B9%95%E0%B9%97>

จิรภา อ่อนเรือง. **ลิลิตราชาภิเษกสมรส บรมราชาภิเษก และเฉลิมพระราชมณเฑียรพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช**. บริษัท นวจันทร์จำกัด และบริษัทเทพธานีกรีธา จำกัด
ทูลเกล้าฯ ถวาย เนื่องในพระราชพิธีราชาภิเษก, 2514.

เฉลิมชัย ตาละลักษมณ. **ลิลิตเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระภูมิพลมหาราช**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิวัฒนาการ
พาณิชย์, 2530.

ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต. “คติเรื่องพุทธราชาในวรรณคดีไทย”, **วรรณกรรม – ศิลปะสุดดี**. กรุงเทพฯ:
ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2538. หน้า 57 – 75.

ชัยรัตน์ พลมุข. **วรรณคดีประกอบพระราชพิธีสมัยรัตนโกสินทร์: แนวคิดธรรมราชากับกลวิธีทาง
วรรณศิลป์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **ความคิดทางการเมืองการปกครองไทยโบราณ**. เอกสารการศึกษาทางรัฐประศาสนศาสตร์ ลำดับที่ 4 แผนกรรัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

ไชยวิจิต, พระยา (เผือก). **ยอพระเกียรติ 3 รัชกาล**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทย ณ สะพานยศเส, 2459.

ณัฐพงศ์ แยมเจริญ. **วาทกรรมวิเคราะห์พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์วาทกรรมวิเคราะห์พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์**. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวาทวิทยา ภาควิชาวาทวิทยา คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

ณัฐกาญจน์ นาคนวน. “พระราชนิพนธ์ “พระมหากษัตริย์” : การสืบทอดและการสร้างสรรค์วรรณคดีชาดกในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย”. **วารสารไทยศึกษา** ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 มิถุนายน-ธันวาคม 2560, 73-97.

दनัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์ และ คณิตา หอมทรัพย์. **พุทธภูมิพล : ทศบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ:อมรินทร์ธรรมะ, 2557.

เดลินิวส์, ฉบับที่ 21969 วันอาทิตย์ที่ 6 ธันวาคม 2552:

ถวัลย์ มาศจำรัส. **ลิลิตอัครศิลปิน “นวมินทร์มหाराชา”**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2542.

ไทยรัฐออนไลน์. “อลังการงามเกินบรรยาย! ทำไมพีเวอร์ 10 ข้อที่ควรรชม ฟิโนมีนอน ไลฟ์ โชว์'11 ธ.ค. 2557 06: 05 สื่ บ คั น เมี อ 2 8 สื่ ง ห า ค ม 2 5 5 9 จ า ก <http://www.thairath.co.th/content/468298>

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. **ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

เทียมจิตร พ่วงสมจิตร. “สัญลักษณ์และความหมายทางพุทธธรรมในบทพระราชนิพนธ์ เรื่อง พระมหากษัตริย์”. **วารสารไทยคดีศึกษา**. ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2560. 49-111.

ธงชัย ดิษโส. **การวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

ธนวิษณุ นรเทพ. **การบรรจุเพลงในบทละครเรื่องพระมหากษัตริย์ของคุณครูเสรี หวังในธรรม**. กรุงเทพฯ : คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.

ธานีรัตน์ จตุทศศรี. “บทอาศิรวาทเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ: ภาพของพระราชินีในอุดมคติ”. **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย**. 21 ธันวาคม 2547. 1-26.

นพพร ประชากุล. **ยกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 2 ว่าด้วยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2555.

- นราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. กลอนสุภาพของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์. ใน **คำกลอนสรรเสริญพระบารมี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคที่ 3**. หน้า 1-6. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468. (โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ พระราชทานในการบำเพ็ญพระราชกุศล เมื่อสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญาสิ้นพระชนม์มาถึงศตมาห ๓ วันที่ 5 เมษายน 2468).
- นาวิณี หล้าประเสริฐ. **ภาษาวรรณศิลป์ในเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- บวรศักดิ์ อูวรรณโณ. **ทศพิธราชธรรมกับพระมหากษัตริย์ไทย**. คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์ฉลองพระมหากรุณาธิคุณ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี 9 มิถุนายน พุทธศักราช 2549.
- ปรมาณูชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหามหสมณเจ้า. “โคลงต้นสรรเสริญพระเกียรติปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ”, **ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน**. กรุงเทพฯ: คณะสงฆ์วัดพระเชตุพน จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฉลองวัดโพธิ์:มรดกความทรงจำแห่งโลก วันที่ 24 ธันวาคม -2 มกราคม 2554.
- ปริญญาวัฒน์ วัชรอาภากร. **พระมหาชนก : การพัฒนาประเทศในระบอบทศนิยมโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**. เอกสารวิจัยรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. **ธรรมรัฐ ธรรมราชา**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.
- ปรมินทร์ จารุวร. **มาลัยศรัทธา: พลวัตของการสวดพระมาลัยจากต่างสนามวิจัย**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. “การสดุดีวีรกษัตริย์ในมหากาพย์เรื่องท้าวบาเจือง”, **วรรณกรรม – ศิลปะสดุดี**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2538, หน้า 10 -22.
- ประคอง นิมมานเหมินท์.ภาพพระมหากษัตริย์ไทยจากวรรณคดียอพระเกียรติ. **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย** 16 (ธันวาคม 2542): 1 – 25
- ประเวศ วะสี.**พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช**.ม.ป.ท., 2542.
- ปัญญา บริสุทธิ์. **วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตสถาน, [ม.ป.ป.]
- ปัทมา ทีฆประเสริฐกุล.ยวนพ่ายโคลงต้น : **ความสำคัญที่มีต่อการสร้างขนบและพัฒนาการของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทย**.วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

ผกาพรรณ เดชเทพพร(ผู้รวบรวม).ร้อยกรองกาญจนภิเษก : เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร,
 2539.

ASTV ผู้จัดการออนไลน์. 30 พฤศจิกายน 2557 สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2558 จาก
<http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9570000137941>

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ:มูลนิธิ
 การศึกษาเพื่อการสันติภาพ,2559.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหา
 จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2552.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**.กรุงเทพฯ: เอส อาร์ ปริ้นท์ติ้ง
 แมส โปรดัคส์, 2546.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พัฒนาปัญญา**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก, 2540.

พิมพ์ไทย(30 กรกฎาคม 2556) ,น.3.

แพรวฉบับพิเศษ. (พฤศจิกายน 2559) ปีที่ 38 ฉบับที่ 893.

ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราช
 ดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน**. มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทยและมูลนิธิสวดศรีสุภังค์.
 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2542.

ภูมิพลอดุลยเดช,พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล
 อดุลยเดช เรื่องพระมหาชนก**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.2539.

ภูมิพลอดุลยเดช,พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล
 อดุลยเดช เรื่องพระมหาชนก ฉบับการ์ตูน**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.2542.

ภูมิพลอดุลยเดช,พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. “พระราชนิพนธ์เรื่องเมื่อข้าพเจ้าจากสยามมาสู่
 สวิตเซอร์แลนด์”.**วัฒนธรรมไทย**. 33 (ธันวาคม2538) น.12 – 18.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, **นาฏยลีลาพระมหาชนก**, (ซีดีรอม) วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
 สยามบรมราชกุมารีครั้งที่ 24 ณ อาคารนวัตกรรมการศึกษาดร.สาโรช บัวศรี มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 4 กุมภาพันธ์ 2554.

โมเดิร์นไนน์ ทีวี. **ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก**.สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2558. จาก
<https://www.youtube.com/watch?v=lkTJU6jLBwM>

ยุพร แสงทักษิณ. **วรรณคดีของพระเกียรติ**.กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2537.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา โคลงยวนพ่าย**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2544.

ราชบัณฑิตยสถาน. **อาศิรวาท (4 ธันวาคม 2554)**, สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2559. จาก <http://www.royin.go.th/?knowledges=%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%A8%E0%B8%B4%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%97-%E0%B9%94%E0%B8%98%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A1-%E0%B9%92%E0%B9%95%E0%B9%95%E0%B9%94>

рінฤทัย สัจจพันธุ์. **จากเก่าสู่ใหม่ วรรณศิลป์ไทยไม่ลื่นสูญ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2552.

рінฤทัย สัจจพันธุ์. **อัครศิลป์แห่งแผ่นดินสยาม**. กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ, 2554.

รุจิภาส ภูธนัญญภักดิ์. **ชิมโฟนีอุปรากร: พระมหาชนก**. วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555.

ลิขิต ธีรเวคิน. **วิวัฒนาการการเมืองการปกครองของไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

วรางคณา ศรีกำเนิด. “โคลงตั้งเรื่องปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน: จากบันทึกประวัติศาสตร์สู่การสร้างสรรคัวรรณกรรมยอพระเกียรติ”, **วรรณวิทัศน์**. ปีที่ 15 (2558 ฉบับพิเศษ), 33-76.

ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา. **วรรณคดีพุทธศาสนาพากย์ไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2545.

ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา. **ศักดิ์ศรีวรรณกรรม**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555.

ศิริรัช ศิริชุมแสง และ ระวี สัจจโสภณ [ผู้เรียบเรียง]. **ประชุมคำกาพย์ พระราชพิธีกาฎาจนากิเชก พุทธศักราช 2539. คณะศิษย์พิมพ์เป็นที่ระลึกสนองอาจารย์คุณในโอกาส ฉลองอายุครบ 60 ทัต ศาสตราจารย์พิเศษรองทอง จันทรางศุ , มปท, 2558.**

ศิริพร ณ ถลาง (บรรณาธิการ). “**คติชนสร้างสรรค์**” **บทสงเคราะห์และทฤษฎี**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2559

ศิริพร ณ ถลาง. **ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ : โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ศิริพร ณ ถลาง (บรรณาธิการ). **เรื่องเล่าพื้นบ้านไทยในโลกที่เปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2558..

ศิวกานต์ ปทุมสูติ. **สมเด็จพระภัทรมหาราชคำฉันท์**. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ แกรมมี, 2539.

สมบูรณ์ สอนประภา. “พระมหากษัตริย์ผู้สถิตในดวงใจชาวนครพนม”, **nakhonphanom**. สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2560 จาก <http://www.nakhonphanom.go.th/nakhonphanom/king.php>.

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **ร้อยมณีน้าตารำลึกพระมหากษัตริย์คุณ โดยเสด็จพระราชกุศลใน พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสวดวาร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช 20 มกราคม พ.ศ.2560**. [ม.ป.ท.], 2560.

สปริงนิวส์. “อลังการ! ละครเพลงกลางน้ำ “พระมหาชนกพีโนมินอล ไลฟ์โชว์ ชมฟรี ถึง 9 ธ.ค. นี้” 06 ธันวาคม 2014 เวลา 17:11 น. สืบค้นเมื่อ 28 สิงหาคม 2559 จาก <http://www.springnews.co.th/newsupdate/168235>

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. “ตั้งดวงแก้วตักต้องแผ่นผา”, **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย**. 2,3 (ธันวาคม 2528):88-95.

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, “พระมหาชนก: โมกขธรรมแห่งปัจจุบันสมัย”. **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย**. ปีที่ 16 ธันวาคม 2542.

สุจิตรา ศรีมูล. **ภาวะผู้นำแบบ "ตะวันออก" : ศึกษาผ่านพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก**. เอกสารวิจัย รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

สุชาติ เกาทอง, สังคม ทองมี, อารงค์ศักดิ์ อารังเลิศฤทธิ และ รong ทองดาตาดาช. **หนังสือเรียนรายวิชา พื้นฐาน ทักษะศิลป์ ม.1**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2551.

สุนีย์ ปิยะเกตุ. **ร้อยกรองกาญจนาภิเษก : เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช**. [ม.ป.ท.], 2539.

สุภัค มหาวรากร. **ความเปรียบเกี่ยวกับน้ำกับมรรคาสูนิพพานในอรรถกถาชาดก**. วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

สุภัค มหาวรากร. “นาฏยลีลาพระมหาชนก: การสร้างสรรค์ชาดกในสังคมไทย” **วารสารไทยศึกษา** ปีที่ 9 ฉบับที่ 1. กุมภาพันธ์-กรกฎาคม 2556, 139-164.

สุภัค มหาวรากร และพฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ. “การสร้างสรรค์ชาดกเรื่องพระมหาชนกในรูปแบบการ์ตูน โทรทัศน์”, **วารสารไทยศึกษา** ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 กุมภาพันธ์-กรกฎาคม 2557, 27-53.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. **การอภิปรายความบทรราชนิพนธ์พระมหาชนก**. กรุงเทพฯ :สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2554.

สำนักข่าวไทย. **สุดตระการตาครั้งแรกในโลก! ภาพยนตร์แอนิเมชั่นพระมหาชนก**. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2559 จาก <http://www.tnamcot.com/content/70222>.

สำนักงานส่งเสริมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน). การ์ตูนอนิเมชันเรื่องพระมหาชนก., สืบค้น เมื่อ 29 พฤษภาคม 2558. จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=oESlu4nT7Uw>.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **รวมบทอาศิรวาทในครอบครองราชย์ 60 ปี เพื่อน้อมเกล้า น้อมกระหม่อมถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในวโรกาส พระชนมายุครบ 80 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2550.** กรุงเทพฯ:มูลนิธิศิลปินแห่งชาติ, 2550.

สำนักนายกรัฐมนตรี. **พระมหาชนก เดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์**, สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2558. จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=l9k8nsR>

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. **ประวัติสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์**, สืบค้นเมื่อ 23 พฤษภาคม 2560 จาก

<http://www.crownproperty.or.th/post/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%B4>

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร. **70 สัมผัสจักร์ฉลองรัชธรรมราชา กวีนิพนธ์เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 70 ปี.** กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2549.

เสาวณิต วิงวอน. **การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

สิทธา พินิจภูวดล และคณะ. **ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย.** มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพฯ: 2515.

เหนือเกล้าชาวไทย หนังสือที่ระลึกงานนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี, 2549.

อักษราวดี เสียงดัง. **เอกลักษณ์ไทยในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก.** วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555.

อาทิตย์ ชีรวณิชย์กุล. **ทานและทานบารมี: ความสำคัญที่มีต่อการรังสรรค์วรรณคดีไทยพุทธศาสนา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

เอ จี เอนเตอร์เทนเมนท์. **ลิเกการกุศล เรื่องพระมหาชนก**, (ซีดีรอม). กรุงเทพฯ: บริษัท บี.เค.พี.
อินเตอร์เนชั่นแนล, 2547.

อิวราตี ไตลิ่งคะ. **ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
, 2543.

เอมอร์ ชิตตะโสภณ. **จารีตนิยมทางวรรณกรรมไทย: การศึกษาวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ แกรมมี
, 2539.

ภาษาอังกฤษ

Bazerman, Charles Adair Bonini and Débora Figueiredo. **Genre in a Changing World**.
The United States of America: Parlor Press, 2009.

Braginsky, V.I. **The Comparative Study of Traditional Asian Literatures**. Great Britain:
Curzon, 2001.

Broderick, R. **King by virtue: Reflections on the life-long Endeavor of King Bhumibol
of Thailand**. Bangkok, Amarin, 2012.

Chamberlain, Mary and Paul Thompson. **Narrative and genre**. London :Routledge, 1998.

Chatman, S.. **Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film**. (6thed.)
Ithaca and London: Cornell University Press, 1993.

Fowler, Alastair. Genre and the Literary Canon. **New Literary History**. 11,1, (Autumn,
1979): 97-119.

Frow, John. **Genre**. New York: Routledge Oxon, 2006.

Grossman, N. & Faulder, D. [editors]. **King Bhumibol Adulyadej : a life's work :
Thailand's monarchy in perspective** . Bangkok: Editions Didier, 2011.

Hall, S., Evan, J. and Nixon, S., eds. 2013. **Representation**. Thousand Oaks, CA: SAGE .

M. Swales, John. **Genre Analysis**. Great Britain: Cambridge University, 1990.

Margolin, Uri. Historical of Genre: The Concept and Uses. **Comparative Literature
Studies**. 10,1 (Mar. 1973): 51-59.

สัมภาษณ์

รุจิภาส ภูชนัญญนฤภัทร. 9 กันยายน 2559.

บุญเลิศ นางพินิจ 30 พฤษภาคม 2560

ภาคผนวก ก. บทความวิจัยที่เผยแพร่

1. Ratchaneekorn Ratchatrakorntrakoon. (May 2-3, 2017). “Literary techniques used to identify King Mahajanaka from the Mahajanaka Jataka with King Bhumibol” in **7th International Conference on Education, Humanities and Social Sciences Studies (EHSSS-17)**, Organized by Eminent Association of Researchers in Humanities& Management Sciences (EARHM), Pattaya Thailand.
2. Ratchaneekorn Ratchatrakorntrakoon. “The Representation of a Bodhisatta: Identification of King Mahajanaka from the Mahajanaka Jataka with King Bhumibol of Thailand” in **Rain Thai international journal of Thai Studies** Volume 11 Number 1 January-June 2018.
3. รัชนีกร รัชตกรตระกูล. “เรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช: การศึกษาในฐานวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ” ใน **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา** ปีที่ 26 ฉบับที่ 51 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2561)

Literary techniques used to identify King Mahajanaka from the Mahajanaka Jataka with King Bhumibol¹

Dr.Ratchaneekorn Ratchatakortrakoon²

Abstract—This article aims to study the literary techniques used to identify the character of King Mahajanaka from the Mahajanaka Jataka with King Bhumibol in dramatic performances developed from King Bhumibol's The Story of Mahajanaka.

The study reveals that in the various dramatic productions of the Mahajanaka Jataka developed from King Bhumibol's written version of the Mahajanaka Jataka, King Bhumibol is glorified through the character of King Mahajanaka using a number of literary techniques. These techniques include emphasizing motifs taken from the biography of King Bhumibol, imitating real life events related to King Bhumibol and creating dialogue similar to King Bhumibol's speeches and writings. The purpose of these techniques is to have the readers identify King Mahajanaka with King Bhumibol in order to glorify King Bhumibol.

Keywords: Literary techniques, King Mahajanaka, the Mahajanaka Jataka, King Bhumibol's The Story of Mahajanaka.

I. INTRODUCTION

The royal institution has played a significant role in the production and consumption of Jataka in Thai society. In the reign of King Bhumibol, His Majesty adapted the second tale, The Story of Mahajanaka, from The Last Ten Jataka Tales into his royal writing version. King Bhumibol had changed the ending of the Commentary of Mahajanaka Jataka from The Mahajanaka King turning into monkhood as he felt sympathetic after seeing the vandalization of a fruitful mango tree into The Mahajanaka King using nine methods to restore the mango tree and establishing Putalay University as an academic institution for Mithila citizens. King Bhumibol's The Story of Mahajanaka was first published in 1996 in the auspicious occasion of the Fiftieth Anniversary (Golden Jubilee) Celebrations of His Majesty's Accession to the throne.

In 1999, the Auspicious Occasion of His Majesty the King's 6th Cycle Birthday Anniversary, King Bhumibol official approved the publication of The Story of Mahajanaka: Cartoon Edition because the first version might be too complicated for some readers.

After the first publication in 1996, there were reproductions in many forms and through different media such as Likay (Thai traditional dramatic performance) and stage play. It can be said that King Bhumibol's The Story of Mahajanaka was reproduced in the highest numbers comparing to his other royal writings. The possible reason is that this royal writing based on The Last Ten Jataka Tales which is the widely known Buddhist tales in Thai society. When His Majesty had adapted the tales of Mahajanaka into his royal version, the Jataka has then been more widespread.

Although the exact number of the reproduced narratives from King Bhumibol's The Story of Mahajanaka since 1996 cannot be indicated, it can be said that almost all narratives share the same objectives in the reproduction with the original version and cartoon version; that is to glorify King Bhumibol. The time frame for the reproduction was carefully selected; they were mostly closed to His Majesty the King's Birthday or the Anniversary of His Majesty's Accession to the Throne.

Because of their objectives and context of time when these works were reproduced, the selected narratives from The Story of Mahajanaka are interesting; the contents of the narratives from The Story of Mahajanaka were adjusted to glorify King Bhumibol and to fit with various forms of media. The primary analysis showed that the main techniques used for glorifying is to honour King Bhumibol through The Mahajanaka King character by connecting the meaning of "Mahajanaka" or "the Great Father" with "the Beloved Royal Father" of the Thais.

II. DATA SELECTION

Although the Mahajanaka Jataka has been produced in many forms through various media, access to some of the productions is limited since they were not recorded. Therefore, the selected versions of the story used in this study are those based on King Bhumibol's The Story of Mahajanaka that have been recorded in various forms. The names and details of the source of information are shown in Table 1.

TABLE 1.

A LIST OF SELECTED PRODUCTIONS OF KING BHUMIBOL'S THE STORY OF MAHAJANAKA USED IN THIS STUDY

¹ This article is part of the research, called "Narratives from The Story of Mahajanaka of King Bhumibol: Dynamic of the Panegyric in Contemporary media" which was supported by The Thailand Research Fund (TRF).

² Researcher at Institute of Thai Studies Chulalongkorn University, Thailand. email: ratchaekorn.r@chula.ac.th.

Name	Type of Media	Year of Production
Likay Charity "Phramahachanok"	Likay	2000
Mak anattakum Terdavaleni Mahajanaka	Stage play	2006
Operatic Symphony: "Mahajanaka"	Symphony orchestra and sand drawing performance	2011
Mahajanaka The Phenomenon Live Show	Light and sound and mixed media performance	2014
Mahajanaka—the Panegyric Play	Mixed media	2014
The Story of Mahajanaka	Animated version	2014

III. RESULTS OF STUDY

The study of the dramatic productions based on King Bhumibol's The Story of Mahajanaka shows that there are three main techniques used to identify King Mahajanaka with King Bhumibol: emphasis on motifs from the biography of King Bhumibol; imitating real life events related to King Bhumibol; and creating dialogue similar to King Bhumibol's speeches and writings

EMPHASIZING MOTIFS THAT CONFORM TO THE BIOGRAPHY OF KING BHUMIBOL.

Surapongse Satansathien analysed the similarity between the biography of King Mahajanaka and that of King Bhumibol, stating:

[1] It might be claimed that The story of Mahajanaka reflects the way of life of the King. The King here is Mahajanaka who is also the Father of the country and his life does not differ from King Bhumibol's life. Similar to the life of Mahajanaka King, His Majesty had lost his father at young age and had to live with his mother in a foreign country and later was invited to ascend the throne. Despite his position as the head of the country, King Bhumibol has an obligation to maintain his perseverance

The Mahajanaka Jataka has been produced through various media emphasis has been placed on showing motifs that relate to the biography of King Bhumibol. The first important motif is the release of the Grand Chariot in order to find a righteous man with full virtue who is able to solve King Polajanaka's four riddles

Many of the dramatic productions based on King Bhumibol's The Story of Mahajanaka went back and used the Commentary of Mahajanaka Jataka that gave details of the four riddles. Inclusion of the more elaborated content enables the adaptation of certain details that helps identify King Mahajanaka with King Bhumibol. For example, in Likay Charity "Phramahachanok", at the end of the story, the two treasure were changed into "water treasure" and "tree treasure", as shown in Table 2.

The last two treasures were changed from being treasures in the royal lake and the trees to being water as the treasure that can lead to the tree treasure or abundant agriculture, the force that moves the country forward. The new interpretation, substituting "natural resources" for "the treasure", not only is intended to refer to King Bhumibol's royal projects on water resource and agriculture, but also can be connected with the idea of sustainable development. King Bhumibol considered the value of the natural resources as "treasure" that can bring life sustainability because this "treasure" is the fundamental basis of

agricultural work – a renewable treasure that does not necessarily bring prosperity in the form of wealth, but paves the way to sustainable living.

TABLE 2.
THE ADAPTION OF 16 TREASURES SO AS TO BE RELATED WITH THE ROYAL PROJECTS

Mahajanaka Jataka	Likay Charity "Phramahachanok"
[1] In the lake, now water is called treuk; so he had the water of the royal lake drawn off and it then revealed a treasure; "The treasure at the ends of the trees." – he drew out the jars of treasure buried within the circles of shade thrown at midday under the great tall trees in the royal garden	[2] "We are treasure the city's irrigation. To make all its people healthy growing crops" "The treasure is agriculture to make the country prosperous and civilized" B.K.P. In terrestrial

Another example can be found in Mahajanaka—the Panegyric Play where a new interpretation of the 16 types of treasure appears. Instead of referring to treasure as "valuable things", the word "scholars" or experts in certain fields was used. These scholars are: 1) a botanist; 2) a theologian; 3) a local scholar; 4) a nutritionist; 5) a scholar in politics; 6) a scholar in economics; 7) an expert artist; 8) an expert in handcraft; 9) a scholar in modern medicine; 10) a scholar in arts and literature; 11) a scientist; 12) an expert musician in voice control and tuning; 13) a scholar in geography; 14) a creator or inventor; 15) an astronomer; and 16) a scholar who is expert in laws

The meaning of scholar also was given a new interpretation: "no treasure in the world can compare to the wisdom of a scholar or a great intellectual" The purpose of this revision is not only to conform to the final content of King Bhumibol's The Story of Mahajanaka that emphasizes the importance of education through the establishment of a university, Pudalay Mahavijalaya, but also to relate the meaning of treasure with King Bhumibol's idea that education and knowledgeable human resources are crucial factors for the country's development. His Majesty's vision on education was clearly perceptible throughout his reign by the donation of his personal wealth for the establishment of many scholarship funds, such as King Bhumibol Scholar, the Ananda Mahidol Foundation and the Rajapranugroh Foundation [4]. His Majesty's vision regarding education can also be seen in some royal addresses and remarks given on many occasions. For instance, in King Bhumibol's speech given to library members from all over the country on November 25, 1971, he said: "Books are accumulations of knowledge and all that we humans have created, done and thought up from the old days. They are therefore important as knowledge banks, as savings banks, for human progress..." [5]

In Mahajanaka The Phenomenon Live Show, the order of King Mahajanaka's reply to the four riddles was rearranged. The lifting of the bow that requires the strength of a thousand men was set as the last riddle. In addition, a new scene was added: when King Mahajanaka lifts the bow and releases an arrow into the sky, fireworks were then set off and there was the proclamation, "Long Live the King". This new scene is similar to what has occurred in yearly celebrations of King Bhumibol's birthday when candles and fireworks have been lighted as a blessing, with large numbers of people gathered at the Royal Field or city halls in provinces, proclaiming "Long Live the King". The adaptation of the motif of the release of the Grand

Chariot in order to find a righteous man with full virtue who is able to solve King Polajanaka's four riddles emphasizes the image of King Mahajanaka as one filled with virtue, wisdom and strength. Moreover, the adaptation of the core content from The Story of Mahajanaka that combines reference to King Bhumibol's outstanding duties or royal projects, as well as events in His Majesty's birthday celebration in which the Thai people participate every year, enables the reader to recall the images and identify King Mahajanaka with King Bhumibol.

The motif of the widow's son has also been enhanced by creating King Mahajanaka as a man with gratitude and a strong bond with his mother. Such characterization enables the reader to connect images shown in the dramatic productions with images of King Bhumibol, a son grateful to his mother. This technique can be clearly seen in Mahajanaka—the Panegyric Play where this motif of King Mahajanaka as the grateful son is represented through actions, as well as the dialogue of two angels functioning as narrators:

[6]1st angel: "King Mahajanaka is considered a great virtuous man."

2nd angel: "He has qualities of a Bodhisatta"

FIGURE 1. King Mahajanaka paying farewell to his mother (left), King Bhumibol paying respect to his mother, Princess Mother Srinagarindra.

Source: Left photo (Kruphairoj Dejaratanangkul, 2014). Right photo:

http://oknation.nationtv.tv/blog/home/blog_data/597/14597/image/s/photo18/king10.jpg

IMITATING EVENTS RELATED TO KING BHUMIBOL

Photographs and royal portraits of King Bhumibol performing his royal duties, including visits to rural areas to meet the people, have long been familiar to Thais. The reason is that those photographs and portraits have been continually reproduced through television, publication and social media.

A prime example is a photograph of Their Majesties taken on May 7, 1950. On that day, King Bhumibol and Queen Sirikit made their first public appearance on the Royal Balcony of Suthaisawan Prasart Throne after His Majesty's coronation [7]. This image was used in the animated version of The Story of Mahajanaka in a scene of the royal wedding of King Mahajanaka and Sivali Devi, followed by his accession to the throne of Mithila City.

CREATING DIALOGUE SIMILAR TO KING BHUMIBOL'S ROYAL REMARKS

FIGURE 2. King Bhumibol and Queen Sirikit making their first public appearance on the Royal Balcony (left); the royal wedding of King Mahajanaka and Sivali Devi in the animated version of The Story of Mahajanaka. Source: Left:

<http://www.komchadluek.net/news/royal/146429>. Right: Family News Channel 3 (2014).

Another example is a photograph taken of elder Thum giving King Bhumibol wilted lotuses during a tour of Thailand's northeast quadrant by King Bhumibol and Queen Sirikit in 1955, the first time the royal couple had visited the region. This picture is a favorite among Thai people, "...not simply because of the aesthetic appeal of its simple, yet dramatic composition, or even because of the way it radiates a complex of positive impressions – compassion, gratitude, and peace"[8].

FIGURE 3. King Bhumibol receiving lotuses from elder Thum (middle) and the scene when King Mahajanaka receives lotuses from an old lady in Mahanattakum Terdprakert Mahajanaka (left) and in the animated version of The Story of Mahajanaka (right). Source: Left:

JSL Global Media (2016); Middle:

https://th.wikipedia.org/wiki/สมเด็จพระมหากษัตริย์#/media/File:The_mercy_king.jpg

In the stage play, Mahanattakum Terdprakert Mahajanaka, a scene showing this event appears in Act 5 when King Mahajanaka rides back to Mithila to ascend the throne. The people of Mithila are gathered to welcome the new king. Among the crowd, an old lady tries to give lotuses to the king, but the procession does not stop. Seeing this, King Mahajanaka orders his chariot to stop and he goes to receive the flowers from the old lady's hand. In the animated version of The Story of Mahajanaka, this event appears in Act 3 when Uthijja Brahma explains the ten principles of a righteous king to Jevaka by showing the scene of King Mahajanaka receiving wilted lotuses from an elderly woman as an explanation of maddava, which refers to King Mahajanaka's kindness. These two productions of The Story of Mahajanaka not only reproduce the event when King Bhumibol received the wilted lotuses from elder Thum, but also use this image to elaborate the theme of kindness and

thoughtfulness. This clearly identifies King Mahajanaka with King Bhumibol because the images and contexts of the event in the two dramatic productions of the story can be easily connected with the image and context of the actual event.

CREATING DIALOGUE SIMILAR TO KING BHUMIBOL'S ROYAL REMARKS

There have been many royal addresses and writing of King Bhumibol given on different occasions that have been collected in books and publicized through various media, such as television, radio broadcasting and billboards. The widespread publication of these have made them well-known to the general Thai public. Using the techniques of allusion and adaptation, parts of some of these addresses have been incorporated into dialogue in various dramatic productions of the Mahajanaka Jataka, further establishing the connection between King Mahajanaka and King Bhumibol.

One royal address imprinted in the hearts of the Thai people is King Bhumibol's oath given at his coronation on May 5, 1950. King Bhumibol made a promise to the nation: "We shall reign with righteousness for the benefit and happiness of the Siamese people" [9]

The animated, *The Story of Mahajanaka*, contains dialogue similar to this oath in a scene when a group of people came to ask King Mahajanaka for help after their hometown had been damaged by natural disaster and they could no longer plant food to support their living. King Mahajanaka promised to solve their problem, stating that the homes of the people are his homes as well:

[10] This is our home. Home... that we gained from my perseverance, which we had done until we fairly accede the throne. So with the ten principles of kingship and righteousness, we would reign over this land.

This dialogue is quite similar to not only King Bhumibol's coronation oath, but also to another of his statements: "My place in the world is to be among my people. That is being among the Thai people." This was part of a letter King Bhumibol wrote to his old classmate in Europe after ascending to the throne [11]

The use of dialogue similar to the two royal addresses in the scenes where King Mahajanaka is seen helping the people is a skillful literary technique. This reinforces the identification of King Mahajanaka with King Bhumibol and also conveys the message that throughout King Bhumibol's reign the Thai people realized that the king had kept his oath made on Coronation Day by not abandoning the people, but strived to relieve the people's sufferings to the best of his ability.

In addition to the dialogue similar to King Bhumibol's oath on the day of his coronation, in the animated version of *The Story of Mahajanaka* there is an interchange between King Mahajanaka and Sivali Devi about King Mahajanaka's happiness:

[12] Mahajanaka King: Seeing all the people in Mithila become knowledgeable really makes us happy.

Sivali Devi: You make Mithila realizes that she is not yet at a loss for good people.

Mithila People: Long live the king! Long live the king!

Mahajanaka King: This is the path to our absolute happiness.

The closing part of the animated version of *The Story of Mahajanaka* cited above is similar to the address King Bhumibol gave on his 82nd Birthday Anniversary on December 5, 2009: "My happiness and goodness will be preserved if our nation has prosperity and security with peace" [13] Closing this production of the Mahajanaka Jataka with words similar to King Bhumibol's address completes the string that fastens this technique of using words from the His Majesty's addresses into one piece of unified art. In other words, the closing dialogue mentioning King Mahajanaka's happiness represents "the result" of the previous passage about solving the problems for the people. This implies that the happiness of the King Mahajanaka and that of King Bhumibol is the same; that is, both have happiness in the well-being of the people as a result of their dedication as king of the country.

Another memorable proclamation of King Bhumibol is a statement found in "When I Was Leaving Thailand for Switzerland" that recorded incidents when His Majesty returned from Thailand to Switzerland to pursue his study on August 19, 1946. Among the crowd who came to send His Majesty off, a voice shouted out: "Please do not abandon the people." King Bhumibol did reply right away. Instead, His Majesty wrote the reply he had had in his mind: "If the people do not 'abandon' me, how can I abandon them?" [14]

In the 1994 version of King Bhumibol's *The Story of Mahajanaka*, King Mahajanaka is determined to return to Mithila so as to "take back the throne that once belonged to my father." In the Mahajanaka-Panegyric Play, there is a monologue of King Mahajanaka with similar thoughts lamenting his fate: "I was born the son of the King, but was estranged to live in this distant country. I feel as if I had abandoned my people. It is about time I returned home to take care of my people and to bring them the well-being"[15]. Although revised somewhat from King Bhumibol's words, this dialogue helps connect King Mahajanaka with King Bhumibol, as well as demonstrate the firm determination of both King Mahajanaka, in the story, and King Bhumibol, in real life, to bring prosperity to the people.

IV. CONCLUSION AND DISCUSSTION

From the discussion above regarding the three techniques used to connect King Mahajanaka with King Bhumibol, it can be seen that the technique of associating images of King Bhumibol with the character of King Mahajanaka conforms with Stuart Hall's System of Representation. Hall explained this representation technique as follows:

At the heart of the meaning process in culture, then, are two related 'systems of representation.' The first enables us to give meaning to the world by constructing a set of correspondence or a chain of equivalence between things-people, objects, events,

abstract ideas, etc.-and our system of concepts, our conceptual maps. The second depends on constructing a set of correspondences between our conceptual map and a set of signs, arranged or organized into various languages which stand for or represent those concepts. The relation between ‘things’, concepts and signs lies at the heart of the production of meaning language. The process which links these three elements together is what we call ‘representation’ [16].

Accordingly, to construct the representation of a person or an object, the perceivers of the representation must have a clear conception of the thing connected to the actual person or object. These conceptions are the key mechanism to connect “a set of signs” that are the representation of the concepts. When the connection between “things”, conceptions and signs is in place, then the construction of the representation is complete. This study of techniques used to connect King Mahajanaka with King Bhumibol signifies that the “system of concepts” are photographs of King Bhumibol, along with his royal addresses and duties that have been imprinted in the hearts and minds of the Thai people. When Thai people see “a set of signs” in the dramatic productions based on King Bhumibol’s The Story of Mahajanaka that emphasize motifs from the biography of King Bhumibol, replicate real life events related to King Bhumibol and use dialogue similar to his royal remarks, the creation of a System of Representation of King Bhumibol is complete

The analysis of the techniques of identifying and associating the character of King Mahajanaka with King Bhumibol shows that the genesis of this concept started with the publication of King Bhumibol’s The Story of Mahajanaka. Such a concept has been increasingly reinforced as dramatic productions based on King Bhumibol’s The Story of Mahajanaka were created, in particular, the latest production of the animated version of The Story of Mahajanaka. In this version, there are many components that clearly connect King Mahajanaka with King Bhumibol.

ACKNOWLEDGMENT

The researcher would like to express sincere gratitude to Assistant Professor Dr. Warangkana Srikamnerd, research advisor, Miss Chutinan Maladhram, research assistant, and friends in the Jujaka group, who are my intellectual friends. I am also thankful to Miss Kaweeworn Punthong and Mr. Frederick B. Goss whose support has helped uplift this research to an international level with English interpretation and editing.

I dedicate any merit brought about by this research to King Bhumibol, the beloved King who lives eternally in the heart of all Thais.

REFERENCES

- [1] Surapongse Satansathien. (2011). The discussion about the Royal Writing: The Story of Mahajanaka. Bangkok: Thailand Research Fund, pp. 122.
- [2] [2] Cowell, E.B. (1907). The Jātaka or Stories of the Buddha’s Former Births, Vol. VI. Cambridge: University Press.pp.24

- [3] B.K.P. International (Producer) and Boonlerd Najpinij (Director). (2000). Likay Charity “Phramahachanok” [Motion Picture]. Thailand: A.G. Entertainment.
- [4] Danai Preechaprempravit and Kanita Homsab (2014). Buddha Bhumibol: Ten Virtues of His Majesty the King. Bangkok: Amarin Printing and Publishing. , pp. 53-55.
- [5] Bhumibol Adulyadej (1999). Teachings of Father: The complication of Royal Address and Royal Remark about Youth. Toyota Thailand Foundation and Sod Srikritwong Foundation. Bangkok: Bangkok Printing, pp.49.
- [6] Kruphairoj Dejaratanangkul. (2014, December 7.) Phramahachanok ep.1-7. [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=AdG7plExCpU>.
- [7] Praew special issue. (2015, November) 38 (893), pp. 43.
- [8] Broderick, R. (2013). King by virtue: Reflections on the life-long Endeavor of King Bhumibol of Thailand. Bangkok, Amarin. pp.104.
- [9] Grossman, N. and Faulder, D. [editors]. (2011). King Bhumibol Adulyadej: a life's work: Thailand's monarchy in perspective. Bangkok: Editions Didier. pp.11.
- [10] Family News Channel 3. (2014, December 7.) The Story of Mahajanaka. [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=XoV8h2K-T0A>.
- [11] Praew special issue. (2015, November) 38 (893), pp. 75.
- [12] Family News Channel 3. (2014, December 7.) The Story of Mahajanaka. [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=XoV8h2K-T0A>
- [13] Daily News. (2009, December 6). p. 1.
- [14] Bhumibol Adulyadej. (1995). “The Royal Writing: When I departed from Siam to Switzerland”. Thai Culture. 33 (December) p. 12-18.
- [15] Kruphairoj Dejaratanangkul. (2014, December 7.) Phramahachanok ep.1-7. [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=AdG7plExCpU>.
- [16] Hall, S., Evan, J. and Nixon, S. (2013). ed. Representation. Thousand Oaks, CA: SAGE, pp.3.
- [17] Thompson, S. (1977). The Folklore. Berkeley: University of California Press, p.415.

Author Biography

Dr. Ratchaneekorn Ratchatrakomtrakoon currently works as a researcher at Institute of Thai Studies Chulalongkorn University. Her research interest is Buddhist Studies and literary techniques in narratives. In 2013, She finished Doctor of Philosophy in Department of Thai from Faculty of Arts Chulalongkorn University. Her doctoral dissertation names “ Food Metaphors in Jatakathagatha: cause and cessation of suffering

This term in this article is used according to Stith Thompson’s definition: “A motif can be defined as the smallest element in a tale having a power to persist in tradition. In order to have this power it must have something unusual and striking about it. Most motifs fall into three classes. First are the actors...second come certain items in the background of the action...In the third place there are single incidents” [17]

The Representation of a Bodhisatta: Identification of King Mahajanaka from the Mahajanaka Jataka with King Bhumibol of Thailand

ABSTRACT

In the dramatic productions of the Mahajanaka Jataka developed from King Bhumibol's version of this Jataka, King Bhumibol is glorified through the character, King Mahajanaka, using several techniques – emphasizing motifs from King Bhumibol's biography, imitating real life events related to King Bhumibol and creating dialogue similar to King Bhumibol's speeches and writings. The purpose of these techniques is to identify King Mahajanaka with King Bhumibol. These methods create a System of Representations, representing His Majesty as a Bodhisatta of perseverance and wisdom, as a Father of the people, and as one committed to fulfilling the principles of a righteous king.

Keywords: King Mahajanaka; the Mahajanaka Jataka; King Bhumibol's The Story of Mahajanaka; Representations of King Bhumibol

The production and consumption of Jataka stories has long existed in Thai culture and society. The royal institution has played an important role in this process, composing, or directing scholars to compose, different versions of the Jatakas. In the reign of King Bhumibol, His Majesty followed this tradition by adapting the Mahajanaka Jataka from the Last Ten Jatakas into a royal version. Originally composed in 1989, King Bhumibol's *The Story of Mahajanaka* was first published in 1996 on the occasion of the Fiftieth Anniversary (Golden Jubilee) Celebrations of His Majesty's accession to the throne. In 1999, for His Majesty 6th Cycle Birthday Anniversary, King Bhumibol approved the publication of *The Story of Mahajanaka: Cartoon Edition* because he thought that the first version might be too complicated for some readers. His intention was mentioned in the preface of this edition:

In the Auspicious Occasion of His Majesty the King's 6th Cycle Birthday Anniversary (B.E. 2542) His Majesty the King's approved the publication of *The Story of Mahajanaka: Cartoon Edition*. He requested that the illustration be done by the most skillful artists and that the books be published on Thai paper in order to save cost and make them accessible to everyone (B.E. 2542, p. 3) text high-lighted by the researcher).

King Bhumibol's royal version begins with a misunderstanding of Phra Artithajanaka, the king of Mithila, so that he sends his younger brother Phra Polajanaka to prison. However, Phra Polajanaka later escapes, and returns with an army to kill Phra Artithajanaka. The pregnant consort of Phra Artithajanaka flees to Kalachampaka and gives birth to a son named Mahajanaka Kumara. When the Mahajanaka Kumara grows up, he has a strong determination to take his father's throne back. On the way to Suvarnaburmi, the ship on which he travels sinks, and many people die. Nonetheless, Mahajanaka Kumara does not give up hope, but swims in the ocean seven days until an angel named Mani Mekhala realizes his perseverance, and brings him to Mithila. Mahajanaka Kumara solves the four riddles left by dying Phra Polajanaka, after which he is given the throne. While he is king, King Mahajanaka learns a precious lesson from situations involving two mango trees. According to Mani Mekhala's advice, he establishes a university to bring wisdom and good living to the people. It is noticed that "His Majesty the King modified the original story in Mahajanaka Jataka to suit

contemporary society, with the view that King Mahajanaka would have been able to achieve supreme tranquility more readily if he had completely fulfilled his worldly duties first” (Bhumibol Adulyadej 1999 B, (10)).

Among King Bhumibol’s many writings and compositions, *The Story of Mahajanaka* is the one that has been used the most to be reproduced in various forms and media. Included among these are a number of dramatic productions, such as *likay* (Thai traditional dramatic performance) and as a stage play. Apart from CD or DVD, these performances are reproduced in social media such as on YouTube. It is these dramatic productions that form the primary data for this study.

A possible reason for such frequent production of this narrative is that the Mahajanaka Jataka is one of the most widely known Buddhist tales in Thai society. After His Majesty adapted the story of Mahajanaka into his royal version, this Jataka then became even more widespread and popular. Although the exact number of the dramatic productions based on King Bhumibol’s *The Story of Mahajanaka* is not known for sure, almost all the dramatic productions share the same objectives – to glorify King Bhumibol.

An important aspect of the written versions and staging of the dramatic productions has to do with the time frame for their release. It appears that King Bhumibol carefully selected the timing of his publications to correspond to economic crises that continued to impact the country, particularly in 1999. In addition, the exact dates of release of the written versions, as well as the dramatic productions, have almost always been close to His Majesty’s birthday or the anniversary of His Majesty’s Accession to the Throne. While His Majesty announced this was to offer a “present” to the people, it would also appear to maximize the impact of the publication and production.

In analyzing the various dramatic productions based on King Bhumibol’s *The Story of Mahajanaka*, it is interesting to see that the content has often been revised and adapted to enhance the glorification of King Bhumibol. The analysis shows that the primary techniques employed for such glorification is to honour King Bhumibol through the character of King Mahajanaka by connecting “Mahajanaka”, meaning the “Great Father”, with the “Beloved Royal Father” of the Thai people, that being King Bhumibol.

A review of related research indicates that although King Bhumibol’s *The Story of Mahajanaka* has been produced many times through many forms of production, research on such works has been limited – relevant research includes only Kittisak Gerdarundsukri (2009), Aksrawadee Saingdaung (2011), Rujipas Phudhanun-Naruepat (2012), and Supak Mahavarakorn (2013). Moreover, this research only focuses on how the story was adjusted to various forms of media, such as stage plays and concert dances with orchestra. So far, there has been no research that has studied the Mahajanaka Jataka as a whole, especially in terms of the glorification of King Bhumibol through the character of King Mahajanaka. Therefore, this study researched the techniques of identifying King Mahajanaka with King Bhumibol and to study the representation of King Bhumibol through the techniques of associating various characters, images and scenes in King Bhumibol’s *The Story of Mahajanaka* with real life events.

Data selection

Although the Mahajanaka Jataka has been produced in many forms through various media, access to some of the productions is limited since they were not recorded. Therefore, the

selected versions of the story used in this study are those based on King Bhumibol's *The Story of Mahajanaka* that have been recorded in various forms. The names and details of the source of information are shown in Table 1.

Table 1. A list of selected productions of King Bhumibol's *The Story of Mahajanaka* used in this study.

Name	Type of Media	Year of Production
<i>Likay Charity "Phramahachanok"</i>	Likay	2000
<i>Mahanattakum Terdprakert Mahajanaka</i>	Stage play	2006
<i>Operatic Symphony: "Mahajanaka"</i>	Symphony orchestra and sand drawing performance	2011
<i>Mahajanaka The Phenomenon Live Show</i>	Light and sound and mixed media performance	2014
<i>Mahajanaka—the Panegyric Play</i>	Mixed media	2014
<i>The Story of Mahajanaka</i>	Animated version	2014

Techniques Used to Identify King Mahajanaka with King Bhumibol

The study of the dramatic productions based on King Bhumibol's *The Story of Mahajanaka* shows that there are three main techniques used to identify King Mahajanaka with King Bhumibol: emphasis on motifs¹ from the biography of King Bhumibol; imitating real life events related to King Bhumibol; and creating dialogue similar to King Bhumibol's speeches and writings.

Emphasizing Motifs That Conform to the Biography of King Bhumibol

Surapongse Satansathien analysed the similarity between the biography of King Mahajanaka and that of King Bhumibol, stating:

It might be claimed that THE STORY OF MAHAJANAKA reflects the way of life of the King. The King here is Mahajanaka who is also the Father of the country and his life does not differ from King Bhumibol's life. Similar to the life of Mahajanaka King, His Majesty had lost his father at young age and had to live with his mother in a foreign country and later was invited to ascend the throne. Despite his position as the head of the country, King Bhumibol has an obligation to maintain his perseverance (2011, 122).

This idea of connecting King Mahajanaka and King Bhumibol through the principle of perseverance was established early on with the release of a commemorative coin sold together with the 1996 release of King Bhumibol's *The Story of Mahajanaka*. One side of the coin illustrates the main motif of the tale: King Mahajanaka's seven-day-swimming across the ocean. The other side bears a portrait of His Majesty while working. The selection of the two images is intended to convey the message of perseverance, which is the main theme of the Jataka, by connecting the image of King Bhumibol tirelessly working with that of King Mahajanaka who indefatigably swam in the ocean even though he could not see the shore

Figure 1. Mahajanaka coin

After this, each time the Mahajanaka Jataka has been produced through various media, emphasis has been placed on showing motifs that relate to the biography of King Bhumibol. The first important motif is the release of the Grand Chariot in order to find a righteous man with full virtue who is able to solve King Polajanaka's four riddles. The content of this part was elaborated in the Commentary of Mahajanaka Jataka:

“O king, to whom shall we give the kingdom when thou art become a god?” and he had said, “Give it to him who can please the princess, my daughter, Sīvalī, or who knows which is the head of the square bed, or who can string the bow which requires the strength of a thousand men, or who can draw out the sixteen great treasures.” “O king, tell us the list of the treasures” (Cowell 1907, 24).

In King Bhumibol's version, this part was shortened to read: “Later the Great Being was able to solve King Polajanaka's four riddles; then asked if there were any other riddles; the courtier said there were none” (Bhumibol Adulyadej 1999B, 19).

However, many of the dramatic productions based on King Bhumibol's *The Story of Mahajanaka* went back and used the Commentary of Mahajanaka Jataka that gave details of the four riddles. Inclusion of the more elaborated content enables the adaptation of certain details that helps identify King Mahajanaka with King Bhumibol. For example, in *Likay Charity “Phramahachanok”*, at the end of the story, the two treasure were changed into “water treasure” and “tree treasure”, as shown in Table 2.

Table 2. The adaption of 16 treasures so as to be related with the royal projects

Mahajanaka Jataka	<i>Likay Charity “Phramahachanok”</i>
“In the <i>kebuka</i> ”; now water is called <i>kebuka</i> ; so he had the water of the royal lake drawn off and there revealed a treasure; “The treasure at the ends of the trees,” – he drew out the jars of treasure buried within the circle of shade thrown at midday under the great <i>sāl</i> trees in the royal garden (Cowell 1907, 24).	“Water treasure is the city's irrigation. To make all its people wealthy growing crops” “Tree treasure is agriculture to make the country prosperous and civilized” B. K. P. International (Producer) and Boonlerd Najpinij (Director) (2000).

The last two treasures were changed from being treasures in the royal lake and the trees to being water as the treasure that can lead to the tree treasure or abundant agriculture, the force that moves the country forward. The new interpretation, substituting “natural resources” for “the treasure”, not only is intended to refer to King Bhumibol’s royal projects on water resource and agriculture, but also can be connected with the idea of sustainable development. King Bhumibol considered the value of the natural resources as “treasure” that can bring life sustainability because this “treasure” is the fundamental basis of agricultural work – a renewable treasure that does not necessarily bring prosperity in the form of wealth, but paves the way to sustainable living.

Another example can be found in *Mahajanaka—the Panegyric Play* where a new interpretation of the 16 types of treasure appears. Instead of referring to treasure as “valuable things”, the word “scholars” or experts in certain fields was used. These scholars are: 1) a botanist; 2) a theologian; 3) a local scholar; 4) a nutritionist; 5) a scholar in politics; 6) a scholar in economics; 7) an expert artist; 8) an expert in handcraft; 9) a scholar in modern medicine; 10) a scholar in arts and literature; 11) a scientist; 12) an expert musician in voice control and tuning; 13) a scholar in geography; 14) a creator or inventor; 15) an astronomer; and 16) a scholar who is expert in laws (Kruphairoj Dejaratanangkul 2014).

The meaning of scholar also was given a new interpretation: “no treasure in the world can compare to the wisdom of a scholar or a great intellectual” (Kruphairoj Dejaratanangkul 2014). The purpose of this revision is not only to conform to the final content of King Bhumibol’s *The Story of Mahajanaka* that emphasizes the importance of education through the establishment of a university, Pudalay Mahavijalaya, but also to relate the meaning of treasure with King Bhumibol’s idea that education and knowledgeable human resources are crucial factors for the country’s development. His Majesty’s vision on education was clearly perceptible throughout his reign by the donation of his personal wealth for the establishment of many scholarship funds, such as King Bhumibol Scholar, the Ananda Mahidol Foundation and the Rajaprajanugroh Foundation (Danai Preechapremprasit and Kanita Homsab 2014, 53-55). His Majesty’s vision regarding education can also be seen in some royal addresses and remarks given on many occasions. For instance, in King Bhumibol’s speech given to library members from all over the country on November 25, 1971, he said: “Books are accumulations of knowledge and all that we humans have created, done and thought up from the old days. They are therefore important as knowledge banks, as savings banks, for human progress...” (Bhumibol Adulyadej 1999A, 49).

In *Mahajanaka The Phenomenon Live Show*, the order of King Mahajanaka’s reply to the four riddles was rearranged. The lifting of the bow that requires the strength of a thousand men was set as the last riddle. In addition, a new scene was added: when King Mahajanaka lifts the bow and releases an arrow into the sky, fireworks were then set off and there was the proclamation, “Long Live the King”. This new scene is similar to what has occurred in yearly celebrations of King Bhumibol’s birthday when candles and fireworks have been lighted as a blessing, with large numbers of people gathered at the Royal Field or city halls in provinces, proclaiming “Long Live the King”.

The adaptation of the motif of the release of the Grand Chariot in order to find a righteous man with full virtue who is able to solve King Polajanaka’s four riddles emphasizes the image of King Mahajanaka as one filled with virtue, wisdom and strength. Moreover, the

adaptation of the core content from *The Story of Mahajanaka* that combines reference to King Bhumibol's outstanding duties or royal projects, as well as events in His Majesty's birthday celebration in which the Thai people participate every year, enables the reader to recall the images and identify King Mahajanaka with King Bhumibol.

The motif of the widow's son has also been enhanced by creating King Mahajanaka as a man with gratitude and a strong bond with his mother. Such characterization enables the reader to connect images shown in the dramatic productions with images of King Bhumibol, a son grateful to his mother. This technique can be clearly seen in *Mahajanaka—the Panegyric Play* where this motif of King Mahajanaka as the grateful son is represented through actions, as well as the dialogue of two angels functioning as narrators:

1st angel: "King Mahajanaka is considered a great virtuous man."

2nd angel: "He has qualities of a Bodhisatta"

(Kruphairoj Dejaratanangkul 2014)

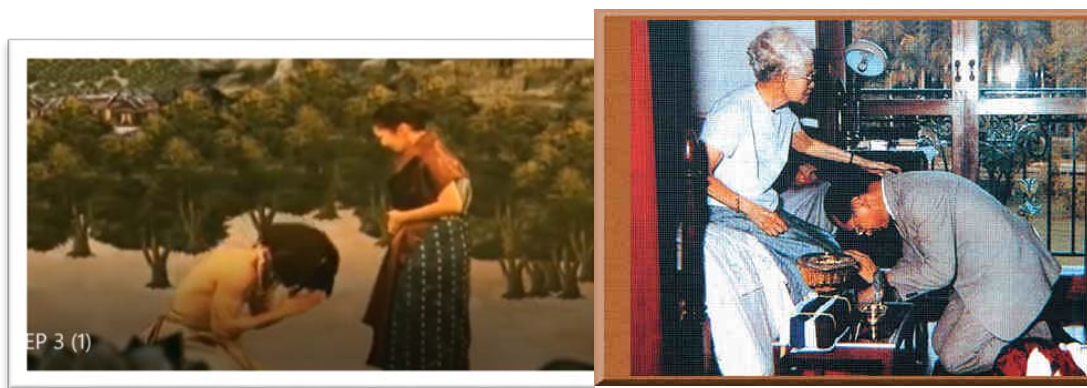

Figure 2. King Mahajanaka paying farewell to his mother (left), King Bhumibol paying respect to his mother, Princess Mother Srinagarindra. Source: Left photo (Kruphairoj Dejaratanangkul, 2014). Right photo:

http://oknation.nationtv.tv/blog/home/blog_data/597/14597/images/sphoto18/king10.jpg

Imitating Events Related to King Bhumibol

Photographs and royal portraits of King Bhumibol performing his royal duties, including visits to rural areas to meet the people, have long been familiar to Thais. The reason is that those photographs and portraits have been continually reproduced through television, publication and social media.

A prime example is a photograph of Their Majesties taken on May 7, 1950. On that day, King Bhumibol and Queen Sirikit made their first public appearance on the Royal Balcony of Sutthaisawan Prasart Throne after His Majesty's coronation (*Praew special issue*, 2016, 43.) This image was used in the animated version of *The Story of Mahajanaka* in a scene of the royal wedding of King Mahajanaka and Sivali Devi, followed by his accession to the throne of Mithila City.

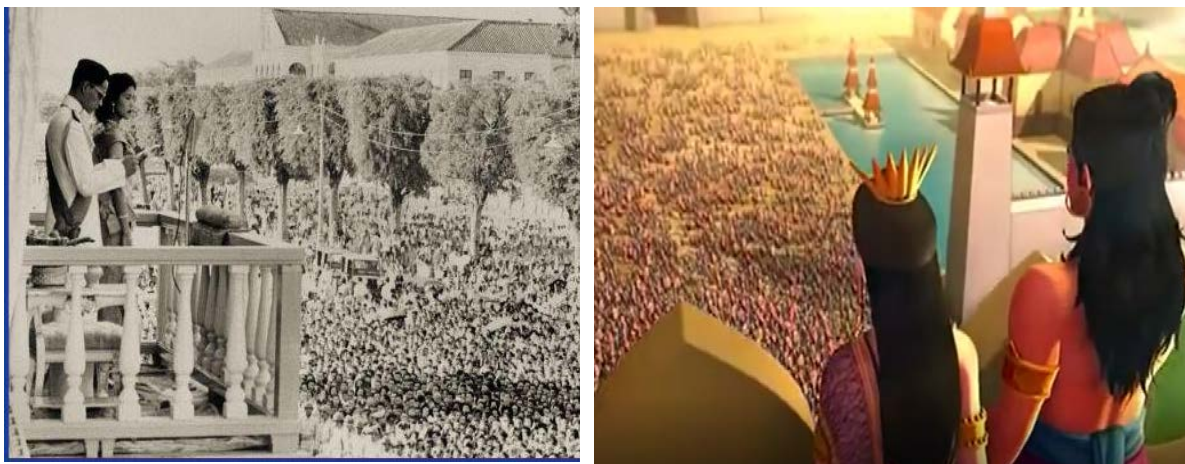

Figure 3. King Bhumibol and Queen Sirikit making their first public appearance on the Royal Balcony (left); the royal wedding of King Mahajanaka and Sivali Devi in the animated version of *The Story of Mahajanaka*. Source: Left: <http://www.komchadluek.net/news/royal/146429>. Right: Family News Channel 3 (2014).

Another example is a photograph taken of elder Thum giving King Bhumibol wilted lotuses during a tour of Thailand's northeast quadrant by King Bhumibol and Queen Sirikit in 1955, the first time the royal couple had visited the region. This picture is a favorite among Thai people, "...not simply because of the aesthetic appeal of its simple, yet dramatic composition, or even because of the way it radiates a complex of positive impressions – compassion, gratitude, and peace" (Broderick 2013, 104).

Figure 4. King Bhumibol receiving lotuses from elder Thum (middle) and the scene when King Mahajanaka receives lotuses from an old lady in *Mahanattakum Terdprakert Mahajanaka* (left) and in the animated version of *The Story of Mahajanaka* (right). Source: Left: JSL Global Media (2016); Middle: https://th.wikipedia.org/wiki/ดัมจันทนิตย์#/media/File:The_mercy_king.jpg; Right: Family News Channel 3 (2014).

In the stage play, *Mahanattakum Terdprakert Mahajanaka*, a scene showing this event appears in Act 5 when King Mahajanaka rides back to Mithila to ascend the throne. The people of Mithila are gathered to welcome the new king. Among the crowd, an old lady tries to give lotuses to the king, but the procession does not stop. Seeing this, King Mahajanaka orders his chariot to stop and he goes to receive the flowers from the old lady's hand. In the animated version of *The Story of Mahajanaka*, this event appears in Act 3 when Uthijja

Brahma explains the ten principles of a righteous king to Jevaka by showing the scene of King Mahajanaka receiving wilted lotuses from an elderly woman as an explanation of *maddava*, which refers to King Mahajanaka's kindness. These two productions of *The Story of Mahajanaka* not only reproduce the event when King Bhumibol received the wilted lotuses from elder Thum, but also use this image to elaborate the theme of kindness and thoughtfulness. This clearly identifies King Mahajanaka with King Bhumibol because the images and contexts of the event in the two dramatic productions of the story can be easily connected with the image and context of the actual event.

Figure 5. King Bhumibol performing his duties with perspiration on the tip of his nose (left); King Mahajanaka at work in the animated version of *The Story of Mahajanaka* (right). Source: left: <http://www.chaoprayanews.com/2009/03/26/พระราชประวัติโดยสังเขป/>; right: Family News Channel 3 (2014).

The famous photograph of King Bhumibol performing his duties with perspiration on the tip of his nose was taken by Ekkachai Keawchaum, a personal photographer of Princess Maha Chakri Sirindhorn, when King Bhumibol and Princess Maha Chakri Sirindhorn visited Narathiwat province in the south of Thailand. At first this photograph was not published since some considered that there was too much perspiration on His Majesty's face. Nevertheless, on King Bhumibol's 60th Birthday Anniversary in 1987, this photograph was first publicly released, impressing the general public so much that it has been widely reproduced since (*Koosangkoosom* 2012, 8-9).

In the animated version of *The Story of Mahajanaka*, a similar event appears in Act 3 when Uthijja Brahma explains the ten principles of a righteous king to Jevaka. The image explains the virtue of "perseverance" or *tapa*. Relating King Bhumibol through this image to the explanation of the ten principles of a righteous king not only connects King Mahajanaka with King Bhumibol, but also implies that King Bhumibol had the qualifications of a great king who possessed such righteous virtues.

Creating Dialogue Similar to King Bhumibol's Royal Remarks

There have been many royal addresses and writing of King Bhumibol given on different occasions that have been collected in books and publicized through various media, such as television, radio broadcasting and billboards. The widespread publication of these have made them well-known to the general Thai public. Using the techniques of allusion and adaptation, parts of some of these addresses have been incorporated into dialogue in various dramatic

productions of the Mahajanaka Jataka, further establishing the connection between King Mahajanaka and King Bhumibol.

One royal address imprinted in the hearts of the Thai people is King Bhumibol's oath given at his coronation on May 5, 1950. King Bhumibol made a promise to the nation: "We shall reign with righteousness for the benefit and happiness of the Siamese people" (Grossman 2011, 11).

The animated, *The Story of Mahajanaka*, contains dialogue similar to this oath in a scene when a group of people came to ask King Mahajanaka for help after their hometown had been damaged by natural disaster and they could no longer plant food to support their living. King Mahajanaka promised to solve their problem, stating that the homes of the people are his homes as well:

This is our home. Home... that we gained from my perseverance, which we had done until we fairly accede the throne. So with the ten principles of kingship and righteousness, we would reign over this land.

Family News Channel 3 (2014).

This dialogue is quite similar to not only King Bhumibol's coronation oath, but also to another of his statements: "My place in the world is to be among my people. That is being among the Thai people." This was part of a letter King Bhumibol wrote to his old classmate in Europe after ascending to the throne (*Praew special issue 2016, 75*).

The use of dialogue similar to the two royal addresses in the scenes where King Mahajanaka is seen helping the people is a skillful literary technique. This reinforces the identification of King Mahajanaka with King Bhumibol and also conveys the message that throughout King Bhumibol's reign the Thai people realized that the king had kept his oath made on Coronation Day by not abandoning the people, but strived to relieve the people's sufferings to the best of his ability.

In addition to the dialogue similar to King Bhumibol's oath on the day of his coronation, in the animated version of *The Story of Mahajanaka* there is an interchange between King Mahajanaka and Sivali Devi about King Mahajanaka's happiness:

Mahajanaka King: Seeing all the people in Mithila become knowledgeable really makes us happy.

Sivali Devi: You make Mithila realizes that she is not yet at a loss for good people.

Mithila People: Long live the king! Long live the king!

Mahajanaka King: This is the path to our absolute happiness.

Family News Channel 3 (2014).

The closing part of the animated version of *The Story of Mahajanaka* cited above is similar to the address King Bhumibol gave on his 82nd Birthday Anniversary on December 5, 2009: "My happiness and goodness will be preserved if our nation has prosperity and security with peace" (*Daily News 2009, 1*). Closing this production of the Mahajanaka Jataka with words similar to King Bhumibol's address completes the string that fastens this technique of using words from the His Majesty's addresses into one piece of unified art. In other words, the closing dialogue mentioning King Mahajanaka's happiness represents "the result" of the previous passage about solving the problems for the people. This implies that the happiness of

the King Mahajanaka and that of King Bhumibol is the same; that is, both have happiness in the well-being of the people as a result of their dedication as king of the country.

Another memorable proclamation of King Bhumibol is a statement found in “When I Was Leaving Thailand for Switzerland” that recorded incidents when His Majesty returned from Thailand to Switzerland to pursue his study on August 19, 1946. Among the crowd who came to send His Majesty off, a voice shouted out: “Please do not abandon the people.” King Bhumibol did reply right away. Instead, His Majesty wrote the reply he had had in his mind: “If the people do not ‘abandon’ me, how can I abandon them?” (Bhumibol Adulyadej 1995, 12-13).

In the 1994 version of King Bhumibol’s *The Story of Mahajanaka*, King Mahajanaka is determined to return to Mithila so as to “take back the throne that once belonged to my father.” In the *Mahajanaka-Panegyric Play*, there is a monologue of King Mahajanaka with similar thoughts lamenting his fate: “I was born the son of the King, but was estranged to live in this distant country. I feel as if I had abandoned my people. It is about time I returned home to take care of my people and to bring them the well-being” (Kruphairoj Dejaratanangkul 2014). Although revised somewhat from King Bhumibol’s words, this dialogue helps connect King Mahajanaka with King Bhumibol, as well as demonstrate the firm determination of both King Mahajanaka, in the story, and King Bhumibol, in real life, to bring prosperity to the people.

The Representations of King Bhumibol That Appear in the Dramatic Productions of *The Story of Mahajanaka*

From the discussion above regarding the three techniques used to connect King Mahajanaka with King Bhumibol, it can be seen that the technique of associating images of King Bhumibol with the character of King Mahajanaka conforms with Stuart Hall’s System of Representation. Hall explained this representation technique as follows:

At the heart of the meaning process in culture, then, are two related ‘systems of representation.’ The first enables us to give meaning to the world by constructing a set of correspondence or a chain of equivalence between things-people, objects, events, abstract ideas, etc.-and our system of concepts, our conceptual maps. The second depends on constructing a set of correspondences between our conceptual map and a set of signs, arranged or organized into various languages which stand for or represent those concepts. The relation between ‘things’, concepts and signs lies at the heart of the production of meaning language. The process which links these three elements together is what we call ‘representation’ (2013, 3).

Accordingly, to construct the representation of a person or an object, the perceivers of the representation must have a clear conception of the thing connected to the actual person or object. These conceptions are the key mechanism to connect “a set of signs” that are the representation of the concepts. When the connection between “things”, conceptions and signs is in place, then the construction of the representation is complete. This study of techniques used to connect King Mahajanaka with King Bhumibol signifies that the “system of concepts” are photographs of King Bhumibol, along with his royal addresses and duties that have been imprinted in the hearts and minds of the Thai people. When Thai people see “a set of signs” in the dramatic productions based on King Bhumibol’s *The Story of Mahajanaka* that emphasize motifs from the biography of King Bhumibol, replicate real life events related to King

Bhumibol and use dialogue similar to his royal remarks, the creation of a System of Representation of King Bhumibol is complete.

It is clear that representation is not necessarily a reflection of the truth, but instead, is an assembly of “a set of signs” used to connect with existing objects, which, in this case, is King Bhumibol. Such representation of His Majesty that appears in the dramatic productions based on King Bhumibol’s *The Story of Mahajanaka* can be divided into three parts.

A Bodhisatta Who Attained Perfection in Perseverance and Wisdom

Many books convey a message that King Bhumibol himself was a Bodhisatta; see, for instance, the work of Chaipruk Penvijitara (2007) and Danai Preechapremprasit and Kanita Homsab (2014). While these works focus on an analysis of His Majesty’s royal duties that could be compared to a Bodhisatta’s striving for perfection, they do not analyze the creation of images of being a Bodhisatta.

The creation of the image of King Bhumibol as a Bodhisatta, in this case through identification with King Mahajanaka, serves to glorify His Majesty in accordance with the objectives of the dramatic performances based on King Bhumibol’s *The Story of Mahajanaka*. This has long been a characteristic of Thai traditional panegyric literature. In addition, the identification of King Bhumibol with King Mahajanaka highlights the perfection of perseverance in the way King Bhumibol dedicated himself to his royal duties for the benefit of the Thai people. His Majesty worked continually and tirelessly, and despite not seeing the immediate results, kept on persevering. This connects to one of the objectives of the Mahajanaka Jataka – “to teach about the virtue of perseverance” through concrete actions of King Mahajanaka that can be connected to the concrete actions of King Bhumibol.

In addition to perfection of perseverance, the representation as a Bodhisatta who has attained perfection in wisdom is another aspect that is emphasized in the Mahajanaka Jataka. The word “wisdom” here refers to unworldly or spiritual wisdom:

...insight, which can be explained as the ability to have a clear and deep understanding into the true nature of reality. To be insightful can be elaborated as understanding cause and effect, goodness or evil, right and wrong, proper and improper, usefulness and uselessness, advantage and disadvantage, physique, root causes and their components or factors, being fully aware of suffering and the impermanent nature of things, the relations of things, know how to think, contemplate, diagnose, and manage things (Prabrahamgunabhorn 2009, 22-23).

The image of a Bodhisatta who has attained perfection in wisdom, therefore, is closely related to the context of when and why King Bhumibol created his version of the Mahajanaka Jataka. Not only does the work aim to teach readers about values of perseverance, it also accentuates the importance of “wisdom”, or to be aware of desire. This is clearly shown through the timing of release of the cartoon version of *The Story of Mahajanaka* during the Thai economic crisis in 1997.

It was a propitious moment for the message contained in the King’s book. The following spring, the economics of the so-called Asian Tiger, which by now included Thailand, collapsed following Thailand’s decision to no longer fix the dollar value of its national currency... Suddenly, the dangers posed to the country by the forces of globalization and financial speculation-dangers the king has been warning about for years... (Broderick 2013, 192-193).

The image of King Mahajanaka bringing wisdom to the people of Mithila by establishing Pudalay Mahavijalaya in King Bhumibol's *The Story of Mahajanaka* is comparable to the image of King Bhumibol teaching Thai people to “be blessed with pure perseverance, sharp wisdom, and complete physical health” (Bhumibol Adulyadej 1999, (11)).

Another clear representation of King Bhumibol as a Bodhisatta who attained perfection in perseverance and wisdom appears in His Majesty's New Year greeting cards given to the Thais every year.

FIGURE 6. His Majesty's New Year greeting cards in 1999, 2015, and 2016 (left to right)

Source: <http://www.posttoday.com/social/royal/460571>

In 1999, three years after the publication of the first version of King Bhumibol's *The Story of Mahajanaka* was published, an illustration and message taken from the story was used in the His Majesty's Royal Greeting Cards, as can be seen in the image to the left in Figure 6. This was his only composition from which an illustration and messages were selected and used in His Majesty's Royal Greeting over the many years. In 2015, an illustration of King Mahajanaka and Mani Mekhala from the animated version of *The Story of Mahajanaka* was used in place of the photograph of King Bhumibol, which had appeared between 2006 and 2014. This clearly reinforces the connection between King Mahajanaka and King Bhumibol.

The Well-beloved Father of the people

In addition to being identified as a Bodhisatta with perfection, the word “Mahajanaka” conveys the meaning of the “Great Father”, which can be compared to the “Father of the nation.” King Bhumibol was considered the Father of the nation because he took care of the people as if he had been a father nurturing his children. Such an idea is restated in the lyrics sung in the end of *Operatic Symphony “Mahajanaka”*:

Let us be good and do good for our homeland,
 Similar to what His Majesty has continuously done for us.
 Despite tiredness, plan and try to achieve because we can
 Use the perseverance we've seen from our Father as the guidance.

(Rujipas Phundhanan-naruepat 2012, 27)

These lyrics not only refer to King Bhumibol as “Father”, signifying the level of love and closeness between the His Majesty and the people, but can also be related to the image of a Bodhisatta who has attained perfection in perseverance. On the surface, the image of a father-like and well beloved king might not conform to the image of the high status of being a Bodhisatta. However, fatherhood refers to unconditional love of the father who protects and looks after his children, which is similar to the endless mercy of a Bodhisatta who has complete willingness to help all livings beings. This refers to King Bhumibol’s tireless work for the people of Thailand. Therefore, the representation as a well-beloved father helps strengthen the profound meaning of being “Mahajanaka”, the “Great Father”.

The King Who Upholds the Ten Principle of a Righteous King

In many pieces of panegyric literature for King Bhumibol, there is glorification of the His Majesty for upholding the ten principles of a righteous king (Thongchai Disho, 2004, 132-134). The creation of the image in the dramatic performances of one who upholds the ten principles of a righteous king can be connected with the performance of King Bhumibol’s royal duties and accentuates the objective of glorification by the insertion both illustrations and images in the dramatic productions that support the validity of this message.

Moreover, the representation of one who upholds the ten principles of a righteous king supports the image of being a Bodhisatta who strives to attain perfection of perseverance and wisdom. At the same time, the virtue of *maddava*, or thoughtful kindness, conforms to the image of the loving and caring Father who takes care of his children. Therefore, the representation of the king who upholds the ten righteous principles helps combine the three representations into one complete image, as shown in Figure 7:

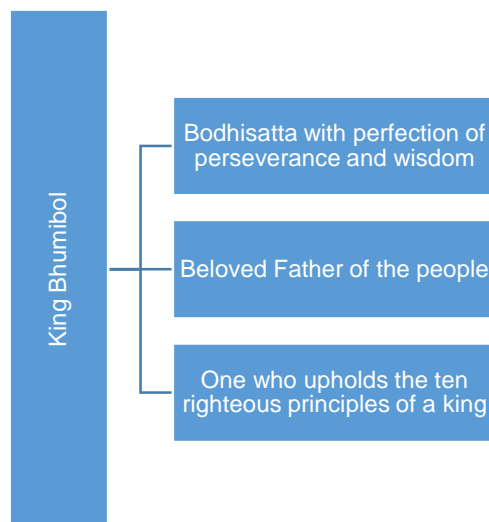

FIGURE 7. The combination of the three images of representation: a Bodhisatta who attained Perfection in Perseverance and Wisdom; the well-beloved Father of the people, and a king who upholds the ten righteous principles.

Conclusion and discussion

The dramatic productions based on King Bhumibol’s *The Story of Mahajanaka* indicate the long existence and significant role of the Buddhist Jataka tales in Thai culture. The reproduction of King Bhumibol’s *The Story of Mahajanaka* illustrates the relationship of two

pillars of Thai society: Buddhism and the king. On the one hand, these dramatic productions are modern forms of Buddhist tales that can be easily understood through the presentation in contemporary medium. On the other hand, they show a transformation in the dynamics of Thai royal panegyric literature that has changed the traditional glorification of the king using verses to one in which royal writings are reproducing with skillful use of techniques to add glorification to the content. Moreover, dissemination of these dramatic productions in social media, such as YouTube, not only expands the audience, but also accomplishes the objective of glorification since it is convenient for people to view the dramatic production anytime, anywhere and as often as they like. This is in contrast to written panegyric literature published in magazines and newspapers that audiences today rarely look at more than once. It can be concluded that social media has a prominent role in the existence and dissemination of the “modern Thai royal panegyric literature”.

The analysis of the techniques of identifying and associating the character of King Mahajanaka with King Bhumibol shows that the genesis of this concept started with the publication of King Bhumibol's *The Story of Mahajanaka*. Such a concept has been increasingly reinforced as dramatic productions based on King Bhumibol's *The Story of Mahajanaka* have been created, in particular, the latest production of the animated version of *The Story of Mahajanaka*. In this version, there are many components that clearly connect King Mahajanaka with King Bhumibol. This has had an influence on the later Thai royal panegyric literatures in which King Mahajanaka is a metaphor for King Bhumibol.

The identification of King Mahajanaka with King Bhumibol results in three images that form a System of Representation of King Bhumibol: a Bodhisatta with perfection of perseverance and wisdom; the beloved Father of the people; and one who upholds the ten principles of a righteous king. These three representations conform to the purpose of the messages from the dramatic productions based on King Bhumibol's *The Story of Mahajanaka* – to glorify King Bhumibol and to honour him as a virtuous king in both the secular and spiritual world. These representations reflect how Thai people respect the king, especially King Bhumibol who worked so hard during the 70 years of his reign, and how Buddhism is important in the worldview of Thai people. Furthermore these representations are valid evidence to prove that the king and Buddhism continue to be strong pillars of Thai culture from the past and will likely continue on into the future.

References

- Asrawadee Saingdang. 2012. *Thai Identity in Vijnattakum Terdprakert Mahajanaka*. Unpublished master's thesis. Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- B.K.P. International (Producer) and Boonlerd Najpinij (Director). 2000. *Likay Charity "Phramahachanok"*. Thailand: A.G. Entertainment. VCD, 104 min.
- Broderick, R. 2013. *King by virtue: Reflections on the life-long Endeavor of King Bhumibol of Thailand*. Bangkok, Amarin.
- Bhumibol Adulyadej. 1995. "The Royal Writing: When I departed from Siam to Switzerland". *Thai Culture*. 33 (December), 12-18.
- Bhumibol Adulyadej. 1996. *The Story of Mahajanaka*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing.

- Bhumibol Adulyadej. 1999A. *Teachings of Father: The complication of Royal Address and Royal Remark about Youth*. Toyota Thailand Foundation and Sod Srikritwong Foundation. Bangkok: Bangkok Printing.
- Bhumibol Adulyadej. 1999B. *The Story of Mahajanaka* (Cartoon edition). Bangkok: Amarin Printing and Publishing.
- Chaipruk Penvijitara. 2007. *King Bhumibol and Ideology of Bodhisatta*. Bangkok: Thammasat University Press.
- Cowell, E.B. 1907. *The Jātaka or Stories of the Buddha's Former Births, Vol. VI*. Cambridge: University Press.
- Daily News*. 2009. December 6.
- Danai Preechapremprasit and Kanita Homsab. 2014. *Buddha Bhumibol: Ten Virtues of His Majesty the King*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing.
- Family News Channel 3. *The Story of Mahajanaka*.
<https://www.youtube.com/watch?v=XoV8h2K-T0A>
- Grossman, N. and Faulder, D., eds. 2011. *King Bhumibol Adulyadej: a life's work: Thailand's monarchy in perspective*. Bangkok: Editions Didier.
- Hall, S., Evan, J. and Nixon, S., eds. 2013. *Representation*. Thousand Oaks, CA: SAGE .
- JSL Global Media. *Mahanattakum Terdprakert Mahajanaka*.
<https://www.youtube.com/watch?v=9QJyCLdItsc>
- Kittisak Gerdarundsuksri. 2009. *Endlessly Stay with World: The Study of Literature Literary Work and Contemporary Media*. Bangkok: University of the Thai Chamber of Commerce.
- Koosangkoosom*. 2012. November.
- Kruphairoj Dejaratanangkul. 2014. *Phramahachanok ep.1-7*.
<https://www.youtube.com/watch?v=AdG7pIExCpU>
- Prabrahamgunabhorn, [P.A. Payutto]. 2009. *Buddha Dharma [Extended edition]*. Bangkok: Mahachulalong Rajvidhayalaya University Press.
- Praew special issue*. 2015. November.
- Rujipas Phundhanan-naruapat. 2012. *Operatic Symphony: Mahajanaka*. Unpublished doctoral dissertation. Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Rujipas Phundhanan-naruapat. 2013. *Operatic Symphony: Mahajanaka*. Dissertation Exhibition. Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand. CD-ROM.
- Supak Mahavarakorn. 2014. The Performance of Mahajanaka: Creativity of Jatakas in Thai Society. *Journal of Thai Studies*, 9 (1):139-164.
- Surapongse Satansathien. 2011. *The discussion about the Royal Writing: The Story of Mahajanaka*. Bangkok: Thailand Research Fund.
- Thongchai Disho. 2004. *An analytical study of the eulogistic poetry for His Majesty King Bhumibol Adulyadej*. Unpublished master's thesis. Thammasat University, Bangkok, Thailand.
- Thompson, S. 1977. *The Folktale*. Berkeley: University of California Press.

---

¹This term in this article is used according to Stith Thompson's definition: "A motif can be defined as the smallest element in a tale having a power to persist in tradition. In order to have this power it must have something unusual

---

and striking about it. Most motifs fall into three classes. First are the actors...second come certain items in the background of the action...In the third place there are single incidents" (Thompson 1977, 415).

เรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช: การศึกษาในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

Narratives adapted from the Story of Mahajanaka of King Bhumibol: A Study as
Panegyric Literature¹

รัชนีกร รัชตกรตระกูล (Ratchaneekorn Ratchakortrakoon)²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก และศึกษาบทบาทของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

ผลการวิจัยพบว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกปรากฏลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติอย่างเด่นชัด 2 ประการ ประการแรกคือเนื้อหาที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชตามองค์ประกอบของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติอันได้แก่ บทประณามพจน์ การแสดงจุดมุ่งหมายว่าแต่งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ การบรรยายพระราชกรณียกิจ และบทสรุป ประการที่สองคือการปรับเนื้อเรื่องพระมหาชนกให้มีองค์ประกอบที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติ ทั้งการปรับเนื้อหา การสร้างองค์ประกอบของเรื่อง และการสร้างองค์ประกอบศิลป์ บทบาทของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติแสดงให้เห็นพลวัตของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ ที่นำเสนอผ่านสื่อสมัยใหม่ที่สามารถสื่อแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติไปยังผู้เสพจำนวนมากได้

คำสำคัญ: เรื่องเล่า, บทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก, วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

Abstract

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง "เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก: พลวัตของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในสื่อร่วมสมัย" ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยมุ่งเป้า สาขามนุษยศาสตร์ประจำปี พ.ศ.2559 จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

² อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักวิจัย AR 5 สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Researcher AR.5 Institute of Thai Studies Chulalongkorn University)

This article aims to study the characteristics of panegyric literature that appear in the narratives from the story of Mahajanaka and to study the role of narratives from the story of Mahajanaka as panegyric literature.

The study reveals that two characteristics of panegyric literature appear in the narratives from the story of Mahajanaka. The first is content used to glorify King Bhumibol that conforms to the composition of traditional panegyric literature, such as the invocation, the purpose of glorification, the description of royal duties, as well as the conclusion. The second is the adaptation of the story of Mahajanaka using features of glorification, namely: the adjustment of content, creation of the story elements and creation of aesthetic elements. The role of the narratives from the story of Mahajanaka as panegyric literature indicates the dynamics of panegyric literature in that the message of glorification is now conveyed through the new media to mass audiences.

Keywords: Narratives; the Story of Mahajanaka of King Bhumibol; Panegyric Literature

บทนำ

การสร้างและการเสพชาดกดำรงอยู่มาช้านานในสังคมวัฒนธรรมไทย โดยสถาบันพระมหากษัตริย์ดำรงบทบาทสำคัญในการสร้างวรรณคดีชาดก เช่น การโปรดให้แต่งมหาชาติสำนวนต่างๆ ในหลายรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลอดุลยทรงดำเนินตามรอยบุรพกษัตริย์ในอดีต ทรงนำชาดกเรื่องที่ 2 ในทศชาติชาดก คือมหาชนกชาดก มาดัดแปลงเป็นบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกเผยแพร่ออกสู่สาธารณะครั้งแรกในปี พ.ศ. 2539 อันเป็นปีกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาล และในปีพ.ศ. 2542 อันเป็นปีเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ตีพิมพ์พระมหาชนกฉบับการ์ตูน (2542, หน้า(3), เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

ในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ (พ.ศ.2542) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พิมพ์พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกฉบับการ์ตูน โดยโปรดเกล้าฯ ให้ศิลปินผู้ชำนาญการที่สุดเป็นผู้วาดรูป และโปรดฯ ให้พิมพ์ด้วยกระดาษไทยเพื่อความประหยัด ให้ทุกคนมีโอกาสได้อ่าน

หลังจากการเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2539 เกิดการผลิตซ้ำเรื่องเล่าพระมหาชนกหลายสำนวน หลากรูปแบบ เช่น ลิเกละครเวที กล่าวได้ว่าพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกมีการผลิตซ้ำมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับ

กับพระราชนิพนธ์เรื่องอื่นๆ ทั้งนี้อาจจะเป็นปัจจัยจากที่มาของบทพระราชนิพนธ์ที่เป็นทศชาติชาดก อันเป็นเรื่องราวทางพุทธศาสนาที่รับรู้อย่างกว้างขวางในสังคมวัฒนธรรมไทย

แม้จะไม่สามารถระบุจำนวนได้อย่างแน่ชัดว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา มีเรื่องเล่าที่ผลิตซ้ำจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกทั้งสิ้นกี่สำนวน แต่ก็อาจจะกล่าวได้ว่าเรื่องเล่าเกือบทุกเรื่องมีวัตถุประสงค์ในการผลิตซ้ำเหมือนครั้งแรกที่ตีพิมพ์บทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ทั้งฉบับดั้งเดิมและฉบับการ์ตูน คือผลิตซ้ำเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยเลือกบริบทเชิงเวลาในการผลิตซ้ำเป็นช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องเฉลิมพระชนมพรรษาหรือวันครบรอบการครองสิริราชสมบัติ ด้วยจุดประสงค์และบริบทเชิงเวลาในการผลิตซ้ำ เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกเหล่านี้จึงเป็นตัวบทที่น่าสนใจศึกษาว่า นอกเหนือจากการดำเนินเรื่องตามบทพระราชนิพนธ์แล้ว เรื่องเล่าเหล่านี้ยังปรากฏลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติลักษณะใดบ้าง และในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมีบทบาทอย่างไร

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
2. เพื่อศึกษาบทบาทในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติของเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

การทบทวนวรรณกรรม

เนื่องจากบทความนี้มุ่งศึกษาเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ จึงมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2 กลุ่มคือ

1. งานวิจัยที่ศึกษาเรื่องเล่าที่สืบเนื่องจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก แม้ว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกจะปรากฏการผลิตซ้ำในสื่อหลายประเภท แต่กลับปรากฏงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์จำนวนไม่มากนัก เช่น กิตติศักดิ์ เกิดอรุณสุขศรี (2552) อักษราวดี เสียงดัง (2554) รุจิภาส ภูษัญญณฤภัทร(2555) สุภัค มหาวรรการ (2556) และคมชวีร์ พสุริจันทร์แดง (2558) นอกจากนี้งานวิจัยเหล่านี้มีประเด็นในการศึกษาที่คล้ายคลึงกัน คือศึกษาการปรับตัวบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกให้เข้ากับสื่อประเภทใหม่ อาทิ ละครเวที การ์ตูน

2.งานวิจัยที่ศึกษาวรรณคดีประเภทอื่นในฐานะวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ งานวิจัยในกลุ่มนี้ไม่มีมากนัก ได้แก่ ค่ายวง วราสิทธิชัย (2549) วรางคณา ศรีกำเนิด (2558)

จากการทบทวนวรรณกรรมจะเห็นได้ว่า ยังไม่มีงานวิจัยชิ้นใดที่ศึกษาเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเอกสาร มีกลุ่มข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา 7 เรื่อง โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เรื่องเล่าที่เกิดจากการผลิตซ้ำจากบทพระราชนิพนธ์จะต้องบันทึกไว้และสามารถรับชมซ้ำได้ รายชื่อขอบเขตข้อมูลที่คัดเลือกมาศึกษาปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงรายชื่อเรื่องเล่าอันสืบเนื่องมาจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ที่คัดเลือกมาศึกษา

ลำดับ	ชื่อ	ประเภทของสื่อ	ปี พ.ศ.ที่เผยแพร่
1	บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชนก	บทอ่าน	2541
2	ลิเกการกุศลเรื่องพระมหาชนก	ลิเก	2543
3	พระมหาชนกนาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ	ละครเวที	2549
4	ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก	สื่อผสม	2556
5	ซิมโฟนีอุปรากรพระมหาชนก	การแสดงวงออร์เคสตรา ประกอบการวาดทราย	2556
6	พระมหาชนกเดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์	การแสดงประกอบแสง สี เสียง	2557
7	การ์ตูนอนิเมชันมหาชนก	การ์ตูนอนิเมชัน	2557

ผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยจะแบ่งเป็น 2 ประเด็น ประเด็นแรกเป็นการแสดงลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ และประเด็นที่สองเป็นการอภิปรายบทบาทของเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

ลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก

จากการศึกษาพบว่าเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกทั้ง 7 เรื่องเมื่อนำเสนอในสื่อต่างประเภทกัน แต่ก็ปรากฏลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติอย่างเด่นชัด โดยลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏแบ่งได้ 2 ลักษณะคือ

1. เนื้อหาที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชตามองค์ประกอบของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

เสาวณิต วิงวอน (2530, หน้า 69) และยุพร แสงทักษิณ (2537, หน้า 174) ได้สรุปองค์ประกอบของวรรณกรรมยกพระเกียรติว่า วรรณกรรมยกพระเกียรติมีองค์ประกอบคล้ายกับวรรณกรรมประเภทอื่น กล่าวคือมีส่วนนำหรือส่วนเปิดเรื่อง มีเนื้อเรื่อง และมีส่วนสรุปหรือลงท้าย อย่างไรก็ตามนอกเหนือจากองค์ประกอบทั้ง 3 ประการแล้ว ยังมีลักษณะอื่นๆ อีกที่สามารถนำมาใช้พิจารณาได้ตัวบทนี้ที่มีลักษณะเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่การแสดงจุดมุ่งหมายว่าแต่งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ และการบรรยายพระราชกรณียกิจ โดยในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกปรากฏลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่กล่าวไปดังนี้

1.1 ส่วนนำหรือบทประณามพจน์ เป็นองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นว่าการแต่งหนังสือหรือวรรณคดีเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งที่ต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายอำนวยพรให้การกระทำนั้นสำเร็จลุล่วง บทประณามพจน์เป็นองค์ประกอบสำคัญของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ ที่ปรากฏสืบมาจนเป็นขนบในการสร้างวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ (ปัทมา ชีมประเสริฐกุล, 2556, หน้า 241) ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก บทประณามพจน์ปรากฏในรูปแบบของ “บทอาศิรวาทหรืออาเศียรวาท” ตอนต้นเรื่อง เช่น ใน *บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่านเรื่องพระมหาชนก* บทอาเศียรวาทปรากฏตอนต้นของเรื่องชื่อนวมินทรมหाराชสตุดี

นวมินทรมหाराชสตุดี

สรวมชีพประณตน์อม	อภิวันท์
เทียนฐูปบุผาพรรณ	เพริศแพ้ว
น้อมถวายแด่ราชัน	ขวัญชาติ ไทยนา
พระจรียาวัตรแผ้ว	ผ่องด้วยทศธรรม์

(สุระปะนีย์ นาครทรรพ :ประพันธ์, ใน จักรกฤษณ์ ดวงพัศตรา, 2541, หน้า ๗)

1.2 การแสดงจุดมุ่งหมายว่าแต่งตั้งเพื่อเฉลิมพระเกียรติ เป็นชนบของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏมาตั้งแต่ **ยวนพ่ายโคลงตัน** เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์นอกจากปรากฏการแสดงจุดมุ่งหมายว่าผลิตซ้ำเพื่อเฉลิมพระเกียรติในบทอาเศียรวาทแล้ว ยังปรากฏการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการจัดแสดงดังเช่นใน **พระมหากษัตริย์ในมินอลไลท์โชว์** ที่ก่อนเริ่มการแสดงพิธีกรก็เสนอวัตถุประสงค์ของการจัดงานว่าจัดขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช 5 ธันวาคม พ.ศ. 2557

... **พระมหากษัตริย์ในมินอลไลท์โชว์** ซึ่งการแสดงในครั้งนี้มาจากบทพระราชนิพนธ์อันทรงคุณค่าในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่แฝงไปด้วยปรัชญาแห่งคุณธรรม ความวิริยะและอุตสาหะ ซึ่งถูกรังสรรค์ขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาส**มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา**

(**พระมหากษัตริย์ในมินอลไลท์โชว์** นาทที่ 1-2)

1.3 การบรรยายพระราชกรณียกิจ การพรรณนาถึงพระราชกรณียกิจเป็นใจความสำคัญของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ เพื่อเป็นการสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ว่าได้ประกอบพระราชกรณียกิจใดบ้างที่ก่อให้เกิดคุณูปการแก่บ้านเมือง ใน **พระมหากษัตริย์ในมินอลไลท์โชว์** แสดงพระราชกรณียกิจเรื่องการปลูกป่าที่จังหวัดนครสวรรค์ ผ่านการเล่าเรื่องของผู้ใหญ่บ้านที่สอนให้เด็กๆ ในหมู่บ้านได้รู้ว่าป่าไม้ในหมู่บ้านเกิดขึ้นจากโครงการตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จะเห็นได้ว่า **พระมหากษัตริย์ในมินอลไลท์โชว์** สามารถนำพระราชกรณียกิจเรื่องการปลูกป่า มาแทรกในเรื่องเพื่อเทิดพระเกียรติได้อย่างกลมกลืน ทั้งยังนำพระราชดำรัสเรื่องป่ามาแสดงด้วยกัน ทั้งนี้ก็เพื่อขบเน้นการเทิดพระเกียรติและการสืบสานเรื่องการอนุรักษ์ป่าไปยังผู้ชม

1.4 **เนื้อเรื่อง** เป็นโครงสร้างส่วนที่สำคัญส่วนหนึ่งของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ เพราะเป็นโครงสร้างที่จะทำให้วรรณกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ในการแต่ง ยุพร แสงทักษิณ (2537, หน้า 177-181) ได้อธิบายความสำคัญของเนื้อเรื่อง และกลวิธีที่นำเสนอเนื้อเรื่องของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติว่า เนื่องจากกวีมีจุดมุ่งหมายที่จะยกย่องพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ดังนั้นกวีจึงต้องพยายามเลือกเนื้อหาที่จะแสดงให้เห็นถึงพระบรมเดชาานุภาพ พระบุญญาบารมี พระเกียรติคุณแห่งพระมหากษัตริย์พระองค์นั้นๆ ให้มากที่สุด และเมื่อได้เนื้อหาแล้ว ก็จะต้องสรรหากลวิธีที่กวีคิดว่าเหมาะสมในการนำเสนอให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการแต่ง... ซึ่งอาจจะแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะสำคัญๆคือ 1) การนำเสนอในลักษณะเป็นบันทึกหรือจดหมายเหตุ 2) การนำเสนอโดยกวีเล่าถึงพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ พระราชจริยาวัตร ฯลฯ รวมทั้งสภาพเหตุการณ์

บ้านเมืองโดยทั่วไป 3) การนำเสนอในลักษณะเป็นเรื่องเล่าแบบมีโครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก ฯลฯ 4) การสรรเสริญพระเกียรติในเรื่องทั่วไป โดยกวีได้แทรกชีวประวัติของพระมหากษัตริย์ หรือข้อคิดเห็นส่วนตัวของกวีไว้ด้วย

จากกลวิธีนำเสนอเนื้อเรื่องข้างต้น จะเห็นได้ว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ การนำเสนอเนื้อเรื่องเพื่อการเฉลิมพระเกียรติตามลักษณะที่ 3 คือนำเสนอในลักษณะเรื่องเล่า โดยผสมผสานรายละเอียดในการสรรเสริญพระเกียรติผ่านเนื้อเรื่อง ดังจะอธิบายโดยละเอียดในหัวข้อ การปรับเนื้อเรื่องพระมหากษัตริย์ให้มืองค์ประกอบที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติต่อไป

1.5 บทสรุป เนื้อหาของส่วนสรุป มีทั้งการถวายพระพรพระมหากษัตริย์ ขอให้พระเกียรติยศคงอยู่ตลอดไป ให้มีพระชนมพรรษายืนนานเป็นที่พึ่งของโลก ทรงหวังสิ่งใดก็ขอให้ได้ดังพระราชประสงค์ และทรงฉลาดจากภัยอันตรายทั้งปวง โดยการอ้างอำนาจของสิ่งศรัทธา (เสาวณิต วิงวอน, 2530 หน้า 170, 176-177) ใน **ทิมโฟนีอุปรากรพระมหากษัตริย์** ปิดการแสดงองค์ที่ 4 ทศพิทธราชธรรมด้วยบทขับร้องประสานกับแสดงดนตรีของวงออเคสตรา เนื้อบทขับร้องความว่า

อยู่ในแดนแห่งนี้ แสงสีทองนำส่องไกล เหล่าประชาชนชาวไทยทั่วฟ้า น้อมนำทำความดี
 ทรงในทศพิทธราชธรรม บ้านเมืองเราร่มเย็นเพราะพระบารมีจกวันนี้
 ทรงในทศพิทธราชธรรม บ้านเมืองเราร่มเย็น มาถึงทุกวันจกวันนี้
 ...แม้จะเหนื่อยก็เพียงแต่คิดสัมฤทธิ์ก็เพราะมันทำ
 ขอนำความเพียรที่เคยเห็นมาจากพ่อเป็นแบบนำ

(จุฬาส ภูธนัญญณฤภัทร, 2555, หน้า 26-27)

จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของเพลงมีทั้งลักษณะที่สอดคล้องกับบทสรุปในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏการสดุดีพระบารมีของพระมหากษัตริย์ที่ทรงปกครองบ้านเมืองให้สงบสุขร่มเย็น และลักษณะใหม่ที่แสดงการตั้งปณิธานที่จะนำคำสอนเรื่อง “ความเพียร” ซึ่งเป็นสาระสำคัญของบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ และเป็นหนึ่งในทศพิทธราชธรรมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงประพาดิตตลอดรัชสมัยของพระองค์มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

2. การปรับเนื้อเรื่องพระมหากษัตริย์ให้มืองค์ประกอบที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติ

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2554, หน้า 122) ได้วิเคราะห์ความคล้ายคลึงระหว่างพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับพระมหากษัตริย์ว่า “...และชีวิตของพระมหากษัตริย์ก็ไม่แตกต่างกันไป

จากชีวิตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งพระองค์ทรงกำฟ้าพระราชบิดาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ต้องอยู่กับพระมารดาในต่างถิ่น และได้รับการทูลเชิญให้เป็นพระมหากษัตริย์เจกเช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์ และเมื่อทรงเป็นกษัตริย์แล้วยังคงดำรงอยู่ในความเพียรสืบต่อไป”

จากบทวิเคราะห์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช กับพระมหากษัตริย์คล้ายคลึงกัน การปรับเนื้อเรื่องพระมหากษัตริย์เพื่อเฉลิมพระเกียรติจึงเป็นกลวิธีที่ทำให้เนื้อเรื่องหลักนำเสนอเรื่องราวของความเพียร และในขณะเดียวกันก็นำเสนอการเฉลิมพระเกียรติด้วย จากการศึกษาพบการใช้กลวิธีปรับเนื้อเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติ 3 ประการได้แก่ 1) การปรับเนื้อหาเพื่อเฉลิมพระเกียรติ 2) การสร้างองค์ประกอบของเรื่องเพื่อเฉลิมพระเกียรติ และ 3) การสร้างองค์ประกอบศิลป์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 การปรับเนื้อหาเพื่อเฉลิมพระเกียรติ คือการเพิ่มรายละเอียดของเหตุการณ์ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์ โดยพบ 2 กลวิธีที่ใช้เฉลิมพระเกียรติได้แก่ **การจำลองภาพเหตุการณ์เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช** และ **การใช้พระราชดำรัสหรือพระบรมราโชวาทมาประกอบการดำเนินเรื่อง**

2.1.1 การจำลองภาพเหตุการณ์เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระบรมฉายาลักษณ์และพระบรมสาทิสลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเป็นสิ่งที่ประชาชนชาวไทยคุ้นเคยเป็นอย่างดี เพราะนำมาเผยแพร่ในสื่อต่างๆจำนวนมาก ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏการจำลองภาพเหตุการณ์ต่างๆ ที่ประชาชนคุ้นเคยและจำได้ เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างตัวละครพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชผ่านตัวละครพระมหากษัตริย์

ภาพที่ 1 เปรียบเทียบพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรับดอกบัวจากแม่เฒ่าตุ้มกับเหตุการณ์พระมหากษัตริย์รับดอกบัวจากหญิงชราใน **พระมหากษัตริย์มหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ** และ **การ์ตูนนิเมชันพระมหากษัตริย์** ที่มา:ภาพกลาง:

<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B9%89%E0%B8%A1>

%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%99%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%A2%E0%B9%8C#/media/File:The_mercy_king.jpg

จากภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ใน **พระมหาชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ** และ **การ์ตูนอนิเมชันพระมหาชนก** คล้ายคลึงกับภาพแม่เฒ่าตุ้มถวายดอกบัว ใน **พระมหาชนกมหานาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติ** การจำลองภาพเหตุการณ์นี้ปรากฏในองก์ที่ 5 มิถิลา หลังจากที่พระมหาชนกประทับบนมุขสรรถเพื่อจะเสด็จกลับไปครองราชสมบัติเมืองมิถิลา ประชาชนมารับเสด็จกษัตริย์พระองค์ใหม่ แม่เฒ่าผู้หนึ่งพยายามถวายดอกบัว แต่ชบวนมุขสรรถไม่หยุด พระมหาชนกเห็นดังนั้นก็เรียกให้ชบวนหยุด แล้วลงมารับดอกไม้จากมือแม่เฒ่า ในขณะที่ **การ์ตูนอนิเมชันพระมหาชนก** ปรากฏภาพนี้ในองก์ที่ 3 ตอนที่อุทิจจพราหมณ์อธิบายความหมายของทศพิธราชธรรม โดยภาพรับดอกบัวปรากฏเมื่ออธิบายธรรมข้อมัทวะ อันหมายถึงความอ่อนโยนของพระมหาชนกที่รับดอกบัวอันเหี่ยวเฉาจากมือหญิงชรา อาจกล่าวได้ว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกทั้งสองเรื่องจำลองภาพเหตุการณ์การถวายดอกบัวของแม่เฒ่าตุ้มมาประกอบกับเหตุการณ์ของเรื่องเล่าได้อย่างกลมกลืน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงตัวละครพระมหาชนกกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชอย่างสมบูรณ์ เพราะทั้งภาพและบริบทของเหตุการณ์ที่ปรากฏในเรื่องเล่าต่างเชื่อมโยงได้กับภาพและบริบทของเหตุการณ์จริง อันเป็นการสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าทรงเป็นกษัตริย์ที่มีพระจริยวัตรอ่อนโยนดั่งงาม

2.1.2 การใช้พระราชดำรัสหรือพระบรมราโชวาทมาประกอบการดำเนินเรื่อง

พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเป็นสิ่งประชาชนชาวไทยคุ้นเคยเป็นอย่างดี เมื่อปรากฏในเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกก็ย่อมก่อให้เกิดการเชื่อมโยงตัวละครพระมหาชนกกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เช่นใน **ซิมโฟนีอุปการพระมหาชนก** ที่นำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมาประกอบการดำเนินเรื่องทั้งในองก์ที่ 2 ความศรัทธาแห่งองค์พระมหาชนก และองก์ที่ 4 ทศพิธราชธรรม

ในองก์ที่ 2 ความศรัทธาแห่งองค์พระมหาชนก ปรากฏการอัญเชิญพระราชดำรัสเรื่องความเพียรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เมื่อเสด็จมหาสมาคม วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นปีที่ทรงครองสิริราชย์สมบัติครบ 50 ปี และเป็นปีที่ทรงพระราชกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เผยแพร่บทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกเป็นครั้งแรก

ความเพียรที่ถูกต้องเป็นธรรมและพึงประสงค์นั้น ...ความเพียรทั้งสองประการนี้เป็นอุปการะอย่างสำคัญแก่การปฏิบัติตนปฏิบัติงาน

แล้วที่เราจะต้องกลับไปดูแลประชาชนของเราให้อยู่เย็นเป็นสุขสืบไป” (*ละครเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์* ตอนที่ 3 นาทีที่ 10)

จะเห็นได้ว่าบทสนทนาข้างต้นสอดคล้องกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ว่า “ถ้าประชาชนไม่ “ทิ้ง” ข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าจะ “ละทิ้ง” อย่างไรได้” (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2539, หน้า 12-13) เพราะในบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์มาเมืองมิถิลาด้วยความมุ่งหมายที่ว่า “เราจักเอาราชสมบัติของพระราชบิดาคืน” การดัดแปลงบทสนทนานี้มิได้ส่งผลต่อการเชื่อมโยงตัวละครพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเท่าที่ควร หากแต่ยังแสดงให้เห็นปณิธานอันแน่วแน่ของพระมหากษัตริย์หรืออีกนัยหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่จะดูแลประชาชนของพระองค์ให้อยู่เย็นเป็นสุข

2.2.2 การใช้เสียงของผู้เล่าเรื่อง “ผู้เล่าเรื่องไม่ใช่ผู้เขียน...ผู้เขียนอยู่นอกเรื่อง แต่เรื่องแต่ผู้เล่าเรื่องอยู่ในเรื่อง ...ผู้เล่าเรื่องมีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ๆ คือผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง (internal narrator) กับผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง (external narrator)” (อิรวดี ไตลังคะ, 2546, หน้า 31) ใน *ละครเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์* ได้ใช้เสียงของผู้เล่าเรื่องกล่าวเป็นกลอนสรุปตอนท้ายเรื่องความว่า

มหากษัตริย์ มหาสัตว์ อุบัติสู่	เพื่อชี้ชู มรรคา อติสย
ว่าความเพียรพิริยะมหาชัย	คือมรรคาพาให้ได้สัมฤทธิ์
พรพระโอรสผู้คือพรโพธิญาณ	ผลบุญญาโอฬารประสานประสิทธิ์
สาธุชนคนใดได้ใช้ชีวิต	ย่อมสำเร็จเสร็จกิจเป็นนิตย์เทอญ

(*ละครเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์*, ตอนที่ 7 นาทีที่ 33)

เสียงของผู้เล่าเรื่องใน *ละครเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์* เป็นกลอนที่สามารถสรุปเหตุการณ์ในเรื่องได้อย่างกระชับและครบถ้วน กล่าวคือแสดงสถานภาพของพระมหากษัตริย์ที่เป็น “มหากษัตริย์” อันหมายถึงพระโพธิสัตว์ รวมถึงการเน้นย้ำความหมายของ “มรรคา” เพื่อเชื่อมโยงกับความเพียรซึ่งเป็นหลักธรรมของเรื่อง อันเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบกิจใดใดให้ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้เพื่อเน้นย้ำแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้เปี่ยมความเพียรและสอนให้ประชาชนได้ปกครองของพระองค์ด้วยความเพียรเป็นคุณธรรมในการดำเนินชีวิต

2.3 การสร้างองค์ประกอบศิลป์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ องค์ประกอบศิลป์หมายถึง “ความงาม ความพอดี ลงตัว อันเป็นรากฐานเนื้อหาของศิลปะ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญทางศิลปะให้ผู้สร้างสรรค์ได้สื่อสารความคิดของตนเองไปสู่บุคคลอื่น” (สุชาติ ฤทธิทอง, สังคม ทงมี, อารักษ์ศักดิ์ อารักษ์เลิศฤทธิ์,

รอง ทอดดาตาศ, 2551, หน้า 3) ในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์องค์ประกอบศิลป์ อาทิ เพลงประกอบ เครื่องแต่งกายของผู้แสดง มีบทบาทสำคัญในการเฉลิมพระเกียรติ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 การใช้บทเพลงพระราชนิพนธ์ ใน ซิมโฟนีอุปรากรพระมหากษัตริย์ อัญเชิญเพลงพระราชนิพนธ์ แผ่นดินของเราบางส่วน มาประกอบในช่วงโหมโรงที่มีการอ่านบทอาเศียรวาท

อาเศียรวาทราชสดุดี

จิตรกรรม วรรณกรรม ดนตรี	ชุมชนชีวิต
ด้วยเพลงพระราชนิพนธ์	
ถึงอยู่แคว้นใด	ไม่สุขสำราญ
เหมือนอยู่บ้านเรา	ขึ้นจ่าค่าเข้าสุขทวี
รักษาดีของเรา	ไว้เถิดมองไทย
ผืนแผ่นดินแหลมทอง	รวมพิพรหมน้องด้วยกัน

(ซิมโฟนีอุปรากรพระมหากษัตริย์, หน้าที่ที่ 8-10)

จากการตัดตอนบทเพลงพระราชนิพนธ์แผ่นดินของเรา มาประกอบบทอาเศียรวาทข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นกลวิธีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่แยกกายยิ่ง เพลงพระราชนิพนธ์แผ่นดินของเราเป็นตัวอย่างของ “บทเพลงพระราชนิพนธ์” ที่กำลังกล่าวถึงในบทอาเศียรวาท นอกจากนี้ก็การตัดทอนเนื้อหาของเพลงพระราชนิพนธ์แผ่นดินของเราโดยเลือกมาเฉพาะเนื้อหาที่กล่าวถึงความสุขที่ได้อยู่ในแผ่นดินไทย แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างบทอาเศียรวาทกับบทเพลงพระราชนิพนธ์ กล่าวคือเมื่อประเทศไทยอยู่ภายใต้การปกครองของพระมหากษัตริย์ผู้มีพระปรีชาสามารถรอบด้าน ก็ย่อมยังผลให้ประชาชนชาวไทยที่อยู่ในแผ่นดินมีความสุขทุกคืนวัน และย่อมรักบ้านแห่งความสุขนี้

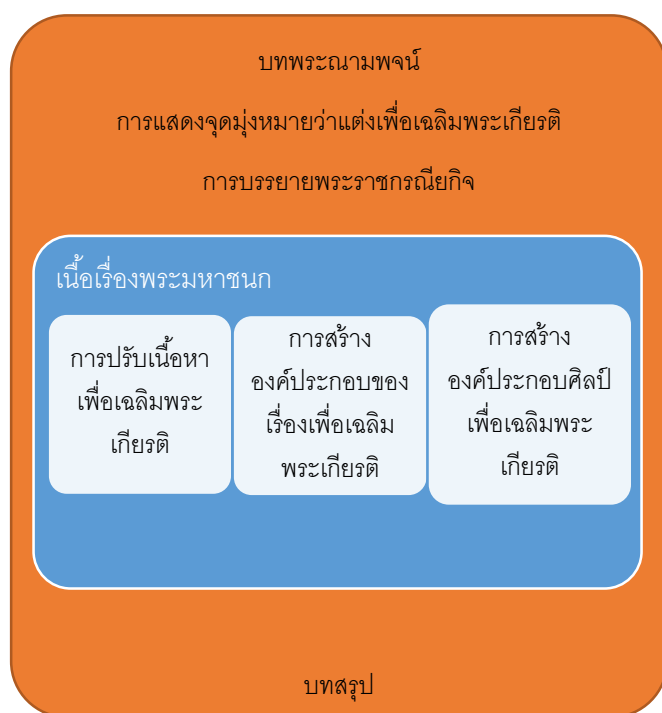
2.3.2 การใช้เครื่องแต่งกายของผู้แสดงบนเวที ในการแสดงเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์หลายเรื่องกำหนดให้ผู้แสดงบนเวที สวมเสื้อสีเหลืองซึ่งเป็นสีประจำวันจันทร์ซึ่งเป็นวันพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ภาพที่ 2 แสดงการแต่งกายของวงปี่พาทย์ใน **ลิเกการกุศลพระมหากษัตริย์** และผู้แสดงบนเวทีใน **พระมหากษัตริย์เดอะพีโนมินอลไลฟ์โชว์**

จากภาพที่ 2 จะเห็นได้ว่าผู้แสดงบนเวทีแต่งกายด้วยเสื้อสีเหลืองซึ่งเป็นสีประจำวันพระราชสมภพ และประชาชนชาวไทยก็พร้อมใจกันใส่เสื้อสีเหลืองในวันที่มีพระราชพิธีเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช อาทิ วันฉลองสิริราชสมบัติ 60 ปี วันเฉลิมพระชนมพรรษา แสดงให้เห็นความพิถีพิถันของผู้จัดการแสดงที่ต้องการให้องค์ประกอบของการแสดงสื่อการเฉลิมพระเกียรติให้มากที่สุด

จากการอภิปราย จะพบว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ของเรื่องเล่าให้มีลักษณะเหมือนวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ กล่าวคือมีบทประณามพจน์ การแสดงจุดมุ่งหมายว่าแต่งเพื่อเฉลิมพระเกียรติ การบรรยายพระราชกรณียกิจและบทสรุป รวมทั้งการปรับเนื้อเรื่องพระมหากษัตริย์ให้มีองค์ประกอบที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติ ดังจะแสดงการสังเคราะห์ลักษณะความเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในรูปแบบภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงโครงสร้างของลักษณะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์

จากแผนภาพ จะเห็นได้ว่าพื้นที่ส่วนสีส้มแสดงลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่ผู้สร้างเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ได้เพิ่มเติมเข้าไปในตัวบทเพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการแต่ง ส่วนพื้นที่ส่วนสีฟ้าแสดงเนื้อเรื่องพระมหากษัตริย์ที่ปรับองค์ประกอบต่างๆ เพื่อใช้องค์ประกอบที่ปรับนั้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ โดยการปรับเนื้อเรื่องนี้เองเป็นกลวิธีสำคัญที่ทำให้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์มีทิวลักษณะ กล่าวคือยังคงลักษณะ

ของวรรณคดีชาดกที่แสดงการบำเพ็ญบารมีของพระมหากษัตริย์ และในขณะเดียวกันก็แสดงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในฐานะพระมหากษัตริย์ผู้เปี่ยมความเพียรผ่านการเชื่อมโยงตัวละครพระมหากษัตริย์กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

บทบาทของเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

ความเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกแสดงให้เห็นสายธารอันสืบเนื่องและยาวนานของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติในวัฒนธรรมวรรณศิลป์ของไทย อย่างไรก็ตามวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติบางส่วนปรากฏการปรับเปลี่ยนรูปแบบและสื่อในการนำเสนอให้เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน ดังเช่นการสร้างสรรค์เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกในสื่อสมัยใหม่ ซึ่งบันทึกไว้เป็นไฟล์ดิจิทัล ทำให้ตัวบทมีบทบาทในการเฉลิมพระเกียรติเพิ่มขึ้นหลายประการดังต่อไปนี้

ประการแรก การเผยแพร่เรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก คือการเผยแพร่วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติในสื่อสมัยใหม่ที่เอื้อให้ผู้เสพจำนวนมากเข้าถึง เช่นการออกอากาศ *ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก* ทางสถานีโทรทัศน์ช่องโมเดิร์นไนน์ การเผยแพร่ *การ์ตูนอนิเมชันพระมหาชนก* ทางโรงภาพยนตร์และสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ทำให้แนวคิดทั้งในแง่ของการเฉลิมพระเกียรติและความเพียรจากเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกสามารถสื่อสารไปยังผู้ชมจำนวนมากในการฉายเพียงครั้งเดียว อีกทั้งเป็นผู้ชมหรือผู้เสพที่มีความหลากหลายทั้งเพศ วัย ระดับการศึกษา

ประการที่สอง เรื่องเล่าที่จากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกคือวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่รับชมซ้ำได้อย่างไม่จำกัด ด้วยการบันทึกการแสดงของเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกไว้ในรูปไฟล์ดิจิทัล ทำให้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกสามารถรับชมซ้ำได้บ่อยครั้ง และสามารถนำไฟล์การแสดงมาเผยแพร่ซ้ำในสื่อสังคมออนไลน์อย่างเว็บไซต์ youtube ได้ ทำให้บริบทในการเสพเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกไม่ได้จำกัดอยู่แค่วันเฉลิมพระชนมพรรษา แต่เป็นการรับชมที่ไม่จำกัดเวลาขึ้นอยู่กับ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและการเข้าชมของผู้เสพ นอกจากนี้การนำไฟล์การแสดงมาเผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์ยังช่วยเก็บรักษาตัวบทให้ผู้เสพสามารถสืบค้นย้อนหลังได้ง่าย ทำให้เรื่องเล่ายังได้รับการเสพซ้ำอยู่ แม้จะผ่านช่วงเวลาแห่งการเผยแพร่แล้วก็ตาม

ประการที่สาม เรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกคือวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่สามารถนำมาเฉลิมพระเกียรติในบริบทอื่น ๆ ด้วยรูปแบบของไฟล์ดิจิทัล ทำให้เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกสามารถนำมาเผยแพร่ซ้ำในบริบทอื่นๆ ได้ เช่น การนำ *การ์ตูนอนิเมชันพระมหาชนก* มาเผยแพร่ซ้ำในช่วงการแสดงความอาลัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จสวรรคต เมื่อพฤษภาคมที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2559 โดยปรากฏการเผยแพร่ซ้ำทั้งทางสถานีโทรทัศน์และตามห้างสรรพสินค้าที่มีการจัดนิทรรศการแสดงความอาลัย

บทสรุป

จากการอภิปรายข้างต้น จะเห็นได้ว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชปรากฏลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติอย่างชัดเจน ทั้งเนื้อหาที่แสดง การเฉลิมพระเกียรติตามองค์ประกอบของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ และการปรับเนื้อเรื่องพระมหาชนกให้มี องค์ประกอบที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติ โดยเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมีบทบาทเป็น วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติในยุคปัจจุบันที่น่าเสนอผ่านสื่อสมัยใหม่ที่เข้าถึงผู้เสพจำนวนมาก

การศึกษานี้แสดงให้เห็นสถานภาพ การดำรงอยู่ และบทบาทของวรรณคดีชาดกซึ่งเป็นวรรณคดีพุทธ ศาสนาในสังคมและวัฒนธรรมไทย โดยเน้นย้ำถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ต่อการสร้างและการเสพ วรรณคดีชาดกในสังคมไทย นอกจากนี้ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ยังทำให้เกิดการผลิตซ้ำบท พระราชนิพนธ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติ อันทำให้เกิดการเพิ่มบทบาทของวรรณคดีชาดกในฐานะวรรณกรรมเฉลิม พระเกียรติที่แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดผ่านลักษณะของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าจากบท พระราชนิพนธ์พระมหาชนก

ทิวลักษณะของเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกที่เป็นทั้งวรรณคดีพุทธศาสนา ตามที่มาของเรื่อง และเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติตามวัตถุประสงค์ในการผลิตซ้ำสะท้อนให้เห็น ความสัมพันธ์อันแนบแน่นของสถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่เป็นแกนกลางของสังคมและ วัฒนธรรมไทย กล่าวคือปรากฏการใช้แนวคิดทางพุทธศาสนาคือธรรมะเรื่องความเพียรอันเป็นสาระสำคัญใน ชาดกเรื่องพระมหาชนก เพื่อสรรเสริญพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และใน ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นภาพกษัตริย์ในอุดมคติของไทยที่ต้องมี “ธรรมะ” เป็นหลักปฏิบัติในการปกครอง

ข้อเสนอแนะ

การผลิตซ้ำเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกในสื่อสมัยใหม่ แสดงให้เห็นเห็นพลวัตของ วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบและสื่อในการนำเสนอให้เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน เป็นประจักษ์พยานถึงการดำรงอยู่ของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติในสังคมไทย อันมีแง่มุมน่าสนใจให้ศึกษาอีก หลายประการ กล่าวคือ

ประการแรกหากไม่มีบริบทในการเผยแพร่คือวันเฉลิมพระชนมพรรษา หรือช่วงแสดงความอาลัยเป็น ตัวกำกับวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ จุดมุ่งหมายในการเสพเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหา ชนกจะเปลี่ยนแปลงหรือไม่ และเปลี่ยนแปลงอย่างไร หรือบริบทเชิงเวลาที่เปลี่ยนไปกระทบกับการปรากฏใน สื่อสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา อาจส่งผลต่อการเสพและการรับรู้เรื่องเล่าที่ผลิตซ้ำจาก

บทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกหรือไม่ อย่างไร คำถามเหล่านี้สามารถนำไปต่อยอดผลการศึกษาให้ลึกซึ้งและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ประการที่สอง นอกเหนือจากเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกแล้ว ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชยังปรากฏวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติอีกเป็นจำนวนมาก อาทิ การ์ตูนเทิดไท้องค์ราชันย์ รัชกาลที่ 9 หากมีการนำตัวบทเหล่านี้มาศึกษา พร้อมทั้งเปรียบเทียบผลการศึกษากับงานวิจัยนี้ ก็จะทำให้เห็นภาพรวมของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติในรัชสมัยนี้ได้เด่นชัดยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- กิตติศักดิ์ เกิดอรุณสุขศรี. (2552). “จากวรรณคดีสู่ละครเวทีร่วมสมัย กรณีศึกษาเรื่องมหาชน Never Say Die” ,ใน ธเนศ เวศร์ภาดา (บรรณาธิการ). *อยู่คู่กาลกับโลก การศึกษาวรรณคดี วรรณกรรม และสื่อร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- คมวพัทธ์ พสุริจันทร์แดง.(2558). *การสร้างสรรค่นาฏยศิลป์ผ่านพัฒนาการด้านปรัชญาในเรื่องพระมหาชนก*. วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คำยวง วราสิทธิชัย. (2549). “มองวรรณกรรมพระราชพิธีในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ”. *วรรณวิทัศน์* ปีที่ 6 พฤศจิกายน ,หน้า 31-71.
- จักรกฤษณ์ ดวงพัตตรา. (2541). *บทสำหรับแสดงและบทสำหรับอ่าน เรื่องพระมหาชนก แปลรูปจากพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ปัทมา ฑีฆประเสริฐกุล.(2556). *ยวนพ่ายโคลงฉันท์ : ความสำคัญที่มีต่อการสร้างขนบและพัฒนาการของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทย*.วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภูมิพลอดุลยเดช,พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2538).“พระราชนิพนธ์เรื่องเมื่อข้าพเจ้าจากสยามมาสู่สวิทเซอร์แลนด์”.*วัฒนธรรมไทย*. 33 (ธันวาคม), หน้า.12 – 18.
- โมเดิร์นไนน์ ทีวี. *ละครเทิดพระเกียรติพระมหาชนก*.สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2558. จาก <https://www.youtube.com/watch?v=IkTJU6jLBwM>

ยุพร แสงทักษิณ.(2537).*วรรณคดียอพระเกียรติ*.กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

รุจิภาส ภูธนัญญฤภัทร.(2555). *ชิมไฟนีอุปการ: พระมหาชนก*.วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต
ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรางคณา ศรีกำเหนิด. (2558). “โคลงต้นเรื่องปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน: จากบันทึกประวัติศาสตร์สู่การ
สร้างสรรค์วรรณกรรมยอพระเกียรติ”, *วรรณวิทัศน์*. ปีที่15 (ฉบับพิเศษ), หน้า 33-76.

สำนักงานส่งเสริมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน). *การ์ตูนอนิเมชันเรื่องพระมหาชนก*.,
สืบค้น เมื่อ 29 พฤษภาคม 2558. จาก<https://www.youtube.com/watch?v=oESlu4nT7Uw>

สำนักนายกรัฐมนตรี. *พระมหาชนกอะพีโนมีนอลไลฟ์โชว์* ,สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2558. จาก
<https://www.youtube.com/watch?v=l9k8nsR>

สุชาติ เถาทอง, สังคม ทงมี, อารังศักดิ์ อารังเลิศฤทธิ์ และ รอง ทองดาตาศ. (2551). *หนังสือเรียนรายวิชา
พื้นฐาน ทัศนศิลป์ ม.1*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

สุภัค มหาวรากร.(2556). “นาฏยลีลาพระมหาชนก: การสร้างสรรค์ชาดกในสังคมไทย”. *วารสารไทยศึกษา* ปีที่
9 ฉบับที่ 1. กุมภาพันธ์-กรกฎาคม , หน้า 139-164.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร.(2554). *การอภิปรายความบทรราชนิพนธ์พระมหาชนก*. กรุงเทพฯ :สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.

เสาวณิต วิงวอน.(2530). *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎี
บัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อักษราวดี เสียงดัง.(2555). *เอกลักษณ์ไทยในการแสดงวิจิตรนาฏกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหาชนก*.
วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

เอ จี เอนเตอร์เทนเมนท์. (2543.) *ลิเกการกุศล เรื่องพระมหาชนก*, (ซีดีรอม). กรุงเทพฯ: บริษัท บี.เค.พี.
อินเตอร์ เนชั่นแนล.

อิรวดี ไตลังคะ.(2543). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ภาคผนวก ข.

ตารางสรุปกิจกรรมและผลผลิตจากโครงการวิจัย

รหัสโครงการ: RDG59H0017

ชื่อโครงการ: เรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก:พลวัตของวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติใน
สื่อร่วมสมัย

ระยะเวลาโครงการ: 20 เมษายน 2559- 20 ตุลาคม 2560

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ดำเนินการและ ผลที่ได้รับตลอดโครงการ
<p>1. เพื่อศึกษาลักษณะของ วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่ ปรากฏในเรื่องเล่าอันสืบเนื่อง จากพระราชนิพนธ์พระมหา ชนก</p> <p>2. เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดและ มโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ ปรากฏในสื่อต่างๆ ของเรื่องเล่า อันสืบเนื่องจากพระราชนิพนธ์ พระมหาชนก</p> <p>3. เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดและ มโนทัศน์ในการเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จากเรื่องเล่าอันสืบเนื่องจาก พระราชนิพนธ์พระมหาชนกกับ วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติในรัช สมัยเดียวกัน</p>	<p>1.บทความตีพิมพ์ใน วารสารวิชาการระดับชาติหรือ ระดับนานาชาติ เพื่อถ่ายทอด ผลการวิจัยสู่นักวิชาการใน ระดับชาติหรือระดับนานาชาติ</p> <p>2.คลิปวิดีโอสรุปผลการวิจัยใน สื่อสาธารณะ เช่น เว็บไซต์ youtube สถานีวิทยุจุฬา เพื่อ ถ่ายทอดผลการวิจัยสู่นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไป</p>	<p>1. การนำเสนอบทความ วิจัยเรื่อง “Literary techniques used to identify King Mahajanaka from the Mahajanaka Jataka with King Bhumibol” ในการประชุมวิชาการ ระดับนานาชาติ 7th International Conference on Education, Humanities and Social Sciences Studies (EHSSS-17) จัด ขึ้นระหว่างวันที่ 2-3 พฤษภาคม 2560</p> <p>2. การตีพิมพ์บทความวิจัย เรื่อง “The Representation of a Bodhisatta: Identification of King Mahajanaka from the Mahajanaka Jataka with King Bhumibol of Thailand” in Rain Thai</p>

		<p>international journal of Thai Studies Volume 11 Number 1 January-June 2018.</p> <p>3. การตีพิมพ์บทความวิจัย เรื่อง “เรื่องเล่าที่ดัดแปลง จากบทพระราชนิพนธ์พระ มหาชนกของ พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช: การศึกษาในฐานะ วรรณกรรมเฉลิมพระ เกียรติ” ใน วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ 26 ฉบับที่ 51 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2561)</p> <p>4. การนำคลิปวิดีโอสรุป ผลการวิจัยลงเผยแพร่ใน ช่อง Thai Studies Chulalongkorn ใน เว็บไซต์ Youtube</p>
--	--	--